

Çocuk Sahâbîler

Çocuk Sahâbîler

Abdullah Kara - Hilal Kara

 SIYER
YAYINLARI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

 SIYER
YAYINLARI

Siyer Yayınları: 164
Siyer: 115

Eser Adı
Çocuk Sahâbîler

Yazar
Hilal&Abdullah Kara

Yayın Yönetmeni
Ömür Yıldırım

Son Okuma
Sercan Geyik

İç Tasarım
Mevlüt Sami Ertem

Kapak
Muhammed Onur Özçelikçi

Baskı
Gül Mat. Matbaacılık Yayıncılık San. Tic. A.Ş.
Maltepe Mah. Fazıl Paşa Cad. No:8/4
Topkapı-Zeytinburnu/İstanbul • Tel.: 0212 577 79 77
Sertifika No: 34712

1. Baskı: Temmuz 2020
ISBN: 978-605-7689-59-7

Bağlar Mh. 24. Sk. No: 10/A Güneşli Bağcılar/İstanbul
Tel & Fax: (0212) 544 76 96 – (0212) 544 58 46 • Gsm: (0554) 930

07 04

Sertifika No: 22574

www.siyerkitap.com | satis@siyeryayinlari.com

ÇOCUK SAHÂBÎLER

 SiYER
YAYINLARI

BİRİNCİ BÖLÜM

İLMİN ÖNCÜLERİ

Abdullah b. Abbâs (ra)

Tercümânü'l-Kur'ân

Abdullah b. Abbâs, Allah Resûlü'nün (sas) amcası Hz. Abbâs ile Lübâbe bint. Hâris'in oğludur. Mekke'nin zenginlerinden olan babası, Allah Resûlü'nden (sas) yalnızca birkaç yaş büyüktü. Amca yeğenden çok arkadaş gibi büyüdüler. Allah Resûlü (sas) İslâm davetine başladığında Hz. Abbâs görünürde dinini terk etmedi. Ama Peygamber Efendimizi destekledi, koruyup kolladı. Annesi ilk çocuğunun isminin Fadl olmasından dolayı Ümmü Fadl künyesi ile anıldı. Hz. Hatice'den hemen sonra İslâm'la şereflenerek ilk Müslümanlardan oldu.^[1]

Ebû Leheb dışında Müslüman olsun ya da olmasın Allah Resûlü'nün (sas) tüm akrabaları, Kureyşlilere karşı onu desteklediler. Bu yüzden Müslümanlar abluka altına alındığında Hz. Abbâs ve ailesi de ablukaya mahkûm edildi. Abbâs ailesi üç yıl boyunca çok büyük sıkıntılar yaşadı. Abdullah b. Abbâs bu süreçte ana rahmine düşerek, ailesini ve Müslümanları biraz olsun gülümsetti, doğumuyla da onlara yeni bir umut oldu.

Abluka altında inledikleri bir sırada Allah Resûlü (sas) Hz. Abbâs'ı müjdeleyerek:

– Herhalde Allah bir çocukla yüzümüzü aydınlatacak, buyurmuştu. Büyük bir sevinçle eve gelen Hz. Abbâs, bu müjdeyi eşine anlattı. Allah Resûlü (sas) aynı müjdeyi Ümmü Fadl'a da vermişti.

Ümmü Fadl (ra) anlatıyor:

“Allah Resûlü (sas) hücre-i saadetlerinde otururken oradan geçiyordum. Beni görünce:

– Ey Ümmü Fadl! Biliyor musun, sen bir çocuğa hamilesin, diye seslendi.

– Nasıl olur? Kureyşliler, kadınlar çocuk doğurmayacak diye baskı yapıp duruyorlar, dedim. Aradan birkaç ay geçince, gerçekten Allah Resûlü'nün (sas) dediği gibi hamile olduğumu anladım ve zamanı

gelince de doğum yaptım. Bu kez müjde verme sırası bana gelmişti. Oğlumu alıp Allah Resûlü'ne (sas) götürdüm. Ona Abdullah ismini verdi. Ardından da:

– O akıllı biri olacak, buyurdu.

Daha sonra Resûlullah'ın dediklerini eşime anlatınca o da oğlumuzu alıp doğruca Allah Resûlü'ne (sas) gitti. Peygamber Efendimiz, eşimi görünce kalkıp alnından öptü. Sonra sağ tarafına oturttu. Çocuğu kucağına alarak sevdi.”[2]

Abdullah b. Abbâs yaşlı ve çocukların açlık, susuzluk ve sıkıntıdan inleyip feryat ettiği bir zamanda dünyaya gelmişti. Onun doğduğu günler karanlığın en koyu anıydı. Müslümanlara yapılan zulmün dayanılmaz boyutlara ulaştığını gören Hz. Hatice ve Hz. Abbâs, dışarıdaki dostları ve akrabaları vasıtası ile ablukayı kaldırmak, en azından gevşetmek için harekete geçtiler.

Hz. Abbâs ablukayı delmek için bulundukları mahalleden çıkar, yiyecek almak için pazara giderdi. Onu gören Ebû Cehil, yakalamak ya da alışveriş yapmasını engellemek için hemen peşine düşer ancak Allah ona fırsat vermezdi.

Hz. Hatice ise Zem'a b. Esved'e haber göndererek:

–Ebû Cehil istediğimiz yiyecekleri satın almamızı engelliyor, onunla konuşarak bundan vazgeçmesini sağla, derdi. Yeğeni Hakîm b. Hizâm onun teşvikiyle bütün tehlikelere rağmen bir devenin sırtına un çuvallarını koyar gece olunca deveyi ablukada bulunan Müslümanlara doğru serbest bırakırdı. Bu yardımlar Müslümanları biraz olsun rahatlatırdı.[3]

Müslümanların gayreti, henüz insanlığını kaybetmemiş bazı müşriklerin duyarlılığı ve Allah'ın yardımıyla üç yıl süren abluka sonunda kalktı. Fakat müşriklerin baskısı artarak devam etti. Ebû Tâlib ve Hz. Hatice'nin vefatından sonra onların boşluğunu Hz. Abbâs doldurmaya çalıştı. Allah Resûlü'nden (sas) bir an olsun ayrılmayan amcası Hz. Abbâs, Akabe Biatleri gibi önemli işlerinde hep yanında oldu.

Abdullah'ın (ra) babası gibi annesinin de Allah Resûlü'nün (sas) yanında özel bir yeri vardı. Hz. Peygamber, annesi ve kız kardeşleri hakkında: *“Meymûne bint. Hâris, Ümmü Fadl, Selma ve Esma, mü'min kız kardeşlerdir.”*[4] buyurmuştur.

Allah Resûlü (sas) zaman zaman Ümmü Fadl'ın ziyaretine giderek onu şereflendirir, evinde kaylûle uykusuna yatar. Ümmü Fadl ise onun hizmetine bakar, gözlerine sürme sürerdi. Hatta Allah Resûlü'nün (sas) vefatının yaklaştığı günlerde ona sürme sürerken duygulanarak ağlamaya başladı. Gözünden akan bir damla yaş, Allah Resûlü'nün (sas) dizine düştü. Allah Resûlü (sas) başını kaldırarak:

- Ne oldu? Niçin ağlıyorsun, diye sorunca:
- Ya Allah senin acını bize gösterirse! Senden sonra yönetim kimde olacak? Bizde mi yoksa başkasında mı, diye endişesini dile getirdi. Allah Resûlü (sas):
- Benden sonra siz horlanacak, ezilenlerden olacaksınız, buyurdu.

[5]

Müslümanlar ve Allah Resûlü (sas) Medine'ye hicret ettiğinde Abdullah b. Abbâs henüz üç yaşlarındaydı. Babası Müslüman olduğunu gizlediği için hicret etmemişti. Abdullah da anne babasıyla birlikte Mekke'de kaldı. Çocukluğu on yaşına kadar Mekke'de geçti. Babası Mekke'nin fethinden bir süre önce Müslüman olduğunu açıklamaya karar verince ailesiyle birlikte Medine'ye hicret etti. Bu sırada Allah Resûlü (sas) Mekke'yi fethetmek için hazırlanmış ordusuyla birlikte Cirâne'ye kadar gelmişti. Oğluyla birlikte Allah Resûlü'ne (sas) biat eden Hz. Abbâs, orada beklemeyip hemen Mekke'ye geri döndü.

10-11 yaşlarında Mekke'nin fethine şahit olan Abdullah b. Abbâs, daha sonraki yıllarda burada şahit olduğu olayları uzun uzadıya anlattı.

Yepyeni Bir Hayat

Mekke'nin fethi, birçok sahâbî gibi Abdullah b. Abbâs'ın da hayatının dönüm noktası oldu. Bundan sonra hep Allah Resûlü'nün (sas) çevresinde bulundu. Hz. Peygamber'in yakın akrabası olması ve Peygamberimiz'in onlara sık sık gidip gelmesi onun için büyük bir lütuftu. Bu lütuf teyzesi Hz. Meymûne'nin Allah Resûlü (sas) ile evliliğiyle taçlandı. Bundan sonra peygamber evine daha rahat girip çıkmaya başlayan Abdullah b. Abbâs, onu daha yakından tanıma imkânı buldu. Babasının teşviki ile bazı geceler teyzesinin yanında kalarak peygamberin gece ibadetine şahit oldu.

Abdullah b. Abbâs (ra) anlatıyor:

“Allah Resûlü (sas) babama bir deve hediye etmişti. Babam deveyi küçük bulunca onu benimle geri gönderdi. Bana da:

– Bunu Allah Resûlü’ne götür. ‘Biz çalışan kişileriz. Eğer yanında daha büyük bir deve varsa onu bize göndersin.’ dediğimi söyle, dedi.

Deveyi alıp yola koyuldum. Eve vardığımda Resûlullah o sırada Mescid-i Nebevî’deydi. Deveyi bağlayıp mescide gittim. Efendimiz sahâbîlerle oturuyordu. Konuşmaya fırsat olmadan akşam ezanı okundu. Kalkıp namaz kıldık. Resûlullah akşam namazından sonra mescidden çıkmayıp yatsıya kadar namaz kılmaya devam etti. Namazdan sonra sahâbîlerden ayrılarak evine yönelince ben de ardından gittim. Ayak sesimi duyunca:

– Kimsin, diyerek bana döndü.

– Abbâs’ın oğluyum, dedim.

– Amcamın oğlu? Merhaba Allah Resûlü’nün amcasının oğlu! Niçin geldin, diye sordu.

– Babam şu sebeple beni buraya gönderdi, deyince hayretle:

– Bu saatte mi, diye sordu. Erken geldiğimi söyleyince getirdiğim deveyi zekât develerinin bulunduğu yere bırakmamı istedi. Deveyi emrettiği yere götürdükten sonra geç olduğunu söyleyerek bu geceyi teyzemin yanında geçirmemi isteyip istemediğimi sorunca hiç düşünmeden büyük bir sevinçle kabul edip teyzemin evine gittim. Teyzem bana önce bir sofrayı hazırladı. Yemekten sonra yatmam için bir örtüyü dörde katlayıp yere serdi. Yatağım hazır. Ancak yastık yoktu. Onların yastığının bir köşesine başımı koydum. Bir yandan da kendi kendime:

– Gece uyumayıp Resûlullah’ın gece ne kadar namaz kıldığını öğrenmeliyim, diye içimden geçirdim. Gecenin bir kısmı geçtikten sonra Peygamber Efendimiz hücre-i saadetlerine teşrif buyurdu. O sırada ben uzanmış yatıyordum. Eşine seslendi. Teyzem:

– Buyur, deyince (Oda karanlık olduğu için)

– Kız kardeşinin oğlu geldi mi, diye sordu. Teyzem:

– Evet, işte burada, diyerek beni gösterdi. Bir şey yeyip yemediğimi sordu. Teyzem:

– Evet, deyince teyzemin üzerindeki örtünün ucundan tuttu. Onu üzerine örtüp yanına yattı. Peygamber Efendimiz başını yastığa koyduktan bir süre sonra uykuya daldı. İçimden:

– Ayık değil, uyudu. Gece namaz kılmadı, diye geçiriyor ve uyumamaya çalışıyordum. Gecenin üçte biri geçince kalkıp misvağını aldı, dişlerini fırçaladı. Yattığım yerden misvağın dişlerine sürerken çıkardığı sesi duyuyordum. Bu sırada: **‘Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde, insanlara fayda veren şeylerle yüklü olarak denizde yüzüp giden gemilerde, Allah’ın gökten indirip de ölü haldeki toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde düşünen bir toplum için (Allah’ın varlığını ve birliğini ispatlayan) birçok deliller vardır.**^[6] ayetlerini okuyordu.

Misvağı bir kenara koyup asılı olan su kırbasına yöneldi. Askısını çözdü. Hemen yerimden kalkıp abdest suyunu dökmek istedim. Ancak yanlış bir şey yapmaktan korkarak bu düşüncemden vazgeçtim. Abdest aldıktan sonra dört rekât namaz kıldı. Rükû ve secdede uzun süre durarak namazını tamamladı. Namazdan sonra yatağına döndü, yatıp uyudu. Yine içimden:

– Artık sabaha kadar kalkıp namaz kılmaz, diye geçirdim. Gece yarısı olunca yeniden kalktı, önceki gibi dişlerini fırçaladı. Abdest alarak yine aynı uzunlukta dört rekât namaz kıldı. Namazdan sonra tekrar yatıp uyudu. Ben yine içimden:

– Artık sabaha kadar kalkıp namaz kılmaz, diye geçiriyordum. Gecenin altıda biri ya da daha azı kalmıştı ki bir daha kalktı. Yine dişlerini fırçaladı. Abdest alıp namaza durdu. Namaza başlayınca Fatiha’dan sonra **‘sebbihisme rabbike’l a’lâ**^[7] sûresini okudu. Rükû ve secde yaptı. İkinci rekâtta Fatiha’dan sonra Kafirûn Sûresi’ni okudu. Rükû ve secdeden sonra, üçüncü rekâtta İhlâs Sûresi’ni okudu, kunut dualarından sonra rükû secde yaptı. Namazı bittikten sonra fecir vakti oluncaya kadar bir miktar oturdu. Fecir doğunca bana seslendi.

– Emrine amadeyim buyur ya Resûlullah, diyerek yerimden fırladım.

– Kalk! Vallahi zaten uyumuyordun, buyurdu.

Kalkıp abdest aldım. Arkasında namaza durdum. Birinci rekâtta Fatiha’dan sonra İhlâs Sûresi’ni, ikinci rekâtta ise Kafirûn Sûresi’ni okudu. Namazdan sonra Allah’ı övgü ile anmaya başladı.

‘Allah’ım! Kalbimde bir nur kıl! Kulağımda bir nur kıl! Gözümde bir nur kıl! Sağımda, solumda, ön ve arka tarafımda benim için bir nur kıl! Nurumu artır, nurumu artır!’^[8]

Bir başka geceyi, yine teyzemin hücrelerinde geçirdim. Allah Resûlü (sas) gece kalkıp dört rekât namaz kıldı. Ardından dört rekât daha kıldı. Sonra yatıp uyudu. Uyandığında eşine:

– Çocuğu uyandır! Çocuk kalktı mı, buyurdu.

Teyzem daha seslenmeden hemen abdest alıp Allah Resûlü’nün (sas) yanına gittim. Arkada sol tarafında namaza durdum. Beni sağ tarafa geçirdi. Sağında namaz kıldım. Namazdan sonra:

– Bu nafile namaz mı, diye sordum.

– Evet, buyurdu.

Sonra sabah namazının iki rekât sünnetini kılıp yattı. Daha sonra kalkıp sabah namazının farzını kılmak için Mescid-i Nebevî’ye gitti.”^[9]

Peygamber Efendimiz’in hücre-i saadetlerinde geçirdiği bir başka gece, Abdullah b. Abbâs için eşsiz bir lütfâ vesile olacaktı. O gece yine teyzesinin odasındaydı. Peygamberin gece namaza kalkacağını bildiği için ona abdest suyu hazırladı. Allah Resûlü (sas) gece namazına kalkınca suyun hazır olduğunu gördü. Eşine suyunu kim hazırladığını sorunca:

– Kız kardeşimin oğlu, dedi. Allah Resûlü (sas) elini Abdullah b. Abbâs’ın omzuna koyarak onu sevdi ve *“Allah’ım! Onu dinde anlayışlı kıl! Ona tevili öğret.”* diye dua buyurdu.^[10]

Abdullah b. Abbâs, Hz. Peygamber ile geçirdiği bir başka geceyi de şöyle anlatır:

“Bir gece Allah Resûlü’nün (sas) yanında yatıyordum. Bir süre uyuduktan sonra kalktı. Su kırıbasının yanına gitti. Abdest aldıktan sonra biraz su içti. Kendi kendime dedim ki:

– Vallahi Resûlullah ne yaptı ise ben de kalkıp aynısını yapacağım.

Kalkıp abdest aldım, onun gibi su içtim. Sonra namaz kılmak için arkasına geçtim. Beni fark edince sağ tarafına geçmem için işaret etti. Ama ben geçmedim. Namaz bittikten sonra bana niçin dediğini yapmadığımı sordu. Ben:

– Ya Resûlullah! Siz benim gözümde çok değerlisiniz. Sizinle aynı hizada bulunmayacağım kadar büyüksünüz, dedim. Bana:

– *Allah’ım, ona hikmeti öğret,* diye dua buyurdu.”^[11]

Allah Resûlü (sas) Abdullah b. Abbâs'ı çok severdi. Bunu bizzat kendisi şöyle anlatır:

“Resûlullah beni kucağına oturtarak başımı okşadı ve çokça hayırlara nail olmam için dua etti. Ardından da:

– Sen ne güzel Kur’ân tercümanısın, buyurdu. Sonra elini başıma koyarak:

– *Allah’ım! Ona hikmet ver! Ona tevili öğret,* diye dua etti. Sonra elini göğsümün üzerine koydu. Elinin serinliğini göğsümde hissettim. Benim için

– *Allah’ım! Onun içini hikmet ve ilimle doldur. Onu ölünceye kadar bu ümmetin âlimi yap,* buyurdu.”^[12]

Cebrâil’in (as) Müjdesi

Her zaman Allah Resûlü’nün (sas) yakınında olan Abdullah (ra) pek çok kez onun teveccühlerine mazhar olmuştu.

Abdullah b. Abbâs (ra) anlatıyor:

“Bir gün teyzem Meymûne’nin yanına gittim. Resûlullah başını teyzemin dizlerine koymuş yatıyordu. Teyzeme:

– Ey anneciğim! Müsaade edersen Resûlullah’ın ayaklarına sarılayım, dedim.

– Nasıl istersen, dedi. Peygamberimiz’in ayaklarını tutup karnıma doğru çektim. O esnada uyandı ve:

– Ey Abdullah! Beni ne için seviyorsan ben de seni onun için seviyorum. Cebrâil (as) benden sana iyilik tavsiye etmemi isteyerek: *‘Abdullah bu ümmetin hayırlılarından. O, bu ümmetin âlimi olacak, çocuklarına âhir zamanda halifelik verilecek, ona hayır tavsiye et!’* dedi, buyurdu.”^[13]

Bu duaların bereketi ile peygamber yeğeninin hayatı bambaşka bir mecraya girdi. Bundan sonra *Tercümânü’l-Kur’ân, Tefsir İlminin Sultanı* diye anılır oldu.

Allah Resûlü’nün (sas) Terbiyesinde

Medine’ye hicret ettikten hemen sonra Allah Resûlü’nün (sas) gözde öğrencilerinden biri olan Abdullah b. Abbâs, Peygamberimiz’in ona yaptığı dualar sayesinde Kur’ân-ı Kerîm’in uzun sûrelerini kısa zamanda ezberlemişti. Bunu “On iki yaşında iken mufasssal sûrelerin

tamamını ezberleyip Resûlullah'a okudum." sözleriyle ifade ederdi. [14]

Allah Resûlü (sas), etrafında bulunan pek çok çocuk ve genç gibi zaman zaman ona da tavsiyelerde bulunur, onu iyiye ve güzele yönlendirirdi.

Abdullah b. Abbâs(ra) anlatıyor:

"Bir gün Resûlullah'ın terkisine binmiştim. Yolda bana:

– Çocuğum! Sana bazı sözler öğreteceğim. Onları ezberle, hiçbir zaman aklından çıkarma, dedi. Ardından da:

Allah'ın hakkını korursan Allah da seni korur, onu istediğin zaman yanında bulursun. Geniş zamanda Allah'ı tanı ki Allah da dar zamanda seni tanısin. Bir şey isteyeceğinde Allah'tan iste! Yardıma ihtiyacın olduğunda Allah'tan dile!

İyi bil ki bütün insanlar sana yardım etmek istese Allah dilememişse hiç kimse sana yardım edemez. İsteseler de Allah'ın dilediği bir musibeti kaldıramazlar.

İyi bil ki zafer sabırla elde edilir. Hoşuna gitmeyen durumlara sabretmekte pek çok hayır vardır. Genişlik, sıkıntıdan sonra gelir. Zorlukla birlikte kolaylık vardır.

İyi bil ki başına gelenler, bir hatandan dolayı gelmediği gibi yapmış olduğun hatalar da musibete neden olmaz. Allah'ın yazıp takdir ettiğinden başkası olmaz. Kalem kurudu, sayfeler düdüldü. Allah'a severek, isteyerek ve görüyormuşçasına ibadet et, buyurdu." [15]

Öğrencileri çok seven Allah Resûlü (sas) onlarla birlikte olmaktan hoşlanır, yanlarına giderek onlarla yakından ilgilenir ve bilmediklerini öğretirdi. Öğrenme yollarının en önemlilerinden biri olan dikkat, Abdullah b. Abbâs'ın vasıflarından biriydi. Allah Resûlü'nü (sas) dikkatle izledi. Bu yolla ondan çok şey öğrendi, birçok olaya şahit olarak ilim ve irfan sahibi oldu.

Abdullah b. Abbâs(ra) anlatıyor:

"Resûlullah, cuma günleri sabah namazlarında Secde ve İnsân sûrelerini okurdu. Cuma namazında ise Al'â ve Gâşiye sûrelerini okurdu. [16]

Hasta ziyaretini bize şöyle öğretti:

– Hasta ziyaretine gittiğinizde, ölmek üzere değilse yanında iken yedi kere ‘Azim olan Allah’tan, arşın sahibi olan yüce Rabbimden sana şifa vermesini diliyorum.’ diye dua edin, buyurdu.^[17]

Resûlullah’ın yanında bulunduğum sırada bir bedevi:

– Ya Resûlullah! Abdest nasıl alınır, diye sordu. Resûlullah hemen su istedi. Üç kere ellerini yıkadı, sonra üçer kere ağzına ve burnuna su verdi. Üç kere yüzünü yıkadı. Sonra başını ve aynı su ile kulağının dışını meshetti. Son olarak üç kez ayaklarını yıkadı ve adama dönerek:

– İşte böyle abdest alınır. Kim bundan fazlasını yaparsa aşırıya kaçmış ve zulmetmiş olur, buyurdu.”^[18]

Peygamberimiz bu davranışıyla onlara, eğitimin en önemli metotlarından biri olan uygulamalı anlatım metodunu en güzel bir şekilde gösteriyordu. Adım adım Allah Resûlü’nü (sas) takip eden Abdullah b. Abbâs, duyduklarını ve gördüklerini en ince detayına kadar kendinden sonrakilere aktarırdı. Meselelere yüzeysel olarak değil derinlemesine bakmayı öğrendiğinden bir konuyu sebepleriyle birlikte öğrenir ve anlatırdı.

Bir gün Abdullah b. Abbâs’a:

– Cuma günü gusûl abdesti almak mutlaka gerekir mi, diye soruldu.

– Hayır, gerekmez. Ben o gün gusletmeyi severim ama cuma günü olduğu için birinin gusûl abdesti alması gerekmez. Önceden insanlar yün elbise giyerler ve bedenlen çalışırlardı. Namaz kılınan yerler de dardı. Sıcak bir günde Resûlullah, Mescid-i Nebevî’ye geldi. Yün giysilerden dolayı herkes terlemiş dolayısıyla etrafa yayılan kokudan insanlar rahatsız olmuştu. Bunun üzerine Resûlullah:

– Ey insanlar! Cuma günü olduğunda gusûl abdesti alın! Bulabildiğiniz kadarıyla koku sürünün, buyurdu, sözleriyle soruyu cevapladı.^[19]

Birçok yer ve zamanda Peygamber Efendimiz ile yaşadığı güzel anıları oldu. Allah Resûlü (sas) ile geçirdiği bir bayram gününü şöyle anlatır:

“Bir adam yanıma gelerek bana:

– Resûlullah’a yetişebildin mi, diye sordu.

– Ona yetiştiğimde henüz çocuktum, diyerek onunla geçirdiğim bir günü anlattım:

‘Resûlullah bayramların gelmesini çok isterdi. Bayram gelince Kesîr b. Sâlit’in evinin bulunduğu yere giderek asasını oraya diker, orada toplanmış olan insanlara vaaz ederdi. Kur’ân’dan ayetler okuyarak sahâbîleri zekât vermeye teşvik ederdi. Ardından ezan ve kamet okunmaksızın bayram namazını kıldırırdı. Namazdan sonra hutbe okur, sonra hanımların bulunduğu yere gider, onları zekât vermeye teşvik ederdi. Onu dinleyen hanımlar kulaklarındaki küpeleri, kollarındaki bilezikleri çıkarıp ne kadar yüzük gerdanlık varsa onları Bilâl-i Habeşî’nin yere serdiği örtünün üzerine koyarlardı. Örtü takılarla dolardı. Daha sonra evine ailesinin yanına dönerdi...”[20]

“Resûlullah (sas) Veda Haccı’nı yaparken ben buluğ çağına yaklaşmıştım. Peygamber Efendimiz Minâ’da sütresiz olarak namaz kıldırıldığı sırada ben bir merkebe binmiş, Hâşimoğulları’ndan bir çocukla ona doğru gidiyordum. Safların arasından ve önünden geçtikten sonra merkepten inip onu otağa saldı. Saflardan birine girerek namaza başladım. Yaptıklarımın dolayısı kimse bana müdahale etmedi.”[21]

Ramazan ayı gelince Allah Resûlü’nü (sas) daha dikkatli takip eden Abdullah b. Abbâs, Peygamberimiz’in Ramazan’ı nasıl geçirdiğini şu sözlerle anlatır:

“Resûlullah (sas) iyilik yapma konusunda insanların en hayırlısıydı. Özellikle Ramazan ayı gelip Cebrâil (as) ile buluşunca daha da cömert olurdu. Cebrâil (as) Ramazan’da her gece Peygamberimiz ile buluşur, ona Kur’ân’ı okur, arz ederdi. Cebrâil (as) ile buluştuğunda esen rüzgârdan daha cömert olurdu.”[22]

Bir gün Allah Resûlü (sas) kendisine ikram edilen bir içeceği içerken Abdullah b. Abbâs sağında, Hâlid b. Velîd ise solunda bulunuyordu. Allah Resûlü (sas) içekten biraz içtikten sonra onu yanındakilere vermek istedi. Âdeti üzere önce sağında bulunana verirdi. Abdullah b. Abbâs’a:

- İstersen Hâlid’i kendine tercih et! Sıranı ona ver, buyurunca:
- Allah Resûlü’nün içtiği bir şeyi devam ettirme konusunda kimseyi kendime tercih etmem, dedi ve sırasını Hâlid b. Velîd’e vermeyip suyu içti.[23]

Cebrâil’i (as) Görmesi

Abdullah b. Abbâs'ın Cebrâil'i (as) iki kez Allah Resûlü'nün (sas) yanında gördüğü nakledilir.

Abdullah b. Abbâs (ra) anlatıyor:

“Bir gün babam beni Resûlullah'ın (sas) yanına göndermişti. Üzerimde beyaz, tertemiz bir elbise vardı. Peygamberimiz yanında bulunan Dıhye b. Halîfe el-Kelbî ile fısıltı hâlinde konuşuyordu. Sessizce konuştukları için daha fazla yaklaşıp selam vermedim. Resûlullah'ın yanındaki aslında Cebrâil (as) imiş ama ben bunu bilmiyordum. Dıhye diye bildiğim kişi beni görünce kim olduğumu sordu. Resûlullah:

- Amcam Abbâs'ın oğlu, buyurunca:
- Elbisesi ne kadar da beyaz... Ama onun soyundan gelecek olanlar daha sonra onu karaya bulanacak. Selam verseydi selamını alırdık, dedi.

Uzakta durup bir süre bekledim. Dıhye (Cebrail (as)) gidince yanına gittim. Allah Resûlü:

- Niçin selam vermedin, diye sordu.
- Dıhye ile sessizce konuştuğunuzu gördüm. Konuşmanızı bölmek istemedim, deyince:
- Onu gördün mü, diye sordu.
- Evet, dedim.
- Bu yüzden gözlerin kör olacak ama ölüm anında Allah gözlerini tekrar sana iade edecek, buyurdu.”

Abdullah b. Abbâs yaşlanınca görmez olan gözleri ölümüne yakın açıldı. Vefat ettiğinde ise Efendimiz'in sözüne işaret olarak cenazesi tabuta konulduğunda bembeyaz bir kuş gelerek kefeninin içine girdi. Cenazede bulunanlar aradıkları hâlde onu bir türlü bulamadılar. Onları gören İkrime kuşu arayanları ikaz etti.

- Ne yapıyorsunuz? Bu Resûlullah'ın müjdesidir, diyerek kuşu boşuna aramamalarını söyledi. Cenazesi musallaya konunca gaipten bir ses:

“Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön! (Seçkin) Kullarım arasına katıl ve cennetime gir!”^[24] ayetini okuyordu.^[25]

Bir gün Hz. Abbâs oğluyla birlikte Allah Resûlü'nün (sas) yanına gitmişti. Hz. Abbâs selam verdi ancak Hz. Peygamber amcasının

selamına karşılık vermedi. Bu durum Hz. Abbâs'ı üzmüş olmalı ki hemen oradan ayrıldı. Geri dönerlerken oğlu ona:

– Resûlullah'ın yanındaki adam kimdi, diye sorunca oğlunun sözlerine hiçbir anlam veremedi. Çünkü Allah Resûlü'nün (sas) yanında hiç kimseyi görmemişti. Oğlunun söylediklerinden endişe ederek tekrar Efendimiz'in yanına gitti ve:

– Ya Resûlullah! Biraz önce yanına uğradım. Selam verdiğim hâlde selamımı almadın. Biraz öteye gidince oğlum bana 'Resûlullah'ın yanındaki adam kim?' dedi. Yanında bir kimse var mıydı, diye sordu. Allah Resûlü (sas):

– Gerçekten görmüş mü? O sırada yanımda Cebrâil vardı. Onunla ilgilenmem beni meşgul etti, buyurdu. Sonra da Abdullah b. Abbâs'ın başını okşayarak âlim bir zat olması için ona dua buyurdu.^[26]

İlim Aşığı

Allah Resûlü'nün (sas) duasının bereketiyle ilim aşkı ile yanan Abdullah b. Abbâs, Peygamber Efendimiz vefat edince sahâbîlerin yanına koştu. Onların ilim ve irfanından istifade için âdeta kapılarında nöbet tuttu. Bizzat kendisi bu süreci şöyle anlatır:

“Ensar ve muhacir bütün büyük sahâbîlerin peşlerine takılır, bir an olsun yanlarından ayrılmazdım. Onlara Resûlullah'ın katıldığı savaşları ve bu sırada inmiş olan ayetleri sorardım. Peygamber yakını olduğum için onlar da yanlarına gittiğimde sevinir, sorumu memnuniyetle cevaplandırırlardı. Bir keresinde ilimde zirve ve otorite olan Übey b. Ka'b'ın yanına gitmiştim. Medine'de inen sûreler hakkında bilgi vermesini istedim.

– Medine'de on yedi sûre indi. Diğerleri ise Mekke'de indi... diyerek anlattı.”^[27]

Abdullah b. Abbâs çok akıllı, ufuk geniş, uzağı gören biriydi. Allah Resûlü (sas) vefat ettiğinde henüz on üç yaşında olmasına rağmen onun vefatının ne anlama geldiğini çok iyi kavramış, ileride neler olabileceğini daha o günden görmüştü. Ensar'dan birine:

– Haydi, sahâbîler çok iken gidip onlara sorup öğrenelim, demişti. Ensar'dan olan zat ise:

– Sana şaşıyorum vallahi ey Abbâs'ın oğlu! Yeryüzünde bu kadar sahâbî varken insanlar sana mı muhtaç olacaklar, diye çıkmıştı. Bundan sonra olanları Abdullah b. Abbâs şöyle anlatır:

“Arkadaşımin bu sözlerinden sonra ondan ayrılıp meseleleri tespiti ve neyi hangi sahâbîye soracağımı araştırmaya yöneldim. Bir hadisin bir sahâbî tarafından Resûlullah’tan duyulduğunu öğrenirsem hemen yanına giderdim. Sahâbî kaylûle uykusuna yatmışsa evin kapısında saatlerce beklerdim. Uykum gelir, paltomu katlayıp kendime yastık yapardım. Bazen öyle olurdu ki, sahâbî evden çıkıncaya kadar rûzgâr yüzümü toz toprak içinde bırakırdı. Sahâbî dışarı çıkıp beni o hâlde görünce:

– Niçin geldin ey Resûlullah’ın amcasının oğlu, derdi.
– Öğrendiğime göre sen Resûlullah’tan duyduğun şu hadisi rivayet ediyormuşsun. O hadisi bizzat senden dinlemek için geldim, derdim. Sahâbî:

– Biriyle haber gönderseydin ben sana gelirdim, dese de benim gelmem gerektiğini anlatır ve hadisi ondan dinler, öğrenirdim.

Hadis öğrendiğim büyük sahâbîler zamanla birer birer ahirete irtihal edince insanlar hadis öğrenmek için bana müracaat etmeye başladılar. Benimle hadisleri öğrenmeye gelmeyen arkadaşım bu durumu görünce:

– Sen benden daha akıllıymışsın, dedi.”^[28]

Abdullah b. Abbâs (ra) o günlerde yaşadıklarını anlatmaya şöyle devam etti:

“Biraz araştırınca hadislerinin genelini Medineli sahâbîlerin naklettiğini gördüm. Bu hadisleri öğrenmek için sürekli yanlarına giderdim. Birinin yanına gittiğimde uyuyorsa ya da işi varsa kapısının önünde beklerdim. Beklerken yüzüm gözüm toz toprak olurdu. Sahâbî beni o hâlde görünce:

– Geldiğini bana bildirseydin ya, derdi.

– İşlerinizi gördükten sonra görüşmemiz daha iyi olur diye düşündüm, der sormak istediklerimi sorup yanından ayrılırdım.”^[29]

Bazen, bir meseleyi iyice teyit etmek için Resûlullah’ın (sas) ashâbından otuz kişiye sorduğum olurdu.^[30] Bana kim bir hadis öğrettiyse onu hemen anlayıp ezberledim. Sürekli Übey b. Ka’b’ın kapısına gider, ondan hadis öğrenmeye çalışırdım. Gittiğimde rahatsız etmemek için kapısında bekler hatta uyuklardım. Benden haberi olsa Resûlullah’a (sas) olan yakınlığımdan dolayı hemen

yanıma gelip beni uyandırmayı çok isteyeceğini biliyordum. Ama onu bıktırmaktan korktuğum için kapısında beklemeyi tercih ederdim.”^[31]

Başlangıçta en fazla Übey b. Ka'b ve Zeyd b. Sâbit'ten hadis öğrenen Abdullah b. Abbâs daha sonra Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin takdir ettiği talebelerden biri oldu.

Selma Hatun anlatıyor:

“Bir gün Abdullah b. Abbâs'ı gördüm. Elinde bir levha vardı. Ebû Râfi'ye gidiyordu. Yanına varınca ona:

– Resûlullah şu gün ne yapıyordu, diye sordu. Sonra da aldığı cevabı o levhaya yazdı.”^[32]

Şiir ve edebiyat gibi birçok ilme vakıf olan Abdullah b. Abbâs, bu ilimleri öğrenmek için sahasında otorite olanların kapısını çalmaktan geri durmadı.

Hız. Ömer'in (ra) Gençler Okulunda

Hız. Ömer'in yetenekli gençlerle ilgilendiğı, onları dinlediğı, ilim öğrettiğı bir meclisi vardı. Abdullah b. Abbâs da o meclisin müdavimiydi. Hız. Ömer, onun müthiş bir zekâ, kabiliyet ve anlayışa sahip olduğunu keşfedince onu, büyük sahâbîlerin bulunduğı istişare meclisine aldı ve bir daha çevresinden ayırmadı.

Hız. Ömer'in önemli talebelerinden biri olan Abdullah b. Abbâs, ondan çok şey öğrendi. Hız. Ömer'in, onun zekâsını keşfettiğı olayı müfessirler Bakara Sûresi'nin tefsirinde şöyle anlatırlar:

“Hız. Ömer bir süre namaz kıldıktan sonra kendine ait bir hurma kurutma yerine gitti. Kur'ân okuyan gençleri de yanına çağırttı. Çağrılan gençler arasında o sırada 15-16 yaşlarında olan Abdullah b. Abbâs da vardı. Gençler Hız. Ömer'in gözetiminde Kur'ân okumaya, okudukları ayetlerle ilgili konuşmaya başladılar. Bir ayet hakkında fikir beyan ettikten sonra diğer ayete geçiyorlardı. Hız. Ömer öğrencilerden: **“Böylesine ‘Allah’tan kork!’ denilince benlik ve gurur kendisini günaha sevk eder. (Ceza ve azap olarak) Ona cehennem yeter. O ne kötü yerdir! İnsanlardan öyleleri de var ki Allah'ın rızasını almak için kendini ve malını feda eder. Allah da kullarına şefkatlidir.”**^[33] ayetlerini müzakere etmelerini istedi.

Abdullah b. Abbâs:

– İki kişi birbiriyle kavga ettiğinde Allah’tan kork, denilir şeklinde ayeti tefsir etti. Onu duyan Hz. Ömer hemen müdahale etti ve:

– Sen ne dedin, diyerek ne söylediğini sordu. Abdullah b. Abbâs:

– Hiçbir şey ey Mü’mınlerin Emîri! Ayetin iki kişi birbiriyle kavga yaptığında Allah’tan kork anlamına geldiğini söyledim, diye tekrarladı.

Hz. Ömer’in kendisini takdir ettiğini fark eden Abdullah b. Abbâs, bundan cesaret alarak devam etti:

– Görüşüme göre burada, takvaya uyması emredildiğinde benlik ve gururla kendini günaha sevk eden kişiyle Allah’ın rızasını kazanmak için kendini ve malını feda eden kişiden bahsediliyor. Biri takvaya riayet etmeyince diğeri ona Allah’tan korkmasını emreder, arkadaşı kabul etmeyip benlik ve gurura kapılır. O zaman takva sahibi olan kişi ‘Ben Allah’ın rızasını kazanmak için nefsimi feda ederim.’ der. Çekişme ve niza kavgaya dönüşür, dedi. Hz. Ömer:

– Allah için sen çok değerli ve velûd birisin, diyerek bu yorumundan dolayı onu takdir etti.”^[34]

Hz. Ömer heybetli bir insan olduğundan insanlar ondan çekinir, bir şey sormaya cesaret edemezlerdi. Abdullah b. Abbâs da başlangıçta özellikle kızacağını tahmin ettiğı soruları sormaktan çekindi. Onu sürekli öğrenmeye teşvik eden Hz. Ömer, bu durumu fark edince onu soru sorması için cesaretlendirirdi.

Abdullah b. Abbâs (ra) anlatıyor:

“Başından beri Hz. Ömer’e Allah’ın tevbe etmelerini istediğı Resûlullah’ın (sas) iki eşinin kim olduğunu sormayı çok istiyordum. Bunun için birkaç kez teşebbüste bulundum ancak heybetinden dolayı sormaya bir türlü cesaret edemedim. Bir hac veya umre sırasında onu yalnız görünce cesaretimi topladım. Su kabını alıp yanına gittim. Abdest alması için su döktükten sonra:

– Ey Mü’mınlerin Emîri! İki yıldan beri sana bir şey sormak istiyorum ama heybetinizden çekinerek soramıyorum, dedim.

– Bir şey sormak istediğın zaman çekinmeden sor. Eğer o konuda bilgim varsa söylerim yoksa bilmiyorum derim, diyerek beni cesaretlendirdi.

– Resûlullah’ın eşlerinin ikisi hakkında inen ayette “**Allah’a tevbe ederseniz...**” buyruluyor. Bunlar hangisi, dedim.

– Bunun için mi çekiniyordun? Onlar Âişe ile Hafsa’ydı, dedi. Sonra olayı detaylı bir şekilde anlattı.”[35]

Şûrâ’ya Katılması

Abdullah b. Abbâs’ın ferasetinden çok etkilenen Hz. Ömer, henüz 15-16 yaşlarında bir genç olduğuna bakmaksızın onu önemli meselelerin görüşülüp karara bağlandığı büyük sahâbîlerden oluşan istişare meclisine almıştı. Abdullah b. Ömer, Zeyd b. Sâbit gibi son derece kabiliyetli gençlerin de bulunduğu bu meclisin günümüzdeki Büyük Millet Meclisi konumunda olduğunu düşünülürse o yaşta ne kadar önemli bir sorumluluk üstlendiğini daha iyi kavrama imkânı bulunmuş olur. Hz. Ömer bundan sonra ona hem şûrâ üyesi hem de özel talebesi olarak muamele etti.

Abdullah b. Abbâs (ra) şûrâyâ katıldığı ilk günü şöyle anlatır:

“Hz. Ömer beni büyük sahâbîlerle birlikte şûrâ toplantısına çağırdı ve:

– Büyüklerin konuşmadan sakın konuşma, diye tembihte bulundu. Toplantılar sırasında yeri gelince bana sorular sorarak görüşlerime başvurdu. Büyük sahâbîlerin fikirlerine aykırı görüşler beyan ettiğimde doğru ise hemen kabul etti. Bazen diğer sahâbîlere beni örnek göstererek:

– Şu çocuğun söylediği fikirler gibi fikir beyan etmenize engel nedir, diyerek beni taltif ederdi. Bazen önemli konularda benimle istişare eder, görüşlerimi beğenir ve:

– Sen derin bir bilgi ve anlayışa sahipsin, derdi.

Bir seferinde yine bana bir soru sordu. Soruya verdiğim cevabı beğenince:

– Şehâdet ederim ki sen nübüvvet evinden konuşuyorsun, diyerek sözleriyle memnuniyetini dile getirdi.”[36]

Bu önemli göreve başlarken yalnızca Hz. Ömer değil, babası da ona tavsiyelerde bulunmuştu. Bu tavsiyeleri bizzat kendisi şöyle anlatmaktadır:

“Bir gün babam bana:

– Oğlum, biliyorum sen benden daha âlimsin ama ben senden daha tecrübeliyim. Ömer b. Hattâb seni istişare meclisine almış. Şu üç tavsiyemi aklından hiç çıkarma:

1. *Sakın sırrını kimseye söyleme!*
2. *Yanında hiç kimsenin dedikodusunu yapma!*
3. *Yalan söyleyip söylemediğini tecrübe etmesine fırsat verme ki yalan söylemeyeceğinden kesin olarak emin olsun, dedi.”[37]*

Abdullah b. Abbâs’ı yakından tanımayan ve onun özel vasıflarını bilmeyen bazı şûrâ üyeleri onu aralarında görünce ilk günlerde yadırgadılar. Hz. Ömer onu Bedir Savaşı’na katılan büyük sahâbîlerle birlikte şûrâ meclisine almıştı. Sahâbîlerden bazıları:

– Bu genç niçin bizimle birlikte meclise katılıyor? Bizim de onun gibi çocuklarımız var, dediğinde Hz. Ömer:

– Yakında onun niçin katıldığını öğrenirsiniz, diyerek onları susturdu.

Meclis topladığında Hz. Ömer genç sahâbînin kabiliyetini onlara göstermek istedi. Şûrâ üyelerine: **“Allah’ın yardımı ve zaferi geldiği ve insanların bölük bölük Allah’ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit, Rabbine hamd ederek O’nu tesbih et ve O’ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir.”**[38] ayetleri hakkında ne dersiniz, diye sordu.

Bazı sahâbîler:

– Allah bu ayetlerle kendilerine yardım ve fethin geldiğini, insanların Allah’ın dinine grup grup girdiğini gördüğünde peygamberinden kendisine hamd etmesini istemektedir, dediler.

Bir grup bilmediklerini söylerken bir başka grup bir şey söylemeyip sessiz kalmayı tercih etti. Hz. Ömer, Abdullah’a dönerek:

– Ey Abbâs’ın oğlu, sen ne dersin, diye sordu. Abdullah b. Abbâs:

– Sûre ile Allah (cc) Resûlullah’ın vefatına işaret etmektedir. ‘Allah’ın yardımı ve fetih geldiği zaman...’ ayeti ile Mekke’nin fethi bildirilerek âdeta ‘Bu senin ecelinin işaretidir. O hâlde sen de Rabbine hamd ederek O’nu tesbih et ve O’ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çokça kabul eder.’ buyrulmaktadır, dedi.[39]

Bir başka olayı Abdullah b. Abbâs (ra) şöyle anlatıyor:

“Bir gün Hz. Ömer’in de içinde bulunduğu bir grup muhacirle birlikte oturuyordum. Kadir Gecesi konusu açıldı. Sahâbîler bu konuyla ilgili Resûlullah’tan (sas) duydukları hadisleri söylediler. Konu uzadı. Hz. Ömer bana:

– Niçin susuyorsun ey Abbâs'ın oğlu! Konuş! Yaşının küçük olması fikrini söylemene engel olmasın, dedi.

– Ey Mü'minlerin Emîri! Allah tektir, teki sever. Dünyanın günleri yedi olarak birbirini takip eder. İnsan yedi safhada yaratıldı ve rızkı yedi safhada verildi, dedim. Hz. Ömer son sözü neye dayanarak söylediğimi anlamamıştı. Bana:

– Allah insanı nasıl yedi safhada yarattı, rızkı nasıl yedi safhada verildi? Ben bunu pek anlamadım, dedi.

– Allah (cc) Kur'ân'da şöyle buyurur: **'Andolsun biz insanı çamurdan (süzülüp çıkan) bir özden yarattık. Sonra onu sağlam bir karargâhta nutfe haline getirdik. Sonra nutfeyi alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden, alakayı, bir parçacık et haline soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere (iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratışla insan haline getirdik. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir!'**^[40]

Bir başka ayette ise: **"Yağmurlar yağdırdık. Sonra toprağı göz göz yardık da oradan ekinler, üzüm bağları, sebzeler, zeytin ve hurma ağaçları, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik."**^[41] buyrulur.

Üzerimizdeki gök yedi kattır. Altımızdaki yer yedi kat olarak yaratıldı. Kur'ân'da nikâh yapılması yasaklanan ve miras verilmesi gereken akrabalar yedi kişi olarak belirtilir. Namaz kılarken yedi organımızla secde ederiz. Kâbe yedi kez tavaf edilir, Safâ ve Merve arasında say yedi keredir. Şeytan yedi taşla taşlanır. Bütün bunlardan dolayı Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın son yedisinde olduğu görüşündeyim, dedim. Verdiğim cevaba şaşırان Hz. Ömer:

– Henüz genç yaşta olmasına rağmen şu çocuğun dışında hiçbiriniz Resûlullah'ın sözüne uygun bir şey söylemediniz. Allah Resûlü (sas) Kadir Gecesi hakkında: *'Onu son on günde arayın.'* buyurmuştu, dedi."^[42]

Sürekli Hz. Ömer'in yakınında olan Abdullah b. Abbâs pek çok olaya tanık oluyor, öğreniyor, yetişip pişiyordu. Bu eğitim sürecinde tatsız şeyler de yaşıyordu. Onlardan birini şöyle anlatır:

"Bir gün adamın biri Hz. Ömer'i ziyarete gelmişti. Onunla görüşürken Hz. Ömer adama bulunduğu yerdeki halkın durumunu sordu. Adam:

– Onlardan bazıları Kur’ân’ı şöyle şöyle okuyorlar, dedi. Hz. Ömer daha cevap vermeden acele davranıp:

– Vallahi bir günde Kur’ân’ın bu kadar çok ve hızlı okunması doğru değildir, dedim. Hz. Ömer benim söze karışmamdan hoşlanmadı ve bana:

– Sus, diye çıkıştı. Çok üzüldüm. Kederli ve üzgün bir hâlde eve gittim. Onun yanındaki değerimi kaybettim. Gözümden düştüm diye kahroldum. Eve gider gitmez kendimi yatağa atıp yattım. Ev halkı hasta olduğumu sanarak hâlimi hatırımı sorup durumumu öğrenmeye çalıştı. Hâlbuki benim üzüntümün dışında hiçbir şeyim yoktu. Hâlim Hz. Ömer’e bildirilince beni yanına çağırttı. Yanına gittiğimde kapının önünde beni bekliyordu. Elimden tuttu, beni baş başa kalacağımız bir yere götürdü.

– Benimle konuşan adamın sözlerinden dolayı mı kırıldın, diye sordu.

– Ey Mü’minlerin Emîri! Yanlış bir hareket yaptıysam tevbe edip Rabbimden özür diliyorum. Bana vereceğin cezaya razıyım, dedim.

– Adamın sözlerinde hoşuna gitmeyen şeyi bana açıklar mısın, diye sordu.

– Kur’ân’ı bu kadar hızlı okurlarsa birbirlerini yanlış okumakla itham ederler. O zaman çekişirler. Çekişince ihtilafa düşerler. İhtilaf edince de kavga ederler, dedim. Hz. Ömer bana:

– Allah aşkına, ben onlara açıklayıncaya kadar düşünceni insanlara söyleme, dedi.”^[43]

Hz. Ömer’i derin düşüncesine ve ufkuna hayran bırakan Abdullah b. Abbâs, feraseti ile gördüğü ve halifeye açıkladığı bu sözleriyle, insanları birbirlerine düşman eden ve dikkatsizlik nedeniyle sürekli yapılan önemli bir hataya ve onun vahim sonucuna dikkat çekiyordu.

Sahâbîlerle Anıları

Abdullah b. Abbâs’ın ilme ve Allah Resûlü’ne (sas) olan sevgisi Ashâb-ı Kiram ile güzel anılar yaşamasına vesile olmuştu. Bazen onlara soru soruyor, bazen onları bir konuda aydınlatıyor, bazen de sahâbîlere yardımcı oluyordu.

Utbe b. Mes’ûd (ra) anlatıyor:

“Abdullah b. Abbâs bir gün Hür b. Kays ile oturmuş, Hz. Mûsâ’nın karşılaşmayı istediği arkadaşının kim olduğu hakkında konuşuyorlardı. O sırada Übey b. Ka’b yanlarından geçince Abdullah onu yanlarına çağırdı. Konuyu anlattıktan sonra:

– Resûlullah’tan bu konuyla ilgili bir şey duydun mu, diye sordu. Übey:

– Resûlullah bu konuda şöyle buyurdu:

‘Hz. Mûsâ, İsrailoğulları’ndan bir grupla otururken yanlarına bir adam geldi ve:

– Senden daha âlim birini biliyor musun, diye sordu. Hz. Mûsâ:

– Hayır, dedi. Bunun üzerine Allah(cc) Mûsâ’ya (as):

–Kulumuz Hızır senden daha âlimdir, diye vahyetti. Hz. Mûsâ onunla nasıl karşılaşabileceğini sordu... diye anlattı.”^[44]

Ebû Eyyûb el-Ensârî borçlanmıştı. Alacaklıları sıkıştırınca kendisine yardımcı olması için zamanın halifesi Hz. Muâviye’nin yanına gitti. Hz. Muâviye onu geri çevirince yoluna devam ederek Basra’ya geldi. O sırada Basra valisi olan Abdullah b. Abbâs, Hz. Ebû Eyyûb ile Hz. Muâviye arasında olanları duyunca çok üzüldü. O sırada bir yolculuğa çıkmak üzereydi. Yola çıkmadan önce sahâbîyi evine davet etti. Hürmet göstererek evini kendisine tahsis etti ve:

– Senin Allah Resûlü’nü konuk ettiğin gibi ben de seni konuk edeceğim, dedi. Ailesini başka bir yere göndererek evde istediği kadar kalabileceğini söyledi ve:

– Evdekilerin hepsi senindir, dedi. Ayrılırken ne kadar borcu olduğunu sordu. Ebû Eyyûb:

– 20.000 dirhem, deyince 40.000 dirhem ve yirmi köle hediye etti.

^[45]

Abdullah b. Abbâs’ı yakından tanıyan büyük sahâbîlerden Sa’d b. Ebû Vakkâs, ona hayran kalmıştı. Bu hayranlığını şu sözlerle ifade ederek gelecek nesillerin onu daha iyi tanımasına vesile oldu.

“Abdullah b. Abbâs gibi meseleleri çabuk anlayan, akıllı, kavrayışlı, âlim ve yumuşak huylu birini görmedim. Hz. Ömer gibi biri bile etrafında Bedir ehlinden pek çok ensar ve muhacir varken içinden çıkılmaz muğlâk meselelerde hemen onu çağırır:

– Sana yine zor çözülecek bir mesele geldi, der ve konuyu ona anlatırdı. Hz. Ömer’in sözü daha bitmeden Abdullah b. Abbâs konuyu çözmüş olurdu.”^[46]

Büyük âlim sahâbîlerden Abdullah b. Mes'ûd da onu çok takdir etmekte ve bunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Eğer Hz. Abbâs'ın oğlu bize yetişse ve bizimle birlikte yaşasaydı hiçbirimiz onun seviyesine ulaşamazdık. O ne güzel Tercümânü'l-Kur'ân'dır.”

Abdullah b. Ömer ise onun hakkında:

“Allah'ın Hz. Muhammed'e gönderdiği Kur'ân'ı ondan daha iyi bilen başka biri yoktur.” derdi.

Biri ona bir ayetin anlamını sormuştu. Adama:

– Gidip Abdullah b. Abbâs'a sor, verdiği cevabı gelip bana anlat, dedi. Adam sorusunu sorup geri döndü. Aldığı cevabı Abdullah b. Ömer'e anlatınca:

– Daha önce Abdullah b. Abbâs'ın Kur'ân tefsirinde cüretkâr olduğunu düşünüyordum. Şimdi anladım ki ona gerçekten ilim verilmiş, dedi.

Bir başka âlim sahâbî Câbir b. Abdullah, onun vefat ettiğini duyunca acı ve üzüntüden ellerini dizlerine vurarak:

“Bugün insanların en âlimi, en yumuşak huylusu vefat etti. Bu ümmet onun ölümüyle acısı hiç dinmeyecek bir musibete düçar oldu.” dedi.

Râfî' b. Hudeyç ise onun vefatı üzerine şunu söyledi:

“Bugün, doğusu ve batısı ile bütün insanlığın ilmine ihtiyacı olan kişi vefat etti.”^[47]

Hocası Übey b. Ka'b daha küçükken onu göstererek:

“Şu genç, bu ümmetin büyük âlimi olacak. Çünkü o kâmil bir akla ve anlayışa sahip. Ayrıca Resûlullah (sas) ona dinde anlayışlı olması için dua etmiştir.”^[48] derdi.

Sahâbîler derya misali ilminden dolayı ona “*Bahr ya da Hibrü'l-Ümme*” diyorlardı.^[49]

Hiz. Ömer'in vefatından sonra Hiz. Osman'ın iltifatına mazhar olan Abdullah b. Abbâs, onun hilafeti döneminde de Şûrâ Meclisi'ne katılmıştı. Hiz. Osman âsiler tarafından evinde muhasara altına alındığında hac zamanı yaklaşmıştı. Medineli sahâbîler çıkan olaylar sebebiyle hacca gidemeyeceklerini düşünerek Abdullah b. Abbâs'tan hac konusunu Halife ile konuşmasını istediler. O da Halife'ye giderek durumu anlatınca Hiz. Osman onu hac emîri olarak görevlendirdi.

Halife şehid edildiği sırada Mekke’de hac emirliği görevini yapıyordu.
[50]

Abdullah b. Abbâs, Hz. Ömer gibi Hz. Ali’nin ilim ve irfanından da oldukça istifade etti. Özellikle Kur’ân tefsiri konusunda ondan çok şey öğrendi. Tâbiîn âlimlerinde İkrime şöyle der:

“Abdullah b. Abbâs, Kur’ân tefsirinde temel ilmi Hz. Ali’den öğrendi. Onları ezberleyerek hazmetti. Sonra öğrendiklerini bu temel üzerinde bina etti. Böylece tefsir ilminde zirveye çıktı. Hatta bazıları Hz. Ali Kur’ân tevilini, Abdullah b. Abbâs ise Kur’ân tefsirini daha iyi bilir demişlerdir.”[51]

Hz. Osman şehid olduktan sonra çıkan siyasî olaylar sırasında Hz. Ali’ye destek oldu. İleri görüşlü, feraset sahibi olduğundan birçok konuda Hz. Ali’yi uyarırdı. Fitne ateşini söndürebilmek için büyük gayret sarf etti. Hz. Osman’ın şehâdetinden sonra hactan dönünce Hz. Ali’nin yanına gidip onu uyararak:

– Eğer hilafeti üstlenirsen ne yaparsan yap, insanlar kıyamete kadar Hz. Osman’ın kanının hesabını senden sorarlar, dedi. [52]

Hz. Ali istemeyerek de olsa halife olunca ona biat etti. İşlerini kolaylaştırmak için sürekli yardımına koştı. Valiler konusu gündeme gelince valileri yerinde bırakmasını, özellikle Şam valisi Hz. Muâviye’yi değiştirmemesini tavsiye etti.

Abdullah b. Abbâs’ı dinleyen Hz. Ali, ona hak verdi ama istemeyerek de olsa bunu yapması gerektiği görüşündeydi. Ona:

– Ben bu görüşte değilim! Haydi, Şam’a git. Seni oranın valisi yaptım, dedi. [53]

Abdullah b. Abbâs’ın Hz. Ali’ye yaptığı önemli tavsiyelerinden biri de Irak’a gitmeyip Medine’de kalmasını istemesiydi. Hz. Ali’ye:

– Medine İslâm’ın başkentidir. İslâm bütün dünyaya buradan yayıldı. Burada yaşayanlar en samimi inanca sahip, hakkı desteklemede en sadık kimselerdir, dedi. Ancak Hz. Ali Irak’a gitmekte ısrar etti.

Hz. Ali, tahkim için Ebû Mûsâ el-Eşarî’yi seçmek isteyince Abdullah b. Abbâs buna da itiraz etti. Hz. Ali’ye:

– Bu iş için onu seçme! Onun etrafında onu etkileyecek çok uyanık, bâtilı hak olarak gösterecek kişiler var. İlle de göndereceksen beni onun yanına kat! Ben kabul etmedikçe anlaşma yapamasın, benim kabul etmediklerimi o da kabul etmesin, dedi. Hz. Ali:

– Ey Abbâs'ın oğlu! Bunu yapamam, diyerek o sırada içinde bulunduğu olumsuz durumu izah etmeye çalıştı.^[54]

Basra Valiliği

Hicretin 36. yılında halife Hz. Ali tarafından Basra valiliğine atandı. Hz. Ali vefat edinceye kadar Basra valiliği yapan Abdullah b. Abbâs, Basra'ya gelince insanların eğitime ve irşada istekli olduğunu gördü. Bunun üzerine eğitim ve irşat faaliyetlerine hız verdi. Bu yönüyle Basra valiliği onun için güzel bir dönüm noktası oldu.

Bir taraftan ilim ehline tefsir, hadis, fıkıh, edebiyat dersleri verirken diğer taraftan haftanın belirli günlerinde halka vaaz ederek onları aydınlatıyordu. Ramazan geldiğinde insanlara İslâm'ın hükümlerini öğretip arife günü minbere çıkarak ikindi namazından akşam namazına kadar vaaz ederdi. Bakara ve Âl-i-İmrân sûrelerini kelime kelime okuyarak açıklardı. Basra'da valilik yaptığı yıllarda hac mevsimlerinde Mekke'ye giden Abdullah b. Abbâs'ın orada bir seferinde Bakara Sûresi'ni, bir başka seferde Nûr Sûresi'ni okuyup cümle cümle tefsir ettiği rivayet edilir.

Onun bu konuşmalarına şahit olan Şakik b. Ebî Vâil şöyle demekten kendini alamadı:

“Abdullah b. Abbâs'ın hac mevsimindeki konuşmasını dinledim. Nûr Sûresi'ni okuyup tefsir ediyordu. Onu dinleyince kendi kendime ‘Eğer İranlılar, Rumlar ve Türkler onun bu konuşmasını dinleselerdi mutlaka Müslüman olurlardı!’ dedim.”^[55]

Abdullah b. Abbâs'ı yakından tanıyan Hz. Ali, onun için şu sözleri söylemişti:

“O, akıllı ve yaptığı işlerdeki basiretiyle ince bir perdenin gerisinden gayba bakmaktadır.”^[56]

Basralılar ondan son derece memnunlardı. Basra halkından olan Sasaa b. Sahun, Hz. Ali'yi ziyarete gittiğinde ona Abdullah b. Abbâs'ı sordu. O da:

– Ey Mü'minlerin Emîri! O bize karşı devamlı üç şeyi yapar, üç şeyden sakınırdı. İnsanlarla konuştuğunda onların gönüllerini alır, halk konuştuğunda onları güzelce dinler, farklı görüşler olduğunda kolay olanı seçerdi. Riyayı terk eder, kötü insanlardan uzak durur, onlara karşı dimdik dururdu, sözleriyle halkın memnuniyetini ifade etti.^[57]

Basra valiliği sırasında bölgede bulunan İranlılara da İslâm'ı anlatıyordu. Ancak o sıralarda henüz Farsça bilmiyordu. Bunun için tercümandan yardım isteyen Abdullah b. Abbâs, tercümanı yanında kalmaya razı edebilmek için kendi malından ciddi bir ödeme teklif etmişti. Tercüman da kabul edince iki ay ona yardımcı olmuştu. ^[58]

İlmî Yönü

Mekke Tefsir Okulu'nun Kurucusu

Hız. Ali'nin vefatından sonra Mekke'ye yerleşen Abdullah b. Abbâs, burada büyük ilim meclisleri kurdu. Pek çok âlim yetiştirerek Mekke Tefsir Okulu'nun temellerini attı. Her daldan ilim talebeleri Mekke'ye akın ediyor, ondan ilim öğrenmek için âdeta yarışıyorlardı. Evi, âdeta yüksek ilimler tahsil edilen bir üniversite gibiydi.

Öğrencisi Ebû Salih anlatıyor:

“Abdullah b. Abbâs'ı bir mecliste gördüm. Bütün Kureyşliler bu hâlimden dolayı onunla övünmüş olsaydı bu övünç sebebi olarak onlara yeterdi. İnsanlar ilim öğrenmek için kapısına koşuyorlardı. O kadar çoklardı ki kalabalıktan yollar dar geliyordu. Dışarıdakiler içeri giremiyor, içeridekiler dışarı çıkamıyordu. Huzuruna varıp dışarıda bekleyen kalabalığın durumunu anlattım. Bana:

- Abdest suyu hazırla, dedi. Abdest alınca:
- Dışarı çık ve onlara ‘Kim Kur’ân ve kıraat ile ilgili soru sormak istiyorsa içeri girsin!’ de, dedi. Dışarı çıkıp çağrıyı yapınca bir grup öğrenci eve girdi. Yalnızca oda değil bütün ev doldu. Biri soru sorunca ona beklediğinden daha fazla, daha doyurucu bir cevap veriyor, sözü bitince:
- Kardeşinize yol açın çıksın, diyordu. O çıkınca bir başkası geliyordu. Birinci grup bitince:
- Dışarı çık, ‘Kur’ân’ın tefsir ve tevilini öğrenmek isteyen içeri girsin!’ diye duyur, dedi. Dışarı çıkıp çağrı yapınca toplananlar arasından bir grup içeri girdi. Onlar da bütün odaları doldurdular. Onların sorularına da doyurucu cevaplar vererek sorusuna cevap alan için:
- Kardeşinize yol açın çıksın, diyordu. İkinci grup bitince bana yeniden:

– Dışarı çık ve onlara ‘Helal-haram ve fikhî konularda soru sormak isteyen içeri girsin!’ de, dedi. Dışarı çıkıp çağrı yapınca bir grup daha eve girdi. Onların sorularına da doyurucu cevaplar verdi. Daha sonra ferâiz (miras ilmi) ve benzeri konularda soru sormak isteyenleri, ardından dilbilgisi, şiir, garib kelimeler hakkında soru sormak isteyenleri içeri aldı. Herkesin sorusuna doyurucu cevaplar veriyor sorusuna cevap alan için ise:

– Kardeşinize yol açın çıksın, diyordu.”[59]

İlim tahsil etmek isteyenleri bir süre bu şekilde kabul eden Abdullah b. Abbâs, öğrencilerin her geçen gün biraz daha fazlalaştığını görünce gelen öğrencileri ilgi alanlarına göre bölümlere ayırdı. Haftanın bir gününü tefsir, bir gününü fıkıh öğrenmek isteyenlere, bir gününü İslâm Tarihi öğrencilerine, bir gününü şiirle ilgilenenlere, bir başka gününü ise Eyyâmü’l-Arap/Arap Tarihi’ne ayırdı. Belirlenen bu günlerde yalnızca belirlenen ilim talebelerini kabul ederek onların bütün sorularını cevaplandırırdı. Kimsenin sorusu cevapsız kalmazdı.

İnsanları ilme teşvik eder, ilim öğrenmek isteyenlere kapılarını sonuna kadar açarak öğrendiklerini tam ve doğru öğrenmelerini, öğreninceye kadar da sormalarını isterdi.

Öğrencilerinden Ebû Sefer anlatıyor:

“Bir gün Abdullah b. Abbâs insanlara seslenerek:

– Ey insanlar! Sözlerimi iyi dinleyin, sormak istediklerinizi sorun. İyice öğrenmeden gidip insanlara ‘Abdullah b. Abbâs böyle dedi.’ demeyin. İbn Abbâs diyor ki: ‘Kim Beytullah’ı tavaf etmek isterse Hicr’in arkasından tavaf etsin!’ Bunu duyduktan sonra gidip insanlara Hicr yerine Hatim’in arkasından tavaf etsin demeyin! Oraya Hatim denmesinin nedeni cahiliye döneminde insanların yemin ederek kırbaç, ayakkabı ve mızrak gibi eşyalarını oraya koymasındandır, dedi.”[60]

Bir başka zaman kıyametin yaklaştığının işaretlerinin görüldüğünü belirterek öğrencilerine:

– Bana Bakara Sûresi’nden sorun! Yûsuf Sûresi’nden sorun! Ben Kur’ân’ı çok küçük yaşta okudum, dedi.”[61]

Hâricîlerin reislerinden Nâfî’ b. Ezrak ve Necdet b. Uveymir, ilim öğrenmek için sahâbîleri dolaşıyorlardı. Sonunda Mekke’ye geldiler.

O sırada Abdullah b. Abbâs zemzem kuyusunun yakınında oturuyordu. Üzerinde kırmızı bir aba vardı. Etrafını çeviren insanlar ona Kur'ân'ın tefsiri hakkında sorular soruyordu. Biri:

- Ey Abbâs'ın oğlu! Şu ayet hakkında ne dersin, diye soruyor o da:
- Ayet şu anlama geliyor, diye cevap veriyordu.

Bir süre onları izleyen Nâfî' b. Erzak, Abdullah b. Abbâs'ın yanına gitti:

– Ne kadar cüretkârsın ey Abdullah b. Abbâs! Her soruya büyük bir cüretle cevap veriyorsun, diyerek onu kınadı.

– Anan sana ağlasın ey Nâfî'! Benden daha cüretkâr olanları söyleyeyim mi? Bilgisi olmadan konuşan kişilerle, bildiği hâlde ilmini gizleyenlerdir, dedi.

Nâfî' b. Ezrak:

– Doğru söylüyorsun. Biz de sana uzun zamandan beri cevabını bulamadığımız Kur'ân'da geçen bazı garip kelimelerin anlamlarını sormak için gelmiştik, dedi ve tam iki yüz kelimenin anlamını sordu. Abdullah b. Abbâs bu kelimelerin her birinin anlamlarını söyledi. Söylediklerinin doğruluğuna dair de Arap şiirinden deliller sundu. Hatta daha sonraki âlimler, bu soru ve cevapları bir araya toplayarak kitap hâline getirmişlerdir.^[62]

Öğrencileri onun ilmî konumunu öve öve bitiremezlerdi. Onlardan biri olan Abdullah b. Utbe şöyle der:

“Abdullah b. Abbâs birçok hususta insanlardan üstündü. Hayatta kalan sahâbîlerden Allah Resûlü'nün (sas) hadisini ondan daha iyi bilen yoktu. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın verdiği hükümleri, şiiri, Arap dilini, Kur'ân tefsirini, ferâizi, hesap ilmini ondan daha iyi bilen birini görmedim. Meclisinde bir gün sırf fıkıh ilminin meselelerinden, bir başka gün Kur'ân'ın tevilinden, bir diğer gün Megâzî'den, bir gün şiirden, bir gün Eyyâmu'l-Arap'tan bahsederdi. Onun meclisine oturan bütün âlimler, ilmî üstünlüğünü kabul etmek durumunda kalırdı. Soru soran herkes cevap alırdı...”^[63]

Çeşitli şehirlerde yaşayan Müslümanlar, kendileri gidemeyince sormak istediklerini mektupla veya ona birini göndererek sorup öğrenirlerdi.

Abdullah b. Ebû Huzeyl anlatıyor:

“Kûfe’den ayrılmak istiyordum. Benim gideceğimi öğrenen Kûfeliler sormak istedikleri bütün soruları yazarak bana verdiler. Abdullah b. Abbâs’ın yanına gidip oturduktan bir süre sonra yanına gelen ziyaretçiler ve öğrencileri ona soru sormaya başladılar. O sorulara cevap verdikçe Kûfelilerin soruları da bir bir cevaplanıyordu. Yanından ayrılmadan bütün sorularım cevaplanmıştı.”^[64]

Bir diğer öğrencisi tefsir âlimi Mücâhid şöyle der:

“Kur’ân’ı iki kez başından sonuna kadar Abdullah b. Abbâs’a okuyup arz ettim. Her ayetin sonunda durarak o ayet hakkında çeşitli sorular sordum. Kur’ân’ın tefsirini öğretirken öğrencilerini yazıdan destek almaya teşvik eder hatta çoğu zaman:

– Yaz, diye emrederdi.”^[65]

Bir gün Büşeyr el-Adevî Abdullah b. Abbâs’ın yanına giderek:

– Allah Resûlü (sas) şöyle dedi. Allah Resûlü (sas) böyle dedi, diye hadis nakletmeye başladı. Ancak Abdullah b. Abbâs onu dinlemediği gibi dönüp bakmadı bile. Bu duruma bir anlam vermeyen Büşeyr:

– Ey Abbâs’ın oğlu! Beni niçin dinlemiyorsun? Allah Resûlü’nün (sas) hadislerini naklediyorum, dedi.

– Biz hadisleri doğrudan Resûlullah’tan (sas) duyup nakledenlerden dinledik. Gözlerimizi ona çevirerek can kulağı ile dinledik. Sonra insanlar doğru ile yanlış birbirine karıştırınca yalnızca tanıdığımız kişilerin naklettiği hadisleri dinlemeye başladık, diye cevapladı.”^[66]

Ömrünün sonuna doğru gözlerini kaybettiği hâlde yine ilim talebelerini geri çevirmezdi. Yaşlandığı için hafızası biraz zayıflamıştı. Bunun farkındaydı. Bunu kabullenerek gelen öğrencilere hadis okumak yerine onları dinlemeyi tercih etti. Ömrünün son yıllarında Tâif’e yerleşti. Tâif halkından yanına gelenlere:

– Ben sözleri öne ya da arkaya alıyorum. Kimin yanında benden yazılan hadisler varsa gelip okuyabilir. Okunan hadislerin doğruluğunu onaylamam onlara hadisler nakletmemden farksızdır, derdi. Bu sözleri duyan öğrenciler yazdıkları hadisleri huzurunda ona okurlardı.^[67]

Tefsirdeki Metodu

Abdullah b. Abbâs bir ayeti tefsir etmek istediğinde önce Allah Resûlü'nün (sas) bu ayetle ilgili bir sözü olup olmadığını araştırırdı. Varsa ayeti o hadisla açıklardı. Bulamazsa Hz. Ali, Hz. Ömer, Übey b. Ka'b gibi ilimde otorite olan sahâbîlerin görüşlerine başvururdu. Bu bazen direkt soru hâlinde olur, bazen ilmi müzakereler sırasında ortaya çıkardı.

Abdullah b. Abbâs (ra) anlatıyor:

“Bir gün Hz. Ömer çevresindeki sahâbîlere: **‘Sizden biriniz arzu eder mi ki hurma ve üzüm ağaçlarıyla dolu, arasından sular akan ve kendisi için orada her çeşit meyveden (bir miktar) bulunan bir bahçesi olsun da bakıma muhtaç çoluk çocuğu varken kendisine ihtiyarlık gelip çatsın, bahçeye de içinde ateş bulunan bir kasırga isabet ederek yakıp kül etsin! (Elbette bunu kimse arzu etmez.) İşte düşünüp anlayasınız diye Allah size ayetleri açıklar.’**^[68] ayeti hakkında ne dersiniz, diye sordu. Sahâbîler:

- Allah bilir, dediler. Hz. Ömer onlara:
- Biliyoruz ya da bilmiyoruz deyin, diye çıkışınca:
- Bu hususta kalbimden bir şey geçiyor ey Mü'minlerin Emîri! Ayette çalışmaya, amel etmeyle ilgili örnek verilmiş, dedim.
- Hangi amel, dedi.
- Herhangi bir amel, dedim. Hz. Ömer:
- Ayette Allah'a itaat eden bir zengine örnek verilmiş. Şeytanın bu kişiye gelerek onu yoldan çıkararak iyi amellerini zayi etmesinden bahsediliyor, dedi...”^[69]

Abdullah b. Abbâs, Kur'ân tefsirinde üçüncü olarak çok iyi bildiği Arapça ve Arap Edebiyatı'na başvururdu. Sonra da cümlelerin mânâsından hareketle İslâm'ın emirleri ve hedefleri doğrultusunda bilgi birikimi, akıl ve kalbinin yardımıyla ayetin mânâsını anlamaya çalışırdı.

Bütün âlimler onun tefsir ilminin sultanı olduğu hususunda görüş birliğindeydiler. Daha sonra onun Tefsir ve ilgili konulardaki birikimi bir araya getirilmek sûretiyle dört kitap oluşturmuşlardır. Bunlar:

- 1-Tefsîru İbn Abbâs
- 2-Garîbü'l-Kur'ân
- 3-Mesâilü Nâfi b. Erzak

Hadis Rivayeti

Abdullah b. Abbâs rivayet ettiği hadislerin büyük çoğunluğunu doğrudan Hz. Peygamber'den değil sahâbeden nakletmiştir. Allah Resûlü (sas) hayattayken onun çevresinden ayrılmamaya çalışmış, vefatından sonra da hadis öğrenmek için sahâbîlerin peşini bırakmamış, gece gündüz onlardan hadis öğrenmiştir.

Hadis öğrenme ve nakletme konusunda oldukça hassas olan Abdullah b. Abbâs, çok hadis rivayet eden sahâbîler olarak anılan Muksirûn'dan biri olarak 1160 hadis rivayet etmiştir. 75 hadisini Buhârî ve Müslim müştereken, 120 hadisini yalnız Buhârî, 9 hadisini de yalnızca Müslim kitaplarına almıştır.^[71]

Fetvaları

Hiz. Ömer'in genç yaşta istişare heyeti arasına kattığı Abdullah b. Abbâs, onun döneminden itibaren fetva vermeye başlamış, vefat edinceye kadar da fetva vermeye devam etmişti. En çok fetva veren birkaç sahâbîden biri olan sahâbînin fetvalarının bir dönem on iki ciltte toplandığı söylenmektedir. Onun fetvaları günümüzde "*Mevsuât-ı Fıkhi Abdullah b. Abbâs*" isimli eserde toplamıştır.

Abdullah b. Abbâs, sahâbîlerin fikhî konularda ihtilafa düştüklerinde başvurdukları mercilerden biriydi. Biri tâbiîn âlimlerinden Tâvûs'a:

– Niçin büyük sahâbîler dururken şu gencin yanından ayrılmıyorsun, diye sorunca:

– Yaklaşık yetmiş sahâbî gördüm. Onlar bir konuda şüpheyeye ya da anlaşmazlığa düştüklerinde Abdullah b. Abbâs'a başvururlardı, dedi.

^[72]

Hac ibadeti konusunda derin bir bilgiye sahipti. Hiz. Âişe onu takdir ederek:

– Hac ibadetinin kuralları hakkında insanların en âlimi Abdullah b. Abbâs'tır, demiştir.

O fetva verirken önce Kur'ân'a bakardı. Konuyla ilgili Kur'ân'da bir bilgiye rastlamazsa sünnete başvururdu. Orada da istediği cevabı bulamazsa Hiz. Ebû Bekir, Hiz. Ömer, Hiz. Ali gibi büyük sahâbîlerin

sözlerine bakardı. Onlardan bir şey duymamışsa kendi görüşüyle ictihad ederdi.^[73]

Pek çok ilimde olduğu gibi fıkıh ilminde de engin bir bilgiye sahipti. Bu konuda dikkat çeken en önemli özelliği ise neredeyse fıkıhın her konusunda fetva vermiş olmasıdır.

Öğrendiklerini Hayatına Tatbik Etmesi

Birinin onu yermesi üzerine nasıl biri olduğunu bizzat kendisi şu veciz sözlerle anlatmıştır:

“Beni yerdin ama bende üç güzel haslet vardır. Allah’ın kitabının bilgisi bana verildi. Ben bu vasfın yalnızca bana ait olması yerine bütün insanların benim gibi âlim olmasını isterdim. Müslüman bir hâkim bir konuda hüküm verdiğinde taraflar ve hâkim ile hiçbir ilişkim olmadığı hâlde adaletle hükmetmişse bu beni sevindirir. Bir beldeye yağmur yağdığını duyduğumda bana hiçbir faydası olmadığı hâlde oldukça sevinirim.”^[74]

Gece ibadetine son derece önem verirdi. Seferde olduğu zamanlarda bile ihmal etmez, geceleyin kalkar abdest alıp namaz kılardı.

Ebû Müleyke anlatıyor:

“Mekke’den Medine’ye giderken Abdullah b. Abbâs ile yol arkadaşlığı yaptım. Seferde olduğumuz için namazlarını seferî olarak iki rekât kıldı. Gece yarısı olunca bizler aşırı yorgunluktan yerimizden kalkamazken o yattığı yerden kalkarak abdest alıp namaza başladı. Namaz kılarken Kur’ân’ı tertîl ile ağır ağır okudu. Bir süre sonra ağlamaya başladı. Namaz boyunca ağladı. Abdullah b. Abbâs, sürekli ağlardı. Hatta ağlamaktan gözyaşları yanaklarında iz bırakmıştı.”

Pazartesi, perşembe günleri oruç tutmayı ihmal etmezdi. Bir gün yanına gelen bir adam kendisine:

– Ey Abbâs’ın oğlu, nasıl oruç tutarsın, diye sordu.
– Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutarım, dedi. Adam sebebini sorunca:

– Çünkü o günlerde ameller Allah’a sunulur. Amellerim Allah’a sunulurken oruçlu olmak isterim, dedi.^[75]

Hac ibadetini çok severdi. En büyük arzularından biri yaya olarak hacca gitmekti. Bu arzusunu bir gün dostlarına şöyle dillendirdi:

“Gençlikte yaya olarak hac yapmaktan başka isteyip de yapamadığım için pişmanlık duyduğum hiçbir şey olmadı. Hasan b. Ali tam yirmi beş kez yaya olarak hacca gitti.”^[76]

Ömrünün sonuna doğru gözlerine perde geldiği için göremiyordu. Durumdan haberdar olan göz doktorları ziyaretine giderek muayene ettiler. Muayeneden sonra hastalığı teşhis ederek şöyle dediler:

– Gözlerinden akan su, görmeni engelliyor. Bu hastalığı tedavi edebiliriz ancak beş gün hiç kalkmadan sırtüstü yatman gerekir. Bu sürede ayakta ya da oturarak namaz kılmayacaksın!

Doktorların bu teklifleri ona çok ağır geldi. İma ile namaz kılarak dahi olsa kıyam, rükû ve secdeden uzak kalmaya dayanamayan Abdullah b. Abbâs, doktorlara itiraz ederek:

– Hayır, vallahi değil beş gün tek bir rekât namazı kılmama bile engel olan iyiliği istemem. Resûlullah’ın (sas) “*Kim tek bir vakit namazı bilerek terk ederse Allah’ın gazabına sebep olur.*” hadisini nakledip dururken bu söylediğinizi asla yapamam, dedi.^[77]

İbadetlerin ihlâsla yapılması gerektiğini düşünür, “İhlâsla kılınan iki rekât namaz, gece boyunca gafletle kılınan namazdan daha hayırlıdır.” derdi.^[78]

Abdestsiz yatmamaya büyük özen gösterir, yakınlarına şöyle derdi:

“Sakın abdestsiz uyumayın. Çünkü ruhlar vücuttan nasıl ayrılırsa kıyamet günü öylece dirilir.”

Oldukça mütevazı biri olan Abdullah b. Abbâs, genelde yünden yapılmış sade, gösterişsiz elbiseler giyerdi.^[79] İbadete son derece önem vermekle birlikte, dinin insânî ve sosyal emirlerini de ihmal etmezdi.

Abdullah b. Abbâs (ra) anlatıyor:

“Resûlullah’ın (sas) mescidinde itikâfa girmiştım. Bir adam yanıma gelerek selam verdi ve oturdu. Kölelikten kurtulmak için efendisiyle anlaşma yapmıştı. Adamın perişan bir vaziyette olduğunu görünce:

– Niçin bu kadar üzgün ve kederlisin, diye sordum.

– Falanın bende alacağı var. Ama şu kabirde yatanın hakkı için ödeme gücüm yok, diye şikâyetinde bulundu.

– Senin için alacaklınla konuşayım mı, dedim ve itikâftan çıkarak Mescid-i Nebevî’den ayrıldım. Adam arkamdan:

– İtikâfta olduğunu unuttun mu, diye bağıırıyordu. Ben ise:

– Hayır, ama şu kabrin sahibinden duyduğum kadarıyla yardıma koşmak itikâftan daha önemlidir. Resûlullah (sas) bu hususta: *‘Kim bir kardeşinin ihtiyacını gidermek için yürür ve işini hallederse on yıl itikâf yapmaktan daha hayırlı bir iş yapmış olur. Kim Allah rızası için bir gün itikâf yaparsa Allah onunla cehennem arasına her biri doğu ve batı arasındaki uzaklık kadar üç engel koyar.’* buyurdu, dedim.”

Abdullah b. Abbâs’ın, bu sözleri söylerken Peygamber Efendimiz’i hatırladığı için gözyaşları sel olmuş bir hâlde ağladığını rivayet ederler.^[80]

Öğrenci ve Çocuklarıyla

Devrinin büyük âlimlerinden olan İkrime, Atâ b. Ebî Rebah, Tâvûs b. Keysân, Sâbit b. Cübeyr, Câbir b. Zeyd, Süleyman b. Yesar, Muhammed b. Sîrîn ve Meymun b. Mihrân gibi kişileri yetiştiren Abdullah b. Abbâs, ilme ve çocukların eğitime çok önem verirdi. İlmî müzakereyi nafîle ibadetten daha üstün görür ve sık sık:

– Bir saat ilmi müzakere etmek bütün geceyi ibadetle ihya etmekten daha hayırlıdır, derdi.

İlme kabiliyetli olan kimseler için ilim tahsil etmenin cihad etmekten bile faziletli olduğu görüşündeydi. Ali el-Ezdî yanına giderek cihad hakkında soru sorduğunda ona:

– Sana cihaddan daha faziletli bir amel söyleyeyim mi? Mescide gider, orada Kur’ân ilimleri, fıkıh ve sünnet öğrenirsin. Bu senin için daha iyi olur, dedi.

İlmin anahtarının soru sormak olduğunu düşünürdü. Bunca ilmi nasıl elde ettiği sorulduğunda “Soru soran bir dil, anlayışlı bir akıl ile.” derdi.^[81]

Çocuklara oldukça önem verir, onları Allah’ın emaneti olarak görürdü. “Mallarınız yalnızca kendinizindir. Hâlbuki çocuklarınız size Allah’ın emanetidir.” derdi. Çocukların camilere gitmesini hatta orada namaz kılanları rahatsız etmeyecek şekilde oynamalarını engellemez: “Biz aşure orucu tutduğumuzda çocuklarımız da bizimle

birlikte oruç tutar; onları mescide götürür, vaktin kolay geçmesi için onlarla oyun oynardık.” derdi.^[82]

Çocukları Küreyb ve İkrime büyüyünce onları yanına çağırdı. Onlara:

– Artık evlilik çağına geldiniz. Evlenmek isterseniz sizi evlendireyim. İyi bilin ki bir kişi zina yaparsa kalbinden iman nuru çekilip alınır. Allah aldığı bu nuru dilediğine geri verir dilediğine vermez, diye öğüt verdi.^[83]

Çocuklarını ve öğrencilerini sürekli ilme teşvik ederdi.

İkrime anlatıyor:

“Bir gün Abdullah b. Abbâs, benimle oğlu Ali’ye:

– Ebû Saîd’in yanına gidin ve ondan hadis dinleyin, dedi. Ali ile birlikte Ebû Saîd’in yanına gittik. Yanına vardığımızda bahçesiyle uğraşıyordu. Bizi görünce bağdaş kurup oturdu. Sonra Mescid-i Nebvî’nin yapılışına kadar Allah Resûlü (sas) ve sahâbîlerin yaşadığı olayları anlattı.”^[84]

Bir sahâbîden hadis dinlediğinde çocuklarından veya öğrencilerinden biri yanında ise ona dönerek “Oğlum! Bizim için hadisi yaz.” derdi.^[85]

Öğrencilerine yalnızca ilim öğretmez, onları öğretmenliğe ve irşat görevine de hazırlar, bunun için tavsiyelerde bulunurdu.

İkrime anlatıyor:

“Abdulah b. Abbâs bana şu tavsiyede bulundu:

– Cuma günleri insanlara bir kez konuşma yap! Israr ederlerse ikinci kez konuş! Daha da ısrar ederlerse üç kez konuş ama bundan daha fazla konuşma! İnsanları sakın ola şu Kur’ân’dan bıktırma! Eğer bir grup insan konuşmak için sana gelir de meselelerini anlatırken sürekli sözlerini kesersen onları bıktırırsın. Bunun için susup sözlerinin bitmesini bekle! Sana söz verdiklerinde gönüllerini fethedici sözler söyle! Anlaşılması zor seciyeli sözlerden sakın! Resûlullah (sas) zamanında o ve ashâbı bu şekilde konuşmaktan, dua etmekten sakınırdı.”^[86]

Mücâhid anlatıyor:

“Atâ, Tâvûs, İkrime ve ben Abdullah b. Abbâs ile birlikte oturuyorduk. Yanımıza bir adam geldi. O sırada Abdullah b. Abbâs namaza başlamıştı. Adam:

– Aranızda fetva verecek biri var mı, diye sordu. Sormasını söyleyince adam sorusunu sordu, ben de cevapladım. Sonra da adam dönüp gitti. Abdullah b. Abbâs namazını bitirince bize döndü:

- Ey İkrime! Adamı geri çağır, dedi. Adam gelince:
- Siz bu adama fetva mı verdiniz, dedi.
- Evet, dedim.
- Allah’ın kitabından mı?
- Hayır, dedim.
- Resûlullah’ın sünnetinden mi, diye sordu.
- Hayır, dedim. Tekrar:
- Sahâbenin sözlerinden mi, dedi.
- Hayır, dedim.
- Peki, kimin sözüne dayanarak fetva verdiniz?
- Kendi görüşümüze göre, dedim.
- Allah Resûlü (sas): *‘Bir fakih, şeytana karşı bin âbiddeden daha zorludur.’*^[87] buyurmaktadır, dedi. Sonra adama döndü ve sorusunu cevapladı.”^[88]

Sözleri

Abdullah b. Abbâs birçok konuda özlü sözler söylemiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

“Anne babası olan bir Müslüman, Allah için onları güler yüzle karşılarsa Allah ona iki cennetin kapısını birden açar. Eğer biri varsa bir cennetin kapısını açar. Onlardan birine kızarsa onlar kendisinden razı oluncaya kadar Allah da ona kızar. Yanındakiler:

- Kendisine haksızlık etseler de mi, diye sorunca:
- Kendisine haksızlık etseler de, dedi.”^[89]

“Bir kimsenin başına bir üzüntü, gam, keder, sıkıntı gelir ya da idarecilerden korkarsa şöyle dua ederse duası kabul olunur: *‘Ey yedi kat göğün, büyük arşın Rabbi! ‘Senden başka ilah yoktur.’ sözüyle senden isterim. Ey yedi kat göğün, kerim olan arşın Rabbi! ‘Senden başka ilah yoktur.’ sözü ile senden isterim. Ey yedi kat göğün ve yedi yerin ve içinde bulunanların Rabbi! ‘Senden başka ilah yoktur.’ sözü*

ile senden isterim. Şüphesiz ki sen her şeye kadirsin!’ Böyle dedikten sonra Rabbinden neyi istiyorsa onu dilesin.”^[90]

Dikkat edilmezse zenginliğin gaflet sebebi olabileceğini düşünür ve: “Su, ekini nasıl yeşertirse zenginlik de kalpteki nifak tohumlarını öyle yeşertir.” derdi.^[91]

“Eğer âlimler ilmi hakkıyla öğrenirlerse ilmin fazileti ve şerefinden dolayı onu Allah, melekler, salihler sever; insanlar ona saygı gösterirler.” derdi.

İbn Berîd der ki:

“Bir gün Abdullah b. Abbâs, dilini tutarak:

– Yazık sana! Ya hayır söyle kazan ya da sus kurtul! Eğer böyle yapmazsan pişman olacağını bil, dedi. Yanındakiler niçin böyle söylediğini sorunca:

– Çünkü insanın kıyamet günü dilinden daha fazla zarar gördüğü bir organının olmadığını duydum, dedi.”^[92]

“İyilik ancak üç şeyle tamamlanır: Onu yapmakta acele etmek, onu küçük görmek ve gizlemektir. Eğer acele ederse kolaylaşır, hedefe ulaşır. Küçük gördüğü zaman büyür, gizlediği zaman kıymetlenir.”^[93]

“Eğer kardeşim bana hoşlanmayacağım bir söz söyler ya da bir hareket yaparsa ona üç şekilden biriyle tepki gösteririm:

Eğer benden faziletli, yaş ya da mevkii bakımından üstün biriye kıymetini bilirdim. Dengim olan biriye ona ikramda bulunurdum. Benden küçük biriye onunla bu konuda muhatap olmazdım. Bu benim yaşam şeklimdir. Kim bu davranışımı beğenmiyorsa Allah’ın arzı geniştir.”^[94]

“Ey günaha dalan kişi! Sakın günahın âkıbetinden emin olma! Kötülük yapmaya devam ettiğinde her kötülük bir başka kötülüğe kapı açacaktır. Utanma duygusunun azlığından, sağında solunda bulunan kişilerden hayâ etmiyorsun. En büyük günahları işlediğin hâlde gülüp duruyorsun. Allah’ın sana ne yapacağını bilmediğin hâlde günahı yapmayı başardığında seviniyorsun. İşte bu, en büyük günahıdır. Hâlâ o büyük günahı işlediğin sırada bir rüzgârın çıkıp günaha devam etmeni engelleyeceğinden korkuyor da günahı işlediğin sırada Allah’ın sana nazar etmesinden kalbin titremiyor.”^[95]

“Bir Müslüman aileye bir ay, bir yıl hatta Allah’ın dilediği kadar bir zaman yardım etmek sürekli hacca gitmekten daha efdaldır. Allah için kardeş olduğum birine küçük bir tabak yiyecek hediye etmek benim yanımda Allah için infak ettiğim bir dinardan daha kıymetlidir.

Dünya ve para yaratılınca şeytan parayı eline alarak gözünün üzerine koydu ve:

– Sen benim kalbimin meyvesi, göz aydınlığımsın. İnsanları seninle isyana sevk eder, seninle küfre yöneltir, senin vasıtanla cehenneme sürüklerim, dedi.

Allah Teâlâ mü’min fâcir ayırmaksızın herkese rızkını helal olarak takdir etmiştir. Kişi sabrederse Allah o rızkı ona helalinden verir. Eğer acele eder de onu haram yoldan elde etmeye kalkışırsa Allah onun helal rızkını eksiltir.”^[96]

Tavsiyeleri

Öğrencilerinden Cündüb, Abdullah b. Abbâs’tan tavsiyede bulunmasını isteyince:

– Sana Allah’a şirk koştuktan uzaklaşıp amel etmeni, namaz kılmanı, zekât vermeni tavsiye ederim. Bundan sonra yaptığın her hayırlı iş makbul olur, Allah’a sunulur.

Ey Cündüb! Her günü hayatının son günü olarak bil ve veda edecekmiş gibi namaz kıl! Dünyada garip, misafir ve kabirde yatanlar gibi ol!

Yanlış yaptığında tevbe et! Dünya, gözünde ayakkabının bağından daha değersiz olsun. Zira ondan ayrılıp Rabbine doğru yöneldiğinde amelinin dışında geride bıraktıklarının sana hiçbir faydası olmayacak, dedi.

Bir başka öğrencisine ise şu tavsiyede bulundu:

“Seni ilgilendirmeyen konuda konuşma! Çünkü fuzulî olan o konuşma sonucunda herhangi bir günaha bulaşmaktan emin olamazsın! Seni ilgilendiren konularda ise yeri geldiğinde konuş! Nice hakkı konuşan vardır ki yerli yerinde konuşmadığı için yanlış yapmış, konuştuğuna pişman olmuştur. Kardeşinin gizlediği bir şeyi açığa çıkarma. Benzer bir şeyi sen gizlediğinde, onun açığa vurmasını ister miydin? İhsana ulaşacak kişinin ameli gibi amel et!”

Bu tavsiyeleri duyan biri:

– Ey Abbâs'ın oğlu! Bu tavsiyelerin on bin dirhemden daha kıymetlidir, deyince:

– Hayır, her biri on bin dirhemden daha hayırlıdır, dedi.^[97]

-
- İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/277.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 10/287, 290; Zürkânî, *Şerhu'l-mevâhibi'l-ledünniyye*, 4/487.
Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1/271.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/277; İbn Hacer, *İsâbe*, 12196.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/277-278.
Bakara, 2/164.
A'lâ, 87/1-19.
Buhârî, Kitâbu'd-daavât, 9; *Müslim*, Müsâfirîn, 191-199.
Müslim, Müsâfirîn, 191-199; *İbn Mâce*, Salât, 180; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 282.
Buhârî, İlim, 17; *Müslim*, Fedâilü's-sahâbe, 138; *Tirmizî*, Menâkîb, 42.
İbn Hacer, *İsâbe*, 4783; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/315.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/365; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/298.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/316; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/300.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 10/289.
Müsned, 1/293; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 11/123.
Ebû Dâvûd, Salât, 211-212, 234-236; bk: *Buhârî*, Cuma, 10; *Müslim*, Cuma 62-66.
Ebû Dâvûd, Cenâiz, 8; *Tirmizî*, Tıb, 32.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 11/75; bk: *Ebû Dâvûd*, Tahâret, 52; *İbn Mâce*, Tahâret, 48.
Ebû Dâvûd, Tahâret 130; bk: *Buhârî*, Cuma, 6; *Müslim*, Cuma, 8.
Buhârî, Libas, 56.
Buhârî, İlim, 18; *Müsned*, 1/250.
Buhârî, Bedü'l-vahy, 4; *Müslim*, Fedâil, 50; *Müsned*, 1/363.
Buhârî, Eşribe, 19; *Müslim*, Eşribe 127; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/301.
Fecr, 89/27-30.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/935-939.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 10/291; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/299.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/367, 371; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/301.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 10/299; İbn Hacer, *İsâbe*, 4783.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/368.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/371.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/371; İbn Hacer, *İsâbe*, 4783.

Bakara, 2/206-207.

Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 1/578.

Buhârî, Mezâlim, 25.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/369; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.

Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/317.

Nasr, 110/1-3.

Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/317.

Mü'minûn, 23/12-14.

Abese, 80/25-31.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 10/322; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/317

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264: İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/304.

Buhârî, İlim, 19.

Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 3/60; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/1219.

İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1325; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.

İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1325; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/320.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/370.

İbn Hacer, *İsâbe*, 4783.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/312.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.

İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1330.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/936; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1326.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/305.

İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1328.

bk: *Buhârî*, İman, 40; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 1/450.

İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 273; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/331.

Buhârî, Menâkibu'l-ensâr, 37.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/312.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 10/304.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/368; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1326.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/312.

İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1328.

Müslim, Mukaddime, 7.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.

Bakara, 2/266.

Buhârî, Tefsiru'l-Kur'ân, 43.

bk: *İslâm Ansiklopedisi*, DİA, 1/79.

İslâm Ansiklopedisi, DİA, 1/77.

İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1328.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/366.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/314.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/314.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.

Müslim, İmân, 134; *Müsned*, 4/421; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1328.

el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, 8/195.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.

Beyhakî, *Şu'abu'l-îmân*, 3/424-425; Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, 8/192.

İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 274.

Kal'acî, *Fıkhı Abdullah b. Abbas*, 37, 627.

İbn ebî Şeybe, *Musannef*, 2/166.

Buhârî, Salât, 63.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.

Buhârî, Daavât, 20.

Tirmizî, İlm 19; *İbn Mâce*, Mukaddime, 17.

Kandehlevî, *Hayatü's-sahabe*, 3/649.

Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 7.

Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 709.

Beyhakî, *Sünen*, 1/223.

Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/328.

İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1327.
İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 275.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/324; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 275.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/328.
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1327.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/324; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 275.
İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 275.
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1327.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/328.
Beyhakî, *Sünen*, 1/223.
Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 709.
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1327.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/328.
Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 7.
Kandehlevî, *Hayatü's-sahabe*, 3/649.
Tirmizî, İlm 19; *İbn Mâce*, Mukaddime, 17.
Buhârî, *Salât*, 63.
İbn ebî Şeybe, *Musannef*, 2/166.
Buhârî, *Daavât*, 20.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.
Beyhakî, *Şu'abu'l-îmân*, 3/424-425; Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, 8/192.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.
Kal'acî, *Fıkhu Abdullah b. Abbas*, 37, 627.
İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 274.
el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, 8/195.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/936; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1326.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1328.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/305.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/312.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1330.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.
İbn Hacer, *İsâbe*, 4783.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/370.
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1325; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/320.
Buhârî, İlim, 19.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264: İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/304.
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1325; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.
Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 3/60; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/1219.
Mü'minûn, 23/12-14.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/317.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 10/322; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/317
Abese, 80/25-31.
Nasr, 110/1-3.
Müslim, İmân, 134; *Müsned*, 4/421; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1328.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/366.
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1328.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/314.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/314.
Buhârî, Tefsiru'l-Kur'ân, 43.
Bakara, 2/266.
İslâm Ansiklopedisi, DİA, 1/77.
bk: *İslâm Ansiklopedisi*, DİA, 1/79.
Müslim, Mukaddime, 7.
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1328.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 10/304.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/312.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/312.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/368; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1326.
bk: *Buhârî*, İman, 40; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 1/450.
Buhârî, Menâkibu'l-ensâr, 37.
İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 273; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/331.
Müsned, 1/293; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 11/123.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 10/289.

Ebû Dâvûd, Cenâiz, 8; *Tirmizî*, Tıb, 32.
Ebû Dâvûd, Salat, 211-212, 234-236; bk: *Buhârî*, Cuma, 10; *Müslim*, Cuma 62-66.
İbn Hacer, *İsâbe*, 4783; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/315.
Buhârî, İlim, 17; *Müslim*, Fedâilü's-sahâbe, 138; *Tirmizî*, Menâkîb, 42.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/316; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/300.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/365; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/298.
Müslim, Mûsâfirîn, 191-199; *İbn Mâce*, Salât, 180; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 282.
Buhârî, Kitâbu'd-daavât, 9; *Müslim*, Mûsâfirîn, 191-199.
A'lâ, 87/1-19.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/277; İbn Hacer, *İsâbe*, 12196.
Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1/271.
Bakara, 2/164.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/277-278.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 10/287, 290; Zürkânî, *Şerhu'l-mevâhibi'l-ledünniyye*, 4/487.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/277.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/317.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/369; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.
Bakara, 2/206-207.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/371; İbn Hacer, *İsâbe*, 4783.
Buhârî, Mezâlim, 25.
Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 1/578.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/368.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 10/299; İbn Hacer, *İsâbe*, 4783.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/371.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3264.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 10/291; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/299.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/935-939.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/367, 371; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/301.
Buhârî, Bedü'l-vahy, 4; *Müslim*, Fedâil, 50; *Müsned*, 1/363.
Buhârî, İlim, 18; *Müsned*, 1/250.
Fecr, 89/27-30.

Buhârî, Eşribe, 19; *Müslim*, Eşribe 127; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/301.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 11/75: bk: *Ebû Dâvûd*, Tahâret, 52; *İbn Mâce*, Tahâret, 48.

Buhârî, Libas, 56.

Ebû Dâvûd, Tahâret 130; bk: *Buhârî*, Cuma, 6; *Müslim*, Cuma, 8.

Abdullah b. Ömer (ra)

Halife Oğlu

İkinci halife Hz. Ömer'in oğlu olan Abdullah b. Ömer, hicretten on-on bir yıl önce Allah Resûlü'nün (sas) peygamberlikle şereflenmesinin ikinci ya da üçüncü yıllarında Mekke'de dünyaya geldi. Annesi meşhur sahâbîlerden Osman b. Maz'un'un kız kardeşi Zeynep bint. Maz'un'dur.^[98]

Hz. Ömer Müslüman olduğunda henüz beş altı yaşlarında bir çocuktur. Yaşı küçük olmasına rağmen güçlü bir zekâyâ sahip olduğundan olup biten her şeyin farkına varıyordu. O günlere ait pek çok anısı olan Abdullah b. Ömer, babasının Müslüman oluşunu şöyle anlatır:

“Babam Müslüman olunca çevresinde bulunanlara:

– Hangi Mekkeli duyduklarını en hızlı şekilde insanlara ulaştırır, diye seslendi.

– Cemil b. Ma'mer, dediler. Bunun üzerine dışarı çıktı. Neler olacağını merak ediyordum. Babamı gözetlemek için ben de onunla birlikte dışarı çıktım. O sırada gördüklerimi anlayacak yaşıyordum. Babam Cemil b. Ma'mer'in yanına gidince:

– Ey Cemil! Biliyor musun, ben Müslüman oldum! Muhammed'in dinine girdim, dedi. Daha babam sözünü bitirmemişti ki adam yanımdan ayrılarak uzaklaştı. Babam onu, ben de babamı takip ettim. Adam Kâbe'ye varınca bağırmaya başladı:

– Ey Kureyşliler! Ömer dinden dönmüş! Ömer dinden dönmüş! Babam:

– Yalan söylüyorsun, ben Müslüman oldum, diyordu...”^[99]

Baba Terbiyesi

Abdullah b. Ömer, küçük yaştan itibaren öğrenmeye, öğrendiklerini uygulamaya ve güzel ahlâkla bezenmeye hazırды. Son derece kabiliyetli ve çok iyi bir gözlemciydi. Babasını dikkatle takip ederdi. Bazen sorarak bazen gözleyerek ondan pek çok şey öğrendi. Babası

çok sert mizaçlı olmasına rağmen onunla yakından ilgilenir, büyüklerin meclisine girmesini yasaklamazdı.

Bir gün büyük sahâbîlerle birlikte Allah Resûlü'nün (sas) huzurunda bulunuyordu. Hz. Peygamber, çevresindekilere: *“Mü'min, Rabbinin izni ile devamlı meyve veren, yaprakları dökülmeyen bir ağaç gibidir. Bu hangi ağaçtır?”* diye sordu.

Abdullah b. Ömer der ki:

“Bulunduğumuz mecliste babam ve Hz. Ebû Bekir gibi sahâbîler vardı. İnsanların aklına çöl ağaçları geldi. Ben ise onun hurma ağacı olduğunu düşündüm. Oradakiler cevap vermeyince Resûlullah:

– O hurma ağacıdır, buyurdu. Ben utandığımdan cevap vermemiştim. Daha sonra olanları babama anlatınca bana:

– Bildiğin cevabı söylemen benim için şöyle şöyle olmasından daha iyiydi, diyerek benim bu hâlimin hoşuna gideceğini belirtti. Ben ise:

– Senin ve Hz. Ebû Bekir'in konuşmadığı bir yerde benim konuşmam hoş olmaz diye düşündüm, dedim.”^[100]

Gerektiği zaman oğluna bilmesi gereken özel konuları anlatmaktan sakınmayan Hz. Ömer, bir gün ona şunları anlattı.

“Resûlullah'a (sas) eşiyile birlikte olduktan sonra bir süre uyumak isteyen kişi ne yapmalıdır, diye sordum.

– Abdest alır, sonra uyur, buyurdu.”^[101]

Oğluna değer vermesi, onun hatasını görmemesi anlamına gelmiyordu. Hatasını gördüğünde hemen ikaz eder, hatasını düzeltmesini isterdi.

Abdullah b. Ömer (ra) anlatıyor:

“Resûlullah (sas) ile bir seferdeydik. Devem genç, güçlü kuvvetli olduğu için onu dizginleyemiyordum. Devem hızla ilerleyince birden Resûlullah'ın (sas) önüne geçtim. Beni gören babam hemen müdahale etti ve beni:

– Ey Abdullah! Hiç kimse Allah Resûlü'nün önüne geçmemelidir, diyerek ikaz etti. Resûlullah (sas) araya girerek babama:

– O deveyi bana sat, buyurdu. Babam da:

– O senin olsun ya Resûlullah, dedi. Tekrar:

– Deveyi bana sat, buyurdu. Babam deveyi satınca Resûlullah (sas) bana:

– O senin olsun ey Abdullah! Onunla dilediğini yap! İsteddiğin gibi sür, buyurdu.”[102]

Oğluna imanın esaslarını öğretmek için Allah Resûlü (sas) ile yaşadığı bir ânı Hz. Ömer şöyle anlatır:

“Biri Resûlullah’ın (sas) yanına gelerek:

– İman nedir, diye sordu. Resûlullah:

– Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, hayrı ve şerri ile kadere iman etmektir, buyurdu. Soran kişi:

– Doğru söyledin, dedi. Biz şaşırıp kaldık. Hem soruyor hem de onu tasdik ediyordu. Resûlullah (sas) şaşırdığımızı görünce:

– Soruyu soran kişi Cebrâil (as) idi. Size dininizin esaslarını öğretmek için gelmişti, buyurdu.”[103]

Babası, yeri ve zamanı geldikçe ona ve kardeşlerine mektubun nasıl yazılacağına varıncaya kadar bütün adap kurallarını en ince ayrıntısına kadar öğretir, onları tehlikelerden sakındırırdı.

Abdullah b. Ömer (ra) anlatıyor:

“Babam bizi sürekli ikaz eder ve:

– Ateş tehlikeli bir düşman gibidir, ondan sakının, der ve yatmadan önce evin her tarafını gezerek bütün ateşleri söndürürdü.”[104]

Kardeşlerimin hepsi bir arada olduğu zaman bize şu tavsiyede bulundu:

– Büyüdüğünüzde bir evde toplanmayın. Ayrı evlerde yaşayın! Böyle yapmadığınız takdirde akrabalık bağlarınızı koparmanızdan ya da aranızda kötü olayların olmasından korkarım.”[105]

Babasını kendine örnek alan Abdullah b. Ömer, onu izleyerek hayatına yön verir, gördüklerinden dersler ve prensipler çıkarırdı. Bir gün Allah Resûlü (sas) Hz. Ömer’e bir şey hediye etti. Hz. Ömer:

– Ya Resûlullah! Onu benden daha fakirlere ver, deyince Resûlullah:

– Al ey Ömer! İster malına kat ister bir fakire sadaka olarak ver! İstemeden ve peşine koşturmadan gelen malı al! Aksi takdirde alma, peşinden de koşma, buyurdu.”[106]

Abdullah b. Ömer’in oğlu Salim der ki:

“Babasının yaşadığı bu olayı aklından çıkarmayan babam, hayatı boyunca hiç kimseden bir şey istemedi. İstemeden ve beklenti içine girmeden kendisine bir şey hediye edildiğinde de onu geri çevirmedi.”^[107]

Bu konudaki düsturunu bir cümleyle özetleyerek: **“Kimseden bir şey istemem ama Allah’ın gönderdiği rızık da geri çevirmem.”** derdi. Abdülaziz b. Mervân ona mektup yazarak “İhtiyaçlarını bildir, hemen halledelim.” diye haber gönderince ona şu cevabı yazdı:

“Resûlullah (sas): ‘*Üstte bulunan el, altta bulunan elden hayırlıdır.*’^[108] buyurmaktadır. Bana göre üstte bulunan el, veren eldir. Altta bulunan el ise alan eldir. Senden hiçbir şey istemiyorum. Allah’ın bana rızık olarak verdiğini de reddetmiyorum. Vesselam.”^[109]

Abdullah b. Ömer büyüdüğünde babası halife olmuştu. Çok genç yaşta olmasına rağmen muhacir ve ensarın ileri gelen sahâbîlerinden oluşan Şûrâ Meclisi’ne katılır, alınan önemli kararlarda fikrini söylerdi. Daha o yaşlarda büyük bir âlim olmasına rağmen bir konuda şüpheyi düştüğünde de babasına sormaktan çekinmezdi.

Abdullah b. Ömer (ra) anlatıyor:

“Irak’ta olduğumuz bir gün Sa’d b. Ebû Vakkâs’ın abdest alırken mestler üzerine meshettiğini gördüm. Ona bunun doğru olmadığını söyledim. Medine’ye gelince bana:

– Haydi, mesh konusunda doğru bulmadığın şeyi babana sor, dedi. Durumu babama anlatıp fikrini sordum. Babam:

– Sa’d sana bir şey söylediği zaman tereddüt etme, ona güven! Resûlullah (sas) mestler üzerine mesh yapardı, dedi.”^[110]

Babası vefat edinceye kadar Abdullah b. Ömer ve kardeşlerinin terbiye süreci bu şekilde devam etti. Babası sık sık onları bir araya toplayarak:

– Ben insanlara şunları, şunları yapmayın, diye emrettim. Kuşların avlarına baktıkları gibi insanlar da size bakıyorlar. Siz emirlere uyarsanız onlar da uyarlar, siz yasaklardan kaçınırsanız onlar da kaçınırlar. Vallahi sizden birinin insanlara yasakladığım şeyleri yaptığını görürsem ailemden olduğunuza bakmam, mutlaka cezalandırırım. Bundan sonra ister emirlere uyun ister uymayın, dedi.^[111]

Babası yönetici olduğu için ona karşı daha titiz davranır, onu şüpheli şeylerden uzak tutar ve bu konuda asla taviz vermezdi.

Abdullah b. Ömer (ra) anlatıyor:

“Celevla bölgesinin fethine katıldım. Fetihten sonra ganimet mallarından kırk bin dirhemlik eşya satın aldım. Savaştan sonra Medine’ye döndüğümde aldığım eşyaları babama takdim ettim. Babam:

– Ey Abdullah b. Ömer! Beni de kendinle birlikte ateşe mi sürüklemek istiyorsun? Bunları bana niçin veriyorsun, diye sitem etti. Sonra da:

– Bir an için kendimi senin bu malları satın aldığın Celevla’da düşündüm. O sırada insanlar sana dönmüş ‘Bakın, şu Allah’ın Resûlü’nün sahâbîsi Abdullah değil mi? Mü’minlerin Emîri’nin oğlu, Allah’ın ailesine bu kadar ikramda bulunduğu kişi değil mi? Ganimet mallarını değerinden biraz daha fazlasına alması gerekirken o, fırsatçılık yaparak ucuza aldı.’ derken görüyorum. Bu parayı benden alman savaşa katılan Kureyşlilerden kâr etmenden daha hayırlı olurdu, dedi. Ardından eşim Safiye bint. Ebû Ubeyd’e giderek ondan ganimet mallarından evde ne varsa hepsini çıkarıp buraya getirmesini istedi. Eşim hiç tereddüt etmeden:

– Ey Mü’minlerin Emîri! Hepsi senin olsun, deyip hepsini verdi. Aradan yedi gün geçtikten sonra babam bana:

– Ey Abdullah b. Ömer! Bu alışverişten ben de mesulüm. Bana tüccarları çağır, dedi. Onlardan kırk bin dirhemlik mal satın aldı, bana da seksen bin dirhem verdi. Sonra bana üç yüz yirmi bin dirhem daha vererek mallarla birlikte Sa’d b. Ebû Vakkâs’a götürüp önceki savaşa katılan kişilere dağıtırmamı istedi ve:

– Aralarında ölen varsa payını varislere verin, dedi.”^[112]

Abdullah b. Ömer babasıyla yaşadığı bir başka anıyı şöyle anlatır:

“Birkaç deve satın alıp bunları Müslümanların otlattığı meralarda otlattım. Develer kısa zamanda gelişip semiz bir hâle geldi. Onları pazara götürdüm. Bir süre sonra babam pazara gelip develeri görünce:

– Bu develer kimin, diye sordu. Yanındakiler:
– Abdullah b. Ömer’in, deyince

– Peh peh! Ey Abdullah b. Ömer! Ey Mü'minlerin Emîri'nin oğlu! Bu develer de ne, diyerek kızdı.

– Bunlar satın aldığım develer! Onları diğer Müslümanlar gibi meraya gönderdim, deyince:

– Ama eminim ki insanlar bunu görünce 'Mü'minlerin Emîri'nin oğlu develerini otlatıyor! Mü'minlerin Emîri'nin oğlu develerini besliyor!' diyorlardır. Ey Abdullah! Anaparayı al, yaptığın kârı da Beytûlmâl'a bırak, diye serzenişte bulundu.

Bunun üzerine babamın emrini yerine getirerek develerin satışından elde ettiğim kârı Beytûlmâl'a bıraktım.”^[113]

Babası oğluna iyilik ve güzellikleri yapmasını söylediğinde o bunları kabule hazırды. Babasının isteklerini itiraz etmeden hemen uygulardı. Hz. Ömer, oğlunun eğitim öğretim sürecini ne kadar başarıyla tamamladığını ifade için şöyle derdi:

“Abdullah b. Ömer hariç her biriniz için rahatlıkla 'İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn.' diyebilirim. Onun için diyemiyorum çünkü onun yaşamasını ve insanların onun ilminden faydalanmasını istiyorum.”^[114]

Hainler tarafından ağır yaralanan Hz. Ömer, son nefeslerini vermek üzereyken oğlunun kucağındaydı.

Hz. Osman (ra) anlatıyor:

“Hz. Ömer'in yanına en son girenlerden biri de bendim. Huzuruna girdiğimde başı Abdullah b. Ömer'in kucağında öylece yatıyordu. Ruhunu teslim etmek üzere olduğunu fark edince oğluna:

– Yüzümü yere koy, dedi. O da:

– Benin kucağımla yer bir mi? Kucağımda kal, dedi. Tekrar:

– Yüzümü yere koy, diye çıkıştı. Bu iki üç kere tekrarlanınca Abdullah babasının yüzünü yere koydu. Hz. Ömer son anda bile:

– Allah beni affetmezse vah başıma gelenler, diye gözyaşı döküyordu. Oğluna döndü:

– Ey Abdullah b. Ömer! Bak bakalım ne kadar borcum var, diye sordu. Hesap edilince on sekiz bin dirhem kadar borcu olduğu tespit edildi. Hz. Ömer:

– Eğer borcu Ömer'in ailesinin malından ödeyebilirsen öde yoksa Adiy b. Ka'boğulları'ndan iste! Onların ödeme gücü yoksa

Kureyşlilerden iste! Onların dışında kimseden isteme, dedi. Sonra oğluna:

– Hz. Âişe’ye git! Dostlarımın yanına defnedilmem için izin iste, dedi. Abdullah hemen gidip Hz. Âişe’den izin istedi. Hz. Âişe onu kırmadı. Hz. Ömer’i kendine tercih ederek müsaade etti.”[115]

Henüz otuz dört yaşlarında olmasına rağmen babası hainler tarafından ağır bir şekilde yaralandığında büyük sahâbîlerin birçoğu hayatta olmasın rağmen halifelik için onun ismi geçmeye başladı. Sahâbîlerden biri babasına:

– Abdullah b. Ömer’i halife olarak işaret etsen, deyince Hz. Ömer onun teklifini reddederek:

– Eğer halifelik hayırlı bir şey ise aile olarak onu elde ettik. Eğer şer ise bizim sıramız geçti, cevabını verdi.

Hilafet için altı kişilik bir şûrâ heyeti seçildi. Altı kişi istişare yapıp aralarından birini halife seçeceklerdi. Abdullah b. Ömer, babasının emriyle bu heyete gözlemci ve müşavir sıfatıyla katıldı.[116]

Babası son nefesinde ona şu tavsiyelerde bulunmuştu:

– Ey oğul! İman hasletini koru! İmanın hasleti sıcak yaz günlerinde oruç tutmak, musibetlere sabretmek, kış günlerinde abdestini tam olarak almak, bulutlu günlerde namazı geciktirmeden kılmak, hayal batağına saplanmaktan uzak durmaktır. Hayal batağına saplanmak ise içki içmektir.[117]

Hz. Ömer, oğlu yanında olmadığına zaman zaman ona mektup yazarak nasihatle bulunurdu. Bu mektupların birinde oğluna şöyle diyordu:

“Kim Allah’tan korkarsa onu korur, kim O’nu kendine vekil kabul ederse ona kâfi gelir. Şükredene nimetlerini artırır, O’na borç vereni ödüllendirir. Takvayı kalbinin mimarı, gözünün cilası yap. Samimi niyetle yapılmayan amel yapılmış sayılmaz. Allah’tan korkmayan kişide hayır yoktur.”

Ablası Hz. Hafsa ile

Abdullah b. Ömer, Allah Resûlü’nün (sas) eşi olan ablası Hz. Hafsa vasıtasıyla Hz. Peygamber’in daha da yakınında olma fırsatını buldu. Bu vesileyle Peygamberimiz’in evine rahatça giderek öğrenmenin önemli metotlarından biri olan gözlemle öğrenmeyi gerçekleştirirdi. Ablasının evine gittiğinde büyük bir dikkatle Allah Resûlü’nü (sas)

gözler, ondan öğrendiği hayat düsturlarını uygulamak üzere kalbine nakşederdi.

Bir ara arkadaşlarının güzel rüya gördüğünü duyarak heveslenen Abdullah b. Ömer, güzel rüyalar görmek istiyor ama bir türlü göremiyordu. Bu durum onu çok üzmüş, arzusu kalbinde büyüdükçe büyümüştü. O günleri şöyle anlatır:

“Biri rüya gördüğü zaman Resûlullah’ın (sas) yanına giderek rüyasını ona anlatırdı. Onların bu hâlini görünce ben de rüya görüp Resûlullah’a (sas) anlatmayı temenni ettim. O sırada henüz çocuk denecek yaşta bir gençtim. Duam kabul olmuştu. Bir gün Mescid-i Nebevî’de uyuklarken rüyamda iki melek beni tutup ateşe doğru götürdü. Tam o sırada ateş, su kuyusu gibi yuvarlak bir rulo hâline geldi. Orada tanıdığım bazı insanlar vardı. Korkudan ateşten Allah’a sığınmaya başladım. İki melek beni ateşe götürürken üçüncü bir melek bana:

– Korkma, dedi. Tam o anda uyandım. Hemen ablamın yanına gittim. Rüyamı ona anlattım. O da Resûlullah’a (sas) anlattı. Rühayı dinleyen Resûlullah (sas):

– Abdullah b. Ömer ne güzel insandır. Bir de gece namazı kılsa, buyurmuştu...”

Oğlu Salim der ki: “Babam Allah Resûlü’nün (sas) bu sözünden sonra hiçbir zaman gece namazını terk etmedi. Hatta eskisinden daha da fazla namaz kılmaya başladı. Çok az uyudu.”^[118]

Ablası ile sürekli istişare eden Abdullah b. Ömer, önemli konularda mutlaka ona danışırdı. İlim ve ibadete daha fazla zaman ayırabilmek için evlenmek istemiyordu. Bu düşüncesini ablasına açtı. Fikrini sordu. Kardeşini dinleyen Hz. Hafsa:

– Evlenip çocuk sahibi ol! Eğer ölürlerse bu yüzden büyük sevap alırsın. Yaşarlarsa senin için Allah’a dua ederler, dedi.

Ablasının sözünü dinleyen Abdullah b. Ömer, Ebû Ubeyde’nin (ra) kızı Safiye Hatun ile evlendi. Ondan pek çok çocuğu oldu.^[119]

Hz. Osman’ın şehid edilmesiyle çıkan fitne sırasında da ablasıyla sürekli istişare etmişti. Bu istişareler sonunda olaylar duruluncaya kadar bir şeye karışmamaya karar verdi. Bunun için Hz. Ali’nin taraftarları biat etmesini istediklerinde ilk günlerde kabul etmedi. Adamlar sert davranınca Hz. Ali’nin yanına giderek:

– Ne yapmak istiyorsunuz? Vallahi karışıklık olduğu sürece kimseye biat etmem, dedi.

Abdullah b. Ömer buna rağmen ablasıyla istişare ederek kargaşadan uzak kalmak için Mekke'ye gitmeye karar verdi. Ablası da uygun görünce bir gece yola çıktı. Daha sonra o da ablasının Cemel Vakası'na karışmasına engel oldu.

Özellikle babalarının ölümünden sonra Hz. Hafsa ile yakından ilgilenen Abdullah b. Ömer, ablasına sihir yapan cariyesini yakalayarak sorguya çekmişti. Cariye suçunu itiraf edince onu cezalandırdı. O sırada Hz. Osman halifeydi. Olayı duyunca Abdullah b. Ömer'in devlete bırakmayıp cariyeyi kendi başına cezalandırmasını doğru bulmadı. O da halifeye:

– Mü'minlerin annesine sihir yapan ve bunu itiraf eden cariyeyi cezalandırdığım için mi beni kınıyorsun, diye sitem etti.^[120]

Amcaları Zeyd, Yemâme Savaşı'nda şehid olunca kızı Esmâ'yı Hz. Hafsa yanına aldı. Onun bakımını ve terbiyesini üstlendi. Evini ölünceye kadar oturması için yeğeni Esmâ'ya verdi. Esmâ vefat edince bu ev Abdullah b. Ömer'e geçti.^[121]

Peygamberin Seçkin Öğrencisi

Atılgan, meraklı ve medeni cesarete sahip olan Abdullah b. Ömer, babasından hemen sonra Müslüman olunca diğer Müslümanlar gibi gizlice Dâru'l-Erkam'a giderek Allah Resûlü'nü (sas) dinlemeye, nazil olan ayetleri öğrenmeye başladı. Çok zeki olmasına rağmen bütün ayetleri bir anda değil diğer sahâbîler gibi anlayıp kavrayarak ve yaşayarak ezberliyordu. Bu durumu "Bakara Sûresi'ni dört yılda ezberledik." sözleri ile anlatmaktadır.^[122]

Allah Resûlü (sas) sahâbîleriyle yakından ilgileniyor, öğrenmelerini istediği şeyleri bir öğretmenin öğrencilerine öğrettiği gibi öğretiyordu. Abdullah b. Ömer bu konuda:

"Resûlullah (sas) bize öğretmenin öğrencilerine öğrettiği gibi namazdayken nasıl teşehhüde oturacağımızı, ne okuyacağımızı öğretirdi.^[123] Dua ederken nelere dikkat etmemiz gerektiğini ise '*Kim duasının kabul edilmesini ve sıkıntısının gitmesini istiyorsa zorda olan birinin işini kolaylaştırsın.*'^[124] şeklinde ifade buyurdu."

Dâru'l-Erkam'da başlayan eğitim öğretim süreci ablasının Allah Resûlü (sas) ile evlenmesiyle büyük bir hız kazandı. Mescid-i

Nebevî'nin yapılmasıyla Suffe Ashâbı'nın arasına katılan Abdullah b. Ömer, ablasının vesilesiyle gece gündüz Allah Resûlü'nün (sas) çevresinde olma fırsatını yakaladı. Onu dinleyerek, gözlemleyerek ve sorarak pek çok şey öğrendi.

Peygamber Efendimiz ile olduğu zamanlar, onun için mânevî dünyasını aydınlatan çok özel anlardı. Onunla özel olarak ilgilenen Allah Resûlü (sas) zaman zaman ona tavsiyelerde bulunarak gönül dünyasını aydınlatırdı. Yanlışını gördüğünde ise onu güzelce ikaz ederdi.

Abdullah b. Ömer (ra) anlatıyor:

“Resûlullah (sas) ile birlikte olduğumuzda sürekli tevbe ederdi. Bazen bir mecliste iken yaptığı tevbeleri sayar, yüz kere *‘Rabbim beni affet, tevbemi kabul et, sen tevbeleri kabul eden rahmet sahibisin.’* dediğini tespit ederdik.”^[125]

Bir gün Resûlullah (sas) omzumdan tutarak:

‘Ey Abdullah! Dünya’da garip yahut yolcu gibi ol! Kendini kabirde yatanlardan biri say!’^[126] Ey Abdullah b. Ömer! Orada ne dinar ne de dirhem var. Orada yalnızca iyilik ve kötülükler var. İyiliğe karşılık iyilik, kötülüğe karşı ceza var. Çocuğunun sorumluluğundan uzak durma! Böyle yaparsan kıyamet günü Allah da senden uzak durur. Şahitlerin karşısında seni rezil eder. Allah kıyamet günü kibirden giysisini yerde sürüten kişinin yüzüne bakmaz.’ buyurdu.”^[127]

Bir gün gömleğim, aşağı doğru sarkmış yerde sürünüyordu. Resûlullah (sas) beni görünce:

– Ey Abdullah! Gömleğini yukarı çek, buyurdu. Emrini yerine getirerek gömleğimi yukarı çektim.

– Biraz daha, buyurdu. Biraz daha çektim. Bundan sonra gömleğimin uzun olmamasına hep dikkat ettim. Beni dinleyen arkadaşlardan bazıları:

– Nereye kadar çektin, diye sorarlardı.

– Dizimin yarısına kadar, derdim.”^[128]

Resûlullah (sas) bir adama yatağına yattığında: *“Allah’ım! Beni sen yarattın, sen öldüreceksin. Yaşamım da ölümüm de senin için. Yaşatırsan beni koru, öldürürsen beni affet! Allah’ım! Senden af ve afiyet istiyorum!* diye dua et.”^[129] buyurdu.”

Abdullah b. Ömer, Peygamber Efendimiz'in yanında her gün yeni bir şeyler duyuyor, hayatını aydınlatacak ölçüler öğreniyordu. Bir seferinde Allah Resûlü'nün (sas) şöyle buyurduğunu işitti:

"Müslüman Müslüman'ın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu endişeye sevk etmez. Kişi kardeşinin ihtiyacını giderdiği sürece Allah da onun ihtiyacını giderir. Kim dünyada iken bir Müslüman'ın sıkıntısını giderirse Allah da ahirette onun sıkıntısını giderir. Kim bir Müslüman'ın hatasını gizlerse Allah da kıyamet günü onun hatasını gizler."^[130]

Allah Resûlü'nü (sas) büyük bir dikkatle takip eden Abdullah b. Ömer, ilminin çoğunu bu şekilde elde etti.

"Resûlullah'ın (sas) yirmi beş seferden daha çok Kafirûn ve İhlâs sûrelerini okuduğunu gördüm." der ve o sûreleri sürekli okumaya gayret ederdi. ^[131]

İlmin anahtarının soru sormak olduğunun bilincindeydi. Uygun olan ortamlarda aklına takılan şeyleri sorup öğrenirdi.

Abdullah b. Ömer (ra) anlatıyor:

"Bakî denilen pazar yerinde deve satıyordum. Ardından çarşıya gidip dinar satıp dirhem alıyor ya da dirhem satıp dinar alıyordum. Bu alışverişin yanlış olup olmadığını öğrenmek için Resûlullah'ın (sas) yanına gittim. Evinden içeri girmek üzereydi. Elbisesinden tuttum ve sorumu sordum. Bana:

– Eğer birine karşılık diğerini aldıysan karşıdaki kişiden ayrılmadan onunla senin aranda bir alışveriş gerçekleşmiş olur, buyurdu. ^[132]

Nebevî terbiyeden yeterince nasibini aldığını gösteren bir hatırasını ise şöyle anlatır:

"Bir gün Resûlullah'ın (sas) yanına gittim. Bana oturmam için içi lif dolu bir yastık uzattı. Ancak onun üzerine oturmadım. Yastık benimle Resûlullah'ın arasında öylece kaldı." ^[133]

Allah Resûlü (sas) ashabına Mescid-i Nebevî'nin bir kapısını göstererek:

"Bu kapıyı hanımlara bıraksanız!" buyurmuştu. Allah Resûlü'nün (sas) emrini duyan Abdullah b. Ömer, vefat edinceye kadar bir daha asla o kapıdan Mescid-i Nebevî'ye girmedi. ^[134]

Sahâbîler ile

İlim irfan aşığı olan Abdullah b. Ömer, bunun için büyük bir gayret gösteriyor, âdeta çırpınıyordu. Allah Resûlü'ne (sas) ulaşamadığı zamanlarda ise ona ulaşan, ondan bilgi alan sahâbîlere sorarak öğreniyordu.

Abdullah b. Ömer (ra) anlatıyor:

“Resûlullah (sas) hicret sırasında Kubâ'dan Medine'ye yöneldiğinde Medinelilerin onu karşılayıp selam verdiklerini biliyordum. Bilâl-i Habeşî'ye:

– Resûlullah onların selamına nasıl karşılık verdi, diye sordum. Eliyle işaret ederek:

– İşte böyle, dedi.”^[135]

Öğrencisi Zübeyir b. Bekâr onun ilim aşkını şöyle anlatır:

“Abdullah b. Ömer, Allah Resûlü'nden (sas) duyduklarını hemen ezberler, kendisinin bulunmadığı zamanlarda ne yaptığını neler söylediğini ise sorup öğrenirdi. Hz. Peygamber'in vefatından sonra hatıralarını canlandırmak, onun izini sürmek için namaz kıldığı mescidleri dolaşır, onun geçtiği yollarda yürürdü. Kendisine niçin böyle yaptığını soranlara:

– Ayak izlerimi Resûlullah'ın (sas) ayak izlerine tevafuk ettirmeye çalışıyorum, derdi. Sık sık hac ve umre için Mekke'ye gider, Resûlullah'ın Veda Haccı'nda Arafat'ta durduğu yerde vakfe yapardı.”^[136]

Sahâbîlere karşı son derece saygılı olan Abdullah b. Ömer, bir gün öğrencisi Saîd b. Müseyyib'e:

– Oğlumun adını niçin Salim koydum biliyor musun? Ebû Huzeyfe'nin mevlası Salim'den dolayı. Diğer oğluma niçin Vâkid ismini koyduğumu biliyor musun? Vâkid b. Abdullah'ın anısını canlı tutması için. Abdullah'a bu ismi niçin verdiğimi biliyor musun? Ona da Abdullah b. Revahâ'dan dolayı bu ismi verdim, dedi.”^[137]

Sahâbîlerden övgüyle bahseden Abdullah b. Ömer:

“Birinin yolunu takip etmek istiyorsanız Resûlullah (sas) ve ashâbının yolunu takip edin! Onlar bu ümmetin en hayırlılarıydılar. Onlar tertemiz kalpli, derin bir ilme sahip, kimseye yük olmayan insanlardı. Allah'ın kendilerini peygamberine arkadaşlık etmeleri,

dinini sonraki nesillere nakletmeleri için seçtiği kişilerdi. Ahlâkınız ve yaşantınızla onlara benzeyin. Çünkü onlar Resûlullah'ın (sas) sahâbîleriydiler. Kâbe'nin Rabbine yemin ederim ki onlar doğru yoldaydılar.

Ey Âdemoğlu! Dünyaya yalnızca bedenle sahip ol! Kalbini ve hedefini ondan uzak tut! Bil ki sen yaptıklarının esirisin. Ölüm geldiğinde sana fayda verecek işleri yap, onları hep elinde tut.” derdi. [\[138\]](#)

Sahâbîlerin hepsi güler yüzlü kişiler miydi, sorusuna ise:

– Evet! Kalplerindeki iman dağlardan daha büyüktü, diye cevap vermiştir. [\[139\]](#)

Abdullah b. Ömer'i etkileyen en önemli anlardan biri de on iki on üç yaşlarında bir çocukken Bedir Savaşı'na katılma çabasıydı. Allah Resûlü (sas) Bedir'e giderken Medine'nin hemen çıkışında orduyu kontrol etmişti. Abdullah b. Ömer ve onunla aynı yaşlarda olan çocukları yaşları küçük olduğu için Medine'ye geri göndermişti. Bu durum onu o kadar çok üzmüştü ki:

“Bedir'e giderken Resûlullah'a (sas) arz olunduk, beni küçük bulup geri gönderdi. Bu durum beni çok üzdü. Hayatımda bir daha o andaki kadar çok üzüldüğümü ve ağladığımı hatırlamıyorum.” derdi. [\[140\]](#)

On dört yaşındayken Uhud'a giden orduya katıldı. Allah Resûlü (sas) yaşı küçük olduğu için onu yine geri gönderdi. Hendek Savaşı'nda ise on beş yaşlarındaydı. O zaman Medine'yi savunmak için savaşmasına müsaade edildi. [\[141\]](#)

Abdullah b. Ömer'in bir çobanla olan anısını Zeyd b. Eslem ve öğrencisi Nâfi şöyle anlatmaktadır:

“Abdullah b. Ömer ve bir grup arkadaşla birlikte Medine'nin dışına çıkmıştık. Yemek vakti gelince uygun bir yerde sofrayı kurduk. Yemeğe başlamak üzereyken bir çobanın yanımızdan geçtiğini gördük. Abdullah b. Ömer seslenerek çobanı yemeğe davet etti. Çoban:

– Orucum, deyince:

– Bu yakıcı sıcak günde koyunlarını otlatmak için güneşin altında dolaşarak mı oruç tutuyorsun, diye sordu. Çobanın:

– Günlerimin boş geçmemesi için zamanımı bu şekilde değerlendiriyorum, cevabı üzerine onu takdir eden Abdullah b. Ömer, onun verâsını yani şüpheli şeylerden ne kadar kaçındığını anlamak için:

– Koyunlarından birini bize satabilir misin? Sana parayı verir, koyunun etinden de faydalandırırız. Onunla iftar edersin, dedi. Çoban, koyunların sahibinin burada olmadığını söyleyince:

– Ona koyunu kurt kaptı dersin, dedi. Çobanın:

– Allah nerede? Onu nasıl aldatacağım, demesi üzerine:

– Vallahi ‘Allah nerede?’ sorusunu asıl benim sormam gerekir, dedi ve çobanın sahibini bularak onu ve koyunlarını satın aldı. Sonra da çobanı kölelikten azat ederek koyunları ona hediye etti.”^[142]

Abdullah b. Ömer, oldukça etkilendiği bir anısını ise şöyle anlatır:

“Bir gün Resûlullah (sas) ile çarşıya gitmiştik. Dört dirhem vererek bir gömlek aldı. Onu üzerine giydikten sonra yolumuza devam ettik. Yolda ensardan biriyle karşılaştık. Ensar gömleği görünce:

– Ya Resûlullah! Şu gömleği bana giydirsene! Allah onun yerine sana cennet gömleklerinden giydirsin, dedi. Resûlullah da üzerindeki gömleği çıkararak ensara giydirdi. Sonra dükkâna geri döndü, dört dirhem verip başka bir gömlek aldı. Geriye iki dirhemi kalmıştı. Yola devam ederken ağlayan bir cariye gördü. Ona neden ağladığını sordu. Cariye:

– Ya Resûlullah! Ailem bana iki dirhem vererek un almak için çarşıya gönderdi. Çarşıya giderken paralarımı kaybettim, dedi.

Resûlullah kalan iki dirhemi ona verdi. Oradan ayrılırken çocuk hâlâ ağlıyordu. Çocuğu yanına çağırdı:

– İstedğin iki dirhemi aldıktan sonra hâlâ niçin ağlıyorsun, diye sordu.

Cariye eve gecikmişti. Bunun için korkuyordu. Resûlullah kızla birlikte evine kadar gitti. Kapıya gelince selam verdi. İçeridekiler sesi duymuş, kimin geldiğini anlamış olmalıydılar. Ancak cevap vermediler. Resûlullah ikinci kez selam verdi. Yine cevap veren olmadı. Üçüncüde evden selama karşılık geldi. Resûlullah selamını neden duymadıklarını sorması üzerine ev halkı:

– Duyduk ama selamını tekrarlamayı istedik. Anamız babamız sana feda olsun! Buraya niçin teşrif ettin, dediler. Resûlullah (sas):

– Şu cariyeye şefkatimden dolayı! Onu cezalandırmanız için, buyurunca aile cariyeyi azat edip hürriyetine kavuşturdu. Bunun üzerine Resûlullah onlara hayır duada bulunarak:

– Allah, on dirhemi ne kadar da bereketli kıldı. Onunla, peygamberi kendine ve ensara birer gömlek aldı ve bir köle azat etti,

buyurdu.”^[143]

Cihada hazırlandıkları bir sırada yaşadığı bir başka anıyı da şöyle anlatır:

“Resûlullah (sas) cihada hazırlandığı bir sırada sahâbîler başına toplanarak onu bunaltmışlardı. O sırada elinde budakları soyulmuş bir çubuk vardı. Çubuk üzerinde birkaç budak kalmıştı. Sahâbîler sıkıştınca:

– Beni bunalttınız, biraz uzak durun, diyerek sahâbîleri etrafından dağıtmaya çalıştı. Bu sırada çubuğun budağı sahâbîlerden birinin karnına değerek sahâbîyi yaraladı. Sahâbî:

– Peygamber böyle yaparsa insanlar ne yapmaz, diye söylendi. Babam bunu duyunca sahâbîye:

– Haydi, Resûlullah’a gidelim. Eğer bunu o yapmışsa hakkını sana verir. Eğer yalan söylüyorsan bunu niçin yaptığını söyletinceye kadar seni bırakmam, dedi. Sahâbî gitmek istemedi fakat babam onu bırakmayıp Resûlullah’a götürerek:

– Bu adam ona vurup karnını yaraladığını iddia ediyor. Ne buyurursunuz, diye sordu. Resûlullah (sas):

– Gerçekten bunu ben mi yaptım, buyurunca sahâbî:

– Evet, ey Allah’ın Nebîsi, dedi. Resûlullah (sas) yeniden:

– Bunu kimse gördü mü, diye sordu. Sahâbî:

– İşte şurada Müslümanlardan bir grup gördü, deyince Resûlullah sahâbînin gösterdiği kişilere:

– Bu olayı gören bana haber versin, buyurdu. Onlar:

– Ya Resûlullah! İstmeden oldu, dediler. Bunun üzerine Resûlullah:

– Yaptığım şeyden dolayı istediğin kadar mal vereyim hakkını helal et, buyurdu. Sahâbî kabul etmedi ve:

– Karşılığını almak istiyorum ey Allah’ın Nebîsi, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sas) elindeki çubuğu ona verdi, karnını açarak sahâbînin vurmasını istedi. Babam arkadan onu tutup destek olarak:

– Müsaade edin size destek olayım. Ayağınız kayar, dişiniz kırılır, dedi. Sahâbî vurmak için yaklaştığında çubuğu yere attı. Resûlullah’ın karnını öptü ve:

– Ya Resûlullah! Sende sonra zalimlerin halka zulmetmemeleri, bu olaydan ders almaları için yaptım, dedi. Babam Hz. Ömer:

– Sen benden daha iyi bir iş yaptın, diyerek sahâbîyi takdir etti.”^[144]

Hayat Bulan İlim

Ashâb-ı Kirâm ilmi, yalnızca bilgi sahibi olmak için değil öğrendiklerini yaşayarak daha iyi bir insan olmak, Allah ve Resûlû’nün rızasını kazanmak, gönül dünyalarını aydınlatıp güzellikleri görmek ve onun ardından gitmek için öğrenirlerdi. Bu durumu Abdullah b. Ömer şöyle ifade etmektedir:

“İslâm’ın ilk günlerinde henüz fazla ayet inmediği bir sırada birinci önceliğimiz imandı. Sonra sûre ve ayetler inmeye başladı. Helalleri haramları, yapmamız ve sakınmamız gerekenleri öğrendik. Kur’ân’ı her bir ayetin üzerinde durarak öğrenir, ayetleri içselleştirdik. Şimdi insanlar Fatiha’dan başlayarak Kur’ân’ı sonuna kadar okuyor ama neyi emrettiğini, neyi yasakladığını, nerede durup düşünmesi gerektiğini bilmiyor. Kur’ân’ı hurmanın çürüklerini atar gibi okuyor.”^[145]

Öğrencisi Nâfi, nebevî terbiyeden geçen Abdullah b. Ömer’in günlük yaşantısını şöyle anlatır:

“Abdullah b. Ömer, sabah namazından sonra hemen evine gitmez, kuşluk vaktine kadar Mescid-i Nebevî’de oturur, ilim irfanla meşgul olur ancak namaz kılmazdı. Kuşluk vakti oradan ayrılır, çarşıya uğrar, işlerini halleder, ihtiyaçlarını görür sonra eve ailesinin yanına dönerdi. Eve girince önce mescid olarak yaptığı yerde iki rekât namaz kılar daha sonra ailesiyle ilgilenirdi. Onu dinleyenlerden biri:

– Abdullah b. Ömer evinde ne yapardı, diye sordu. Nâfi:

– Buna gücünüz yetmez. O, ailesiyle ilgilenmesinin dışında sürekli Kur’ân okurdu. Kur’ân’ı hep açıktı. Her vakit namaz için yeniden abdest alırdı. Öğle ile ikindi arasını ilim, irfan ve ibadetle ihya ederdi. Cemaatle namaz konusunda çok hassastı. Yatsı namazını cemaatle kılamadığı zaman bütün geceyi ibadetle geçirirdi. Sabah ve akşam namazlarında cemaate gidemediğinde kendini kötü hisseder, ertesi gün oruç tutar, geceyi ihya eder, bir köle azat ederdi.^[146]

Geceyi namaz ile ihya ettikten sonra bana seslenir ve:

– Ey Nâfi! Sahur vakti oldu mu, diye sorardı. Ben:

– Hayır, daha olmadı, deyince namaza devam ederdi. Bir süre sonra tekrar sorardı.

– Oldu, derdim. O zaman oturur sabaha kadar dua ve istiğfar ederdi.”[147]

Bir başka öğrencisi onun geceyi de gündüz gibi Rabbinin rızası doğrultusunda nasıl geçirdiğini şöyle anlatır:

“Abdullah b. Ömer’in içinde sürekli su bulunan büyük bir su kabı vardı. Gece olunca kalkıp bu kaptaki sudan abdest alır, yorulup iyice uykusu gelinceye kadar namaz kılardı. Sonra yatarı. Uykusu kuş gibi hafıftı. Bir süre uyuduktan sonra yeniden kalkar, abdest alarak namaz kılardı. Bunu her gece dört beş kere yapardı. Namaz vakti gelince büyük bir huşû içine girerdi. Namaza giderken o kadar ağır yürürdü ki karınca bile ondan hızlıydı.”[148]

Abdullah b. Ömer, Allah Resûlü’nün (sas) vefatından sonra altmış yıl yaşadı. İlim öğrenmek isteyen Müslümanlar, dünyanın dört bir tarafından akın akın ona gelirlerdi. Sefere çıktığı zamanlar dışında genelde oruç tutar, zikre önem verir, çevresindekileri sürekli ilme ve zikre teşvik ederdi.

Eyyûb b. Selmân anlatıyor:

“Mekke’de Ata’ el-Horasânî ile oturuyorduk. Ata’ sırtını Mescid-i Haram’a dayamış sessizce duruyordu. Ona herhangi bir şey sormadık, bir şey de konuşmadık. O da bir şey söylemedi. Bir süre sonra yanından ayrılarak biraz ilerde bulunan Abdullah b. Ömer’in yanına gittik. Ona da bir şey sormadık. Konuşmadan öylece durduk. Abdullah b. Ömer bize döndü:

– Size ne oluyor, ne konuşuyorsunuz ne de Allah’ı anıyorsunuz. Bin defa ‘Allahuekber, Elhamdulillah, Subhanallahi ve bihamdihi’ deyin! Daha fazlasını yaparsanız Allah da size fazlasını verir. İsterseniz size Resûlullah’tan (sas) duyduğum beş şeyi anlatayım...” dedi.[149]

O sorumluluklarını en güzel şekilde yerine getirmeye çalışan biriydi. Allah Resûlü’nden (sas) duyduğu bir hadisten sonra bu konuda daha da hassas olmuştu. Bunu yalnızca kendi için istemez, başkalarının sorumluluklarını yerine getirmesi için de gayret ederdi. Bir yolculuk sırasında koyunlarını otlatan bir çobana rastladı. Çoban koyunlarını otun en az olduğu yerde otliyordu. Etrafa bakıp bol otlaklı yerler görünce çobana:

– Ey çoban, koyunları niçin burada otlatıyorsun? Şuraya götürsen! Resûlullah (sas) bu hususta: *“Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüklerinizden mesulsünüz. Devlet reisi (ya da komutan) çobandır, emrindeki insanlardan sorumludur. Kişi ailesinin çobanıdır, ev halkından sorumludur. Kişinin hanımı çobandır, evinden ve çocuklarından sorumludur. Köle çobandır, efendisinin malından sorumludur. Dikkat edin, hepiniz çobansınız ve hepiniz sorumlusunuz.”* buyurdu,^[150] dedi.

Her zaman kendisini kontrol eder, yaptığı iyilik ve kötülükleri görmeye çalışırdı. Bir gün kendisine bir soru sorulduğunda soru sorana döndü ve:

– Bilmiyorum, cevabını verdi. Adam yanından uzaklaşınca kendi kendine:

“Ömer’in oğlu güzel bir hareket yaptı. Bilmediği bir soru sorulunca ‘Bilmiyorum.’ dedi.” diyerek kendisini takdir etti.^[151]

Temizliğe önem verir, bakımlı olmaya özen gösterirdi. Öğrencisi Nâfi bir konuşma sırasında “Abdullah b. Ömer günde iki kez koku sürer, kendine çekidüzen verirdi.” demektedir.^[152]

Sabahleyin uyanır uyanmaz ellerini mutlaka yıkar ve bunu çok önemserdi. Cuma ya da bayram namazlarına gideceği zaman gusül abdesti alır, güzel kokular sürünürdü.^[153] Her cuma saçını ve bıyıklarını tıraş eder, sakalının bir kabzayı geçmemesine dikkat eder, on beş günde bir mutlaka tırnaklarını keser, her ay koltuk altı temizliğini yapardı.^[154]

Zengin olmasına rağmen, Allah Resûlü (sas) ve babasının sünnetini sürdürerek sade bir yaşamı seçmişti.

Meymûn b. Mihran anlatıyor:

“Abdullah b. Ömer’in evine girdiğimde, içerdeki eşyaların kıymetini tespite çalıştım. Yatak, yastık, yaygı... Bütün hepsi ancak yüz dirhem ederdi. Aradan yıllar geçtikten sonra evine gittiğimde evinin aynı şekilde olduğunu gördüm.”^[155]

Haram olmadığı halde yumuşak kumaşlar yerine sert kaba kumaşlardan dikilen elbiseleri giymeyi tercih ederdi. Biri onun bu şekilde giyindiğini görünce dayanamadı:

– Sana Horasan’da dokunmuş, yumuşak kumaştan elbise getirdim. Onu üzerinde görmek beni çok memnun edecek, deyince elbiseyi aldı. Üzerine giydi ve:

– Bu ipek mi, diye sordu. Adamın elbisenin pamuktan olduğunu söylemesine rağmen:

– Olsun yine de onu giyince kibirli kimselerden olmaktan korkarım. Allah böbürlenen hiçbir kibirli kimseyi sevmez, dedi.^[156]

Bir gün Mekke’den Medine’ye dönüyordu. Yemek vakti gelince yol arkadaşı İbn Safvân sofrasını kurdu. Sofrada elenmiş ince un, güzel yemekler ve tatlı vardı. Yemeklerden Abdullah b. Ömer’e de gönderdi. Abdullah b. Ömer yemeklere bakınca ağlamaya başladı ve:

– Biz böyle yemedik. Müslüman olduğumdan beri doyuncaya kadar yemek yemedim, dedi ve gelen yiyecekleri konaklayanlara dağıttı. Sonra ona her zamanki gibi mütevazı bir sofraya getirildi. Bu kez:

– Ancak yarın faydasını göreceğim şeyde hayır vardır, dedi ve getirilenleri kabul etti.^[157]

Amr b. Âs’ın oğlu Muâviye, onun siyasi istikbalde gözü olup olmadığını öğrenmek için ona bazı tekliflerde bulunmuştu. Böyle bir niyetinin olmadığını öğrenince ona ve çocuklarına arazi ve mal vermek istedi. O bunları reddederek:

– Yazıklar olsun sana! Yanımdan çık git, bir daha da gelme. Dinimi dirhem ve dinarlarınızla satın alamazsınız. Dünyadan elim tertemiz ve ap ak olarak çıkmak istiyorum, dedi.^[158]

Onun mevkii ve makamda da gözü yoktu. Kendisine pek çok kez halifelik teklif edilmesine rağmen bunu kabul etmedi. Hz. Osman’ın kadılık teklifini ise özür dileyerek reddetti.

Abdullah b. Ömer, edep kurallarına son derece dikkat ederdi. Bir meclise girdiğinde biri yerinden kalkıp kendi yerini ona vermek isteyince oradakilere:

– Kimse yerinden kalkmasın, yanında yer açsın, derdi. Onun için yer açanlara:

– Allah da sizin yerinizi genişletsin, diye dua ederdi.^[159]

Allah Resûlü’nün (sas)“*Selamı yayın, yetimlere yedin, insanlar uykuda iken namaz kılın!*”^[160] emrinin gereğini yapmaya özen gösterir, sırf selamı yaymak için çarşıya gider, küçük büyük, fakir

zengin demeden bütün insanlara selam verirdi. Birlikte gittiği öğrencileri sebebini sorduğunda “Hiçbir işim olmadığı halde, yalnızca insanlara selam vermek ve onların selamını almak için çarşıya gidiyorum.” derdi.^[161]

Allah Resûlü’nün (sas) *“İnsanlar arasına katılıp onların sıkıntılarına sabreden mü’min, aralarına katılmayıp sıkıntılarına sabretmeyenden daha hayırlıdır.”*^[162] hadisini rehber edinen Abdullah b. Ömer’in çevresiyle sosyal ilişkileri oldukça iyiydi. Bir gün ailesi için koyun kestirmişti. Eve geldiğinde çocuklarına ya da hizmetine bakanlara:

– Koyun etinden şu, şu Yahudi komşularımıza götürdünüz mü, diye sordu. Orada bulunanlardan birinin şaşkınlık içerisinde:

– Allah iyiliğini versin! Yahudi’ye de mi et gönderiyorsun, demesi üzerine:

– Evet! Resûlullah (sas): *“Cebrâil komşu hakkında bana o kadar çok tavsiyede bulundu ki komşunun komşuya varis olacağını sandım.”*^[163] buyurdu, dedi.

Çevresinden birinin hasta olduğunu duyunca hemen ziyaretine giderdi. Hastanın hâlini hatırını sorar, kalkacağı zaman ise “Allah iyilik, şifa versin!” diye dua ederdi.^[164]

Biri davet ettiğinde mutlaka davetine icabet etmeye çalışırdı. Sahâbîlerden biri şöyle anlatıyor:

“Urve, Abdullah b. Ömer’i düğün yemeğine çağırdı. Çağrıya icabet eden Abdullah b. Ömer, ev sahibine:

– Dünden haber verseydin oruç tutmazdım. İstersen kalıp orucumu bozayım istersen müsaade et gideyim, dedi. Geldiği için teşekkür eden Urve, ona müsaade edince Abdullah b. Ömer oradan ayrıldı.”^[165]

Komşuluk ilişkilerinin zayıflamasından yakınır:

– Biz öyle bir zamanda yaşadık ki o zamanda Müslüman kardeşimiz bizim için dirhemden ve dinardan daha önemliydi. Şimdi birkaç dinar ya da dirhem bizim için Müslüman kardeşimizden daha önemli bir hâle geldi. Hâlbuki Resûlullah (sas): *“Kıyamet gününde pek çok kişi komşusunun yakasından tutacak ve ‘Ya Rabbi! Bu kişi kapılarını bana kapayarak iyiliklerinden beni mahrum bıraktı.’ diye şikâyetle bulunacak.”* buyurdu,^[166] derdi.

Allah ve Peygamber Sevgisi

Allah Resûlü'nün (sas) rahlesinde öğrenci olmak Abdullah b. Ömer'i gönül ehli ve hassas biri yapmıştı. Allah ve Resûlü'nün sevgisiyle dolmuş, kalbi nurlanıp incelmış, çokça ağlayan ve âhu figan eden bir Allah dostu olmuştu.

Ebû Bürde babasından naklediyor:

“Bir gün Abdullah b. Ömer'in yanında namaz kılıyordum. Secdeye vardığımızda onun şöyle dua ettiğini duydum: ‘Allah’ım! Sevgini her şeyin sevgisinin üzerinde kıl! Korkunu her şeyin üzerinde kıl!’

İkinci secdede de ‘...**Rabbim! Bana lütfettiğin nimetlere andolsun ki suçlulara (ve suça itenlere) asla arka çıkmayacağım...**’^[167] ayetini okudu. Namaz kılmaya başladığımdan beri onun yanında kıldığım namaz kadar ihlâslı bir namaz kılmamıştım. Bu namazın günahlarıma kefarete olacağını umuyorum.”^[168]

Allah Resûlü'nü (sas) canından çok severdi. Onu andığında gözlerinden yaşlar boşanırdı. Hac için Mekke'ye gittiğinde Allah Resûlü'nün (sas) bulunduğu yerlere uğradıkça ona ait hatıraları anar, onun bulunduğu yerlere ellerini sürerek teberrük eder, gözleri yaşla dolardı. Mescid-i Nebevî'ye gider, Allah Resûlü'nün (sas) minberinin yanına yaklaşır, ayak bastığı ve oturduğu yere dokunarak ellerini yüzüne sürerdi.^[169]

Herhangi bir sefere çıkmak istediğinde Mescid-i Nebevî'ye giderek namaz kılar, oradan Peygamber Efendimiz'in kabrinin yanına giderek:

– Es-selamu aleyke ya Resûlullah! Es-selamu aleyke ya Ebû Bekir! Es-selamu aleyke ey babacığım, diyerek onları ziyaret ederdi. Seferden döndüğünde ise evine gitmeden aynı şekilde önce mescide sonra Ravza'ya giderdi.^[170]

Öğrencisi İbn Vehb:

“Abdullah b. Ömer, Allah Resûlü'nün (sas) sünnetine uymaya çok önem verirdi. Yaşam şekline ve yaşadığı yerlerdeki anısına olan düşkünlüğü nedeniyle aklını kaybedeceğinden korkardık.” derdi.^[171]

Abdullah b. Ömer, hacca giderken Mekke ile Medine arasında bir yerde Allah Resûlü'nün (sas) altında oturup gölgelendiği ağacı gördü. Hemen inip ağacın gölgesinde oturdu. Sonra yanındakilere:

– Resûlullah bu ağacın altında otururken genç bir adam geldi ve yanı başında durdu. Sonra:

– Ya Resûlullah! Seninle birlikte Allah yolunda cihad etmeye geldim. Bunu Allah'ın rızasını ve ahiret yurdunu kazanmak için istiyorum, dedi. Resûlullah:

– Anne babanın ikisi de hayatta mı, diye sordu. Genç: 'Evet.' deyince:

– O zaman geri dön, onlara iyi bak, buyurdu. Resûlullah'ın emrini yerine getiren genç, yanımızdan ayrılarak annesinin yanına geri döndü.^[172]

Sünnete uyma konusunda çok hassas davranır, hiçbir şeyin sünnetin önüne geçmesine izin vermezdi.

Oğlu Salim anlatıyor:

"Bir gün babam Şamlı bir adamla oturuyordu. Ben de yanlarındaydım. Adam, babama:

– Hac ile umreyi birleştirerek temettü hac yapma hakkında ne dersin, diye sorunca babam:

– Yapan için çok güzel bir ibadet, dedi.

– Ama baban Hz. Ömer insanları bundan menediyordu, deyince:

– Allah Resûlü'nün yaptığı bir şeyi babam yasaklarsa onun yaptığını mı yoksa babamın emrini mi kabul edersin, diye sorunca adam:

– Elbette Allah Resûlü'nün dediğini kabul ederim, dedi. Bunun üzerine babam:

– Resûlullah bu şekilde hac yapıyordu. Haydi, kalk işine bak, dedi."^[173]

Oğlu Bilal anlatıyor:

"Babam, dedem Hz. Ömer'den Allah Resûlü'nün (sas): *'Kadınlar mescide gitmek için izin istediklerinde onlara izin verin, mescide gitmelerine engel olmayın!'* buyurduğunu nakledince:

– Vallahi biz hanımları mescide gitmekten alıkoyuyoruz, dedim. Babam:

– Ben 'Resûlullah buyurdu!' diyorum sen hâlâ 'Biz onların mescide gitmelerini engelliyoruz.' diyorsun, diyerek kızdı."^[174]

Sünnetin hafife alınmasına, onun görmezlikten gelinmesine karşı tepkisini gösterir, her fırsatta sünnetin önemine vurgu yapardı. Bir gün Abdullah b. Ömer’e:

– Hazarda kılınan namazı ve korku namazını Kur’ân’da gördüğümüz hâlde seferde kılınan namaz hakkında herhangi bir bilgiye rastlamıyoruz. Bu konuda ne dersin, diye sordular.

– Allah(cc) bize Resûlü’nü gönderdiğinde hiçbir şey bilmiyorduk. Yaptığımız amellerin hepsini ondan öğrendik. Ondan gördüğümüz gibi yapıyoruz, dedi.^[175]

Ahlâkı

Verâsı

Verâ, harama düşme korkusundan dolayı şüpheli şeylerden kaçınmak olarak tarif edilir. Abdullah b. Ömer’i yakından tanıyan tâbiîn âlimlerinden Tâvûs b. Keysân “Abdullah b. Ömer’den daha fazla verâ sahibi olan birini görmedim.” derdi.^[176]

Saîd b. Müseyyeb anlatıyor:

“Abdullah b. Ömer, kölelerinden birini annesine hediye etmişti. Bir gün hediye ettiği bu köleyle çarşıda dolaşırken bol sütü olan satılık bir koyun gördü. Köleye:

– Kazancınla şu koyunu satın alsana, dedi. Köle onu dinleyerek koyunu satın aldı.

Abdullah b. Ömer o gün oruçtu. İftar vakti olunca canı satın aldıkları koyunun sütünden içmek istedi. Onun bu arzusunu öğrenen ev halkı, koyunun sütünü sağarak getirdi. Sütü alan Abdullah b. Ömer kendi kendine:

– Süt şu koyundan, koyun kölenin kazancından. Köle ise benim anneme verdiğim hediyeden, diye söylendi. Sonra ev halkına:

– Bu sütü alın, ona ihtiyacım yok, diyerek canı çekmesine rağmen onu içmedi.”^[177]

Tevazuu

Okyanus misali ilmine rağmen sorulan birçok soruya “Bilmiyorum.” diyecek kadar mütevazı olan Abdullah b. Ömer’e bir adam:

– Ey insanların en hayırlısının oğlu, diye seslenince:
– Ben ne insanların en hayırlısı, ne de en hayırlısının oğluyum. Ancak Allah’tan korkan, onun lütfundan ümit eden bir kulum. Allah, ölünceye kadar ayaklarımızı kaydırmamasın, dedi.^[178]

Herhangi bir işi olmadığı hâlde sırf halkın arasına girmek, onlarla selamlaşmak için zaman zaman çarşıya gider, insanların hâl ve hatırlarını sorardı. Asla yalan söylemez ve kimseye lanet etmezdi. Hatta bir gün çok kızdığı hizmetlisine lanet etmek için ağzını açtığı hâlde ağzından çıkan sözü tamamlamadan kendini tuttu ve:

– Bu kelimeyi söylemek istemiyorum, dedi. Sonra da kötü bir söz söylemeye azmettiği için o köleyi azat etti.^[179]

Tâbiîn âlimlerinden Mücâhid der ki:

“Abdullah b. Ömer’e hizmet etmek için onunla birlikte oldum. Ancak o bana, benim kendisine yaptığım hizmetten daha fazla hizmet etti.”^[180]

Cömertliği

Nebevî terbiyeyle yetişen Abdullah b. Ömer, Allah Resûlü’nün (sas) cömertliğini sürekli nefsinde yaşadı. Her yönden Peygamberimiz’in ahlâkıyla bezendi. Zengin olduğu kadar cömertti de. **“Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe asla iyiliğe ulaşamazsınız.”**^[181] ayetini düstur edindiği için çok sevdiği ve hoşlandığı bir şeyi kesinlikle elinde tutmazdı.^[182]

Bir gün Abdullah b. Ömer’in canı balık istemişti. Bu isteğini eşi Safiye’ye söyleyince eşi gidip onun için balık aldı. Balıkları pişirerek eşine götürdü. Tam yemeğe başlayacakları sırada kapıya bir dilenci geldi. Abdullah b. Ömer kendisi için hazırlanan yemeği ona vermelerini istedi. Eşi:

– Allah aşkına böyle yapma! Canın çektiği hâlde daha bir lokma bile yemedin, diyerek yemeği vermek istemedi. Fakiri bir dinar vererek razı edip eşinin yanına döndü ve:

– Fakiri razı ettim, dedi. Abdullah b. Ömer:

– Ona para vererek razı ettin, sen de razı oldun değil mi? Şimdi bu balığı o fakire götür, diyerek balığı fakire gönderdi.^[183]

Öğrencisi Nâfi der ki:

“Abdullah b. Ömer tatlı satın alır ancak yemeden bir fakire verirdi. Biz:

– Tatlıya verdiği para kadar bir parayla yiyecek alıp fakire versek onun için daha iyi olmaz mı, diye sorardık.

– Onu ben de biliyorum ama **‘Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe, gerçek iyiliğe ulaşamazsınız.’** ayetini hatırlayınca tatlıyı fakire vermek istiyorum, derdi.”^[184]

Bir eşyasını ya da malını çok sevdiğinde onu mutlaka infak ederdi. Bir gün devesiyle giderken deveyi çok sevdiğini fark etti. Hemen deveyi çöktürerek üzerinden indi. Öğrencisi Nâfi’ye seslenerek:

– Ey Nâfi! Bunu alıp götür, dedi. Nâfi deveyi alıp işaretleyerek kurbanlıklar arasına kattı.^[185]

Abdullah b. Ömer’in cömertliğini Eyyûb b. Vâil anlatıyor:

“Medine’ye gittiğimde Abdullah b. Ömer’in komşusuna rastladım. Bana onunla ilgili çok etkilendiği bir olayı anlattı.

Bir ara Hz. Muâviye ona dört bin dirhem göndermişti. Bir başkasından dört bin dirhem, bir yerden de iki bin dirhem geldi. Ertesi gün çarşıya gittiğimde Abdullah b. Ömer’i hayvanlarına yem alırken gördüm. Yemi veresiye olarak almak istediğini görünce şaşırdım. Yanına yaklaşıp sordum:

– Sana bir şey soracağım ama Allah aşkına bana doğru cevap ver! Sana şu kadar dirhem gelmedi mi? Şimdi seni hayvanlarına veresiye yem alırken görüyorum.

– Yatmadan önce hepsinden kurtuldum, dedi. Sonra da para kesesini çıkarıp onu ters yüz edip gösterdi. İçinde bir tek dirhem yoktu. Gelen bütün paraları anında ihtiyaç sahiplerine dağıtmıştı. Onun bu hâlini görünce çarşıdakilere:

– Ey tüccarlar! Niçin dünyaya bu kadar meylediyorsunuz. Bakın, dün Hz. Ömer’in oğluna on bin dirhem geldiği hâlde bugün hayvanlarına yemi borç alıyor, dedim.”^[186]

Abdullah b. Ömer’in bir gün Şeref adında kölesine:

– Kırk bin dirhem getirirsen hürriyetine kavuşursun, dedi. Köle kabul edince anlaştılar. Bir ara anlaştığı köleyle Kûfe’ye gitti. Köle burada çalışıp on beş bin dirhem kazandı. Kazandığı parayı Abdullah b. Ömer’e verdi. Bunu görenler köleye:

– Sen deli misin? Bu kadar sıkıntı çekip kazandığın parayı efendine götürüyorsun ama o sürekli köle alıp onları azat ediyor. Efendinin yanına gidip borcunu ödemekte zorlandığını söylersen seni azat eder, dediler. Adamların sözlerini dinleyen köle hemen Abdullah b. Ömer’in yanına gitti.

– Ey Abdurrahman’ın babası! Borcumu ödeyemiyorum. İşte anlaşılmamız, borcumu sil, dedi. Abdullah b. Ömer:

– Ben silemem. İstersen sen sil, deyince köle anlaşmayı sildi. Abdullah b. Ömer’in gözleri yaşardı. Köleye:

– Haydi git, hürsün, diyerek azat etti. Köle:

– Allah sana iyilikler ihsan etsin! İki oğluma da ihsanda bulun, deyince:

– İki oğlun da hürdür, dedi. Köle bu kez:

– Annemi ve onun çocuğunu da azat et, dedi.

– Onlar da hürdür, diyerek hepsini azat etti. [\[187\]](#)

Yaşam tarzı olarak Allah Resûlü (sas), Hz. Ebû Bekir ve babasını takip ederek zühdü seçen Abdullah b. Ömer, bir ara zayıf düşmüştü. Onun bu durumunu gören öğrencilerinden Meymûn b. Mihrân, eşine:

– Şu şeyhe niçin dikkat etmiyorsunuz, diye sitem etti. Eşi:

– Ben ne yapabilirim ki? Yemek için sofrta hazırlanmaya başlamadan sofrasına fakirleri çağırır. Bu durumunu bilen fakirler, camiden çıkıp eve geleceği yolda oturup onu beklerler. Bunu fark edince onlara yolda beklememelerini tembih ettim. Eşim yolda fakirleri görmeyince sofrta kurulduğunda:

– Bana şunu, şunu çağırın, diye fakirleri yemeğe davet etmemizi istedi. Ben istenen kişileri çağırması için adam gönderdim. Ancak kimse gelmedi. Eşime:

– Çağırdıklarımız gelmediler, dedim.

– Her hâlde siz benim akşam yemeğimi yemememi istiyorsunuz, diyerek o akşam yemek yemedi, diyerek durumu anlattı. [\[188\]](#)

Çocuklarıyla

Çocukların küçük yaştan itibaren eğitim öğretime başlamasını isteyen Abdullah b. Ömer, çevresindekilere “Çocuk sağını solunu öğrenmeye başladığında ona namaz kılmasını öğretin!” derdi. [\[189\]](#)

Çocuklarını alışmamaları için haramlardan daha çocuk yaşta iken sakındırmıştı. Bunun için erkek çocuklarına küçük yaşta ipek

giydirilmesini hoş karşılamazdı.

Abdurrahman b. Yezîd anlatıyor:

“Dört beş kişilik bir grupta birlikte Abdullah b. Ömer’in yanında oturuyorduk. Yanımıza üzerinde ipek bir elbise olan küçük bir erkek çocuk geldi. Çocuğu yanına çağırdı. Çocukla ilgilenerek ona:

– Bu gömleği sana kim giydirdi, diye sordu. Çocuk:
– Annem, dedi. İçeri girip ailesini uyardı. Çocuğa bir daha ipek elbise giydirmemelerini söyledi.”^[190]

Kız çocuklarının altın takı takmasında bir mahzur görmez, kendi kızlarına altın takı alarak onları takmalarını söylerdi.^[191]

Çocuklarını tutumlu olmaya teşvik ederdi. Bir gün oğullarından biri:

– Elbisem yırtıldı, diyerek kendisinden yeni bir elbise istedi.
– Yırtılan yerini diktir ya da yama yaptırıp giy, dedi. Oğlu bundan hoşlanmadı. Hâlini belli edince ona israfın doğru olmadığını anlattıktan sonra:

– Allah’tan kork! Allah’ın içlerini dışlarına vurduğu kimselerden olma, dedi.^[192]

Sorumluluk bilincini oldukça önemser, çocuk terbiyesinin kişinin öncelikli sorumluluklarından biri olduğunu söylerdi. Yeri geldikçe anne babalara “Çocuğunuzu terbiye edin! İyi bilin ki onu nasıl terbiye ettiğinizden, ona neler öğrettiğinizden sorumlusunuz. Büyüdüğü zaman size iyilik yapmasından ve itaatkâr olmasından da siz sorumlusunuz.” derdi.^[193]

Çocuklara örnek olunmasını isteyen Abdullah b. Ömer: “*Evlerinizde de namaz kılın, evlerinizi kabirlere çevirmeyin!*” hadisini naklederdi.^[194]

Çocuklarının terbiyesine itina gösterir, onların iyi birer insan olmasına gayret ederdi. Çocukları arasında erkek kız ayrımı yapmaz, doğumlarının yedinci günü bütün çocukları için akîka kurbanı olarak birer koyun kestirir, başlarından bir tutam saç keserek ağırlığınca gümüşü fakirlere dağıtırdı. Çocuklarının ihtiyaçlarını gözetir, eşit davranacağım diye ihtiyacı olana bir şey alırken diğerlerine gereksiz şeyler almazdı.^[195]

Kendisi şüpheli şeylerden kaçınmak adına yapmasında dinen mahzur olmayan birçok şeyden sakındığı hâlde çocuklarına bunları

yasaklamaz, kendi tercihlerine bırakırdı. Kendi, ipek karışımı yünden yapılan elbiseleri giymez ancak çocuklarının giydiğini görünce de onlara karışmaz, yasaklamazdı. Çocukları kucağına alır, onları severdi.^[196]

Çocukları buluğ çağına geldiğinde onların yataklarını ayırır, anne babasının yanlarına girerken izin almalarını söylerdi.^[197]

Kurban bayramının ikinci ya da üçüncü günüydü. Yemek gelince orada bulunan herkes sofraya gelirken Abdullah b. Ömer, oğlu bir kenara çekilince onu yemeğe çağırdı. Oğlu oruçlu olduğunu söyleyince:

– Bugün yeme ve sohbet günüdür, diyerek bayram günü oruç tutmasının doğru olmadığını oğluna öğretmeye çalıştı.^[198]

Oğlu Abdullah anlatıyor:

“Henüz küçükken babamın tahiyyatta ayaklarını serbest bıraktığını gördüm. Ben de onun gibi yaptım. Babam beni görünce:

– Namazın sünnetlerinden biri sağ ayağını dikmek, sol ayağını yatırmaktır, dedi.

– Ama sen de benim gibi yapıyorsun, dedim. Babam:

– Doğru söylüyorsun. Lakin yaşlılıktan ayaklarım beni taşıyamıyor, onun için sünneti uygulayamıyorum. Ama sen rahatlıkla yapabilirsin, diyerek beni uyardı.”^[199]

Çocuklarından birinin nişan almak için tavuğu hedefe koyup ona ok attığını görünce hemen müdahale etti. Ona, Allah Resûlü’nün (sas) canlıların hedef yapılmasını yasakladığını söyleyerek, yaptığının yanlış olduğunu anlattı.^[200]

Çocuklarını tavla gibi zararlı oyunlardan uzak tutan Abdullah b. Ömer, ailesinden birini tavla oynarken gördüğünde buna izin vermez, oynamalarını yasaklardı.^[201]

Çocuklarına selamdan mektup yazılışına kadar her şeyi öğretmeye gayret etti. Onlara:

– Kimsenin bulunmadığı bir eve girdiğinizde “Es-selâmu aleynâ ve alâ ibadillâhi’s-sâlihîn” diye selam verin, derdi.^[202]

Çocuklarına mektup yazarken önce kendi isimlerini yazmalarını tembih eder, kendine bu şekilde mektup yazmazlarsa onlara asla cevap vermeyeceğini söylerdi.^[203]

Özellikle ilmî istidadı ve arzusu çok fazla olan oğlu Salim'i yanından ayırmaz, gittiği yere onu da götürürdü. Hatta bu durum arkadaşlarının dikkatini çekti ve onu tenkit ettiler. O da söylediği bir beyit ile oğluna olan sevgisini dile getirdi.^[204]

Her akşam ailesini bir sofrada toplardı. Yemek esnasında bir fakir gelirse sofrada ne varsa onu fakire ikram ederdi. Allah Resûlü (sas) gibi o da çocukları sever, onlara ilgi gösterirdi. Kızının oğlu Hişâm b. Urve anlatıyor:

“Merve’de ilkin Abdullah b. Ömer’i gördüm. O sırada henüz küçük bir çocuktum. Omuzlarında bir cübbe vardı. Bulunduğumuz yere doğru geliyordu. Beni görünce yanına çağırdı. Beni öpüp sevdi.”^[205]

İLMÎ YÖNÜ

Çocukluktan son nefesine kadar bir ömür boyunca ilimle meşgul olup âdeta hayatını ilme adayan Abdullah b. Ömer, Ashâb-ı Kirâm'ın en büyük âlimlerindendir. Yalnızca Allah Resûlü'nden (sas) değil büyük sahâbîlerin çoğundan da hadis rivayet etmiştir.

Hadis İlmindeki Yeri

Abdullah b. Ömer'in ilimde derya olmasının nedeni ilim aşkının ve gayretinin yanı sıra seferde ve hazarda sürekli Allah Resûlü (sas), büyük sahâbîler ve Ehl-i Beyt ile birlikte olmasıdır. Babasından dolayı büyük sahâbîlerle olma fırsatı yakaladığı gibi ablası Hz. Hafsa'dan dolayı da Ehl-i Beyt'e yakın olma imkânı bulmuştur.

Bu özelliklerinden dolayı hadis ilminde çok hadis rivayet eden yedi kişiden biri olan Muksirûn'dan sayılmıştır. 2630 hadis rivayet etmiş, rivayet ettiği hadislerin 280'i Buhârî ve Müslim'de yer almıştır.^[206]

Onun hadis rivayetindeki en önemli özelliklerinden birisi hadisleri Allah Resûlü'nden (sas) duyduğu sözlerle rivayet etmeye son derece dikkat etmesi, kelimeleri benzerleriyle değiştirmekten sakınmasıdır.

Diğer bir husus ise; onun Nâfi, ondan da İmam Mâlik kanalıyla nakledilen hadislerinin Buhârî gibi büyük hadis otoriteleri tarafından Silsiletü'z-Zeheb/Altın Silsile olarak kabul edilmesidir.^[207]

İnsanlar ondan hadis rivayet etmek için çok istekli oldukları hâlde o bu konuda oldukça titiz davranmıştır. İmam Şa'bî onun için: “Bir yıl

Abdullah b. Ömer ile birlikte oldum. Kimseye hadis rivayet ettiğini görmedim.” demektedir.^[208]

Kur’ân İlmindeki Yeri

Sabah akşam Suffe’de Kur’ân ve İslâmî ilimleri tahsil eden Abdullah b. Ömer, Kur’ân’ı yalnızca ezberlemekle kalmayıp onu hayatına geçiriyor, bir ayeti anlayıp onunla amel etmeden bir başka ayeti ezberlemiyordu. Bunun için Bakara Sûresi’ni ancak dört yılda ezberlediği nakledilir.^[209]

Allah Resûlü’nün (sas) sağlığında Kur’ân’ı ezberleyen ve ona okuyan birkaç sahâbîden birisidir. Kur’ân’ı huşû içinde mânâsını kavrayarak okur, çoğu zaman da hüzünlenererek ağlardı. **“Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah’ındır. İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir. Sonra dilediğini affeder, dilediğine azap eder. Allah her şeye kadirdir.”**^[210] ayetlerini okuyarak ağlardı.^[211]

Tefsir İlmindeki Yeri

Sahâbe arasında Kur’ân’ı en fazla tefsir eden sahâbîler: Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Mes’ûd, Ubey b. Ka’b ve dört halifeden de özellikle Hz. Ali’dir. Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik, Ebû Hüreyre, Câbir b. Abdullah, Hz. Âişe gibi sahâbîler bazı Kur’ân ayetlerini tefsir etmişlerse de bu konuda onlardan gelen nakiller oldukça azdır.^[212]

Fıkıh İlmindeki Yeri

Abdullah b. Ömer, özellikle emin olmadığı konularda fetva vermekten son derece sakınmasına rağmen Ashâb-ı Kirâm’dan en fazla fetva veren Fukahâu’s-Seb’a diye meşhur olan yedi kişiden birisidir.

Fıkıh’ta büyük ölçüde babasının tesiri altında olmasına rağmen birçok konuda farklı düşünmüş ve bu doğrultuda fetva vermiştir. Hacta herkes onu izler, o ne yapıyorsa insanlar da onu yapardı. Bir hac mevsiminde saçları uzadığından dolayı rahatsız oldu. Merve’de iken saçlarını kestirdi. Onu gören insanlar birbirlerine Abdullah b. Ömer’i göstererek tıraş olduğunu işaret ettiler. Bunun üzerine

insanların yaptığı bu işi yanlış anlayıp hac ibadetinin bir parçası sanmalarından korktu. Çevresindekilere seslenerek:

– Ey insanlar! Bu yaptığım sünnet değildir. Saçlarımın uzaması beni rahatsız ettiği için kestirdim, dedi.^[213]

Geniş düşünen, engin ufuklara sahip ve oldukça dikkatli bir âlimdi. Fetva verirken bütün şartları göz önünde bulundururdu. Bir gün genç bir adam yanına gelerek kendisine:

– Oruçluyken eşimi öpebilir miyim, diye sordu.

– Hayır, dedi. Sonra yaşlı biri gelip aynı soruyu sorunca:

– Evet, öpebilirsin, cevabını verdi.

İki soruya ve farklı cevaplara şahit olanlar:

– Ey Ebû Abdurrahman! Aynı soruyu sordukları hâlde niçin birine “Hayır.” diğere “Evet.” dedin, diye şaşkınlıklarını ifade ettiler.

– Biri genç diğeri yaşlıydı. Yaşlı olan istese de daha ileri gidemez, dedi.^[214]

Fitnenin etrafı kasıp kavurduğu bir zamanda onun olaylardan uzak durduğunu gören bir adam:

– Ey Abdurrahman’ın babası! Bir yıl hac, bir yıl umreye gittiğin hâlde seni cihaddan alıkoyan nedir? Allah’ın cihada teşvik ettiğini elbette sen bizden çok daha iyi bilirsin, dedi.

– İslâm beş esas üzerine kurulmuştur. Allah ve Resûl’üne iman etmek, beş vakit namaz, Ramazan orucu, zekât ve hac, diyerek adamın sorusunu cevapladı. Adam bu kez:

– Allah’ın kitabında: **“Eğer mü’minlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa Allah’ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın...”**^[215] buyurmuyor mu? Allah’ın kitabında emredildiği üzere bozguncu gruba savaşmana engel olan nedir, deyince:

– Bu ayeti bildiğim hâlde savaşmaktan kaçınıyorum. Zira başka bir ayeti daha biliyor ve o ayetin emri doğrultusunda hareket etmeyi tercih ediyorum. O ayette Allah:(c.c) **“Kim bir mü’mini kasten öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.”**^[216] buyuruyor, dedi. Adam:

– Hz. Ali ve Hz. Osman hakkında ne dersin, diye sorunca da Abdullah b. Ömer şöyle cevap vermiştir:

– Allah Teâlâ Hz. Osman’ın yanlışlarını affettiği hâlde siz bundan sakındınız. Hz. Ali Resûlullah’ın (sas) amcasının oğlu ve damadı. Evi ise işte şuradadır, diye cevaplayarak adamlarla tartışmaya girmedim.^[217]

Öğrencileri

Öğrenmeye önem verdiği kadar öğretmeye de önem veren Abdullah b. Ömer, kendi çocuklarıyla birlikte pek çok âlim yetiştirmiş, sorularına verdiği cevaplarla sayısız insanı aydınlatmıştır. Enes b. Mâlik, Müslümanların soru sormak için dünyanın dört bir tarafından ona geldiklerini söylemektedir. Sefere çıktığı zaman ise eğitim ve öğretimin aksamaması için öğrencilerinin bir kısmını da yanında götürürdü.

Öğrencilerinden Mücâhid anlatıyor:

“Abdullah b. Ömer ile bir yolculuk yaptım. Ona hizmet için çok gayret etmeme rağmen o bana daha fazla hizmet etti. Elimden tutar, birlikte çarşıya giderdik. Giderken bana:

– Aslında çarşıda hiçbir işim yok. Oraya yalnızca insanlara selam vermek ve onların selamını almak için gidiyorum. Böylece bir verip on alacağız. Ey Mücâhid! Selam, Allah’ın isimlerinden biridir. Çokça selam veren kişi, Allah’ı çokça anmış olur, derdi.”^[218]

İnsanlar onun ilminden faydalanmak için gayret eder, ona ulaşamayanlar özellikle valilik gibi bulunduğu yeri terk edemeyenler mektup yazar, bilmediklerini bu yolla öğrenirlerdi. İran beldelerinden birinin valisi ona mektup yazarak namaz hakkında sorular sordu. Abdullah b. Ömer, verdiği cevabın bir bölümünde şöyle diyordu:

“Resûlullah (sas) sefere çıktığında ailesinin yanından ayrılmasından itibaren geri dönünceye kadar namazlarını hep iki rekât kılardı.”^[219]

Zamanı geldikçe her konuda öğrencilerini aydınlatırdı. Sefere giderken öğrencilerinden biriyle vedalaşırken ona:

“Sana Resûlullah’ın (sas) bana veda ettiği gibi veda edeceğim. O: ‘*Seni dinini koruması, emin kılması, son anında güzel amel yapman için Allah’a ısmarlıyorum.*’ buyururdu, dedi.”^[220]

Her fırsatta öğrencilerini ilme teşvik eder, onlara ilmin ve âlimin değerini anlatırdı.

Mücâhid anlatıyor:

“Bir gün Abdullah b. Ömer ile yürüyordum. Bineklerimizin yanına gelinceye kadar yolda karşılaştığımız bütün insanlar ona hürmet edip selam verdiler. Sonra bana dönerek:

– Ey Mücâhid! İnsanlar beni çok seviyorlar. Onlara altın ve para versem beni bundan daha fazla sevmezlerdi, dedi.

Bir başka zaman ise şu tavsiyelerde bulundu:

– Ey Mücâhid! Allah için sev, Allah için kız! Allah için dost ol, Allah için düşman ol! Allah’ın dostluğu ancak bu şekilde kazanılır. Namazı, orucu çok olsa da böyle yapmayan kişi imanın lezzetini alamaz. Şimdi bütün dostluklar dünya için oldu. Ama bu tür dostluklar sahibine bir şey kazandırmaz.

– Ey Mücâhid! Sabah olunca akşam ne olacağını düşünmediğin gibi akşamleyin de sabah ne olacak diye kaygılanma! Hastalığı düşünerek sağlıklı olduğun zamanları iyi değerlendir. Ölümü düşünerek hayatını iyi değerlendir.”[\[221\]](#)

Abdullah b. Ömer yalnızca ailesini ve öğrencilerini aydınlatmaz, tebliğ ve irşad görevini her zaman her yerde yapmaya gayret gösterirdi. Yöneticilerden çekinmez, yeri geldiğinde uygun bir lisanla onları da uyarırdı. Bir mecliste otururken elbiseleri yerden sürünen Kureyşli bir genç gördü. Genci yanına çağırarak kimlerden olduğunu sordu. Genç:

– Bekiroğulları’ndanım, deyince:

– Allah’ın kıyamet günü sana nazar etmesini ister misin? Öyleyse elbiseni biraz yukarı çek, dedi. Sonra elleri ile kulaklarını göstererek:

– Şunlarla Resûlullah’tan (sas) duydum: “*Kıyamet günü Allah, kibrinden dolayı elbisesini yerden sürüyene bakmaz.*” buyurdu, dedi.

[\[222\]](#)

Öğrenmek için değil de maksatlı soru sorana da gerekli cevabı verirdi. Bir gün biri ona:

– Sineğin kanı hakkında ne dersin, diye sordu.

– Nerelisin, diyerek adamın sorusuna soruyla cevap verdi. Adam:

– Iraklıyım, deyince sorunun maksatlı olduğundan şüphesi kalmadı. Yanındakilere:

– Şuna bakın! Resûlullah’ın (sas) “*Bu ikisi benim dünyadaki reyhanlarımdır.*” dediği torunlarını öldürdüklerini unutmuş sonra bana

gelmiş sineğin kanının hükmünü soruyor, diye seslenerek adamı tersledi. [\[223\]](#)

Abdullah b. Ömer pek çok âlim yetiştirdi. Bunlardan oğlu Sâlim ve oğlu gibi gördüğü azatlı kölesi Nâfi, Medine'nin yedi büyük fıkıh otoritesi arasına girdi. Onlar da tıpkı hocaları gibi Allah Resûlü'nün (sas) yolunu izleyen gönül insanlarıydılar. Öğrencisi Nâfi, Mâliki Mezhebi'nin kurucusu İmam'ı Mâlik'in ilk öğretmenlerindendir. [\[224\]](#)

Sözleri

Birçok konuda güzel sözleri olan Abdullah b. Ömer'in bu sözlerinden bazıları şunlardır:

“Allah'ın rızası babanın rızasında, gazabı ise babanın gazabındadır.” [\[225\]](#)

“Allah'ın insanlara ‘Ebrar’ demesinin nedeni anne baba ve çocuklarına iyilik yapmalarından dolayıdır. Anne babanın senin üzerinde hakkı olduğu gibi çocuğunun da anne baba üzerinde hakkı vardır.

Kim Rabbinden sakınır, akrabalık bağlarını devam ettirirse ömrü uzar, malı çoğalır, ailesi onu sever.” [\[226\]](#)

“Dört haslete sahipsen dünyanın senden yüz çevirmesine aldırma. Bunlar: Güzel ahlâk, iffet, doğru sözlülük, emanete riayettir.” [\[227\]](#)

“Hilim, önce zulmedip sonra acımak değildir. İnsanların tepkisinden dolayı geri adım atma hiç değildir. Hilim, kişinin güçlü olmasına rağmen affetmesidir. Akrabalık bağını devam ettirmek, seni ziyarete gelenin ziyaretine gitmek değildir. Bu karşılık vermektir. Akrabalık bağını korumak, kesilen ilişkiyi yeniden kurmak, ilişkiyi kesene iyi davranmaktır.”

“İyilik, oldukça kolay bir şeydir. Güler yüz ve tatlı dildir.”

Abdullah b. Ömer, bir gün bir grupta otururken:

– Kişi için mürüvveti sürdürmek kadar zor bir şey yoktur, dedi. Yanındakiler:

– Mürüvveti bize anlatır mısın, dediler.

– Şu anda onu tarif edecek bir cümle aklıma gelmiyor, dedi.

Gruptan biri ısrar edince:

– Kişi, bir şeyi açıkça yaptığı zaman utandığı gibi gizli yaptığında da utanıyorsa bu onun mürüvvetli olduğunu gösterir, dedi. [\[228\]](#)

“İçinde hayânın bulunmadığı ev ne kötü evdir. Hatırlanmak istenen anıların bulunduğu ev ne güzel evdir.”^[229]

Duası

Allah Resûlü'nün (sas) ifade buyurduğu gibi duayı ibadetin özü sayar, onu hiçbir zaman ihmal etmezdi. Bir meclise gittiğinde mutlaka orada bulunanlara dua ederdi. Ömrünün sonuna kadar her vesileyle Allah'tan affını istedi.

“İşlerimi yaparken her hususta Allah'a dua ederim. Hatta bineğimin yürüyüşünü kolaylaştırması için bile. Dualarımın sonunda hep beni sevindiren şeylerle karşılaşırım.” derdi.

Evinden çıktığı zaman “Allah'ım! Beni insanların kötülüklerinden, insanları da benim kötülüklerimden koru!” diye dua ederdi.^[230]

Ebû'z-Zinâd anlatıyor:

“Bir gün Mus'ab b. Zübeyr, Abdülmelik b. Mervân ve Abdullah b. Zübeyr ile Abdullah b. Ömer, Kâbe'nin avlusunda oturuyorlardı. Sohbetleri bitince Abdülmelik b. Mervân:

– Bu zamanlar duaların kabul edildiği zamanlardır. Haydi, her birimiz Rüknu Yemânî'ye gidip Allah'tan istediğimiz şeyleri dileyelim, dedi. Sonra da Abdullah b. Zübeyr'e:

– Haydi, kalk önce sen dua et! Sen hicretten sonra doğan ilk çocuksun, dedi. Abdullah b. Zübeyr, Rüknu Yemânî'ye giderek dua etmeye başladı:

– Allah'ım! Sen büyüksün, büyüklerden hep umulur. Zâtın hürmetine, arşın hürmetine, resûlün hürmetine Hicaz'a halife olmadan canımı alma! Hilafeti bana lütfet, diye dua ettikten sonra gelip yerine oturdu. Sonra Mus'ab b. Zübeyr, Rüknu Yemânî'ye giderek duaya başladı:

– Ey her şeyin Rabbi olan Allah'ım! Her şeye güç yetiren kudretin hürmetine beni Irak valisi yapmadan, Hüseyin'in kızı Sükeyne ile evlenmeden öldürme, dedikten sonra arkadaşlarının yanına döndü. Oradakiler Abdülmelik'e:

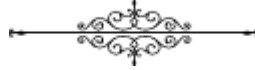
– Ey Abdülmelik b. Mervân! Kalkıp dua et, dediler. O da Rüknu Yemânî'ye giderek:

– Ey yedi göğün ve yerin sahibi, kuruduktan sonra bitkileri yeşerten Allah'ım! Zâtının emrine itaat eden kulların, arşının etrafında pervane

olanların ve bütün mahlûkatın hürmetine istiyorum. Beni doğu ve batının emîri yapmadan canımı alma, diye dua edip yerine döndü. Sıra Abdullah b. Ömer'e gelmişti. O da diğerleri gibi Rûknü Yemânî'ye gitti ve:

– Ey Rahman ve Rahim olan Allah'ım! Gazabını geçen rahmetin ve bütün mahlûkat üzerindeki kudretin hürmetine cenneti vacip kılmadıkça canımı alma, diye dua etti.

Diğerleri istediklerini elde ettiler. Umulur ki, Abdullah b. Ömer de dilediğine kavuşmuştur”^[231]

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/187; İbn Hacer, *İsâbe*, 4836.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3080.

Buhârî, Edeb, 89; *Müsned*, 2/61.

Müsned, 1/16.

Buhârî, Buyu', 47, Hîbe, 25.

Müslim, İman, 1; *Tirmizî*, İman, 4; *Müsned*, 1/28.

Müsned, 2/90; *Buhârî*, *Edebü'l-müfred*, 1225.

Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 415.

Buhârî, Zekât, 51, Ahkâm, 17.

Müslim, Zekât, 110-111.

Buhârî, Zekât, 18; *Müslim*, Zekât, 94-97.

Müsned, 2/67; İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 3/130.

Buhârî, Vudû', 48; *Müsned*, 1/15.

Sallâbî, *Ömer el-Hattâb*, 153.

İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 110-111.

Sallâbî, *Ömer b. Hattâb*, 154.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 13/169.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/158, 160.

İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, 3/65-66.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/309.

Buhârî, Teheccüd, 2; Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 7/13-14.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/170.

el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, 4/75.

Muvatta, Akdiyye, 37.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/164.

Ebû Ya'la, *Müsned*, 5/103; bk: *İbn Mâce*, *İkâmetü's-salât*, 24.
Müslim, *Müsakât* 32; *Müsned*, 3/32.
Ebû Dâvûd, *Vitir*, 25; *İbn Mâce*, *Edeb*, 57.
Buhârî, *Rikâk*, 3; *Tirmizî*, *Zühd*, 25.
Müsned, 2/24; *İbnü'l-Esîr*, *Üsdü'l-gâbe*, 3080; *İbnü'l-Cevzî*, *Sıfatü's-safve*, 204.
Müslim, *Libas*, 9.
Müslim, *Zikir*, 60.
Buhârî, *Mezâlim* 3; *Müslim*, *Birr ve Sıla*, 58.
Müsned, 2/35.
Ebû Dâvûd, *Buyu'*, 14; *Nesâî*, *Buyu'*, 50; *Tirmizî*, *Buyu'* 24; *Müsned*, 2/83.
Müsned, 2/96.
Ebû Dâvûd, *Salât*, 17, 53; *Zehebî*, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.
Müsned, 6/12.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 13/160.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/159.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/305-306.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/311.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.
Müsned, 2/17; *İbn Manzûr*, *Muhtasar*, 13/155.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 12/263; *İbn Manzûr*, *Muhtasar*, 13/162.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 12/441; *Heysemî*, *Mecmau'z-zevâid*, 9/13-14.
Ebû Ya'la, *Müsned*, 5/159.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 13/169.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/148; *Ebû Nu'aym*, *Hilyetü'l-evliyâ*, 3/143, 1/304.
İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 208.
İbn Hacer, *İsâbe*, 4836; *Zehebî*, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.
Müsned, 2/82.
Buhârî, *İstikrâz*, 20; *Müslim*, *İmâre*, 20; *Müsned*, 2/6.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/170.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/157.
Muvatta, *Cuma*, 8; *Kal'aci*, *Fıkhı Abdullah b. Ömer*, 607.

Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 1258; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/165.

Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/302.

İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 575.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/164.

Müslim, Selâm, 29; *Buhârî*, *Edebü'l-müfred*, 1153.

Tirmizî, *Sıfatü'l-kıyâme*, 42; *İbn Mâce*, Et'ime, 1.

Muvvata, Selâm, 6; İbn Abdi rabbih, *Ikdu'l-ferid*, 2/248.

Müsned, 2/43; *Buhârî*, *Edebü'l-müfred*, 388.

Tirmizî, Bir, 28; *Müsned*, 2/160; *Buhârî*, *Edebü'l-müfred*, 105-128.

Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 527.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/168.

Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 527.

Kasas, 28/17.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 13/168.

İbn Hacer, *İsâbe*, 4836; Kal'acî, *Fıkhu Abdullah b. Ömer*, 52.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/156.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.

Buhârî, Cihâd, 138; Ebû Ya'la, *Müsned*, 5/146.

Müsned, 2/49, 95; Ebû Ya'la, *Müsned*, 5/45.

Müslim, Salât, 135; *Müsned*, 2/36.

Muvatta, Kasru's-salât, 2; *İbn Mâce*, İkâmet, 73; *Müsned*, 2/65, 94.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/160.

İbn Hacer, *İsâbe*, 4336; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 13/167.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.

İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 207.

Âl-i İmrân, 3/92.

İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 205.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/165.

İbn Kesîr, Tefsir, 1/389; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 2/248.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.

Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/296-297.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/166; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 13/164.

İbn ebî Şeybe, *Musannef*, 1/53.

Kal'acî, *Fıkhu Abdullah b. Ömer*, 304.
Muvatta, Zekât, 5.
İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 208.
Beyhakî, *Sünen*, 3/83.
Buhârî, Salât 52; *Müslim*, Müsâfirîn 209; *Müsned*, 2/6.
Beyhakî, *Sünen*, 6/178; Kal'acî, *Fıkhu Abdullah b. Ömer*, 591.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/172, 146.
Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 1058.
Müsned, 2/39; bk: *Buhârî*, Savm, 66; *Ebû Dâvûd*, Savm, 50.
Buhârî, Sıfatü's-salât, 64; *Muvatta*, Salât, 14.
Buhârî, Zebâih ve Sayd, 25; *Müslim*, Sayd, 59; *Müsned*, 2/94.
Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 1273.
Muvatta, Selâm, 8; *Buhârî*, *Edebü'l-müfred*, 1055.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/152.
İbn Abdi rabbih, *Ikdü'l-ferid*, 2/252.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/165, 181.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.
Sehâvî, *Silsiletü'z-zeheb*, 1/20-21.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/145.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/164.
Bakara, 2/284.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/305.
Abdurrezzâk b. Hemmâm, *Musannef*, 10/196; M. Hüseyin, *Tefsir ve Müfessirûn*, 1/63.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/155.
Kal'acî, *Fıkhu Abdullah b. Ömer*, 541.
Hucurât, 49/9.
Nisâ, 4/93.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 13/187.
Muvatta, Selâm, 6; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 576.
Müslim, Salâtü'l-müsafirûn 8; *Nesâî*, Salât, 3; *Müsned*, 2/45.
Ebû Dâvûd, Cihâd, 73; *Tirmizî*, Daavât 43; *Müsned*, 2/25.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/168; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 12/417.
Buhârî, Libâs 1; *Müslim*, Libâs 42-46; *Müsned*, 2/65.
Buhârî, Edeb, 18; *Müsned*, 2/93.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/190-194, 26/110.
Tirmizî, Bir ve Sıla, 3; *Buhârî*, *Edebü'l-müfred*, 2.

Buhârî, Edebü'l-müfred, 58.
Buhârî, Edebü'l-müfred, 288.
İbn Manzûr, *Muhtasar, 13/174-175.*
İbn Sa'd, *Tabakât, 4/154.*
Buhârî, Edebü'l-müfred, 628.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ, 1/309; İbn Manzûr, Muhtasar, 13/173.*
İbn Sa'd, *Tabakât, 4/159.*
İbn Manzûr, *Muhtasar, 13/160.*
Müsned, 6/12.
Ebû Dâvûd, Salât, 17, 53; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-nübelâ, 3314.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ, 1/305-306.*
Müslim, Zikir, 60.
Müsned, 2/96.
Ebû Dâvûd, Buyu', 14; Nesâî, Buyu', 50; Tirmizî, Buyu' 24;
Müsned, 2/83.
Müsned, 2/35.
Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr ve Sıla, 58.
İbn Hacer, *İsâbe, 4836; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-nübelâ, 3314.*
İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve, 208.*
İbn Sa'd, *Tabakât, 4/148; Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-evliyâ, 3/143,*
1/304.
İbn Manzûr, *Muhtasar, 13/169.*
Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-nübelâ, 3314.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ, 1/311.*
Ebû Ya'la, *Müsned, 5/159.*
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr, 12/441; Heysemî, Mecmau'z-zevâid,*
9/13-14.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr, 12/263; İbn Manzûr, Muhtasar,*
13/162.
Müsned, 2/17; İbn Manzûr, Muhtasar, 13/155.
İbn Sa'd, *Tabakât, 4/164.*
İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve, 575.*
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ, 1/302.*
İbn Sa'd, *Tabakât, 4/170.*
Buhârî, İstikrâz, 20; Müslim, İmâre, 20; Müsned, 2/6.
Müsned, 2/82.
İbn Sa'd, *Tabakât, 4/165.*

Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 1258; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.

Muvatta, Cuma, 8; Kal'aci, *Fıkhu Abdullah b. Ömer*, 607.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/157.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 13/168.

Kasas, 28/17.

Müsned, 2/43; *Buhârî*, *Edebü'l-müfred*, 388.

Muvvata, Selâm, 6; İbn Abdi rabbih, *Ikdu'l-ferid*, 2/248.

Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 42; *İbn Mâce*, Et'ime, 1.

Müslim, Selâm, 29; *Buhârî*, *Edebü'l-müfred*, 1153.

Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 527.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/168.

Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 527.

Tirmizî, Bir, 28; *Müsned*, 2/160; *Buhârî*, *Edebü'l-müfred*, 105-128.

İbn Hacer, *İsâbe*, 4336; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 13/167.

Müsned, 2/49, 95; Ebû Ya'la, *Müsned*, 5/45.

Buhârî, Cihâd, 138; Ebû Ya'la, *Müsned*, 5/146.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/156.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/160.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.

Muvatta, Kasru's-salât, 2; *İbn Mâce*, İkâmet, 73; *Müsned*, 2/65, 94.

Müslim, Salât, 135; *Müsned*, 2/36.

İbn Hacer, *İsâbe*, 4836; Kal'aci, *Fıkhu Abdullah b. Ömer*, 52.

İbn Kesîr, Tefsir, 1/389; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 2/248.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/165.

İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 205.

Âl-i İmrân, 3/92.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/166; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 13/164.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.

Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/296-297.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.

İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 207.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.

Beyhakî, *Sünen*, 6/178; Kal'aci, *Fıkhu Abdullah b. Ömer*, 591.

Buhârî, Salât 52; *Müslim*, Müsâfirîn 209; *Müsned*, 2/6.

Beyhakî, *Sünen*, 3/83.

İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 208.
Müsned, 2/39; bk: *Buhârî*, Savm, 66; *Ebû Dâvûd*, Savm, 50.
Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 1058.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/172, 146.
Muvatta, Zekât, 5.
Kal'acî, *Fıkhu Abdullah b. Ömer*, 304.
İbn ebî Şeybe, *Musannef*, 1/53.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3314.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/165, 181.
İbn Abdi rabbih, *Ikdü'l-ferid*, 2/252.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/152.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/145.
Sehâvî, *Silsiletü'z-zeheb*, 1/20-21.
Muvatta, Selâm, 8; *Buhârî*, *Edebü'l-müfred*, 1055.
Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 1273.
Buhârî, Zebâih ve Sayd, 25; *Müslim*, Sayd, 59; *Müsned*, 2/94.
Buhârî, *Sıfatü's-salât*, 64; *Muvatta*, Salât, 14.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 13/187.
Nisâ, 4/93.
Hucurât, 49/9.
Kal'acî, *Fıkhu Abdullah b. Ömer*, 541.
Muvatta, Selâm, 6; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 576.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/164.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/155.
Abdurrezzâk b. Hemmâm, *Musannef*, 10/196; M. Hüseyin, *Tefsir ve Müfessirûn*, 1/63.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/305.
Bakara, 2/284.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 13/174-175.
Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 288.
Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 58.
Tirmizî, Bir ve Sıla, 3; *Buhârî*, *Edebü'l-müfred*, 2.
Ebû Dâvûd, Cihâd, 73; *Tirmizî*, Daavât 43; *Müsned*, 2/25.
Müslim, Salâtü'l-müsafirûn 8; *Nesâî*, Salât, 3; *Müsned*, 2/45.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/190-194, 26/110.
Buhârî, Edeb, 18; *Müsned*, 2/93.
Buhârî, Libâs 1; *Müslim*, Libâs 42-46; *Müsned*, 2/65.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/168; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 12/417.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/309; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 13/173.
Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 628.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/154.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/187; İbn Hacer, *İsâbe*, 4836.
Müslim, *Zekât*, 110-111.
Buhârî, *Zekât*, 51, *Ahkâm*, 17.
Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 415.
Müsned, 2/90; *Buhârî*, *Edebü'l-müfred*, 1225.
Buhârî, *Zekât*, 18; *Müslim*, *Zekât*, 94-97.
İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3080.
Müslim, *İman*, 1; *Tirmizî*, *İman*, 4; *Müsned*, 1/28.
Buhârî, *Buyu'*, 47, *Hîbe*, 25.
Müsned, 1/16.
Buhârî, *Edeb*, 89; *Müsned*, 2/61.
Buhârî, *Teheccüd*, 2; Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 7/13-14.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/309.
İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, 3/65-66.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/158, 160.
Buhârî, *Vudû'*, 48; *Müsned*, 1/15.
Müsned, 2/67; İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 3/130.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 13/169.
Sallâbî, *Ömer b. Hattâb*, 154.
İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 110-111.
Sallâbî, *Ömer el-Hattâb*, 153.
Müslim, *Libas*, 9.
Müsned, 2/24; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3080; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 204.
Buhârî, *Rikâk*, 3; *Tirmizî*, *Zühd*, 25.
Muvatta, *Akdiyye*, 37.
el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, 4/75.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/170.
Ebû Dâvûd, *Vitir*, 25; *İbn Mâce*, *Edeb*, 57.
Müslim, *Müsakât* 32; *Müsned*, 3/32.
Ebû Ya'la, *Müsned*, 5/103; bk: *İbn Mâce*, *İkâmetü's-salât*, 24.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/164.

Enes b. Mâlik (ra)

Adanmış Ruh

Allah Resûlü'nün (sas) en meşhur öğrencisi olan Enes b. Mâlik, on yıl Hz. Peygamber'e hizmet etme şerefine ermişti. Bu hizmeti sırasında kemalâtın zirvesine çıktı. Medine'de doğup büyüyen Enes (ra), şehrin köklü ailelerinden Mâlik b. Nadr ile Ümmü Süleym bint. Milhân'ın oğludur. Berâ adında ondan birkaç yaş büyük bir de ağabeyi vardır.

Önceleri Medine'de oturan ailesi, babalarının ölümünden sonra annelerinin yeniden evlenmesiyle şehre 5 km. uzaklıkta bir yer olan Kubâ'ya taşındı. Geçimlerini bağ, bahçe ve kuyularının suyundan elde ettikleri gelirle sağlıyorlardı.

Ağabeyi Berâ güzel sesli, şair ruhlu aynı zamanda güçlü kuvvetli ve cesur biriydi. Enes ise kuvvetli bir hafızaya sahip, akıllı, kabiliyetli, ailesine son derece bağlı terbiyeli bir çocuktü. Akıllı ve görgülü bir hanım olan annesi, çocuklarıyla yakından ilgilenirdi. Enes'teki kabiliyeti görmekte gecikmedi. Öncelikle ağabeyi ile birlikte okuma yazma öğrenmesini sağladı. O dönemde Medine'de okuma yazma bilenlerin sayısının bir elin parmaklarını geçmediği hatırlanırsa o günlerde bunun ne anlama geldiği daha iyi anlaşılacaktır.

Enes sekiz dokuz yaşlarına geldiğinde Medinelilerden birkaçı Mekke'de Allah Resûlü (sas) ile tanıştı ve Müslüman oldu. Medine'ye dönünce ev ev dolaşarak insanları İslâm'a davet ettiler. Amcası Enes b. Nadr, annesi, halası, teyzesi Ümmü Harâm, dayıları Harâm ve Süleym davetçileri dinleyerek İslâm'a koştı.

Çocuklarıyla yakından ilgilenen Ümmü Süleym (r.anhâ) İslâm'ı kabul edince onlara iman ve İslâm hakkında bilgi vermeye, Allah Resûlü'nü (sas) anlatmaya başladı. O sırada Medine dışında olan babası geri dönmüş, eve gelmeden önce de Medine'de arkadaşlarıyla buluşup sohbet etmişti. Arkadaşları ona, halkın birçoğunun dinden dönerek İslâm'ı kabul ettiklerini anlattılar. Allah Resûlü'nden (sas) ve onun tebliğ ettiği dinden bahsettiler.

Anlatılanlar baba Mâlik b. Nadr'ın hoşuna gitti. Lakin arkadaşları onun içki zaafını bildiklerinden sözü içkiye getirdiler ve İslâm'ın içki gibi birçok şeyi yasakladığından söz ettiler. Eşinin Müslüman olduğunu söyleyerek, ailesine karşı kıskırttılar. İslâm'a duyduğu sempati kızgınlığa dönüşen Mâlik b. Nadr, eve adım atar atmaz eşine çıktı. [\[232\]](#)

O sırada içki henüz yasaklanmamıştı. Ancak Allah Resûlü (sas) her vesileyle içkiden hoşlanmadığını ifade ediyordu. Ümmü Süleym eşine İslâm'ın güzelliklerini anlatmak ve onu ikna etmek için çok çabaladıysa da sonuç alamadı. Önyargılarla hareket eden eş kalbinin kapılarını İslâm'a tamamen kapattı. Söylenenleri duymuyor, İslâm'ı kabul etmek bir yana eşine atalarının dinine geri dönmesi için baskı yapıyordu. Baskılara boyun eğmeden yoluna devam eden Ümmü Süleym, eşinin sözlerine aldırmadan çocuklarıyla ilgilenerek onları İslâm ahlâkı ile yetiştirmeye gayret ediyordu.

Eşini ikna edemeyen Mâlik b. Nadr, daha bunu hazmedememişken oğullarına İslâm'ı anlattığını görünce kızdı ve müdahale ederek onu engellemeye çalıştı. Bir gün eşinin oğluna şehâdet kelimesini öğreterek ondan sözlerini tekrarlamasını istediğini gördü. Enes anlatılanlardan hoşlanıyor, annesinin dediklerini aynen yapıyordu. Bunu gören Mâlik, eşinin bildiği doğrultuda gitmesine daha fazla tahammül edemeyerek onunla tartıştı. Tartışma büyüdü. Gerek Medine'nin o anki atmosferi gerekse Ümmü Süleym'in dik duruşu ve cesareti Mâlik'in eşini daha fazla zorlamasına, bu konuda ileri gitmesine engel oldu. Eşini kendince yola getirememeye daha fazla katlanamayınca da kızarak evden ayrıldı. Medine'den uzaklaşarak Şam'a doğru yola çıktı. Tek başına yolculuk yaparken düşmanlarıyla karşılaştı. Onun yalnızlığını fırsat bilen adamlar Mâlik'i hemen orada öldürdü.

Enes ve Berâ babalarının ölümü üzerine yetim kaldı. Ümmü Süleym bundan sonra çocuklarıyla daha fazla ilgilenmeye başladı. Çevresine de:

– Oğlum Enes biraz daha büyüüp meclislerde oturacak yaşa gelinceye kadar evlenmeyeceğim. Kimse bana talip olmasın, diye duyurdu. [\[233\]](#)

O sırada Ümmü Süleym ile evlenmeyi düşünen Ebû Talha bu sözleri duyunca isteğini bir süre erteledi. Aradan iki yıl geçmişti. Allah

Resûlû'nün (sas) Medine'ye hicret edeceğini haber aldılar. Bütün Medinelileri büyük bir heyecan kapladı. Genç, ihtiyar, kadın, erkek, çocuk demeden bütün Müslümanlar her sabah yollara dökülüyor, heyecanla Hz. Peygamber'in gelmesini bekliyorlardı. O sırada on yaşında olan Enes de akrabalarıyla birlikte karşılamaya çıkıyor, büyük bir merak ve heyecanla bekliyordu.

Nihayet beklenen an geldi. Kutlu misafirin yakında olduğunu haber aldılar. Enes b. Mâlik o güne ait anısını yıllar sonra bile unutmadı.

Enes b. Mâlik(r.a) anlatıyor:

“Resûlullah'ın gelişini beklediğimiz o günlerde arkadaşlarımla oyun oynuyordum. O sırada bazı çocuklar:

– Muhammed geliyor! Muhammed geliyor, diye seslendiler. Heyecanla yanlarına koştum. Etrafa bakındım fakat hiçbir şey göremedim. Bir başka gün yine:

– Muhammed geliyor, diye seslendiler. Tekrar heyecanla yanlarına koştum. Etrafa bakındım fakat yine hiçbir şey göremedim. Günler böyle heyecanlı bekleyişle geçti. Resûlullah ilk olarak Kubâ'ya geldi, bir süre burada kaldıktan sonra Medine'ye şehrin merkezine geçti. Medine temsilcisi Useyd b. Hudayr'a haber göndererek kendisini korumasını istedi. Medine'nin babayığitlerinden beş yüz kişiyle Kubâ'ya gelen Useyd, konak yerine kadar Resûlullah'a eşlik etti.

Hız. Ebû Bekir, ticaret için sık sık Şam'a gidip geldiğinden yolları çok iyi biliyor, insanlar tarafından da tanınıyordu. Bunun için o önde, Resûlullah onun peşinden gidiyordu. Yol boyunca Hız. Ebû Bekir'i görenler ona Resûlullah'ı göstererek:

– Bu kim, diye soruyorlar; o da tedbirli davranarak kinayeli bir şekilde:

– O beni hedefe ulaştıran rehberimdir, diyordu.

Kutlu yolcuların yaklaştığını haber alan Medineliler, onları karşılamak için hazırlandılar. Resûlullah kendisini karşılayanlarla birlikte Medine'ye geldi. Bütün Medine halkı, çocuklar, hanımlar ve genç kızlar yollara dökülmüş, onu görmeye çalışıyor ve:

– Hangisi? Hangisi, diye yanındakilere soruyorlardı. Bir daha o günkü gibi coşkulu bir manzara görmedik. O günden daha aydınlık ve güzel bir gün de yaşamadık... Habeşli köleler Allah Resûlû'nün (sas) gelişini karşılamak için sevinçten mızrak atıyor, genç kızlar

evlerin damlarına çıkarak neşe içerisinde ilâhîler söylüyorlardı. Resûlullah kendini karşılayanların bu coşkusundan oldukça memnun bir şekilde:

– Vallahi sizi seviyorum, buyurarak sevinçlerimizi paylaşmıştı.”[234]

Allah Resûlü’nün (sas) Terbiyesinde

Allah Resûlü (sas) Medine’ye hicret edince Medineliler onu rahat ettirmek ve sevgisini kazanmak için hediye götürme yarışına girmişlerdi. Ümmü Süleym o sırada dul bir hanımdı. Verecek fazlaca bir şeyi de yoktu. Hurma ağaçlarının birkaçının mahsulünü hediye olarak götürmüştü. Ancak bu Ümmü Süleym’in gönlünü mutmain etmedi. Hz. Peygamber’e daha güzel hediyeler yaraşır düşüncesiyle oğlu Enes’in elinden tuttu, doğruca yanına gitti.

Enes b. Mâlik (ra) anlatıyor:

“Resûlullah (sas) Medine’ye geldiğinde henüz on yaşlarındaydım. Annem evden aldığı örtünün yarısını üzerime örttü, diğer yarısını ise bana verdi. Sonra elimden tutarak beni huzur-u saadete çıkardı. Sonra da:

– Ya Resûlullah! Ensar hanımlarından ve beylerinden sana hediye vermeyen hiç kimse kalmadı. Ben şu oğlumdan başka sana getirecek bir hediye bulamadım. Lütfen onu kabul et! Sana hizmet etsin! Oğlum Enescik henüz ergenlik çağına girmese de okuma yazma bilir. Zeki ve zarif bir çocuktur. Ona dua buyur, dedi. Resûlullah bana:

– *Allah’ım! Onun malını ve çocuklarını artır, günahlarını affet, cennete koy,* diye dua buyurdu. Bundan sonra Rabbime kavuşmayı aşk ve şevkle isteyeceğim kadar uzun bir ömrüm oldu. Torunlarımla birlikte tam yüz çocuğum oldu. Bahçem yılda iki kez meyve verirdi. O beldede benden başka hiç kimse, bahçesinden iki kez mahsul almıyordu. Bahçemdeki reyhanlar mis gibi güzel kokardı. Resûlullah’ın sözlerinin ikisi gerçekleşti. Üçüncüsünün de olacağını umuyorum.”[235]

Enes (ra) için yeni bir hayat başlamıştı. O artık her şeyi yaratan Allah’ın elçisine hizmet edecek, onun öğrencisi olacak ve terbiyesi altında yetişecekti. Bundan böyle Allah Resûlü (sas) ise onu oğlu gibi görerek **“Oğlum!”** diye hitap edecekti. Ona bir baba, bir öğretmen

olacak; insanlığa ise bir çocuğa, bir öğrenciye nasıl davranılması gerektiğini en güzel bir şekilde örnekle gösterecekti.

Enes b. Mâlik için artık yepyeni bir hayat başlamıştı. Çok heyecanlıydı. Neler olacağını, günlerinin nasıl geçeceğini, emredilenleri başarıp başaramayacağını merak ediyor olmalıydı. Allah Resûlü'nün (sas) ona tavsiye ettiği ilk söz “*Oğlum! Sırrımı sakla ki iyi bir mü'min olasın.*”^[236] oldu. Bundan sonra annesi ya da Allah Resûlü'nün (sas) eşleri sır olduğunu bilmeden ona bir şey sorduklarında asla onlara söylemedi.

Enes b. Mâlik o yıllara ait bir anısını anlatıyor:

“Resûlullah’a (sas) hizmet ediyordum. Bir gün işlerimi bitirmiştım. Resûlullah kaylûle uykusuna yattığından biraz dışarı çıkabilirim diye düşünerek oyun oynayan çocukların yanına gittim. Onlara bakarken Resûlullah yanımıza geldi ve bize selam verdi. Sonra da beni yanına çağırıp bir yere gönderdi. Söylenen işi yapıp geri dönünce Resûlullah bana:

– Bunu kimseye söyleme, buyurdu. Vakit hayli geçmiş, eve geç kalmıştım. Annem eve gelince bana:

– Niçin geç kaldın? Neyle oyalandın, diye çıkıştı.

– Resûlullah bir iş için beni bir yere gönderdi, dedim. Annem ne iş olduğunu sorunca:

– O sırdır. Bana “*Kimseye söyleme!*” buyurdu, dedim. Bu annemin çok hoşuna gitti ve bana:

– Aferin! Resûlullah’ın sırrını hiç kimseye anlatma, diye tembihledi.”^[237]

Allah Resûlü (sas) ona sevgi ve güven sunarak dünyasına girmiş, başını okşayarak kalbini kazanmıştı. Mânevî bağ kurulunca eğitim ve öğretim de daha etkin oluyordu. Daha ilk günden ona “*Oğlum! Yavrum!*” diye hitap eden Hz. Peygamber, zaman zaman onunla şakalaşır ve ona “*Ey iki kulaklı!*” diye seslenirdi.^[238]

Allah Resûlü'nün (sas) küçücük bir çocuğa gösterdiği sevgiyi Enes b. Mâlik şöyle anlatır:

“Resûlullah topladığım bir bakladan dolayı bana ‘Ebû Hamza’ lakabını vermişti.^[239] Uzun kâküllerim vardı. Beni sevmek için onu tutar, acıtmadan hafifçe çekerti. Annem bu yüzden kâkülüme dokunmaz ve:

– Onları kesmeyeceğim! Resûlullah mübarek elleriyle onları tutarak çekerdi, derdi.”[240]

Onun çocukluğunu hatırlayan Muğîre, çok sonraları ona ait bir anıyı kendisine şöyle anlattı:

“Resûlullah’a (sas) gittiğin gün saçın çok uzundu. Annen sana iki örük yapmıştı. Resûlullah başını okşayıp dua ettikten sonra:

– Şu örüklerini kesin ya da kısaltın! Bu Yahudilerin saç şeklidir, buyurdu.”[241]

Enes b. Mâlik kısa zamanda Allah Resûlü’nün (sas) güvenini kazanmıştı. Resûlullah ona çok iyi davranıyordu. Bunu bizzat kendisi şu sözlerle ifade etti:

“Resûlullah’a (sas) dokuz-on yıl hizmet ettim. Bana bir kere bile ‘Öf!’ demedi. Yaptığım bir iş hakkında hiçbir zaman ‘Niçin böyle yaptın?’ yapmadığım iş hakkında ise ‘Şöyle yapsaydın ya!’ ‘Beceremedin, ne kötü yaptın!’ dediğini duymadım.”[242]

On yıl boyunca bir kere bile zorlanacağım bir şeyi yapmamı emretmedi. Bana vurmak bir tarafa yaptığım işten dolayı hiçbir zaman surat asmadı. Bir işi zâyi ettiğimde beni kınamadı. Hatta ailesinden biri bir konuda beni kınamak istediğinde onları engeller, ‘Onu bırakın! Eğer takdir edilseydi mutlaka yapardı!’ buyururdu.”[243]

Resûlullah (sas) insanların en güzel ahlâklısıydı. Bir gün beni bir iş için göndermişti. Yolda çocuklara rastladım. Oyun oynuyorlardı. Onların arasına katılarak oyuna daldım. Bir süre sonra arkamdan gelerek, başımı tuttu. Dönüp baktığımda bana gülüyordu. Kızmadı, yalnızca:

– Ey Enescik! Emrettiğim yere gittin mi, diye sordu. Ben:

– Şimdi gidiyorum ya Resûlullah, diyerek hemen gittim.”[244]

Allah Resûlü (sas) Enes b. Mâlik’e uygun zamanlarda hayatı boyunca hiç unutmayıp rehber edineceği temel prensipleri öğretiyor, şu tavsiyelerde bulunuyordu:

“Ey oğlum! Ailenin yanına gittiğinde selam ver! Böyle yapmak, senin için de ailen için de bereket olur.

Ey oğlum! Abdest uzuvlarını tam yıka! Böyle yaparsan Allah seni sever, korur, ömrün uzar.

Ey oğlum! Gusûl abdestini tam alırsan, abdest aldığı yerden çıkarken üzerinde hiçbir günah ve hata kalmaz. Gusûl abdestini

tam yapmak suyu saçlarının dibine kadar ulaştırmak, deriyi temizlemekle olur.

Ey oğlum! Yapabilirsen sürekli abdestli ol! Böyle yaparsan, abdestliken ölürsen şehid olursun.

Ey oğlum! Yapabilirsen sürekli salâvat oku! Okuduğun sürece melekler sana salâvat etmeye devam eder.

Ey oğlum! Evinden çıktığında, gördüğün bütün kitap ehline selam ver. Böyle yaparsan affolunursun.

Ey oğlum! Yapabilirsen sabaha ya da akşama ulaştığında kalbinde kimseye karşı kin ya da hile olmasın. Bu ahiretteki hesabını kolaylaştırır.

Ey oğlum! Evinde iki rekât namaz kılabilirsen kıl! Bu benim sünnetimdir. Sünnetimi seven beni sevmiştir. Beni seven benimle birlikte cennette olacaktır. Büyüklerine saygı, küçüklerine sevgi göster ki cennette benimle olasın.”^[245]

Peygamber Efendimiz’in Enes’e öğüt verirken, öğüdün sonunda fayda ve sonucunu bildirmesi çocuk terbiyesinde çok önemli bir kuralı hatırlatmaktadır. Çocuktan bir şey yapması istendiğinde, ona bunu niçin yapması gerektiğini, faydasını çok kısa da olsa açıklamak, onun söylenenleri severek bilinçli bir şekilde yapmasını, çoğu zaman istenen şeyin, bir daha söylemeye gerek kalmadan yapılacak kadar kalıcı olmasını sağlar.

Öğretmen-Aile İlişkisi

Enes b. Mâlik’in annesi yeniden evlenince Medine’den Kubâ’ya taşındılar. Bunun üzerine her gün, şehre 5 km. uzaklıkta olan evlerinden Medine’ye gidip gelmeye başladı. Allah Resûlü (sas) ulaşabildiğince bütün sahâbîlerine ulaşmaya çalışır, kimseyi ihmal etmezdi. Ancak Enes b. Mâlik’in ailesiyle olan ilişkisi dikkatini çekecek kadar fazlaydı. Ailesinin peygamberle olan yakınlığı Enes’in çok iyi yetişmesini sağladı. Ayrıca üvey babası Ebû Talha da onunla yakından ilgileniyor, annesi gibi hizada ve seferde Enes’i Hz. Peygamber’e hizmete teşvik ediyordu.^[246]

Hala Sultan diye meşhur olan Kıbrıs şehidi teyzesi Ümmü Haram bint. Milhân da Enes’i ilme ve Hz. Peygamber’e hizmete teşvik ediyordu.

Enes b. Mâlik (ra) anlatıyor:

“Annelerim Resûlullah’a (sas) hizmet için sürekli beni teşvik ederlerdi. Onları dinler, sözlerini yerine getirirdim. Resûlullah zaman zaman evimize teşrif ederdi. Geldiğinde kuyumuzun suyundan verir sonra evdeki koyunun sütünü sağlar ikram ederdim. Resûlullah da alıp içerdi. Yine bir gün sahâbîleriyle bize gelmişti. Sağında bir Arap köylüsü, yanında Hz. Ömer, solunda Hz. Ebû Bekir vardı. Resûlullah ikram ettiğim süttten içti. Kalanını sahâbîlere uzatacaktı. Hz. Ömer:

– Ebû Bekir’e uzat ya Resûlullah, deyice ona ikaz ederek:

– *Sağdan başlanır! Sağa doğru devam edilir*, buyurdu ve sütü önce Arap köylüsüne uzattı. [\[247\]](#)

Bir gün Resûlullah yine bize gelmişti. Onu gören annem çok sevindi. Yağı eritip hurmayla birlikte ikram edince Resûlullah anneme:

– Yağı kabına, hurmayı tabağına geri koy. Ben orucum, buyurdu. Sonra evin bir köşesine geçerek nafîle namaz kıldı. Namazdan sonra annem ve ev halkı için dua etti. Onun dua ettiğini gören annemin:

– Ya Resûlullah! Benim göz bebeğim, hizmetlin Enes için dua buyurur musun, demesi üzerine dünya ve ahiretle ilgili her hususta bana dua buyurdu. Duasını ‘*Ey Allah’ım! Ona çokça mal ve evlat ver, onları mübarek kıl!*’ diyerek tamamladı. İşte bu dua bereketliyle malca ensârın en zenginlerindenim.” [\[248\]](#)

Zaman zaman Allah Resûlü’nü (sas) evine davet eden Ümmü Süleym (r.anhâ) bazen de ona yiyecek gönderirdi. Enes b. Mâlik annesinin taze hurma olunca onları bir örtünün içine koyup kendisiyle Allah Resûlü’ne (sas) gönderdiğini anlatır. Resûlullah da gelen hurmalardan birer avuç eşlerine gönderip kalanını sahâbîlerle birlikte yerdi. [\[249\]](#)

Enes b. Mâlik (ra) anlatıyor:

“Annem bir miktar taze hurmayı bir sepete koyarak bana verdi ve Resûlullah’a (sas) götürmemi istedi. Gittiğimde onu evde bulamadım. Bir terzinin yemeğe davet ettiğini söylediler. Oraya gittiğimde Resûlullah için etli tirit ve kabak yemeği pişirdiklerini gördüm. Yemekle birlikte bir miktar da arpa ekmeği getirdiler. Resûlullah beni de yemeğe çağırdı. Yemek yerken kabak yemeği tercih ettiğini fark ettim ve yemeği ona doğru yaklaştırdım. Resûlullah yemekten sonra

evine döndü. Ben de onunla birlikte giderek hurma olan sepeti önüne koydum. Ondan yemeye ve dağıtmaya başladı. Hurma bitinceye kadar dağıttı. Resûlullah'ın kabağı sevdiğini gördüğüm o günden sonra en çok sevdiğim yemek kabak yemeği oldu. İmkân buldukça kabak yemeği yaptırır oldum.^[250]

Bir başka gün annem bana:

– Resûlullah'a git, müsaitse bize yemeğe davet et, dedi. Hemen Medine'ye giderek yemeğe davet ettim. Resûlullah:

– Benimle birlikte olanlar da mı, diye sorunca bir an boş bulunup annem davet etmediği hâlde “Evet!” dedim. Sonra da aceleyle endişe içinde eve geri döndüm. Durumu anneme anlatınca:

– Ne yaptın Enes, diye endişesini dile getirdi. Annem daha sözünü bitirmeden Resûlullah evimize teşrif etti. Annem durumu anlatınca Resûlullah:

– Yağın var mı, diye sordu. Annem yağı götürünce kapağını açtı ve '*Bismillah! Allah'ım bereketini çoğalt!*' diye dua etti. Sonra da ekmeklerin üzerine yağ dökerek sahâbîleri çağırdı. Herkes ondan yeyip karnını doyurdu.”^[251]

Allah Resûlü (sas) Enes b. Mâlik'in evlerine geldiğinde annesine, teyzesine ve eve gelenlere vahyi ve İslâm'ı anlatırdı. Hz. Peygamber için her an öğrenme zamanı, her mekân okul, her insan öğrenen ya da öğretene olmalıydı.

Enes b. Mâlik (ra) anlatıyor:

“Bir gün Resûlullah (sas) bize gelmişti. Annem ondan evde namaz kılmasını ve bir köşesini namazgâh edinmesini rica etti. Resûlullah kabul buyurunca annemden bir hasır istedi. Sonra hasıra su serpip temizledi ve namazgâh yapılacak yere serdi. Namaz yeri hazır olunca orada bulunanlarla birlikte namaz kıldı.”^[252]

Resûlullah zaman zaman evimize gelerek orada nafile namaz kılar, anneme İslâm hakkında bilgiler verirdi. Bir keresinde anneme:

– *Farz namazları kıldıktan sonra on kere 'SübhaneAllah' on kere 'Elhamdulillah' on kere 'Allahuekber' de, sonra Allah'tan dilediğini iste. Sen istedikçe Allah Teâlâ 'Tamam, tamam, tamam yerine getirdim.' der, buyurdu.*”^[253]

Annesi Ebû Talha ile evlendikten bir süre sonra Ebû Umeyr ismini verdikleri bir kardeşi olmuştu. Ailedeki herkes onu çok seviyordu.

Biraz büyüyünce ona bir kuş aldılar. Kuşuyla oynayarak eğlenirdi. Allah Resûlü (sas) evlerine geldiğinde Ebû Umeyr ile ilgilenir, onunla şakalaşırdı. Bir seferinde Ebû Umeyr'i bir köşeye çekilmiş, oldukça üzgün bir hâlde görünce niçin üzgün olduğunu sordu. Annesi, kuşunun öldüğünü onun da çok üzüldüğünü anlatınca Allah Resûlü (sas) Ebû Umeyr'i yanına çağırarak:

– Ey Ebû Umeyr! Bülbülüne ne oldu, diye sordu. Onunla ilgilendi, şakalaşarak hüznünü gidermeye çalıştı. [\[254\]](#)

Unutulmayan Anılar

Enes b. Mâlik'in sadece anne ve babası değil; amca, dayı, hala, teyze ve kardeşlerinin de Allah Resûlü (sas) katında özel bir yeri vardı. Her biri mallarını ve canlarını Allah'a ve Resûlü'nün yoluna adanmışlardı. Tüm aile Hz. Peygamber'i adım adım takip eder, ona hizmet etmek için âdeta can atarlardı.

Enes b. Mâlik (ra) anlatıyor:

“Bir gün babam Ebû Talha eve gelerek anneme:

– Biraz önce Mescid-i Nebevî'ye gittim. Resûlullah (sas) Suffe ashâbına Nisâ Sûresi'ni okutuyordu. Açlıktan rengi kaçmış, karnına taş bağlamıştı. Evde ikram edebileceğimiz bir şey var mı, diye sordu. Annem biraz arpa olduğunu, onunla bir kişiye yetecek kadar ekmek yapabileceğini söyleyince beni odun almak için çarşıya gönderdiler. Geri dönünce babam bana mescide gidip beklememi, sahâbîler dağılıp Resûlullah yalnız kalınca: ‘Babam sizi bize davet ediyor.’ diyerek davet etmemi söyledi. Ardından da:

– Sakın onunla birlikte başkasını çağırıp da bizi rezil etme, diye sıkı sıkı tembihledi.

Bunun üzerine doğruca Resûlullah'ın yanına gittim. Yanında yaklaşık seksen kişi vardı. Beni görünce daha ben ağzımı açmadan:

– Ey Enes! Baban beni mi davet ediyor, diye seslendi. Ben:

– Evet, deyince yanındakilere seslenerek:

– Haydi, kalkın gidelim, buyurdu.

Bu durum karşısında ne yapacağımı bilemedim. Babamın zor durumda kalacağını düşünerek daha onlar kalkmadan hızlıca eve geldim. Utana sıkıla mahcup bir hâlde:

– Resûlullah yanındaki kişilerle birlikte buraya geliyor, dedim. Babam:

– Ben sana Resûlullah yalnız kaldığında onu davet et demedim mi, diye çıkıştı. Yapacak bir şey yoktu. Anneme seslenerek:

– Ey Ümmü Süleym! Resûlullah yanındakilerle buraya geliyormuş. Onlara ikram edecek bir şeyimiz yok! Ne yapacağız, diye kaygısını dile getirince annem:

– Endişelenme. Allah ve Resûlü daha iyisini bilir, sözleriyle bizi teselli etti.

Babam çaresiz tevekkül ederek gelenleri karşılamak üzere kapının önüne çıktı. Utana sıkıla özür dilercesine:

– Ya Resûlullah! Biz yalnızca seni davet etmeyi düşünmüştük, deyince Hz. Peygamber:

– İçeri gir! Allah Teâlâ hazırladığınız yemekle onları doyurur, buyurarak onunla birlikte içeri girdi. Annem elinde yağ kabıyla ekmekleri yağlıyordu. Resûlullah'ı görünce içeri buyur etti. Ekmekleri göstererek:

– Pişmek üzere, dedi. Resûlullah:

– Yağ kabını bana ver, ben daha iyi sürerim, buyurdu. Sonra da yağ kabını aldı ve ekmeklere yağ sürerken:

– İşte böyle yapılır, buyurarak anneme ekmeklere nasıl yağ sürüleceğini gösterdi. Yemeğin bereketlenmesi için dua etti. Sonra annemin yaptığı tiridin başına geçip babama:

– Dışarıdakileri onar onar içeri al, buyurdu.

Babam dışarıda bekleyenleri onar kişi onar kişi içeri aldı. Resûlullah gelenlere '*Bismillah diyerek yiyin!*' buyurdu. Sahâbîler besmele çekerek yediler. Karnı iyice doyan dışarı çıktı. Son on kişi de yemeklerini yeyip bitirince kalan ekmekten Ehl-i Beyt ve komşularına da gönderdi. Geride hâlâ bize yetecek kadar yemek kalmıştı."[\[255\]](#)

Allah Resûlü (sas) yine bir gün ashâbıyla birlikte oturuyordu. Bir adam yanlarına gelerek çok aç olduğunu söyledi. Allah Resûlü (sas) sahâbeden birini eve göndererek yiyecek olup olmadığını sordurdu. Sudan başka hiçbir şeyin olmadığı şeklinde haber gelince:

– Şu kişiyi bugün evine konuk edecek biri yok mu? Allah ona rahmet etsin, buyurdu. Ebû Talha (ra) ayağa kalktı:

– Ben götürürüm ya Resûlullah, dedi ve adamı evine götürdü. Eşine adamın Allah Resûlü'nün (sas) misafiri olduğunu ve ikram edecek ne olduğunu sordu. Evde çocuklar için ayrılmış yiyecekten başka bir şey olmadığını, onun da yalnızca misafire yeteceğini öğrenince eşine:

– O zaman ışığı yak, yemeğini hazırla, yemek zamanı çocukları uyut! Sofrayı kurduktan sonra kazara ışığı söndür. Misafir yemek yemeye başlayınca biz yemek yiyormuş gibi yapalım. Misafir yeyip karnını doyursun, dedi.

Yemek vakti yaklaşınca annesi Enes ile kardeşlerini uyuttu. Sonra da sofrayı koyar koymaz güya ışığı daha fazla açmak isterken söndürdü. Misafirle birlikte karanlıkta yemek yemeye başladılar. Misafir yemek yiyor, Ebû Talha ile eşi ise yemek yiyormuş gibi yapıyordu. Böylece tüm aile geceyi aç geçirdi. Sabah namazı vakti olunca misafirini yanına alan Ebû Talha, mescide gitti. Allah Resûlü (sas) onu sevinçle karşıladı. Zira onların bu hâli Allah'ın çok hoşuna gitmiş, haklarında şu ayet nazil olmuştu:

“... Kendileri sıkıntı içinde olsalar da onları kendilerine tercih ederler. Nefsinin cimriliğinden korunanlar, kurtuluşa erenlerdir.”^[256]

Enes b. Mâlik birbirinden güzel anıların yaşandığı bir ailede iyi bir insan olarak yetişiyordu. Bu anılardan birisini şöyle anlatır:

“Babam Ebû Talha, Medine'nin en zenginlerindendi. En çok sevdiği malı Mescid-i Nebevî tarafında içinde su kuyusu bulunan bir araziydi. Resûlullah (sas) zaman zaman buraya gelir, kuyunun suyundan içerdi. Babam, **‘Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe ulaşamazsınız. Her ne harcarsanız, Allah onu hakkıyla bilir.’**^[257] ayeti nazil olunca Resûlullah'ın yanına giderek:

– Ya Resûlullah! Allah *‘Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe, iyiliğe ulaşamazsınız...’* buyuruyor. Benim en sevdiğim malım şu arazimdir. Onu Allah için bağışlıyorum. Umarım ki o, Allah katında bir iyilik olur. Onu istediğin gibi kullan, dedi. Resûlullah buna çok sevindi ve:

– İşte kazançlı mal budur! Kazançlı mal budur! Onu akrabaların arasında dağıt, buyurdu. Müjdeyi alan babam heyecanla:

– İstediyini yap ya Resûlullah, deyince yeniden:

– Onu akrabaların arasında dağıt, buyuran Resûlullah'ın emrini yerine getiren babam onu akrabaları ve amcaoğullarına dağıttı. [258]

Yine bir gün babam ve bir grup sahâbîyle birlikte Mekke yakınında Merru'z-Zahrân'da bir tavşana rastladık. Sahâbîler tavşanı yakalamaya çalıştılar. Ancak hiçbiri yakalayamadı. Ben de yakalamak için tavşanın peşinden koştum. Tavşanı yakalayarak babama getirdim. Babam onu kestikten sonra iki budunu benimle Resûlullah'a gönderdi. Resûlullah gönderilen hediye kabul etti ve ondan yedi." [259]

Çok Özel Anlar

Her insanın hayatında çok özel anlar olduğu gibi Enes b. Mâlik'in hayatında da özel anlar vardı. Şüphesiz bunların en önemlilerinden biri Peygamber Efendimiz'e biat ettiği andı. Unutmadığı bu anı şöyle anlatır:

“Bir gün Medinelilerle Resûlullah'a (sas) giderek biat etmek istediğimizi söyledik ve:

– Dinleyip itaat etmek üzere sana biat ediyoruz, dedik. Bize:

– Gücünüz yettiği ölçüde, buyurarak sorumluluğumuzu azalttı." [260]

Unutmadığı özel anlardan biri de çocukluktan gençliğe geçiş döneminde idi. Bir sabah kalktığı anda ihtilam olduğunu fark etti. Durumunu Resûlullah'a (sas) bildirince:

– Bundan böyle izin almadan hanımların yanına girme, buyurdu.

Enes b. Mâlik o anı hatırlayınca:

– O günden daha ağır bir gün yaşamadım, derdi. [261]

Tesettür ayetinin indiği sıralarda her zamanki gibi Resûlullah'ın eşlerinin yanına gitmek istediğinde ise Hz. Peygamber onu engelleyerek bundan sonra perde arkasından görüşmesini istemişti. [262]

Şefaât ile ilgili hadisleri duyunca, Hz. Peygamber'in ona şefaât edip etmeyeceğini merak etmeye ve şefaâtini kazanmak için ne yapması gerektiğine cevap aramaya başladı.

Enes b. Mâlik (ra) anlatıyor:

“Resûlullah'tan (sas) kıyamet günü bana şefaât etmesini istedim. Bana şefaât edeceğini söyledi.

– Ya Resûlullah! Senden nerede şefaât isteyeyim, dedim.

- Beni ilk önce arayacağın yer olan sırat üzerinde iste, buyurdu.
- Sıratla seninle karşılaşamazsam, dedim.
- Mizanda iste, buyurdu.
- Mizanda da seninle karşılaşamazsam, deyince:
 - Beni havzda ara! Ben mutlaka bu üç yerden birinde olurum, buyurdu. Resûlullah'ın (sas) bu müjdesinden sonra kıyamet günü cennette onunla buluşacağımı ve ona:
 - Ya Resûlullah! Ben senin küçük hizmetlinim, diyeceğimi umuyorum.”[263]

Enes b. Mâlik'in bir an olsun unutmadığı zaman dilimi Allah Resûlü'nün (sas) vefat ettiğinde yaşadıklarıydı. Bugünlere ait bir anısını şöyle anlatmaktadır:

“Resûlullah (sas) ağır hastaydı. Hz. Fâtıma yanına girdiği sırada baygınlık geçirdi. Hz. Fâtıma bunu görünce:

– Vah acılar içinde kıvranan babacığım, diye feryat etti. Resûlullah kendine gelince başını kaldırarak kızına baktı ve:

– Kızım! Bugünden sonra baban acı duymayacak. Zamanı gelince Allah'ın hiç kimse için ertelemeyeceği ölüm geldi, buyurduktan sonra tekrar bayıldı.

Resûlullah'ı (sas) defnettikten sonra Hz. Fâtıma:

– Ey Ali, ey Enes! Onun üzerine nasıl toprak saçabildiniz? Gönlünüz onun üzerini örtmeye nasıl razı oldu, diye feryad-ı figân etti.”[264]

Enes b. Mâlik (ra) anlatıyor:

“Bir gece Resûlullah (sas) evinden çıktı. Gece zaman zaman abdest aldığı için yanıma abdest suyu alarak ona katıldım. Yürümeye başladık. Bir süre sonra ara sokaklardan geçerken bir ses duyduk. Biri ‘Allah’ım! Beni korkuttuğun cehennemden kurtaracak biriyle karşılaştı.’ diye dua ediyordu. Resûlullah onu duyunca:

– Devamını getirse! Allah duasını kabul buyurarak kurtuluşu için bizzat nebîsini gönderdi, buyurdu.

Dua eden kişi ‘Allah’ım! Bana sâdıkların aşkını ve şevkini ver ki bu şevkle onlara ulaşayım.’ diyerek yalvarmaya devam ediyordu. Resûlullah bana dönerek:

– Kâbe'nin Rabbi'ne yemin olsun ki duası kabul edildi. Abdest suyunu şuraya bırak, dua edeni çağır. Ona, sorumluluğunu en güzel

şekilde yerine getirmesi için Allah'ın Resûlüne ve peygamberlerinin davet ettiği dine en güzel şekilde uymaları için ümmetine dua etmesini söyle, buyurdu.

Resûlullah'ın yanından ayrılarak doğruca dua eden adamın yanına gittim ve Resûlullah'ın sözlerini aktardım.

– Seni kim gönderdi, diye sordu. Resûlullah beni gönderirken kendinden bahsetmem konusunda herhangi bir şey söylememişti. Onun için:

– Kimin gönderdiğini ne yapacaksın, dedim.

– Seni kimin gönderdiğini söylemezsen dua etmem, diye ısrar edince çaresiz geri döndüm. Resûlullah'ın yanına gelerek olanları anlattım.

– Gidip ona, dua isteyen benim olduğumu söyle, buyurdu. Dua eden kişiye:

– Senden dua isteyen Resûlullah idi, dedim. Dua eden kişi:

– Merhaba, hoş geldin ey Allah'ın Elçisi! Müsaade ederse ben Resûlullah'ın yanına gideyim. Ona gidip 'Kardeşin Hızır yanına gelmek istiyor.' de. Şüphesiz ki Allah, Ramazan'ı diğer aylardan üstün kıldığı gibi onu diğer peygamberlerden daha faziletli kılmıştır. Cumayı diğer günlerden üstün kıldığı gibi ümmetini de diğer ümmetlerden üstün kılmıştır, dedi.

Hızır'ın (as) sözlerini Resûlullah'a (sas) söylemek için yanından ayrıldığımda 'Allah'ım! Beni rahmet edilen, hidayete ulaştırılan, tevbeleri kabul edilen bu ümmetten kıl!' diye dua ediyordu.”^[265]

Ehl-i Beyt Okulunun Seçkin Öğrencisi

Ehl-i Beyt Okulu, yaşam şeklimiz ve anlayışımız değiştiği için uzun zamandır ihmal ettiğimiz bir okul ve eğitim şeklidir. Hizmet ve eğitimin esas olduğu bu okul, hayatın ta kendisi, hayat okulu ya da anne-baba okulunu da içine alan sınırları oldukça geniş bir okuldur.

İlk emri “Oku!” olan bir dinin peygamberi olan Allah Resûlü (sas) okuma yazmadan uzak bir toplumda tarihte eşi benzeri görülmeyen eşsiz bir eğitim seferberliği başlatmıştı. Bütün mekânları okul, tüm zamanı öğrenme anı, her yaştaki insanları öğrenci ya da öğretmen yapmıştı.

Sahâbe yalnızca ilk İslâm üniversitesi olan Suffe'de değil; camide, sokakta, evde, savaşa giderken deve sırtında sürekli öğrendi ya da

öğretti. Tüm sahâbîler ilme âşık olmuşlardı. Kimisi bir kelime olsun öğrenmek için Hz. Ömer gibi komşusuyla nöbetleşerek Allah Resûlü'ne (sas) koşuyor, kimisi Ukbe b. Âmir gibi dağda arkadaşlarıyla koyun otlatırken nöbetleşerek Allah Resûlü'ne (sas) gidip ilim öğrenmenin yeterli olmayacağını düşünerek koyunlarını terk edip ilme koşuyordu.

Onlar öğrenmenin önündeki yaş, zaman, mekân, cinsiyet gibi tüm engelleri kaldırmışlardı. Beş yaşındaki bir çocuk da seksen yaşındaki bir hanım da kendisini talebe olarak görüyor, Peygamber Efendimiz'den bir kelime öğrenebilmek için âdeta yarışıyorlardı. Enes b. Mâlik ise bu okulun tam merkezinde ve en gözde öğrencisiydi. Sahâbîlerin nöbetleşe geldiği yerde, o sürekli Allah Resûlü (sas) ile birlikte, onun ilim, irfan ve feyzinden istifade ediyordu.

Enes (ra) hayata, ilme ve hizmete sabah namazından önce başlıyordu. Babası ile birlikte imsakten sonra Mescid-i Nebevî'ye geliyordu. Bazen ikindiye bazen akşama kadar orada kalıyor, bazen ise eve dönmeyip geceyi orada geçiriyordu.

Enes b. Mâlik (ra) anlatıyor:

“Resûlullah (sas) ikindi namazını kıldırıldığı zaman güneş parlak oluyordu. Namazı kıldıktan sonra oradan ayrılarak şehrin biraz ötesinde oturan ailemin yanına gidiyordum. Onlara:

– Resûlullah namaz kıldı. Kalkıp siz de kılın, diyordum. [\[266\]](#)

Bir gece bazı sahâbîlerle birlikteyken Resûlullah'ın (sas) hücre-i saadetlerinde namaz kıldığını gördük. Mescid-i Nebevî'den ona uyarak namaza katıldık. Resûlullah namazı uzatmadı. Sabah olunca sahâbîler:

– Ya Resûlullah! Gece namaz kıldın. Namazı uzatacağını sanıyorduk, dediler.

– Sizin orada olduğunuzu biliyordum. Namazı kasten uzatmadım, buyurdu.” [\[267\]](#)

Enes b. Mâlik kendisine Allah Resûlü'nün (sas) gece namazı hakkında soru soranlara:

– Onu namaz kılarken görmek istediğimizde namaz kılarken görür, yatarken görmek istediğimizde yatarken görürdük, diyerek Hz. Peygamber'in gece namazını veciz bir şekilde anlatırdı. Bu

anlattıklarından onun, pek çok geceyi Peygamber Efendimiz'in yakınında ve uyanık bir hâlde geçirdiği anlaşılmaktadır.

Savaşa ya da hacca giderken de adım adım Allah Resûlü'nü (sas) izleyen Enes b. Mâlik, büyük bir dikkatle nerede ne yaptığını öğreniyor, bunları hafızasına kaydederek zamanı gelince insanlara anlatıyordu. Hac zamanıyla ilgili sorular soran birine şu cevabı vermişti:

– Resûlullah (sas) terviye günü –arefe gününden bir önceki gün– öğle namazını Mina'da kıldı. Nefir günü –hacıların Mina'dan Mekke'ye döndükleri gün– ikindiye Ebtah'da^[268] kıldı.

Enes (ra) adama verdiği cevabın ardından soru soranın işini kolaylaştırmak için de:

– Emirlerin nasıl yapıyorsa öyle yap, dedi.^[269]

Günlerini dolu dolu geçiren Enes b. Mâlik, Allah Resûlü'nden (sas) duydukları ve gördükleri, onunla birlikte yaşadıkları, ona sorup öğrendikleriyle eşsiz bir terbiyeden geçerek ilim irfan deryası bir sultan oldu. Bunları yaparken ise öğrenmenin ilk kuralı olan soru sormayı hiç ihmal etmedi.

Bir gün Allah Resûlü (sas): *“Bir kimse hastayı ziyaret ettiğinde rahmete dalar, onun yanında oturduğunda da rahmetle onun gönlüne yerleşir.”* buyurunca Enes (ra):

– Bu hastayı ziyaret eden sağlıklı insanın hâli! Peki, hasta için ne var, diye sordu. Hz. Peygamber *“Hastanın günahları dökülür.”* buyurdu.^[270]

Enes b. Mâlik (ra) anlatıyor:

“Resûlullah'a (sas) sormadığımız bazı soruları dışarıdan birinin gelip sorması hoşumuza gidiyordu. Bir gün kırsaldan biri Medine'ye gelerek:

– Ya Resûlullah! Kıyamet ne zaman kopacak, diye sordu. Namaz kılınmak üzereydi. Resûlullah cevap vermedi. Namaz kıldıktan sonra:

– Biraz önce kıyamet hakkında soru soran kişi nerede, buyurdu. Adam:

– Benim ya Resûlullah, deyince:

– Onun için ne hazırladın, buyurdu. Adam:

– Ne fazla namaz kılarak ne fazla oruç tutarak ne de çokça amel yaparak hazırlandım. Ama Allah ve Resûlü’nü seviyorum, deyince:
– O hâlde sen sevdiklerinle beraber olacaksın, buyurdu.
– Ya Resûlullah! Biz de öyle miyiz, diye sorduk.
– Evet, buyurdu. İslâm’a girişlerinden itibaren Müslümanların Resûlullah’ın bu sözüne sevindikleri kadar hiçbir şeye sevindiklerini görmedim. Ben de Allah’ı ve Resûlü’nü, Hz. Ebû Bekir ve Ömer’i seviyorum. Onlar gibi amel edemesem de kıyamette onlarla beraber olacağımı umuyorum.”^[271]

Hayatına Yansıyanlar

Hayatının her karesinde Allah Resûlü’nü (sas) örnek alan Enes b. Mâlik’in örnek aldığı ilk şey namazdı. Ebû Hüreyre ve diğer sahâbîler onun için şöyle derdi:

“Ümmü Süleym’in oğlu Enes b. Mâlik’ten daha fazla namaz kılışı Allah Resûlü’ne (sas) benzeyen birini görmedik.”

Sümâme b. Üsal ise: “Enes namaz kıldığında, ayakları kanayıncaya kadar kıyamda dururdu.” demektedir.

İbn Sîrîn der ki:

“Seferde ve hizada insanların en güzel namaz kılanı Enes’ti.”

Zührî anlatıyor:

“Şam’da bulunduğumuz sırada Enes b. Mâlik’in yanına gittim. Gözyaşlarına boğulmuş ağlıyordu. Neden ağladığını sorduğumda:

– Resûlullah (sas) ve sahâbîlerinin böyle namaz kıldıklarını görmedim. Onu zâyi ettiniz, yapacağınızı yaptınız, dedi.”^[272]

Allah Resûlü (sas) Enes b. Mâlik’e güzel davrandığı gibi o da çocuklara güzel davranırdı. Selâme b. Verdan yolda giderken Enes b. Mâlik’e rastlamıştı. İnsanlarla musafaha yapıyordu. Yanına gidince ona kim olduğunu sordu. Sonra da başını okşadı ve:

– Allah mübarek etsin, diye ona dua etti.”^[273]

Yolda giderken rastladığı çocuklara selam verir, niçin böyle yaptığını soranlara da:

– Resûlullah (sas) ile birlikte gittiğimizde çocuklarla karşılaşırsa onlara selam verirdi, derdi.”^[274]

Kur’ân-ı Kerîm’i hatmedeceği zaman son sûreye geldiğinde eşini, çocuklarını ve ev halkını yanına çağırır, onların huzurunda bitirir ve

onlara birlikte dua ederdi. [275]

Çok iyi bir ok atıcısı olan Enes b. Mâlik, bu tecrübesini çocuklarına aktararak onlara ok atmasını öğretirdi. Yaşı ilerlediği zamanlarda da bu alışkanlığını bırakmadı. Çocukları etrafına toplar, kendisi için bir minder getirmelerini ister, mindere oturduktan sonra onlara ok atmayı öğreterek buna teşvik ederdi. Bir gün çocukları ok atıp hedefi tutturamayınca onlara şakayla:

– Ne kadar kötü atıyorsunuz, dedi. Sonra da oku alıp defalarca attı. Hepsini hedefe ulaştırdı. [276]

Öğrencilerini ilme teşvik eder, onlara:

– Yavrularım! Benden hadis öğrenin. Ben bunları Resûlullah’tan, o ise Allah’tan aldı. Bundan dolayı kimse benden daha güvenilir olamaz, derdi.

Çocukların öğrendiklerini unutmamaları ve daha iyi öğrenmeleri için:

– Yavrularım! Öğrendiklerinizi yazı ile kaydedin, derdi.

Kendisi de hadisleri yazmıştı. O kadar titiz olmasına rağmen birisi çok hadis rivayet ettiğini söylediğinde hemen yazdığı hadisleri çıkarıp göstererek:

– İşte, bütün bu hadisleri Hz. Peygamber’den duydum, derdi.

Öğrencilerini çok sever, bazen uzunca bir süre onlara bakar ve:

– Vallahi burada bulunduğunuz zamanlarda benim için çocuklarımdan daha kıymetlisiniz. Sizi, sizin gibi iyi ve hayırlı olan çocuklarımdan dışındakilerden daha fazla seviyorum, derdi.

Hadis rivayetinde titiz davranır, fazlaca hadis rivayet etmekten kaçınırdı. Bazı kimselerin çokça hadis rivayet ettiklerini gören çocukları babalarına:

– Medine’ye dışarıdan gelen yabancılar ve garipler gibi sen de bize hadis rivayet etsen, dediler.

– Oğlum! Çok hadis rivayet eden çok hata yapar, dedi. [277]

Öğrencileri de onun az hadis rivayetinden şikâyet ederdi. Onlara:

– Hata yapma korkusu olmasa Resûlullah’tan (sas) duyduğum her şeyi size anlatırdım. Ancak Resûlullah’ın “*Kim bana bilerek yalan isnad ederse cehennemdeki yerine hazır olsun!*” buyurduğunu duyduktan sonra her duyduğumu anlatamam, derdi. [278]

Öğrencilerine “kıraat ilmi” de öğreten Enes b. Mâlik, onları dinler ve ayrıntıya dikkat ederdi. Bir gün Ziyâd en-Nemîrî adındaki öğrencisi

Kur'ân-ı Kerîm'i alarak Enes b. Mâlik'in yanına gitti. Oradakilerden biri okumasını isteyince Ziyâd yüksek sesle okumaya başladı. Enes b. Mâlik genelde yüzüne bir örtü örterdi. Hoşuna gitmeyen bir durum olduğunda yüzündeki örtüyü açar, müdahale ederdi. Ziyâd'ın sesini çok yükseltmesini doğru bulmadığı için yüzündeki örtüyü açtı ve:

– Bu ne? Onlar böyle okumadılar, diyerek müdahale etti.^[279]

Halifelerin Hizmetinde

Allah Resûlü (sas) vefat ettiğinde yeni Müslüman olan birçok Arap kabilesi, yalancı peygamberler ve münafıkların etkisiyle İslâm devletinin her tarafında fitne ateşi yakmışlardı. Müslümanlar bir taraftan dünyanın en büyük devletine karşı diğer bir taraftan da yalancı peygamberler ve dinden dönenlerle savaşıyorlardı. Bütün sahâbîler tek vücut olmuşlardı. Halife Hz. Ebû Bekir, sahâbenin ileri gelenlerinden kabiliyetli kişileri Mekke, Yemen gibi yerlere göndererek orada bulunanlardan yardım istiyordu. Çok hassas bir zamanda çok hassas olan bu görevlerden birine daha çok genç olmasına rağmen Enes b. Mâlik görevlendirildi.

Bu günlere ait anılarını Enes (ra) şöyle anlatır:

“Hz. Ebû Bekir'in mektubunu alıp yola çıktım. Uzun bir yolculuktan sonra Yemen'e vardım. Tek tek bütün kabileleri dolaştım. Bütün insanlara halifenin mektubunu okudum. Daha sonra halkın ileri gelenlerini bir araya toplayarak onlara bir konuşma yaptım:

‘Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in (sas) onun kulu ve elçisi olduğuna yemin ederim. Bilin ki ben, Resûlullah'ın (sas) halifesinin ve mü'minlerin elçisiyim. Düşman üzerine gitmek için hazırlanan bir orduyu geride bırakıp geldim. Onlar sizi bekliyorlar. Kardeşlerinize yardım için hazırlanın! Allah'ın rahmeti sizinle olsun ey Müslümanlar!’ dedim.

Beni çok güzel karşılayarak yardım için hemen hazırlandılar. Birlikte yola çıktık. Yemen liderlerinden Zîkilâ'ya uğradık. Durumu anlatarak ondan da yardım istedik. Zîkilâ, kabilesini yardım için teşvik edince kabile halkı Halife'ye yardım için Medine'ye koştu. Yemenlilerin yardıma gelişi Hz. Ebû Bekir'i çok sevindirdi. Çevresindekilere:

– Müjde ey Müslümanlar! Yardım geldi, diyerek sevincini ifade etti.”[280]

Yemen’den geldikten bir süre sonra Hz. Ebû Bekir onu zekât toplamak üzere Bahreyn’e göndermek istedi. Ancak genç birinin bu zor zamanda böylesine zor bir görevi başarabileceği konusunda şüpheleri vardı. O sırada yanına gelen Hz. Ömer’e endişelerini anlatınca, Hz. Ömer ona:

– Enes, okuma yazmasını bilen çok akıllı bir gençtir. Çekinmeden gönder, tavsiyesinde bulundu.

Enes b. Mâlik, Bahreyn’e gidip görevini en güzel bir şekilde yerine getirdi. Topladığı zektlarla Medine’ye döndüğünde Hz. Ebû Bekir vefat etmişti. Doğruca Hz. Ömer’in yanına gitti ve:

– Ey Mü’minlerin Emîri! Elini uzat, Resûlullah’ı (sas) dinlemek ve itaat etmek üzere biat ettiğim gibi sana da biat edeyim, diyerek biat etti. Sonra da zekât mallarını teslim etti.”[281]

Hz. Ömer onu bugünkü karşılığı milletvekili olan danışma meclisine seti. Ağabeyi Berâ b. Mâlik ile Tüster gibi pek çok savaşa katılarak kahramanca savaştı. Daha sonra Eb Mûsâ el-Eşari ile Basra’ya giderek oraya yerleşti. Kırk günlük Basra Valiliği dışında siyaset ve yönetimden uzak durarak, etrafını eviren öğrencilere ilim irfan öğretti. Basra Hadis ve Zühd Okulu’nun öncüsü oldu.

Basra Hadis ve Zühd Okulu’nun Kurucusu

Fıkıh, tefsir, kıraat ilimlerinde de söz sahibi olan Enes b. Mâlik, Allah Resûlü’ne (sas) olan yakınlığından dolayı hadis ilminde ne çıkmıştır. En fazla hadis rivayet eden Muksirûn denilen sahablerin üçüncüsü olup 2683 hadis rivayet etmiştir.

Basra’ya yerleştikten sonra oğulları ve torunlarının da içinde bulunduğu yüzlerce ğrenci yetiştirmiştir. Talebeleri arasında Hasan-ı Basri, Süleyman et-Teymi, Sâbit el-Bnni, İbn Srin kardeşler, Saîd b. Cübeyr, Katâde, Zührî gibi İslmi ilimlere önemli hizmetlerde bulunmuş tbinin önde gelen kişileri vardır.

ğretirken ğrenmeyi de ihmal etmeyen Enes b. Mâlik, ilerleyen yaşına rağmen duyduğu bir hadisi bizzat olayı yaşayan sahabnin

kendisinden dinlemek için Hadis Tarihi'nde "Rihle" denen yolculuklar yapmıştır.

Enes b. Mâlik (ra) anlatıyor:

"İtbân b. Mâlik'in hadisini kendisinden dinlemek için Medine'ye gittim. Öğrenmek istediğim hadisi sorunca bana:

– Kabileme imamlık yapıyordum. Evimle mescid arasında bir vadi vardı. Yağmur yağıp sel olduğunda mescide ulaşmakta çok zorlanıyordum. Ayrıca gözlerim iyi görmüyordu. Resûlullah'a (sas) giderek:

– Ya Resûlullah! Ben kabileme namaz kıldırıyorum. Gözlerim iyi görmüyor, yağmur yağdığında benimle onlar arasında bulunan vadiden sel akıyor. Onlara ulaşip namaz kıldırıyorum. Bize gelsen, evimde namaz kılsan, ben de orayı mescid yapsam olur mu, diye rica ettim. Ertesi gün güneş yükseldiği zaman Hz. Ebû Bekir'le birlikte evime teşrif ettiler. Resûlullah (sas) içeri girmek için izin istedi. Eve girdiğinde oturmadı.

– Evinin neresinde namaz kılmamı istersin, diye sordu. Evimin bir köşesini işaret ettim. Resûlullah (sas) oraya geçti, tekbir getirip iki rekât namaz kıldı. Biz de arkasında saf olarak namaz kıldık. Yemek ikram ettim. Pek çok insan toplanarak Allah Resûlü'nü (sas) dinledi ve sorular sordu, diye anlattı. O anlatırken oğluma:

– Söylenenleri aynen yaz, dedim."[\[282\]](#)

Talebelerinin birçoğu Hasan-ı Basrî gibi tasavvufun öncülerindendi. Onları sever, değer verir ve ikram ederdi. Bir gün tasavvufun öncülerinden olan Mâlik b. Dînâr ve Sâbit el-Bennânî, Yezîd er-Rekkâşî ve Ziyâd en-Nemrî gibi talebeleri Enes b. Mâlik'in huzurunda otururken onlara:

– Siz Muhammed'in (sas) sahâbîlerine ne kadar çok benziyorsunuz. Vallahi sizin gibi faziletli olanlar hariç sizleri çocuklarımin çoğundan çok seviyorum. Seherlerde sizin için sürekli dua ediyorum, dedi.

Allah Resûlü'nün (sas) aşkıyla yanan Enes b. Mâlik, bu aşkı öğrencilerine aktararak Basra Zühd ve Tasavvuf Okulu'nun ilk tohumlarını atmıştı. Bu tohumlar meyve verdiğinde Basra şehri zühd yönüyle meşhur oldu. Siyasi çalkantıların en çok yaşandığı bu yerde talebelerini bundan uzak tutarak Basra'da mânâ rüzgârları estirdi.

“Rüyamda Habîbimi görmediğim hiçbir gece yoktur.” diyerek ağlardı.
[283]

Hadis rivayet edeceği zaman takvasından hadisin sonuna mutlaka “ya da Resûlullah’ın (sas) dediği gibi” cümlesini eklerdi. İhrama girdiğinde çıkarıncaya kadar ağızından Allah’ın zikrinden başka hiçbir söz duyulmazdı. [284]

Bazı emirler ona ganimet mallarından hediye gönderirlerdi. Onlara kendi paylarından olup olmadığını sorardı. “Hayır.” derlerse hediyeyi kabul etmezdi. [285]

Emevi valisi Haccâc b. Yûsuf ona dünyayı uzattığında elinin tersiyle itip reddetmişti. Haccâc Irak’a geldiğinde Enes b. Mâlik’e:

– Ey Ebû Hamza! Sen Allah Resûlü’ne arkadaşlık ettin. Onun neler yaptığını, nasıl yaşadığını ve yolunu biliyorsun. Şu yüzüğümü alıp parmağına tak! Senin görüşün benim görüşümdür. Emrinden başka hiçbir şey yapmam, dedi.

– Ben yaşlı bir kişiyim. Zayıf düştüm, duygusallaştım. Bu hâlimle o mührün bende olması uygun olmaz, diyerek kabul etmeyince:

– Ey Ebû Hamza! Sen şu şu kişilerin verdiği görevleri yaptın. Benim verdiğim görevi niçin yapmıyorsun? Bari çocuklarını bir düşün. Onlar arasında dinine, aklına güvendiğin emin biri varsa onu vali yapayım, dedi. Enes b. Mâlik:

– Çocuklarımın arasında bu konuda güvendiğim hiç kimse yoktur, diyerek görevi reddetti.

Haccâc, Enes b. Mâlik’in onun valisi olmak istemediğinin farkındaydı. İsrar etti, aralarındaki konuşma uzadı. Ancak yine de onu ikna edemedi. Zamanla reddedilmek Haccâc’a ağır gelince ona zorla da olsa bu görevi vermek istedi. Bir gün Enes b. Mâlik’e adamını göndererek:

– Sen Allah Resûlü’ne hizmet ettin, Mü’minlerin Emîri Hz. Ömer’in kâtipliğini yaptın. Benim sana bu görevi mutlaka vermem gerekiyor, diyerek teklifinde daha da ısrar edince Enes b. Mâlik:

– Heyhat! Ben Resûlullah’a hizmet ederken öyle kelimeler öğretti ki onları söylediğimde bana hiçbir zorba zarar veremez, dedi.

Haccâc onları öğrenmek istediye de:

– Sen o cümlelere ehil değilsin, diyerek ona söylemedi.

Haccâc bu duayı öğrenmesi için bir bahaneyle oğlu Muhammed ile ona iki yüz dirhem gönderdi. Ancak ne yaptıysa ömrünün sonuna

kadar bu duayı öğrenemedi. Enes b. Mâlik'in Haccâc'a öğretmediği o dua şuydu:

“Bismillahi ala nefsî ve dînî. Bismillahi ala ehlî ve mâlî. Bismillahi ala külli şeyin a'tânî. Bismillahi hayri'l-esmâî. Bismillahi hayri'l-ardî ve's-semâî. Bismillahi tevekkeltü alâ Rabbî. Lâ üşrikü bihî ehad.

Allahümme ente câri min külli şeyin; Kul huwallahu ehad, Allahu's-Samed, lem yelid velem yûled, velem ye küllehü küfüvven ehad. Min halfî ve an yemînî ve an şimâlî ve min fevkî ve min tahtî.”^[286]

Enes b. Mâlik duası reddedilmeyen bir gönül sultanıydı. Bir gün kâhyası ona:

– Ekinler ve bahçeler kuraklıktan perişan oldu. Yağmur için dua buyursanız, diye rica edince abdest aldı, iki rekât namaz kıldı. Sonra Rabbine yönelerek dua etmeye başladı. Ellerini açar açmaz gökyüzünü yağmur bulutları kapladı. Duası bittiğinde yağmur yağıyordu.^[287]

Enes b. Mâlik ilmi ve hâliyle Haccâc gibi zalimlerin yönettiği bir şehirde son sözü söyleyerek onları susturabilen dava ve gönül adamıydı. Vefat ettiğinde Basra'nın önde gelen âlimlerinden Müverrik onun için “Bugün ilmin yarısı gitti!” dediğinde etrafındakiler bunun nasıl olduğunu sordular.

– İnsanlar bir hadis konusunda bize karşı çıktığında “İnanmıyorsan git o hadisi bizzat Allah Resûlü'nden (sas) duyana sor.” derdik, dedi.^[288]

Hz. Peygamber'in dualarının bereketiyle uzun bir ömür süren Enes b. Malik, hayatı boyunca Peygamber Efendimizden öğrendiklerini öğretmeye çalıştı. Hicretin 93. yılında 103 yaşında Basra'da vefat etti. Çok hadis rivayet ettikleri için “Muksirûn” diye anılan yedi sahâbîden bir olan Enes b. Malik, Basra'da yaşayan sahâbîlerin sonuncusu kabul edilmiştir. Yüz yıldan fazla yaşaması sebebiyle de Muammerûn'dan sayılmıştır.^[289]

Sözleri

“Dilediğinizi öğrenin. İlminizle amel etmeden Allah size ecir vermez.”

“Âlimlerin gayreti öğrendiklerini kavrayıp içselleştirmeye çalışmak; sefihlerin ilmi ise onu başkalarına aktarmaktır.”

“Müslüman Müslüman'ı para ilişkisinde tanır.”

“Şu ilim dindir. Dininizi kimden öğrendiğinize dikkat edin.”

-
- Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 20/76.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/425-426.
Müsned, 3/133, 150; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3/197.
Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 143-144; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/19; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/109.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/66.
Buhârî, İsti'zân, 46; *Müslim*, Fedâilu's-sahâbe, 145; *Müsned*, 3/174, 195.
Ebû Dâvûd, Edeb, 84; *Tirmizî*, Birr, 57; *Müsned*, 3/117.
Tirmizî, Menâkib, 45; İbn Hacer, *İsâbe*, 277; Ebû Nu'aym, *Marifetü's-sahâbe*, 1/226.
Ebû Dâvûd, Tereccül, 15; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 1/249.
Ebû Dâvûd, Tereccül, 15.
Buhârî, Edeb, 39; *Müslim*, Fedâil, 51.
Müsned, 3/231; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/11.
Müslim, Fedâil, 54; *Ebû Dâvûd*, Edeb, 1.
Tirmizî, İlim, 16; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/67.
Müsned, 3/101; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/19.
Buhârî, Hibe, 3; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/17.
Buhârî, Savm, 61; *Müslim*, Fedâil, 141; *Müsned*, 3/108.
Müsned, 3/135; Muhammed Saîd, *Hayâtu's-sahâbiyât*, 607.
Buhârî, Etime, 35; *Müsned*, 3/108; İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/429.
Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 6/91; Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 5/168.
Buhârî, Salât, 20; *Müslim*, Mesâcid, 266-268.
Müsned, 1/130; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 310.
Müsned, 3/188; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/506; Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 20/79.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 25/106-116.
Haşr, 59/9; *Buhârî*, Menâkıbü'l-ensâr, 10; *Müslim*, Eşribe, 32; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 11/510.
Âl-i İmrân, 3/92.
Müsned, 3/141.
Buhârî, Hibe, 5; *Müsned*, 3/171.

Müsned, 3/120; bk: *Buhârî*, Ahkâm, 43; *Nesâî*, Bîat, 24.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/505; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/69.
Müsned, 3/133.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/70.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/259; Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1/565; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 4467.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 8/65.
Müsned, 3/184.
Müsned, 3/103.
Ebtah: Mekke ile Mina arasında bir yer.
Müsned, 3/100.
Müsned, 3/178.
Buhârî, Edeb, 95; *Müslim*, Bir ve Silâ, 163-164; *Müsned*, 3/104, 168.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/505; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/70.
Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 966.
Buhârî, İsti'zân, 15; *Müslim*, Selâm, 14; *Müsned*, 3/131.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 1/242; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 258.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 1/243: Ebû Nu'aym, *Marifetü's-sahâbe*, 226.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/22; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/71.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 1125.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/73.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 8/240.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/21; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 1125.
Buhârî, Salât, 46; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/20.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/20.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/22; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 1125.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/73.
Safedî, *el-Vâfî bi'l-vefâyât*, 9/415.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/21; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 257.
Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, 9/325; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/66.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/26; bk: *Buhârî*, Savm, 61.
Ebû Dâvûd, Edeb, 84; *Tirmizî*, Birr, 57; *Müsned*, 3/117.
Buhârî, İsti'zân, 46; *Müslim*, Fedâilu's-sahâbe, 145; *Müsned*, 3/174, 195.

Ebû Dâvûd, Tereccül, 15; *Taberânî*, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 1/249.
Tirmizî, *Menâkib*, 45; *İbn Hacer*, *İsâbe*, 277; *Ebû Nu'aym*, *Marifetü's-sahâbe*, 1/226.
Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 20/76.
Müsned, 3/133, 150; *İbn Kesîr*, *el-Bidâye*, 3/197.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/425-426.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/66.
Müslim, *Fedâilü's-sahâbe*, 143-144; *İbn Sa'd*, *Tabakât*, 7/19; *İbn Abdilberr*, *İstîâb*, 1/109.
Buhârî, *İstîzân*, 15; *Müslim*, *Selâm*, 14; *Müsned*, 3/131.
Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 966.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 1/243; *Ebû Nu'aym*, *Marifetü's-sahâbe*, 226.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 1/242; *İbnü'l-Cevzî*, *Sıfatü's-safve*, 258.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 1125.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/22; *İbn Manzûr*, *Muhtasar*, 5/71.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 8/240.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/73.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/505; *İbn Manzûr*, *Muhtasar*, 5/70.
Buhârî, *Edeb*, 95; *Müslim*, *Bir ve Sila*, 163-164; *Müsned*, 3/104, 168.
Müsned, 3/178.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/70.
Müsned, 3/133.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 8/65.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/259; *Belâzürî*, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1/565; *Zehebî*, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 4467.
Müsned, 3/103.
Müsned, 3/184.
Müsned, 3/100.
Ebtah: Mekke ile Mina arasında bir yer.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/505; *İbn Manzûr*, *Muhtasar*, 5/69.
Müsned, 3/120; bk: *Buhârî*, *Ahkâm*, 43; *Nesâî*, *Bîat*, 24.
Buhârî, *Hîbe*, 5; *Müsned*, 3/171.
Buhârî, *Salât*, 20; *Müslim*, *Mesâcid*, 266-268.
Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 6/91; *Makrîzî*, *İmtâu'l-esmâ'*, 5/168.

Müsned, 3/188; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/506; Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 20/79.

Müsned, 1/130; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 310.

Haşr, 59/9; *Buhârî*, Menâkıbü'l-ensâr, 10; *Müslim*, Eşribe, 32; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 11/510.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 25/106-116.

Müsned, 3/141.

Âl-i İmrân, 3/92.

Müsned, 3/135; Muhammed Saîd, *Hayâtu's-sahâbiyât*, 607.

Buhârî, Savm, 61; *Müslim*, Fedâil, 141; *Müsned*, 3/108.

Buhârî, Etime, 35; *Müsned*, 3/108; İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/429.

Ebû Dâvûd, Tereccül, 15.

Müsned, 3/231; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/11.

Buhârî, Edeb, 39; *Müslim*, Fedâil, 51.

Tirmizî, İlim, 16; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/67.

Müslim, Fedâil, 54; *Ebû Dâvûd*, Edeb, 1.

Buhârî, Hibe, 3; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/17.

Müsned, 3/101; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/19.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/73.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/22; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 1125.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/21; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 257.

Safedî, *el-Vâfî bi'l-vefâyât*, 9/415.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/26; bk: *Buhârî*, Savm, 61.

Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, 9/325; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/66.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/21; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 1125.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/20.

Buhârî, Salât, 46; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/20.

Üsâme b. Zeyd (ra)

En Sevgili'nin Sevgilisi

Üsâme b. Zeyd, İslâm'ın insanlara ve toplumlara neler kazandırdığını, ne kadar büyük bir inkılâp gerçekleştirdiğini açık bir şekilde gösteren sahâbîlerdendir. Annesi Ümmü Eymen, Allah Resûlü'nün (sas) babasının cariyesiydi. Peygamber Efendimiz henüz anne rahmindeyken babası vefat edince miras olarak Peygamberimize kalmıştı. Önce Hz. Peygamber'e dadılık, altı yaşında annesini kaybedince de uzun yıllar ona annelik yaptı. Allah Resûlü (sas) onun kendisine yaptığı bu hizmeti hiçbir zaman unutmadı. Onu her gördüğünde “*Sen benim annemden sonra annemsin!*” buyurarak hürmet ederdi. [\[290\]](#)

Üsâme b. Zeyd'in babası da bir köleydi. Henüz sekiz yaşlarında annesiyle dayılarını ziyarete giderken yolda eşkıyaların saldırısına uğrayarak köle edilmişti. Pazarlarda satılırken Hakîm b. Hizâm tarafından satın alınarak Hz. Hatice'ye hediye edildi. Yıllarca ona hizmet etti ama ondan ziyadesiyle memnundu. Hz. Hatice, Allah Resûlü (sas) ile evlenince onu Peygamber Efendimiz'e hediye etti. Allah Resûlü (sas) ona bir evlat muamelesi yaptı. Bunun içindir ki yıllar sonra onu arayan baba ve amcalarıyla buluştuğunda köle kalmak pahasına Allah Resûlü'nü (sas) anne babasına tercih ederek onun yanında kalmayı seçti. Allah Resûlü (sas) onun bu sevgisine karşılık Zeyd'i hürriyetine kavuşturmakla kalmadı, onu kendine evlat edindi. [\[291\]](#)

Ümmü Eymen (ra) ise ticaret için Mekke'ye gelen Ubeyd b. Zeyd'le evlenip Medine'ye gitmişti. Orada Eymen adını verdikleri bir oğlu oldu. Bir süre sonra eşi vefat edince Medine'de kalmayıp oğlu gibi gördüğü Allah Resûlü'nün (sas) yanına geri döndü. İslâm'a davet başlayınca ilk Müslümanlar arasına katıldı. Allah Resûlü (sas) onun dul kalmasına çok üzülüyordu. Bunun için İslâm'ın ilk yıllarında bir gün etrafındaki sahâbîlerine “*Kim cennet hanımlarından biriyle*

evlenmek isterse, Ümmü Eymen’le evlensin!” buyurunca Zeyd b. Hârîse onunla evlendi.

Peygamber Efendimiz’in teşvikiyle kurulan bu mutlu yuva aradan bir yıl geçmeden dünyanın en tatlı meyvesini verdi. Üsâme adını verdikleri bir oğulları oldu. Oğullarından dolayı anneye de Ümmü Zibâ-Ceylanın Annesi denildi.^[292]

Bu ceylan yavrusu ailede bayram havası estirirken Allah Resûlü (sas) öz torunu olmuş gibi sevindi. Onu bağrına bastı, vefat edinceye kadar da diğer torunlarından ayırmadı. Medine’ye hicretten dokuz yıl önce dünyaya gelen Üsâme b. Zeyd, Hz. Peygamber’in evinde onun terbiyesi altında Hz. Fâtıma ve Hz. Ümmü Gülsüm’ün kucağında büyüdü.

Müşrikler Müslümanları abluka altına alarak üç yıl boyunca esir kampında yaşamaya mahkûm ettiğinde o henüz üç yaşındaydı. O gün neler olduğunu anlamasa da baskı ve zulümden nasibini aldı. Dünyayı anlamaya başladığında kendini İslâm mücadelesinin içinde buldu. Babası Allah Resûlü (sas) ile halkı İslâm’a davet etmek için Tâif’e gittiğinde henüz altı yedi yaşlarındaydı. Onları büyük bir kaygıyla yolcu eden annesinin onlar dönünceye kadar endişe içerisinde bekleyişini izledi. Tâif dönüşünde Allah Resûlü (sas) ve babasını yara bere içinde görünce o minicik yüreğinde kim bilir ne fırtınalar esti.

Yeni Bir Hayat: Hicret

Allah Resûlü (sas), ailesini Medine’ye getirmesi için Zeyd b. Hârîse’yi Mekke’ye gönderdiğinde Üsâme ve annesi de onlarla birlikte hicret etti. Allah Resûlü (sas) onları Medineli Müslümanların muhacirlere oturmaları için verdiği bir eve yerleştirdi.^[293]

O günkü muhacirlerin durumunu anlatan Enes b. Mâlik şöyle der:

“Muhacirler Mekke’den Medine’ye gelince yanlarında hiçbir şeyleri yoktu. Medineliler bağ bahçe sahibiydiler. Muhacirler gelince her yıl elde ettikleri ürünlerin yarısını onlara verdiler. Annem Ümmü Süleym bahçemizin mahsulünün bir kısmını Resûlullah’a (sas) götürünce onları Üsâme’nin annesine verdi.”^[294]

Üsâme b. Zeyd Medine’ye kısa bir sürede alıştı. Allah Resûlü (sas) onu ev halkından biri olarak görüyordu. Bu sevgi ve yakınlık onun

peygamber evine rahatça girip çıkmasına, yakınında bulunmasına vesile oldu.

Hız. Âişe'nin anlattığı bir olay Üsâme'nin (ra) Peygamber Efendimiz'e ne kadar yakın olduğunu açıkça göstermektedir:

“Bir gün Üsâme, Resûlullah'ın yanına geldi. Düşmüştü. Başını kapının eşiğine çarpmış, yüzü kanıyordu. Resûlullah onu bu hâlde görünce:

– Ey Ebû Bekir'in kızı! Çocuğun yüzündeki kanı sil, buyurdu. Hemen kalktım, bir bezle yüzünü sildim. Çocuğum olmadığı için çocuğun yüzünün temizlenmesini tam olarak beceremiyordum. Bunun için Üsâme'nin yüzünü Resûlullah'ın istediği gibi yıkayıp silemedim. Bunu görünce onu yanına alıp güzelce yüzünü yıkadı. Sonra öpüp sevdi. Üsâme gitmeyip bizimle oturdu. Resûlullah ona bakarak gülümsedi. Sonra da bana:

– Üsâme ne güzel bir kız çocuğu olurdu! O kız olsaydı onu güzelce giydirir, süsler ve sana verirdim, buyurdu.”^[295]

Hız. Peygamber'in yanında onun terbiyesi altında büyümeye devam eden Üsâme b. Zeyd ona hizmet ediyor, emirlerini büyük bir zevkle yerine getiriyordu.

Üsâme b. Zeyd (ra) anlatıyor:

“Bir gün Resûlullah (sas) beni yanına çağırdı. Bir kap içerisinde biraz et vererek onu Hız. Osman'ın evine götürmemi emir buyurdu. Kabı götürüp içeri girdiğimde Hız. Osman, eşiyle oturuyordu. Şimdiye kadar onlar gibi birbirine güzel davranan kimse görmemiştim. Hayranlıktan bir Hız. Osman'a bir Hız. Rukiyye'ye bakıyordum. Onları seyrederken dalıp kalmışım. Durumu fark ettiğimde zaman epeyce ilerlemişti. Hemen Resûlullah'ın yanına geri döndüm. Bana nerede kaldığımı sordu. Ardından da ben daha bir şey söylemeden:

– İstersen seni alıkoyan şeyi ben söyleyeyim. Bir Osman'a baktın bir Rukiyye'ye. Sonra içinden ‘Bunlar ne güzel insan!’ dedin, buyurdu.

– Evet ya Resûlullah! Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki bu yüzden geciktim, dedim.”^[296]

Üsâme b. Zeyd'i çok seven Allah Resûlü (sas) zaman zaman gittiği yerlere onu da yanında götürürdü. Bedir Savaşı'ndan hemen önce hastalanan Sa'd b. Ubâde'yi ziyarete gitmek isteyen Allah Resûlü

(sas) merkebine bindi. Üsâme b. Zeyd'i de terkisine bindirerek yanında götürdü.

Üsâme b. Zeyd (ra) anlatıyor:

“Yolda giderken Abdullah b. Übey'e rastladık. O sırada daha Müslüman olmamıştı. Etrafında Müslüman, müşrik ve Yahudi pek çok kimseyle birlikte yüksekçe bir evin gölgesinde oturuyordu. Yanlarına yaklaşıncı hayvanın çıkardığı toz oturanlara doğru gitti. Abdullah b. Übey elbisesinin koluyla yüzünü kapadı ve:

– Bizi toz toprak içinde bıraktın, diye söylendi. Resûlullah (sas) bineğinden inerek yanlarına gitti. Selam verip oturdu. Onlara Kur'ân okudu, İslâm'ı anlattı. Kötülüklerden sakındırarak iyiliklere teşvik edip İslâm'a davet etti. Abdullah b. Übey, Resûlullah'ın anlattıklarından hoşlanmayarak:

– Eğer anlattıkların doğruysa onlardan daha güzel söz yoktur. Ama yine de bizi rahatsız etme! Şimdi gideceğin yere git! Biri yanına gelirse bunları ona anlatırsın, diye çıkıştı. Orada bulunan Abdullah b. Revâha hemen ayağı kalktı:

– Meclisimize buyur! Vallahi bunu hepimiz isteriz, diyerek Abdullah b. Übey'e müdahale etti. Orada bulunan müşrikler ve Yahudiler seslerini yükseltince kargaşa çıktı. Resûlullah onları yatıştırdıca sustular. Sonra da merkebine binerek oradan uzaklaştı. Sa'd b. Ubâde'nin evine geldiğimizde ailesi başına toplanmıştı. Resûlullah, büyük bir endişe ile:

– Vefat mı etti, diye sordu. Ailesi 'Hayır.' deyince Resûlullah duygulandı. Gözyaşlarını tutamayıp ağladı. Yanına yaklaşıp Sa'd b. Ubâde'nin hâl ve hatırını sorduktan sonra biraz önce olanları anlattı. Sa'd b. Ubâde:

– Ya Resûlullah! Onu affet, hoş gör. Siz Medine'ye gelmeden hemen önce halk ona teveccüh etmiş, onu kendilerine başkan seçmek üzereydiler. Sizin gelmenizle bu iş iptal oldu. Bundan dolayı size kızıp bu tür işler yapmaya başladı, dedi. Resûlullah evden ayrılırken:

– Allah'ım! Sa'd b. Ubâde ailesine rahmet et, diye dua buyurdu.”^[297]

Allah Resûlü (sas) Bedir Savaşı'na giderken kızı Hz. Rukiyye çok hastaydı. Bunun için Hz. Osman'a kendileriyle gelmeyip kızının

yanında kalması ve onunla ilgilenmesi için müsaade buyurdu. Üsâme b. Zeyd'e de ona yardımcı olmasını emretti. Hz. Rukiyye savaş cereyan ettiği sırada vefat etti. Kuşluk vakti Hz. Osman, Üsâme ve diğer sahâbîlerin yardımlarıyla defin hazırlıkları tamamlayıp cenazeyi kabre götürdü. Gözyaşları içerisinde Peygamber kızını defnetmiş üzerine toprak atıyorlardı. O sırada Zeyd b. Hârise ile Abdullah b. Revâha zaferi müjdelemek için Medine'ye geliyordu. Akîk mevkiine gelince ayrıldılar. Abdullah b. Revâha evleri dolaşarak:

– Müjde! Zafer kazandık! Pek çok müşrik öldürüldü, birçoğu da esir oldu. Rebîa'nın oğulları, Ebû Cehil, Ümeyye öldürüldü... diye duyuru yaptı. Onu duyan çocuklar peşine takılarak:

– Ebû Cehil öldürüldü... Ümeyye öldürüldü, sözleriyle bağırmaya başladılar.

Zeyd b. Hârise ise Allah Resûlü'nün (sas) devesi Kasvâ ile cenazeyle ilgilenenlerin bulunduğu taraftan şehre girmiş, onlara doğru ilerliyordu. Münafıklar onu Allah Resûlü'nün (sas) devesi üzerinde görünce Müslümanların yenildiğini düşündüler. Onlardan biri büyük bir sevinçle:

– Bak efendiniz ve onunla birlikte olan herkes öldürülmüş, dedi. Bir başkası:

– Arkadaşlarınız darmadağınık olmuşlar. Artık bir daha toparlanamazsınız. Muhammed ve onun arkadaşlarının önde gelenlerinin hepsi öldürülmüş. Baksana Zeyd b. Hârise onun devesine binmiş, korkudan dili tutulmuş bir hâlde doludizgin buraya doğru geliyor, dedi.

Münafıkların sözlerini duyan Üsâme b. Zeyd çılgına döndü. Yerinden fırladı. Babasına doğru koşmaya başladı. Babasına yaklaştığında onun:

– Ey Medine halkı! Müjdeler olsun! Müslümanlar zafer kazandılar, diye seslendiğini duydu. Nefes nefese kalmıştı, büyük bir endişeyle babasına söylediklerinin doğru olup olmadığını sordu. Babası:

– Vallahi doğru söylüyorum ey oğul, deyince Üsâme b. Zeyd ikna oldu. Büyük bir sevinçle koşarak geri döndü. Münafığın yakasına sarılarak:

– Sen Resûlullah ve Müslümanlar için nasıl böyle bir söz söylersin? Resûlullah gelince hemen senin boynunu vurduracağım, diye çıkıştı.

Adam sinsice her zaman yaptıklarını yaptı:

– Benim suçum yok, ben de başkalarından duydum, diyerek kendini temize çıkarmaya çalıştı.

Biraz önce peygamberlerinin sevgili kızını toprağa vermenin hüznünü yaşarken Hz. Peygamber'in vefat haberiyle sarsılmışlardı. Şimdi de onun yaşadığı ve müşriklere karşı büyük bir zafer kazandığı müjdesiyle seviniyorlardı. Bu duygular içinde merakla beklerken İslâm ordusunun geldiğini gördüler. Üsâme b. Zeyd koşarak Allah Resûlü'nün (sas) yanına gitti. Allah Resûlü (sas) onu devesine bindirdi. O sırada elleri boynundan bağlı olan Süheyl'e uzun uzadıya bakan Üsâme:

– Ya Resûallah! Bu Yezîd'in babası değil mi, diye sordu. Savaşta esir alındığını öğrenince Mekke'de yaşadığı eski günleri hatırladı ve gayri ihtiyarî:

– O, Mekke'de insanlara yemek yedirirdi, sözleriyle çocuk kalbinde kalan güzelliklerden birini sundu. Peygamber Efendimiz:

– Evet, insanlara yemek yedirirdi ama aynı zamanda Allah'ın nurunu söndürmek için de gayret ederd. Allah şimdi bize onu yakalama imkânı verdi, buyurdu. [\[298\]](#)

Hz. Abbâs Bedir Savaşı'ndan bir yıl sonra Mekkelilerin büyük bir orduyla Medine üzerine gittiğini haber verince Allah Resûlü (sas) ashâbından cihat için hazırlanmalarını istedi. O sırada Üsâme b. Zeyd on üç yaşlarında bir çocukt. Yaşına aldırmadan hemen hazırlıklara başladı. Kendi yaşlarındaki birkaç arkadaşıyla birlikte orduya katıldı. Ordu hareket edip Medine dışında Cirâne'ye varınca Allah Resûlü (sas) orduyu teftiş etti. Orduda onun gibi kalpleri iman ve cesaretle dopdolu pek çok çocuk vardı. Yaşları küçük olduğu için onların savaşa katılmalarına izin vermeyen Hz. Peygamber, onları Medine'ye geri gönderdi. [\[299\]](#)

Hz. Peygamber'i (sas) Sevindiren Olay

Üsâme b. Zeyd annesi gibi siyah tenliydi. Babası ise beyazdı. Hiçbir ayrıntıyı kaçırmayan münafıklar, bu durumu kendilerince büyük bir fırsat olarak gördüler. Üsâme'yi gördükleri her yerde “Bu Zeyd'in oğlu değildir!” dediler. Üsâme bu duruma çok üzülse de kimseye belli etmemeye çalışıyordu. Bu dedikodu yalnızca onu değil Allah Resûlü'nü (sas) de çok üzmüştü.

Bir gün baba oğul bir yerde uzanmış yatıyorlardı. Allah Resûlü (sas) ise hemen yanlarındaydı. İkisinin de üzerleri örtülü, yüzleri kapalı, ayakları dışarıdaydı. O sırada insanların beden yapısından çok iyi anlayan bir adam yanlarına yaklaştı. Örtünün altından dışarı çıkmış olan biri beyaz, diğeri siyah tenli ayaklara bakarak:

– Bu ayaklar birbirlerindendir. Ayakların sahiplerinden biri diğerrinin babası ya da kardeşidir, dedi. Bu sözlerini duyan Allah Resûlü (sas) sevincini Hz. Âişe ve çevresindeki sahâbîlerle paylaştı.

Hz. Âişe (r.anhâ) anlatıyor:

“Bir gün Resûlullah büyük bir sevinçle yanıma geldi. Sevinçten âdeta yüzü parıldıyordu. Bana şöyle buyurdu:

– Ya Âişe! Gördün mü? Biraz önce Mücezziz, Zeyd b. Hârise ve Üsâme’nin üzerleri örtölüyken ayaklarına baktı da ‘Şüphesiz bu ayaklar birbirinden olmalıdır.’ dedi.”^[300]

En Sevgili’nin Sevgilisi

Babası Zeyd b. Hârise, Allah Resûlü’nü (sas) sevip anne babasına tercih ettiğı gibi Hz. Peygamber de onu sevmiş, ailesinden saymıştı. Bu sevgi Müslümanlar arasında yayılmış, babasını “Zeydu’l-Hubb” diye isimlendirerek ona “Resûlullah’ın Sevgilisi” lakabını vermişlerdi. Oğlu Üsâme’ye de “Hibbû Resûlillâh (Resûlullah’ın sevdiği kişi)” veya babasından dolayı “Hibbû’bni’l-hib (Resûlullah’ın sevdiği kişinin sevgili oğlu)” denildi.

Peygamber Efendimiz zaman zaman ona olan sevgisini dile getirir ve “*Üsâme en çok sevdiğim kişilerdendir. Size ona iyi davranmanızı tavsiye ediyorum. Onun salihlerinizden biri olacağını umuyorum.*” buyururdu.^[301]

Üsâme b. Zeyd (ra) anlatıyor:

“Resûlullah (sas) beni severek bir dizine oturtur, Hz. Hasan’ı diğerr dizine oturturdu. Sonra bizi bağrına basar ve: ‘Allah’ım! Ben bunlara merhamet ediyorum, sen de merhamet et! Allah’ım ben onları seviyorum, sen de sev!’ diye dua buyururdu.”^[302]

Mescid-i Nebvî’ye gittiğim bir gün Hz. Ali ve Hz. Abbâs orada oturuyordu. Beni görünce:

- Ey Üsâme! Resûlullah’a giderek huzuruna çıkmamız için izin al, dediler.
- Olur, diyerek Resûlullah’ın yanına gittim.
- Ya Resûlullah! Hz. Ali ve Hz. Abbâs kapının önünde, içeri girmek için sizden izin istiyorlar, dedim.
- Niçin geldiklerini biliyor musun, diye sordu. Ben:
- Hayır ya Resûlullah! Vallahi niçin geldiklerini bilmiyorum, dedim.
- Ben onların niçin geldiklerini biliyorum. İçeri al, buyurdu. İçeri girdiler. Selamdan sonra Hz. Ali:
- Ya Resûlullah! Ailenden kimi daha çok seviyorsun diye sormaya geldik, dediler. Resûlullah:
- Kızım Fâtıma’yı buyurdu. Hz. Ali:
- Ev halkını sormuyoruz. Onların dışındaki aileni soruyoruz, dedi.
- Ailemden en fazla sevdiğim Allah’ın ve benim kendisine ihsanda bulunduğum Üsâme b. Zeyd’dir, buyurdu...”[303]

Hz. Âişe (r.anhâ) anlatıyor:

“Bir gün Resûlullah (sas) benden Üsâme’nin burnunu temizlememi istedi. Ardından da

- Ey Âişe! Onu sev. Çünkü ben onu seviyorum, buyurdu.”[304]

Bu sevgiden dolayı Hz. Âişe: “Allah ve Resûlü’nü seven Üsâme’yi sevsin!” ya da ‘Üsâme benim en sevdiğim kişilerdendir.’ hadislerini duyduktan sonra kimse ona kin tutamaz.” demiştir. Bu sevgiye çok değer veren Üsâme b. Zeyd, parmağından çıkarmadığı yüzüğünün üzerine “Resûlullah’ın sevdiği” ibaresini yazdırmıştı.[305]

Hz. Peygamber ile Anıları

Yakınlığı nedeniyle sürekli Allah Resûlü’nün (sas) çevresinde bulunan Üsâme b. Zeyd’in onunla pek çok anısı vardı. Bu anıları bizzat kendisi şöyle anlatmaktadır:

“Bir gün Resûlullah’ın (sas) yanına gittiğimde onu üzgün gördüm. Ne olduğunu sordum.

- Cebrâil bana geleceğini söylediği hâlde üç gündür gelmedi, buyurdu. Tam o sırada bir köpek gördüm. Elimi başıma koyarak bağırınca bana ne olduğunu sordu.

– Köpek, dedim. Resûlullah da onu görünce sahâbîlere köpeği evden çıkarmalarını emretti...”[306]

Genç Üsâme'nin en çok hoşlandığı zamanlardan biri de bayramlardı. Allah Resûlü (sas) bayram olunca Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Fadl ve Abdullah b. Abbâs, Üsâme, kardeşi Eymen ve babası Zeyd'le birlikte bayram yerine giderdi. Namaz kılınacak yere gidinceye kadar yol boyunca yüksek sesle tekbir getirirlerdi. [307]

Onu sevindiren bir başka şey ise Allah Resûlü'nün (sas) savaşa gitmediği zamanlarda silahını Hz. Ali'ye ya da kendisine emanet etmesiydi. [308]

Mekke müşriklerinden Hakîm b. Hizâm Yemen hükümdarlarından Seyf b. Zîyezen'e ait bir hırkayı Peygamber Efendimiz'e hediye etmek niyetiyle satın almıştı. Medine'ye uğradığında hediyesini Allah Resûlü'ne (sas) takdim etti. Hz. Peygamber müşriklerden hediye kabul edemeyeceğini söyleyerek hırkayı elli dinara satın aldı. Hırkayı sadece bir cuma günü giydikten sonra Üsâme'ye giydirdi. Sonrasında neler olduğunu Hakîm b. Hizâm şöyle anlatır:

“Sattığım hırkayı Resûlullah (sas) minberdeyken üzerinde gördüm. Çok yakışmıştı. Daha sonra bu hırkayı Üsâme'nin üzerinde görünce:

– Peh peh! Ey Üsâme! Zîyezen'in hırkasını giymişsin, dedim. O sırada yanında bulunan Resûlullah, Üsâme'ye:

– Ona benim Zîyezen'den, babamın da onun babasından daha değerli olmasına engel nedir diye sorsan ya, buyurdu.” [309]

Allah Resûlü (sas) bir başka zaman ona İslâm elçisinin kendisine kral hediyesi olarak getirdiği elbiseyi hediye etmişti.

Üsâme b. Zeyd (ra) anlatıyor:

“Resûlullah (sas) Dıhyetü'l-Kelbî'nin hediye olarak getirdiği Kıptî Mısır kumaşından dokunmuş elbisesini bana hediye etmişti. Ben de onu eşime verdim. Resûlullah elbiseyi üzerimde görmeyince:

– Ne oldu? Kıptî kumaşından olan elbiseyi giymemişsin, diye sorunca:

– Onu giymesini için eşime verdim, dedim.

– O zaman eşine söyle, altına iç gömlek giysin. Onu giymezse vücut hatlarının gözükmesinden korkarım, buyurdu.” [310]

Tüm sahâbîler gibi Üsâme b. Zeyd de öğrenme bilincine ve sorumluluğuna sahipti. Hz. Peygamber'i gözler, hangi olay karşısında nasıl bir tavır takındığını anlamaya çalışırdı. Sürekli çevresinde olduğundan bu yolla pek çok şey öğrenmişti. Ayrıca

öğrenmek istediği bir konu olursa çekinmeden Allah Resûlü'ne (sas) sorardı. Öğrendiklerini ise vakit kaybetmeden hayatına tatbik ederdi.

Yıllar sonra Üsâme b. Zeyd'in hizmetine bakan biri onunla Vâdilkurâ'ya doğru yolculuk yaparken seferde oldukları hâlde pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmaya devam ettiğini gördü. Ona:

– Yolculuk sırasında bile pazartesi, perşembe günleri oruç tutuyorsun. Artık yaşlandın, vücudun zayıfladı, diyerek nafile oruç tutmasının doğru olmadığını ima etmeye çalışınca:

– Resûlullah (sas) pazartesi ve perşembe günleri oruç tutar ve *"İnsanların amelleri pazartesi ve perşembe günleri Allah'a sunulur."*^[311] buyururdu diyerek, sünnete uymak için bu günlerde oruç tutmaya devam edeceğini belirtmişti.^[312]

Bir soru üzerine de Allah Resûlü'nün (sas) nasıl oruç tuttuğunu şöyle anlatır:

"Bazen 'Orucunu açmayacak!' denecek kadar üst üste oruç tutar bazen de 'Hiç oruç tutmayacak!' denecek kadar uzunca bir süre nafile oruç tutmazdı. Bir gün kendisine:

– Ya Resûlullah! İki gün dışında bazen orucunu hiç açmayacakmışçasına uzun bir zaman oruç tutuyorsunuz, bazen de hiç oruç tutmayacak kadar uzun süre oruç tutmuyorsunuz, diye sordum.

– Pazartesi ve perşembe günleri amellerin Rabbü'l-Âlemin'e sunulduğu günlerdir. Amelim O'na sunulurken oruçlu olmak isterim, buyurdu."^[313]

Peygamber Efendimiz'in Şaban ayında oruç tutmaya özen gösterdiğini gören Üsâme b. Zeyd, bir gün:

– Başka aylarda Şaban ayındaki kadar oruç tutmuyorsunuz. Bunun sebebi nedir, diye sordu.

– Şaban ayı Receb ile Ramazan aylarının arasında olduğundan insanların bu ayda oruç tutmayı ihmal ettiklerini görüyorum. Hâlbuki bu ay amellerin âlemlerin Rabbine yükseldiği aydır. Amelim yükselirken oruçlu olmak isterim, buyurdu.^[314]

Üsâme b. Zeyd (ra) anlatıyor:

"Yılda bir ay oruç tutardım. Bir gün bunu Resûlullah'a (sas) anlatarak yaptığının doğru olup olmadığını sordum.

– Şevval ayında tutmaya ne dersin, buyurarak orucumu bu ayda tutmamı işaret etti.”[315]

Münafıkların Hz. Âişe’ye iftira attığı günler, Müslümanlar için zamanın geçmediği zor günlerdi. Münafıkların iftiralarını duyan Allah Resûlü (sas) eşinden asla şüphelenmemişti. Yine de pek çok kişiyle istişare yaparak onların fikirlerine ve bilgilerine başvurdu. Bilgisine başvuru arasında Ümmü Eymen ve oğlu Üsâme de vardı. Allah Resûlü (sas) Ümmü Eymen’e:

– Âişe’yi nasıl bir hanım olarak bilirsin, diye sorduğunda cevap netti. Ümmü Eymen:

– Hâşâ! Ne kulaklarım onunla ilgili kötü bir söz duydu ne de gözlerim onunla ilgili kötü bir şey gördü. Ben onunla ilgili yalnızca güzel şeyler bilir, hakkında güzel şeyler düşünürüm, dedi.[316]

Allah Resûlü (sas) Üsâme’ye sorduğunda o da annesi gibi Hz. Âişe’yi hayırla andı ve:

– Ya Resûlullah! O, ailenizdir. Biz onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz. Onun hakkında söylenenler yalan ve iftiradır, dedi.[317]

Hz. Peygamber’in Tavsiyeleri

Peygamber Efendimiz zaman zaman sahâbîlere özel tavsiyelerde bulunurdu. Bu tavsiyelerle şereflenenlerden birisi de Üsâme b. Zeyd’dir. Bir gün Allah Resûlü’nün (sas) huzuruna çıktığında onu güler yüzle karşılayarak:

– Ey Üsâme! Cennet yolundan ayrılma! Ondan saparak başka yollara girmekten sakın, diye tavsiyede bulundu. Üsâme:

– Ya Resûlullah! Bana bu yolu en hızlı şekilde nasıl kat edeceğimi söyler misin, diye sorunca Allah Resûlü (sas) ona şöyle buyurdu:

“Öğle sıcağında susuz kal! Nefsini bu ve dünyanın diğer lezzetleri konusunda sınırla! Allah’ın haram kıldığı şeylerden uzak dur!

Ey Üsâme! Cennet halkı oruçlunun ağız kokusundan zevk duyar. İyi bil ki oruç, ateşe karşı kalkandır. Oruca sarıl! Çokça teheccüd namazı kılarak ve secde ederek Allah’a yaklaş! İyi bil ki şereflerin en üstünü gece namazıdır. Kulun Rabbi’ne en yakın olduğu an secde olduğu andır. Allah kulunun bu hâliyle meleklerle övünür, sevinçle kuluna yönelir.

Ey Üsâme! Aç olan herhangi bir canlı kıyamet günü Allah katında bu hâinden dolayı seninle hesaplaşmasın!

Ey Üsâme! Kıyamet günü Allah'a en yakın olanlar tefekkürü, açlığı, uykusuzluğu ve hüznü en uzun olanlardır. Onlar en hayırlı ve en iyi kimselerdir. Onlar bir yere gittiklerinde tanınmazlar. Oradan ayrıldıklarında aranmazlar. Hastalandıklarında ziyaret edilmezler. Öldüklerinde cenazelerine gidilmez. İnsanlar onlara baktığında 'Bunlar deli yahut şaşkın!' derler. Hâlbuki onlar ne deli ne de şaşkındırlar. Bilakis onlar Allah'ın aşkı ve rızasını kazanmaya çalışmakla meşguldürler. İyiliği emreder, kötülükten sakındırır ve bu yolda ölürler.

Ey Üsâme! İnsanlar her türlü güzel, leziz yemekler yerken onlar sıradan şeyler yerler. İnsanlar yatarken, başlarını yumuşak yastıklara koyarken onlar tahtayı yastık yaparlar. İnsanlar lezzet ve şehvetleriyle tatmin olurken onlar açlık ve susuzluğu nimet olarak sayarlar. İnsanlar rahattan gülerken onlar hüzünden ağlarlar. İnsanlar eğlence ve sohbet meclislerinde eğlenip coşarken onlar mescidleri, zikir halkalarını, huşu ve korku içindeki yalnızlığı, tefekkürü tercih ederler. İnsanlar kendilerini dünyaya kaptırırken onlar az ve geçici olana karşılık çok ve devamlı olanı satın almakla meşguldürler.

Ey Üsâme! Allah o kullarında dünya ve ahiret sıkıntısını birleştirmez. Onlar için cennet vardır. Onlar Allah dostlarıdır. Ah onları bir görseydim... Yeryüzü onlarla rahmete kavuşur. Bu rahmetten dolayı zalimler onlardan razıdırlar. İnsanlar peygamberlerin ahlâkını ve yaşantısını kaybederken onlar bu yaşantıyı korur, ona sımsıkı sarılırlar.

Ey Üsâme! Gerçekten isteyenler onlar gibi isteyenlerdir. Aldananlar, onlar gibi istemeyenlerdir. Hasrette olanlar, onların takvası ve amellerinden uzak olanlardır.

Ey Üsâme! Onlar yeryüzünde bulundukları her bölge için güvencedirler. Yer, onları kaybettiğinde ağlar. Yer, bu ağlamasını onların yerini dolduran birileri gelinceye kadar devam ettirir. Zalim, onların olmadığı beldeyi ister.

Ey Üsâme! Bu insanlarla dost ve arkadaş ol! Belki onlar sebebiyle kurtuluşa erersin!"

– Ya Resûlullah! Dua buyur da ben de onlardan olayım, dediğinde “Allah’ım! Onu onlardan biri kıl.” buyurdu.^[318]

Evliliği

Hanım sahâbîlerden Fatma b. Kays eşinden ayrılmış ve iddeti bitince Hz. Muâviye ve Ebû Cehm ona evlilik teklifinde bulunmuştu. Allah Resûlü’ne (sas) giderek kendine yapılan teklifleri anlatarak istişare etti. Eş adayları hakkındaki fikrini sordu. Allah Resûlü (sas) ona eş adaylarının olumsuz yönlerini hatırlatarak Üsâme b. Zeyd’le evlenmesini tavsiye buyurdu. Ancak ailesi azatlı bir köle olan Üsâme ile evlenmesine sıcak bakmadı. Lakin hanım sahâbî ailesi gibi düşünmüyordu.

Fatma bint. Kays (r.anhâ) anlatıyor:

“Ben Resûlullah’ın (sas) Üsâme b. Zeyd hakkında ‘*Beni seven Üsâme’yi de sevsin!*’ dediğini duymuştum. Resûlullah onunla evlenmemi tavsiye edince ailemin onun hakkındaki olumsuz tavrına karşı çıkararak Resûlullah’ın dediğinden başkasıyla evlenmeyeceğimi söyledim. Sonra Resûlullah’a giderek:

– Emrim senin elindedir. Beni dilediğinle evlendir, dedim. Bana:

– Allah ve Resûlü’ne itaat etmen senin için en hayırlısıdır, buyurdu.

Ben de tavsiyesine uyarak Üsâme b. Zeyd’le evlendim.”^[319]

Üsâme b. Zeyd ile Fatma bint. Kays, Allah Resûlü’nün (sas) duasının bereketiyle mutlu bir yuva kurdu. Bu evlilikten Cübeyr, Zeyd ve Âişe adında üç çocukları oldu. Halk çocuklarını babaları gibi “Sevgilinin Oğulları” diye andı.^[320]

Savaş Anıları

Allah Resûlü (sas) her askerî sefer düzenlediğinde yaşının küçük olduğuna aldırmadan orduya katılmış lakin geri çevrilmişti. İşte yine Hendek Savaşı’nda Müslümanlara ihanet eden Mürreoğulları’nın üzerine iki yüz kişilik bir birlik gönderiliyordu. Üsâme b. Zeyd de bu birliğin içerisinde yer aldı. Bu onun ilk savaş tecrübesi olacaktı.

Ordu dualarla Medine’den harekete etti, Mürreoğulları’nın yurduna kadar ilerledi. Düşmanın yeri tespit edilince savaş hazırlıklarına başlandı. Komutan kısa bir konuşma yaptıktan sonra sahâbîleri ikişer

ikişer ayırdı ve birbirlerinden ayrılmamalarını sıkı sıkıya tembih etti. Sonra da:

– Tekbir getirince siz de tekbir getirip saldırıya geçin, dedi.

İslâm ordusu günün sonunda büyük bir zafer kazandı. Sahâbîler geri dönmüş ancak Üsâme hâlâ ortalarda yoktu. Gece geç saatte gelince komutan kızdı. Üsâme b. Zeyd geç kalmasının sebebini anlatmaya başladı:

– Bir adamın ardına düştüm. Beni çok kızdırdı. Sonunda onu yakaladım. Tam kılıcımı kaldırıp vuracakken “Lâ ilâhe illallah” deyince komutan:

– Sen ne yaptın? Kılıcını kınına soktun değil mi, dedi. Üsâme, öldürünceye kadar peşini bırakmadığını söyleyince komutan:

– Çok yanlış yapmışsın. Sen “Lâ ilâhe illâlah” diyen birini nasıl öldürdün, diyerek ona kızdı.

Üsâme b. Zeyd, büyük bir hata yaptığının farkına varmıştı ama iş iştenden geçmişti. Üzüntüden ne yapacağını bilemedi. Bu üzüntüsünü şöyle anlatır:

“O an kalbime büyük bir korku düştü. Resûlullah’ın (sas) yanına gidinceye kadar yemeden içmeden kesildim. Resûlullah’ın huzuruna varınca bana sarıldı, öptü.”

Allah Resûlü (sas) Üsâme’ye güzel sözler söyleyerek onu taltif etti. Peygamberimiz ondan sonra diğer sahâbîlerle konuşmaya başladı. Sahâbîler:

– Ya Resûlullah! Üsâme sefer sırasında bir kişiyle karşılaştı. Adam “Lâ ilâhe illâlah” dediği hâlde onu vurup öldürdü, dediler. Allah Resûlü (sas) duyduklarından çok rahatsız oldu. Yüzünü başka tarafa çevirdi. Sahâbîler ısrarla aynı şeyi söylemeye devam edince başını kaldırıp Üsâme’ye bakan Allah Resûlü (sas):

– Ey Üsâme! Sen “Lâ ilâhe illâlah” diyen birini mi öldürdün? “Lâ ilâhe illâlah” diyen birini nasıl öldürürsün, diye kızdı. Üsâme:

– Ya Resûlullah! O bunu ölüm korkusundan dolayı söyledi, diye kendini savunduysa da Allah Resûlü (sas):

– Bunu anlamak için kalbini mi açıp baktın? Demek “Lâ ilâhe illâlah” diyen birini öldürdün, buyurdu.

Üsâme der ki: “Resûlullah (sas) bu sözünü o kadar çok tekrarladı ki içimden o gün yeni Müslüman olmuş ve o adamı öldürmemiş olmayı diledim.”^[321]

On yedi-on sekiz yaşlarına girdiği sıralarda Allah Resûlü (sas) Rumlar üzerine üç bin kişilik bir ordu gönderdi. Ordu komutanı babasıydı. Babasının komutasında o da sefere gidiyordu. Ordu yola çıkacağı zaman Allah Resûlü (sas) askerlere:

– Ordu komutanınız Zeyd b. Hârise'dir. Eğer Zeyd b. Hârise öldürülürse yerine Câfer b. Ebû Tâlib geçsin! O da öldürülürse yerine Abdullah b. Revâha geçsin! O da öldürülürse aranızdan birini komutan seçin, buyurdu.

Bu sözlerin anlamı açıktı. İsimleri sayılan kişiler şehid olacaktı. Bütün bunları duyan Üsâme, babasıyla Mûte'ye doğru giderken gönlünden neler geçiyordu bilinmez ama Mûte'de savaş başladığında Allah Resûlü'nün (sas) sözleri aynen gerçekleşti. Babasının şehid oluşuna bizzat şahit oldu. Müslümanlar Hâlid b. Velîd'i komutan seçtiler. Hâlid b. Velîd eşsiz bir manevrayla üç bin kişilik İslâm ordusunu yüz bin kişilik Rum ordusu tarafından yok edilmeden geri çekerek kurtardı.

İslâm ordusu Medine'ye dönünce Üsâme gözyaşları içinde Allah Resûlü'nün (sas) yanına gitti. Onun bu hâlini görünce Peygamber Efendimiz de ağlamaya başladı. Daha sonra hiçbir şey konuşmadan huzur-u saadetten ayrılıp evine gitti. Ertesi gün Üsâme yine Efendimizi görmeye gitti. Mescid-i Nebevî'de beklerken Allah Resûlü (sas) oraya geldi. Üsâme'yi görünce:

– Dün senin bana geldiğin yerde bugün ben sana geliyorum, buyurdu. Ona latife yaparak kalbini rahatlatmak istedi. [\[322\]](#)

Allah Resûlü (sas) onları ziyarete gittiğinde evin küçük kızı hüngür hüngür ağlıyordu. Gördüğü manzara karşısında kendini tutamadı ve onunla birlikte ağlamaya başladı. Hıçkırıyordu. Sahâbîlerden biri:

– Bu ne hâl ya Resûlullah, deyince:

– *Bu sevenin sevdiğine olan sevgisidir*, buyurdu. [\[323\]](#)

Mûte Savaşı hakkında sahâbîlerden bilgi alan Allah Resûlü (sas), Hâlid b. Velîd'i kendilerine komutan olarak seçtiklerini öğrenince Üsâme'yi kastederek:

– Babası şehid olanı komutan yapsaydınız ya, buyurdu. Peygamberimiz bu sözyle onun komuta kabiliyetine işaret ettiği rivayet edilir. [\[324\]](#)

Allah Resûlü (sas) fetih için Mekke'ye girerken Üsâme b. Zeyd'i terkisine almıştı. Üsâme yolda:

– Yarın nerede konaklayacaksınız? Kendi evinize mi ineceksiniz, diye sorduğunda Allah Resûlü:

– Akîl bize ev mi bıraktı! Kinâneoğulları vadisine ineceğiz, buyurdu. [325]

Burası bir zamanlar Mekkelilerin Müslümanları abluka altına alarak zulmetmek için anlaşma yaptıkları vadiydi. Şimdi kaderin bir tecellisi olarak Allah Resûlü (sas) ve Müslümanlar burada Mekke Fatihisi olarak bulunuyorlardı.

Allah Resûlü'nün (sas) evine o sırada henüz İslâm ile şereflenmemiş olan Hz. Ali'nin kardeşi Akîl tarafından el konulmuştu. Mekke'nin fethi sırasında kimsenin evinde konuk olmayan Hz. Peygamber, çadırda kalmayı tercih etmişti. Mekke'ye girince doğruca Kâbe'ye gitti, sonra devesinden indi. Kâbe'nin anahtarını istedi. Bütün sahâbîler Kâbe'ye toplanmış neler olacağını gözlüyorlardı. Osman b. Talha, Kâbe'nin kapısını açtı. Peygamber Efendimiz yanına Bilâl-i Habeşî ve Üsâme b. Zeyd'i alarak herkesin meraklı bakışları arasında Kâbe'ye girdi. Bir yanında daha düne kadar köle olan Bilâl-i Habeşî, diğer yanında azatlı kölesi Zeyd b. Hârise'nin oğlu Üsâme vardı. İçeri girildikten sonra kapılar kapandı. Bundan sonra yaşananları, içeride olup bitenleri Üsâme b. Zeyd şöyle anlatır:

“Resûlullah (sas) Kâbe'ye girince içini dolaşarak her tarafında dua etti. Çıkmadan hemen önce de iki rekât namaz kıldı. Kâbe'nin duvarlarındaki resimleri görünce su getirilmesini istedi. Su gelince onları silmeye başladı.” [326]

Dışarı çıktıklarında Hâlid b. Velîd insanları kapıdan uzaklaştırmaya çalışıyordu. Allah Resûlü (sas) bir süre kapının önünde durdu. Kapının kanatlarını tutarak konuşma yapmak için insanlara döndü. İnsanlar onu dinlemek için oturunca Allah'a(cc) hamd ve sena ettikten sonra:

– Size ne yapacağımı sanıyorsunuz, buyurdu. Mekkeliler:
– Senin hakkında hayır söyleriz ve güzel düşünürüz. Sen değerli bir kardeşimizin değerli oğlusun. Şimdi güç senin elinde, dediler.
– Size kardeşim Yûsuf'un (as) dediği gibi diyorum: *“Bugün sizi kınama yok! Allah sizi bağışlasın! Şüphesiz O, merhametlilerin en merhametlisidir.”* [327] buyurdu. [328]

Mekke'nin fethi Üsâme b. Zeyd'i çok heyecanlandırmıştı. Fethin sevincini doyasıya yaşarken pek çok şeye şahit oldu. Bunlardan biri

de soylu bir hanımın hırsızlık vakasıydı.

İslâm ordusu Mekke’de bulunduğu sırada halkın ileri gelen ailelerinin hanımlarından Fatma bint. Esed, bir takı çalarken yakalanmıştı. Hanımın cezalandırılması Mekkelilere ağır geldi. Cezasını kaldırmak için çareler aramaya başladılar. Sonunda Allah Resûlü (sas) ile konuşmaya karar verdiler. Onunla böyle bir şeyi konuşmaya kim cesaret edecekti?

Aralarında konuştuktan sonra:

– Onunla ancak çok sevdiği Üsâme b. Zeyd konuşabilir, dediler. Sonra da durumu Ona anlatarak hanımın cezalandırılmaması için Hz. Peygamber’e rica etmesini istediler.

Söylenenler hoşuna gitmese de gelenleri kıramayan Üsâme b. Zeyd, Allah Resûlü’ne (sas) ricada bulununca Peygamber Efendimiz çok kızdı. Yüzü kıpkırmızı oldu. Ardından:

– Ey Üsâme! Allah’ın koyduğu cezalar konusunda mı benimle konuşuyorsun, diye çıkışınca Üsâme, büyük bir hata yaptığını anladı.

Akşam namazından sonra halka hitap eden Allah Resûlü (sas), Allah’a hamd ve sena ettikten sonra onlara şöyle buyurdu:

“Sizden önce yaşayan insanlar, halkın ileri gelenlerinden biri hırsızlık yaptığıında onu cezalandırmazdı. Zayıf, sıradan biri hırsızlık yaptığıında ise onu affetmeyip elini keserlerdi. Bu şekilde yaptıkları için helak oldular. Nefsim kudreti elinde bulunan Allah’a yemin olsun ki Fâtıma bint. Muhammed bile hırsızlık yapsa onun elini keserim.” buyurdu. [\[329\]](#)

Üsâme b. Zeyd, Mekke’nin fethinden sonra kardeşi Eymen’le birlikte Huneyn Gazvesi’ne katıldı. İslâm ordusunun ilk başlarda dağıldığı sırada sebat edip Peygamber Efendimiz’i koruyan az sayıdaki kahramanlar arasındaki yerini aldı. [\[330\]](#)

H. Peygamber’e (sas) Hizmeti

Allah Resûlü’nün (sas) terbiyesinde yetişip en yakınında olan Üsâme b. Zeyd, ona hizmet eder, emirlerini yerine getirirdi. [\[331\]](#)

H. Peygamber, onu, kızı H. Rukiyye’nin vefatyla sonuçlanan hastalığı sırasında H. Osman’a yardım için görevlendirmişti. Daha sonra H. Ali’nin annesi Fatma bint. Esed ve Peygamber Efendimiz’in diğer yakınlarının cenazelerinde de yardım etmişti. [\[332\]](#)

Üsâme (ra) Veda Haccı'nda Hz. Peygamber'in yanından ayrılmayarak ona hizmet etmenin erişilmez hazzını yaşadı. Bu hizmetin şahitlerinden biri olan Ümmü Husayn şöyle der:

“Resûlullah (sas) ile birlikte Veda Haccı yaptım. Hac esnasında Üsâme ve Bilâl'i gördüm. Biri Resûlullah'ın devesinin yularını tutmuş, diğeri elbisesiyle onu güneşten korumaya çalışıyordu. Akabe Cemresi'ne gelinceye kadar bu şekilde yola devam ettiler.”^[333]

Üsâme b. Zeyd (ra) anlatıyor:

“Arafat'ta bulunduğumuz akşam ben Resûlullah'ın terkisindeydim. Namaz vakti daralmıştı. Güneş batınca Resûlullah arkadan gelen insanların sabırsızlandığını fark etti.

– Yavaş olun ey insanlar! Sakinleşin! Hızlı gitmek iyilik değildir, buyurdu. İnsanlar ona yaklaşıncaya yola devam etti. Onları geçince hızlanmalarını söyledi. İnsanların çoğunun namaz kılınacağını sandığı vadiye kadar bu şekilde geldik. Resûlullah burada devesini çöktürerek indi. Abdest almasına yardım ettim. Abdest alınca:

– Ya Resûlullah! Namaz, dedim. Efendimiz:

– Namaz yeri biraz ileride, buyurdu. Orada namaz kılmadı. Tekrar devesine bindi, yola devam etti. Müzdelife'ye gelince akşam namazını kıldı. Sonra yatsı namazını kıldı.”^[334]

Üsâme b. Zeyd, yassı burunlu siyahî bir gençti. Yemenliler Arafat'tan Müzdelife'ye giderken Allah Resûlü'nün (sas) onun yüzünden geciktiğini düşündüler:

– Şunun yüzünden orada hapis kaldık, diye kızdılar. Hz. Peygamber'in siyahî olan ve kendilerince çirkin gördükleri bir çocuğa bu kadar değer vermesini bir türlü anlayamadılar. Bu içlerinde bir ukde olarak kaldı. Allah Resûlü (sas) vefat edince peygamberin bu tavrını küçümseyerek dinden döndüler.^[335]

Daha sonraları bu hac yolculuğunda yaşadığı anıları anlatan Üsâme b. Zeyd şöyle der:

“Batn-ı Ravha'ya geldiğimizde bir hanımın çocuğuna gösterdiği annelik şefkati Resûlullah'ın dikkatini çekti. Yola devam etmeyip kadının yanına giderek çocuğun durumunu sordu. Kadın:

– Ya Resûlullah! Doğduğundan beri bu hâlde! Sürekli bayılıyor, deyince çocuğu kucağına aldı. Ona okuyup dua buyurdu. Sonra çocuğu annesine uzatarak:

- Onun bir şeyi kalmadı, buyurdu.
- Hac dönüşü Batn-ı Ravha'ya geldiğimizde çocuğun annesi, kızarmış bir koyun etiyle yanımıza geldi. Resûlullah'a:
 - Ben çocuğun annesiyim, dedi. Resûlullah çocuğun nasıl olduğunu sorunca:
 - O günden sonra hiçbir şeyi kalmadı. Şu koyun etini kabul edin, dedi. Resûlullah bana:
 - Ey Üsâmecik! Hanımdan eti al, buyurdu. Resûlullah koyun etinin kol tarafını severdi. Bana:
 - Ey Üsâmecik! Koyunun kolunu bana ver, buyurdu. Hemen kol tarafını keserek verdim.”^[336]

Allah Resûlü'nün (sas) oğlu İbrahim'in vefat ettiğini duyan Üsâme b. Zeyd, bütün sahâbîler gibi çok üzülmüştü. Mezarın kazılmasına yardımcı oldu, İbrahim mezara konulacağı zaman Fadl b. Abbâs ile birlikte mezara inerek onu ebedî istirahatgâhına yolcu etti.^[337]

On Dokuz Yaşında Ordu Komutanı

Allah Resûlü (sas), İslâm davetinin genişlemesini arzuluyordu. Bu amaçla İslâm'a davet mektupları ve elçiler göndermişti. Hicretin yedinci yılının başlarında Hristiyan Arapların reislerinden Şürahbîl b. Amr'ın Hz. Peygamber'in mektubunu Busrâ-Filistin valisine götürmekte olan Hâris b. Umeyr'i öldürerek devletlerarası bir teamülü bozması Hz. Peygamber'i ciddi bir tavır almaya sevk etti. Hemen bir ordu hazırlığına girişen Allah Resûlü (sas), ordunun elçinin öldürüldüğü yere kadar ilerlemesini, oradakileri İslâmiyet'e davet etmelerini, kabul ettikleri takdirde savaşmamalarını emretmişti. Üç bin kişilik İslâm ordusunun karşısına yüz bin kişilik bir orduyla çıkan Rumlar, bu savaşta Zeyd b. Hârise olmak üzere pek çok sahâbîyi şehid etmişti.

Peygamber Efendimiz, vefatına yakın bir zamanda sahâbîlerine yeniden Rumlarla savaşmak için hazırlanmalarını emretti. Ordu hazırlanırken Salı günü Üsâme b. Zeyd'i yanına çağırarak Şam'ın Belkâ sınırında bulunan Filistin'in Darum bölgesine gitmesini istedi. Ona:

- Seni şu orduya komutan yaptım. Babanın öldürüldüğü yere git! Sabahleyin Übna halkına baskın yap! Üzerlerine şimşek gibi saldır. Yurtlarını atlarına çiğnet! Hızlı giderek gidişinizin haberinden önce

onlara ulaş! Zafer kazanırsan beklemeden geri dön! Giderken gözcü ve kılavuzları yanına al! Casusları önceden gönder, buyurdu.

Çarşamba günü Allah Resûlü'nde (sas) amansız bir baş ağrısı ve yüksek ateş başladı. Perşembe günü ağrısı biraz hafifleyince Üsâme b. Zeyd'e sancak bağlayarak:

– Allah'ın ismiyle savaş! Allah'ı inkâr edenlerle çarpış! Ahde vefasızlık etme! Küçük çocukları ve kadınları öldürmeyin! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin! *“Allah'ım bize yardım et, düşmanın hakkından gel, bize zarar vermelerini engelle!”* diye dua edin!

Düşmanla karşılaştığınızda sizi korkutmak için gürültüyle üzerinize geleceklerdir. O zaman sükûnet ve vakarınızı koruyun! Birbirinizle çekişmeyin. Sonra korkar, zaafa düşersiniz, moral ve enerjinizi kaybedersiniz.

Düşmanla karşılaştığınızda: *“Allah'ım, biz senin kullarınız! Bizim perçemlerimiz de onların perçemleri de senin elindedir. Onlara galip gelecek olan sensin.”* diye dua edin. İyi bilin ki cennet, kılıçların gölgesi altındadır, buyurdu.

Üsâme b. Zeyd, Allah Resûlü'nün (sas) bağladığı sancağı Büreyde b. Husayb'a verdi ve ordunun toplanması için Cüruf'ta karargâh kurdu. Hazırlanan sahâbîler bu karargâhta toplanmaya başladılar.

Terbiye sürecinden geçen sahâbîler, zaman zaman geçmişten gelen ve henüz üzerlerinden tam olarak atamadıkları cahiliye duygularıyla hareket ediyorlardı. Bu yüzden henüz 19 yaşlarında genç bir azatlı kölenin oğlu olan Üsâme b. Zeyd'in komutan olması, birkaç sahâbînin içindeki asabiyet duygusunu ortaya çıkardı. Bir sahâbî:

– Muhacirlerin başına şu genç mi komutan olarak atanıyor, diyerek söylendi. Bu itirazları fırsat bilen münafıklar işi abartınca dedikodu başladı. Söylenenleri duyan Hz. Ömer, dedikodu yapanlara çıkıştı. Sonra Allah Resûlü'nün (sas) yanına giderek konuşulanları ona anlattı.

Peygamber Efendimiz duyduklarına son derece üzüldü. Hasta olmasına rağmen başı sarılı bir hâlde cumartesi günü mihraba geçerek ashâbına şu konuşmayı yaptı:

“Ey insanlar! Komutan yaptığım Üsâme hakkında bana ulaşan sözler de ne oluyor? Vallahi siz şimdi Üsâme'nin komutanlığına nasıl itiraz ediyorsanız daha öncekiler de onun babasına itiraz ettiler.”

Vallahi onun babası komutanlığa nasıl lâıyk idiyse oğlu da lâıyktır. O bana nasıl insanların en sevgilisi idiyse onun oğlu da bana insanların en sevgilisidir. İkisi de her türlü iyiliğe layıktır. Size onun hakkında hayır tavsiye ediyorum. O sizin hayırlılarınızdan biridir.” buyurdu.

Orduya katılacak olanlar huzura çıkarak Allah Resûlü (sas) ile vedalaşmaya başladılar. Üsâme b. Zeyd, pazar günü vedalaşmak için gittiğinde Allah Resûlü (sas) sürekli baygınlık geçiriyordu. Yavaşça yanına yaklaştı, eğilip gözyaşları içinde Hz. Peygamber'i öptü. Peygamber Efendimiz, ellerini semaya doğru kaldırdıktan sonra Üsâme'nin üzerine koydu. Üsâme der ki:

– Bu şekilde yapmasından Resûlullah'ın (sas) bana dua ettiğini anladım.

Bu şekilde ayrılmaya gönlü elvermeyen Üsâme b. Zeyd, pazartesi günü tekrar Allah Resûlü'nün (sas) huzuruna gitti. Peygamber Efendimiz kendisine gelmiş, biraz olsun rahatlamıştı. Üsâme'ye:

– Allah'ın bereketiyle kuşluk vakti yola çıkın, buyurdu. Onunla vedalaşan Üsâme b. Zeyd karargâha döndü. [\[338\]](#)

Peygamber Efendimiz'in (sas) Vefatı

Allah Resûlü (sas) hastalığı sırasında Üsâme b. Zeyd ve ordudan bahsedildikçe “Üsâme'nin gidişini yerine getirin!” emrini tekrarlıyordu. Ordu yola çıkacağı zaman Peygamber Efendimiz'in hastalığının iyice fazlaştığını gören Ümmü Eymen (r.anhâ):

– Ya Resûlullah! İyileşinceye kadar Üsâme'nin gitmesini erteleseniz? Eğer Üsâme bu hâlde giderse faydalı olamaz, dediği hâlde:

– Üsâme'yi gönderin, buyurarak ordunun yoluna devam etmesinde ısrar etti. O sırada Allah Resûlü'nün (sas) hastalığı hafifledi, kendine geldi. Üsâme b. Zeyd onu bu hâlde görünce ordusuya yola çıkış emri verdi. Henüz yeni yola çıkmışlardı ki Allah Resûlü (sas) vefat etti. Ümmü Eymen hemen birini göndererek Hz. Peygamber'in vefatını oğluna haber verdi.

Allah Resûlü'nün (sas) son hastalığı sırasında yanından ayrılmayan Üsâme'nin eşi Fatma bint. Kays, Efendimiz'in hastalığının ağırlaştığını görünce İslâm ordusunun başında sefere çıkmak üzere olan eşine:

– Acele edip Medine’den uzaklaşma! Resûlullah’ın hastalığı gittikçe ağırlaşıyor, diyerek uyarmıştı. Üsâme’ye haber göndererek acı haberi duyuranlardan biri de oydu.

Haberi alan Üsâme b. Zeyd, Hz. Ömer ve Ebû Ubeyde b. Cerrah ile birlikte karargâhtan ayrılarak Medine’ye geri döndü.^[339]

Aileden biri sayılan Üsâme b. Zeyd, Allah Resûlü’nün (sas) yıkanması ve defnedilmesinde hazır bulundu. Sahâbîler anlatıyor:

“Resûlullah’ı (sas) Hz. Ali, Fadl, Üsâme ve Şükran yıkadı. Hz. Ali, Resûlullah’ın üzerindeki gömleği çıkarmadan yıkıyor, Fadl çeviriyor; Hz. Abbâs, Üsâme ve Şükran su döküyordu.”^[340]

Birçok kaynakta Üsâme b. Zeyd’in, Allah Resûlü’nü (sas) kabre indirme şerefine nail olduğu kaydedilmektedir.^[341]

Allah Resûlü’nden (sas) Sonra

Peygamber Efendimiz vefat edince sahâbîler Hz. Ebû Bekir’e biat ettiler. Hz. Ebû Bekir, Üsâme’ye:

– Resûlullah’ın (sas) seni gönderdiği yere git, emrini verdi.

Üsâme b. Zeyd hemen Cüruf’a giderek yeniden karargâh kurdu. Ancak sahâbîler peygamberin vefat haberini duyan Arapların hep birlikte üzerlerine saldıracaklarını düşünüyorlardı. Bunun için Hz. Ebû Bekir’e ordunun Rumlar üzerine gitmesini iptal etmesini tavsiye ettiler. Bunların başında Hz. Ömer geliyordu. Ancak Hz. Ebû Bekir bunu kabul etmedi. Medineli sahâbîler Hz. Ömer’e:

– Mutlaka gidilmesi görüşündeyse görevi Üsâme’den daha yaşlı birisine vermesini arzu ettiğimizi söyle, dediler. Hz. Ömer yeniden Hz. Ebû Bekir’e giderek Medinelilerin isteklerini bildirdi. Halife, sahâbenin ısrarını görünce tarihe altın harflerle yazılacak olan şu sözleri söyledi:

– Vallahi Resûlullah’ın bağladığı bir bağı çözmem. Yırtıcı kuşlar bizi kapıp götürse, vahşi hayvanlar Medine’nin etrafını kuşatsa, köpekler mü’minlerin annelerinin ayaklarını tutup çekiştirse yine de Üsâme’nin ordusu hazırlanıp gidecek. Şu memlekette benden başka kimse kalmasa yine de onu göndereceğim, dedi.

Hz. Ömer bu kez Medineli sahâbîlerin görevi Üsâme’den daha yaşlı birisine verilmesini arzu ettiklerini söyledi. Bu kez Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer’in yakasına yapıştı ve:

– Anan sana ağlasın ey Ömer! Resûlullah'ın komutan olarak atadığı birini benden azletmemi mi istiyorsun, diye çıkıştı.

Hatasını anlayan Hz. Ömer, Halife'nin yanından sessizce ayrıldı. Başına toplanıp ne olup bittiğini soran sahâbîlere çıkışarak:

– Emir yerine gelecek! Sizin yüzünüzden Resûlullah'ın halifesinden azar işittim, dedi.

Gidilecek yer yirmi günlük mesafedeydi. Hz. Ebû Bekir, ordu komutanından Hz. Ömer'i kendisine yardımcı olması için Medine'de bırakmasını rica etti. Üsâme b. Zeyd kabul edince yedi yüz kişilik bir orduyla yola çıkıldı. Hz. Ebû Bekir orduyu yürüyerek uğurluyordu. Üsâme b. Zeyd buna razı olmadı ve:

– Ey Resûlullah'ın halifesi! Ya sen bineğine bin ya da ben ineyim, deyince Hz. Ebû Bekir:

– Vallahi ne sen ineceksin ne de ben bineceğim. Bir müddet ayaklarımız Allah yolunda tozlansa ne olur, dedi. Sonra da Üsâme'ye Allah Resûlü'nün (sas) tavsiyelerine benzer tavsiyelerde bulundu. Onları hayırla dua ederek yolcu etti.

Ordunun böyle bir zamanda yola çıkması Araplar ve Rumlar üzerinde büyük bir psikolojik etki bırakmıştı. Ordu bir Arap kabilesinin bulunduğu yerden geçtiğinde şaşırıp kalıyor, Müslümanların üzerine saldırmayı planlayan kabileler:

– Bunlar çok güçlüler! Bunlara kimse karşı koyamaz. Ordunun geri dönüşünü bekleyelim. Bakalım onlar mı yoksa Rumlar mı galip gelecek, diyerek saldırı fikrinden vazgeçiyorlardı.

Hz. Peygamber'in vefatını duyunca dinden dönmek isteyen kabileler de:

– Bunlar çok güçlü olmasalar bu zamanda böyle bir ordu çıkarmazlardı, diyerek diğerleri gibi ordunun dönüşünü beklemeye başladılar.^[342]

İslâm ordusunun bölgeye gelerek Rumlar üzerine baskın yaptığını haber alan Bizans imparatoru:

– Bunların peygamberleri ölmemiş miydi? Bu hâldeyken nasıl olur da tâ bir aylık yoldan gelip topraklarımıza baskın düzenliyorlar ve kimse bir şey yapamadan geri dönüyorlar, diyerek şaşkınlığını ifade etmiştir.^[343]

Allah Resûlü'nün (sas) emrini yerine getiren Üsâme b. Zeyd, Filistin topraklarına kadar gitti. Hureys adındaki casusu sürekli bilgi

topluyordu. Casus düşmanın dağınık bir hâlde olduğunu bildirince Üsâme orduya hızlanmalarını ve düşman toparlanmadan baskın yapacaklarını söyledi. Sancaktar Büreyde:

– Ben daha önce babanla birlikte savaştım. O önce insanları İslâm’a davet ederdi. Kabul ederlerse onları serbest bırakırdı. Diğer Müslümanların hak ve sorumluluğuna sahip olurlardı. Kabul etmezlerse anlaşma teklif ederdi. Onu da kabul etmezlerse savaşırdı, dedi. Üsâme:

– Resûlullah babama böyle yapmasını tavsiye etti. Ancak bana hızlıca gidip baskın yapmamı emretti, dedi.

Bu özel bir durumdu. Ordu Ebna halkına yaklaşıncı Üsâme b. Zeyd, askerlere:

– Baskın yapacağız! Sessiz olun, birbirinizden ayrılmayın, kalbinizle Allah’ı zikredin! Kılıçlarınızı kınından çıkarıp hazır bekleyin, diye emir verdi.

En uygun zamanda baskın yapıldı. Savaş sonucunda büyük bir zafer kazanıldı. Şaşkına dönen düşmanın çoğu kaçarak canını zor kurtardı. Baskında büyük ganimetler elde eden ordu, vefatı öncesi Peygamber Efendimizden aldığı emir gereği beklemeyip hemen geri döndü. Üsâme b. Zeyd, baskın sırasında babasını şehid edip atını alan adamı öldürerek babasının atını geri aldı.

Ordunun zaferle geri döndüğünü duyan Medineliler çok sevindiler. Hz. Ebû Bekir sahâbîlerle birlikte Medine dışına çıkarak orduyu karşıladı. Üsâme b. Zeyd Medine’ye girince doğruca Mescid-i Nebevî’ye gitti. Orada iki rekât namaz kıldıktan sonra evine döndü. Hz. Peygamber’in orduya bağladığı İslâm sancağını vefat edinceye kadar bir hatıra olarak sakladı. [\[344\]](#)

Bundan sonra Medine’de fazla kalmayan Üsâme b. Zeyd, ordusuyla Yemâme’ye gitti. Hâlid b. Velîd’in ordusuna katıldı. Zafer kazanıncaya kadar peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseyleme ile savaştı.

Hz. Ebû Bekir zamanında dinden dönenlerle savaşan Üsâme b. Zeyd, halifeler tarafından değer verilen bir gençti. Hz. Ömer sahâbîlere maaş bağladığında oğlu Abdullah b. Ömer’e yıllık üç bin dirhem verirken Üsâme b. Zeyd’e üç bin beş yüz dirhem vermişti. Abdullah b. Ömer, babasına:

– Niçin onu benden üstün tuttun? O ne yaş olarak, ne hicret olarak benden önde olmadığı gibi onun katılıp da benim katılmadığım bir savaş yoktur, dediğinde Hz. Ömer:

– Resûlullah onun babasını senin babandan, onu da senden daha çok seviyordu. Resûlullah'ın sevgisini kendi sevgime tercih ettim, demişti. [345]

Üsâme b. Zeyd, Hz. Osman'a da yakındı. Hz. Osman Müslümanların yaşadıkları merkezlerde hoşnutsuzluk olduğu yolundaki şikâyetler üzerine ileri gelen sahâbîleri teftişle görevlendirmişti. Üsâme b. Zeyd de Basra'ya gönderildi. [346]

Üsâme b. Zeyd hayatı boyunca fitneden uzak durmaya çalıştı. Bir gün Hz. Ali ile karşılaştı. Hz. Ali ona:

– Biz seni kendimizden biri olarak sayıyoruz ey Üsâme! Niçin aramıza katılmıyorsun, diye sorunca:

– Ey Hasan'ın babası! Vallahi sen bir aslanın ağzından içeri girsen seninle birlikte ölmek ya da seninle birlikte yaşamak için ben de diğer aslanın ağzından içeri girerim. Ancak şu anda içinde bulunduğun işe giremem. Çünkü bir kere “Lâ ilâhe illâllah” diyen birini öldürdüm. Resûlullah bana kızınca kendi kendime: “Bundan böyle ‘Lâ ilâhe illallah’ diyen birini öldürmeyeceğim.” diye Allah'a söz verdim. Beni duyan Resûlullah: “*Benden sonra da!*” buyurdu. Ben de: “Bundan sonra.” dedim, diyerek bu sözleriyle fitneden uzak durma sebebini açıkladı. [347]

Allah Resûlü'nden (sas) 118 hadis rivayet eden Üsâme b. Zeyd, âlimler tarafından fetva veren sahâbîler arasında sayılır. [348] Zaman zaman sahâbe ve tâbiîn tarafından sorular sorularak fetva vermesi istenen Üsâme b. Zeyd, uygulandığı zaman şiir söylerdi. Ubeydullah b. Abdullah bir gün onu Hz. Âişe'nin kapısının önünde sesli bir şekilde şiir söylerken duyduğunu nakleder. [349]

Kötü söz söylemekten şiddetle sakınır, yanında hoş olmayan bir şey konuşulduğunda hemen oradan uzaklaşırdı. Bir gün Hz. Peygamber'in kabrinin yanında namaz kılarken Mervân b. Hakem geldi. Onu bu hareketinden dolayı kınayarak hakarete varan kelimeler kullandı. Üsâme ona:

– Ey Mervân, sen nasıl birisin? Çirkin sözler söylüyorsun. Resûlullah (sas) “*Allah çirkin sözlere de onları söyleyenlere de*

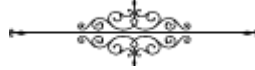
kızar.” buyurdu, diyerek Mervân’ın yanından uzaklaştı. ^[350]

Annesi onu çok sevdiği gibi o da annesini çok sever, her arzusunu yerine getirmeye çalışırdı. Hz. Osman döneminde hurma çok pahalalanmış, bir hurma ağacı bin dirhem olmuştu. O sırada Üsâme b. Zeyd bir hurma ağacını kesti. İçinden hurma ağacının özünü çıkararak annesine götürdü. Ümmü Eymen oğluna hayır duada bulunarak, hurma özünü yedi. Üsâme b. Zeyd’i görenler onun bu hâline şaşırdılar.

– Niçin böyle yaptın? Sen de biliyorsun ki bir hurma ağacı bin dirhem olmuş, dediler. Üsâme onlara:

– Annem benden hurma özü istedi. Annemin benden istediği ne olursa olsun gücümün yettiğince yerine getiririm, dedi. ^[351]

Allah Resûlü’nün (sas) vefatından sonra Vâdilkurâ’ya yerleştiyse de daha sonra Medine’ye geri döndü. Hicretin 58. yılında 66 yaşlarında Medine’nin hemen dışında bulunan Cüruf’ta vefat etti. Cenazesi Medine’ye getirildi. ^[352]

İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/120; İbn Hacer, *İsâbe*, 11894.

İbn Abdilberr, *İstîab*, 2/543-545.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 4/1793.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 8/62; Belâzürî, *Ensâbu’l-eşrâf*, 2/184.

Beyhakî, *Delâilu’n-nübüvve*, 4/288.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 4/61-62; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 896.

Süyûtî, *Târih-i Hulefâ*, 147; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 16/113.

Müslim, Cihâd, 116; *Müsned*, 5/203; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 84.

Vâkidî, *Megâzi*, 1/115-118; Beyhakî, *Delâilu’n-nübüvve*, 3/132.

Vâkidî, *Meğâzî*, 1/21; İbn Hişâm, *Sîre*, 3-4/66.

Buhârî, Ferâiz, 31; *Müslim*, Rada’, 38; İbn Sa’d, *Tabakât*, 4/63.

Müslim, Fedâilü’s-sahâbe, 64; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/76-76.

Buhârî, Fedâilu Ashâbi’n-Nebî, 18.

Tirmizî, Menâkib, 40; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 1/158.

Tirmizî, Menâkib, 40; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 896.

Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 1/159.

Müsned, 5/203.

Şâmî, *Sübülü’l-hüdâ*, 8/313.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
Müsned, 3/403; İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/65.
Müsned, 5/205; İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/64.
Ebû Dâvûd, Savm, 60.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
Nesâî, *Siyam*, 70; Müsned, 5/201.
Nesâî, *Siyam*, 70; Müsned, 5/201.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
Vâkidî, *Megâzî*, 2/430.
İbn Hişâm, *Sîre*, 3-4/301.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 4/253.
Tirmizî, *Nikâh*, 38; Nesâî, *Nikâh*, 8, 19, 21; *İbn Mâce*, *Nikâh*, 10.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/72.
Müsned, 5/200; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/119.
Vâkidî, *Megâzî*, 2/756; İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/63; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 8/356.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/46; Taberî, *Târih*, 430.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/62.
Buhârî, *Cihâd*, 180; *Müslim*, *Hac*, 439; *Ebû Dâvûd*, *Menâsik*, 86.
Müsned, 5/201; Vâkidî, *Megâzî*, 2/832-835; Süheylî, *Ravdü'l-ünf*, 4/171.
Yûsuf, 12/92.
İbn Hişâm, *Sîre*, 3-4/54-55, 59; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/136-137, 143.
Buhârî, *Ehâdisü'l-enbiyâ*, 54; Müsned, 3/363; İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/263.
Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 5/329.
Kettânî, *et-Terâtibu'l-idâriye*, 1/94.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 24/352.
Müslim, *Hac*, 312; Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 7/240.
Müsned, 5/200; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 1/162.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/63.
Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 6/25.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/215; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 14/230.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/190; Vâkidî, *Megâzî*, 3/1117.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/67.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/280; İbn Kesîr, *Sîre*, 2/489.
Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 2/137.

İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/1007.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/190; Vâkidî, *Megâzî*, 3/1117.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/70; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/220.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 9/142.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 24/180.
İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 190; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 4/255.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/72; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 84.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/72; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 84.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/70; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/190; Vâkidî, *Megâzî*, 3/1117.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/1007.
İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 190; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 4/255.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 24/180.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 9/142.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/220.
Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 2/137.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/280; İbn Kesîr, *Sîre*, 2/489.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/67.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/190; Vâkidî, *Megâzî*, 3/1117.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/215; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 14/230.
Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 6/25.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/63.
Müsned, 5/200; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 1/162.
Müslim, Hac, 312; Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 7/240.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 24/352.
Müsned, 5/200; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/119.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/72.
Tirmizî, Nikâh, 38; Nesâî, Nikâh, 8, 19, 21; İbn Mâce, Nikâh, 10.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 4/253.
İbn Hişâm, *Sîre*, 3-4/301.
Vâkidî, *Megâzî*, 2/430.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
Nesâî, *Sıyam*, 70; *Müsned*, 5/201.
Nesâî, *Sıyam*, 70; *Müsned*, 5/201.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
Kettânî, *et-Terâtîbu'l-idâriye*, 1/94.
Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 5/329.
Buhârî, *Ehâdisü'l-enbiyâ*, 54; *Müsned*, 3/363; İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/263.
İbn Hişâm, *Sîre*, 3-4/54-55, 59; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/136-137, 143.
Yûsuf, 12/92.
Müsned, 5/201; Vâkidî, *Meğâzî*, 2/832-835; Süheylî, *Ravdü'l-ünf*, 4/171.
Buhârî, *Cihâd*, 180; *Müslim*, *Hac*, 439; *Ebû Dâvûd*, *Menâsik*, 86.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/62.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/46; Taberî, *Târih*, 430.
Vâkidî, *Megâzî*, 2/756; İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/63; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 8/356.
Müslim, *Fedâilü's-sahâbe*, 64; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/76-76.
Buhârî, *Ferâiz*, 31; *Müslim*, *Rada'*, 38; İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/63.
Vâkidî, *Meğâzî*, 1/21; İbn Hişâm, *Sîre*, 3-4/66.
Vâkidî, *Megâzi*, 1/115-118; Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 3/132.
Müslim, *Cihâd*, 116; *Müsned*, 5/203; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 84.
Süyûtî, *Târih-i Hulefâ*, 147; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 16/113.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/61-62; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 4/288.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/62; Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 2/184.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 4/1793.
Ebû Dâvûd, *Savm*, 60.
Müsned, 5/205; İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/64.
Müsned, 3/403; İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/65.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 8/313.
Müsned, 5/203.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 1/159.

Tirmizî, Menâkib, 40; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 896.
Tirmizî, Menâkib, 40; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 1/158.
Buhârî, Fedâilu Ashâbi'n-Nebî, 18.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/120; İbn Hacer, *İsâbe*, 11894.
İbn Abdilberr, *İstîab*, 2/543-545.

Zeyd b. Sâbit (ra)

Altı Dil Bilen Tercüman

O, son derece zeki ve zekâsını doğru yönde kullanan, çocukluğundan itibaren harika işler başarmış olağanüstü bir çocuktur. Medine’de doğup büyüdü. Babası Allah Resûlü’nün (sas) dayıları Neccâroğulları’ndan Sâbit b. Dahhâk, annesi ise Nevvâr bint. Mâlik’ti. Yezîd adında bir de kardeşi vardı.

Sıkıntılı bir çocukluk dönemi yaşadı. Dört beş yaşlarına gelip etraflarını tanımayaya başladığında minik yüreğini babasını kaybetme korkusu sardı. Altı yaşında babası Buâs Savaşı’nda öldürüldü. Annesi oğullarını şefkatle bağrına basıp acılarını hafifletmeye çalışsa da o bu anı hiç unutamadı. Daha sonraları o günleri şu sözlerle andı:

“Buâs Savaşı yapıldığı, babamın öldüğü sıralarda ben altı yaşındaydım. Allah Resûlü (sas) bu olaydan beş yıl sonra Medine’ye hicret etti. O geldiğinde on bir yaşına girmiştim.” [\[353\]](#)

Hiz. Âişe ise bu felaketi şöyle özetler:

“Allah Resûlü (sas) Medine’ye hicret etmeden bir süre önce Buâs Savaşı olmuştu. Medineliler yıllarca süren bu savaş sebebiyle bölünmüş, birçok liderlerini kaybetmişlerdi. Allah(cc), savaşta büyük yaralar alan Medinelileri İslâm ile şereflendirdi. Sonra da Resûlünü oraya yönlendirdi.” [\[354\]](#)

Çocuklarını babasız büyütmek istemeyen Nevvâr Hanım, eşinin vefatından bir süre sonra Neccâroğulları’ndan Ümâre b. Hazm ile evlendi. Ümâre, Zeyd b. Sâbit’in mükemmel bir zekâyâ sahip olduğunu görünce onu şiir meclislerine götürmeye başladı. Zeyd burada pek çok şiir ezberledi. Onun ne kadar çok şiir ezberlediğini torunu, dedesinden: “Şiir meclisinde Ka’b b. Mâlik’in doksan kasidesini ezberledim...” [\[355\]](#) sözleriyle nakleder.

Altı-yedi yaşlarında şiir hafızı olan Zeyd b. Sâbit, farkında olmadan minicik yüreğiyle büyük bir davaya hazırlanıyordu. O, şiir ezberlerken Medineliler Allah Resûlü (sas) ile tanışarak Müslüman olmaya başlamışlardı. Üvey babası da bu şereften payına düşeni alarak

Müslüman olmuştu. İslâm ile şereflendikten sonra heyecanla evine gelen Ümâre, onları eşine anlatarak onu İslâm'a davet etti. Annesi tereddüt etmeden hemen Müslüman oldu.

Büyük bir samimiyetle ve bitmeyen bir heyecanla İslâm'a bağlanan Müslümanlar, İslâm'ın ilk emrinin "Oku!" olduğunu öğrenince cehalete savaş açıp eşsiz bir bilinçle ilme koşuyorlardı. Nevvâr Hatun da ilim aşkına tutulmuştu. Durmadan öğreniyor, öğrendiklerini çocuklarıyla paylaşıyordu. Böylece onları İslâm'a ve ilim öğrenmeye hazırladı.

İslâm ile tanışınca cehaletlerinin farkına varan Medineliler, bir an önce cehaletten kurtulmak için Birinci Akabe Biatı'ndan sonra Allah Resûlü'nden (sas) bir öğretmen istediler. Allah Resûlü (sas) onlara bütün benliğiyle İslâm'a sarılan Mus'ab b. Umeyr'i gönderdi.

Mus'ab b. Umeyr'in Medine'ye gelişiyle Zeyd' b. Sâbit'in dünyası değişti. O sırada dokuz yaşında olan Zeyd, anne-babasının da desteğiyle Mus'ab b. Umeyr'i gölge gibi adım adım takip etti. Ondan Kur'ân-ı Kerîm öğrenmeye başladı. Onu dinleyerek o güne kadar inen sûreleri tek tek ezberliyordu. Aylarca peşini bırakmadı. Evlerinin hemen yanında yapılan mescid ona bu konuda büyük bir kolaylık sağlıyordu.

Annesi Nevvâr Hatun anlatıyor:

"Allah Resûlü (sas) Medine'ye teşrif etmeden önce Medine'de insanlara beş vakit namazı Es'ad b. Zürâre kıldırırdı. Râfi' b. Amr'ın oğulları Sehl ve Süheyl'in harmanlarının bulunduğu yerde bir mescid yaptırmıştı ve namaz için insanları buraya toplardı..."^[356]

Allah Resûlü (sas) Medine'ye teşrif ettiği zaman on bir yaşlarında olan Zeyd b. Sâbit, bir daha o günün bir benzerini yaşamadı. Medine halkı, büyük bir heyecanla peygamberlerini karşılamaya çıkmıştı. O gün heyecan ve sevinç doruğa ulaşmış, yediden yetmişe herkes bayram ediyordu. Heyecandan yerinde duramayan Zeyd b. Sâbit, kutlu misafir Ebû Eyyûb'un evine konuk olunca sevinçten âdeta uçtu. Allah Resûlü (sas) ile komşu olmuşlardı.

Allah Resûlü'nü (sas) ilk kez yakından gören Zeyd b. Sâbit, o ânı bir daha hiç unutmadı. Bu anları şöyle anlatır:

"Resûlullah (sas) Ebû Eyyûb'un evine gelince annem hemen yemek hazırlayıp benimle gönderdi. İlk yemeği ben götürmüştüm.

Yemekte süt, tereyağı ve ekmek vardı. Resûlullah, getirdiğim yemeği yanında bulunan misafirlerle birlikte yedi. İkrandan memnun kaldı ve bana:

– *Allah sana ve annene bereket ihsan etsin*, diyerek dua buyurdu. Bizden sonra Sa’d b. Ubâde’nin sofrası geldi. Bu günden sonra her gece üç dört sahâbî Resûlullah’a yemek getiriyordu. Bir süre sonra karışıklık olmaması için yemek getirme işi sıraya kondu.”[357]

Küçük Tercüman

Kabiliyetiyle sahâbenin dikkatini çeken küçük Zeyd, o sırada Kur’ân-ı Kerîm’den tam on yedi sre ezberlemişti. Şimdi de peygamberine götürülüyordu heyecandan kalbi duracak bir hâlde...

Acaba Efendiler Efendisi kendisini nasıl karşılayacaktı?

Ona iltifat edecek, sevecek miydi?..

O, bu gayret ve çalışmasının nasıl talandığını şöyle anlatıyor:

“Resûlullah (sas) gelince sahâbîler beni huzur-u saadete çıkararak:

– Ya Resûlullah! Bu Neccâroğulları’nın ocuklarındandır. Sana inen Kur’ân’dan tam on yedi sre ezberledi, diye anlattılar. Bunun zerine Resûlullah, benden Kur’ân okumamı istedi. Ezberlediğim sreleri okudum. Çok beğendi ve:

– Ey Zeyd! Benim için Yahudilerin dilini ğren! Vallahi yazışma konusunda onlara güvenemiyorum, buyurdu.

Yahudilerin dillerini bir ayın yarısından az bir zamanda güzel bir şekilde öğrendim. İhtiyaç olduğu zaman mektup yazıyor, mektup geldiğinde okuyordum. Yapılan yanışları ve kasıtlı ibareleri tespit edip Resûlullah’a söylüyordum.”[358]

Bir gün Resûlullah’ın yanına gittiğimde bana Süryanice bilip bilmediğimi sordu. Bilmediğimi söyleyince:

–Sryaniceyi öğrenebilir misin, buyurdu.

– Evet, diyerek on yedi günde Sryaniceyi ğrendim.”[359]

Tilmisânî, Zeyd b. Sâbit’in Farsça, Rumca, Kıptice, Habeşe bildiğini ve bu dillerde Allah Resûlü’ne (sas) tercümanlık yaptığını bildirir. O, Farsçayı Kısra’nın elçisinden, Rumcayı Allah Resûlü’nün (sas) Hâcib’inden, Habeşe ve Kıpticeyi ise Hz. Peygamber’in hizmetlilerinden öğrenmişti. Diğer diller gibi Farsçayı da on sekiz gün gibi kısa sürede öğrendi.”[360]

Kutlu Komşuluk

Zeyd b. Sâbit'in evi, Mescid-i Nebevî'nin çok yakınında ve o civarda bulunan evlerin en yükseği idi. Mescid-i Nebevî yapıncaya kadar ezan-ı şerif onların evinin üstünde okundu.^[361] Evlerinin konumu ailenin Allah Resûlü (sas) ve Ehl-i Beyt'e daha fazla hizmet etmelerine vesile oldu. Hz. Ümmü Seleme, onların bu yakınlığını şöyle anlatır:

“Ensar arasında sürekli Resûlullah ile birlikte olan ve ona daha fazla hizmet eden kişiler vardı. Bunlar: Sa'd b. Ubâde, Ümâre b. Hazm, Ebû Eyyûb ve Sa'd b. Muâz'dı. Bunlar Resûlullah'ın komşuları olduğu için her zaman onun yakınında bulunurlardı.”^[362]

Evlerinin yakınlığı babası gibi Zeyd b. Sâbit'in de sürekli Allah Resûlü'nün (sas) yakınlarında olmasına vesile olmuştu. Suffe Ashâbı'ndan olmasa da onların yanına sık sık gider, ilim irfanlarından faydalanırdı. Hz. Peygamber'in ne yiyip içtiğine, nasıl yaşadığına ve davranışlarına şahit olurdu.

Zeyd b. Sâbit (ra) anlatıyor:

“Allah Resûlü (sas) hurmayı ekmekle birlikte yer ve:

– Bu bunun katığıdır, buyururdu.”^[363]

Tıpkı bizler gibi Zeyd b. Sâbit'in oğlu Enes de o günleri merak ediyordu. Bir gün babasından Allah Resûlü (sas) ile yaşadığı anılarını anlatmasını istedi. Zeyd b. Sâbit:

– Ramazanda Resûlullah ile birlikte sahur yemeği yer, sonra birlikte namaza çıkardık, diye anlatınca oğlu:

– Ezan ile kamet arasında ne kadar zaman geçirdi, diye sordu.

– Elli ayet okuyacak kadar, dedi.^[364]

Öğretilen Dualar

Zeyd b. Sâbit (ra) anlatıyor:

“Bir ara geceleri uyuyamıyordum. Bunu Resûlullah'a (sas) anlatıp bu hâlden kurtulmak için yardım istedim. Bana:

– *Allâhümme gâratî'n-nucûm ve hedeetî'l-uyûn! Ve Ente Hayyün Kayyûmün! Ya Hayyü, ya Kayyûm! Ünmü aynî ve'hde'leylî / Ey yıldızları hareket ettiren, gözleri sükûna erdiren Allah'ım! Sen Hayy*

ve Kayyûm'sun! Ey Hayy ve Kayyûm olan Allah'ım! Gözlerimi uykuya daldır! Gecemi huzura erdir!" diye dua et, buyurdu. Resûlullah'ın öğrettiği duayı okuyunca uykusuzluk hâlim geçti. Rahat uyumaya başladım."[365]

Allah Resûlü (sas) son derece kabiliyetli olan komşusu Zeyd b. Sâbit ile yakından ilgilenir, zamanı geldikçe ona çeşitli tavsiyelerde bulunurdu. Bir Ramazan ona fıtır sadakasını vermesini tavsiye ederek şöyle buyurdu:

– Ey Zeyd! Verecek bir şeyin yoksa bir parça iple dahi olsa fıtır sadakasını ver!"[366]

Peygamber Efendimiz'in kendisinden özellikle yapmasını istediği bir başka tavsiyesini ise şöyle anlatır:

"Resûlullah (sas) bana bir dua öğreterek onu her sabah ailemle birlikte okumamı tavsiye buyurdu. O dua şudur:

"Lebbeyk allahümme lebbeyk ve sadeyk ve'l-hayra fî yedeyk ve minke ve bike ve ileyke. Allahümme mâ kultü min kavlin ev nezertü min nezrin ev haleftü min halfin fe meşeyetüke beyne yedeyhi mâşi'te kâne ve mâ lem teşe' lem yekün. Velâ havle vela kuvvete illâ bih. İnneke alâ külli şeyin kadîr. Allahümme ve mâ salleyte min salâtin fealâ men salleyte ve mâ laante min la'netin fealâ men laante. İnneke ente veliyyün fi'd-dünya ve'l-ahireti. Teveffenî müslimen ve'l-hıknî bissâlihîn. Eselüke allahümmer-rızâ ba'de'l-kazâ ve berde'l-îş bade'l-memât ve lezzeten nazar ile vechike ve şevkan ila likâike min gayri darrâin müdirretin... Feğfirlî zunûbi küllehu. İnnehü lâ yağfirü'z-zunûbe illa ente ve tûb inneke ente't-tevvâbü'r-rahîm."[367]

Vahiy Kâtibi

Kur'ân'ı öğrenmeye büyük önem veren Zeyd b. Sâbit, bu konuda çok titiz davranıyordu. Küçük bir ihtimal de olsa hadislerle ayetlerin birbirlerine karışmaması için hadis yazmaktan uzak durdu. Sürekli Allah Resûlü'nün (sas) çevresinde vahyin inişine şahit oluyor, inen ayetleri hemen yazıyordu. Zaman zaman Allah Resûlü'nün (sas) yanına giderek ezberlediği sûreleri okuyup doğruluğunu teyit ettirirdi.

Zeyd b. Sâbit (ra) anlatıyor:

"Bir gün Resûlullah'ın (sas) hemen yanında oturuyordum. Dizim dizine bitişikti. Vahiy gelince dizim Resûlullah'ın dizinin altında kaldı.

Vahyin etkisiyle Resûlullah'ın dizi o kadar ağırlaştı ki dizim ezilerek kopacak sandım...

Vahiy geldiğinde Resûlullah titremeye başlar, alnından boncuk boncuk ter dökerdi. Vahyin gelişi bitince yanına gider, yazmaya başlardım. Resûlullah, gelen vahyi bana tek tek yazdırırdı. O sırada üzerime bir ağırlık çökerdi. Yazı bitince 'Oku!' buyururdu. Ben okurken dinler, yanlış yazmışsam düzeltirdi.”^[368]

Torunu Hârice anlatıyor:

“Bir gün bir grup adam dedemin yanına gelerek ondan Allah Resûlü (sas) ile yaşadığı anıları anlatmasını rica ettiler. Dedem:

– Ne anlatayım, biz onun komşusuyduk. Vahiy geldiğinde beni yanına çağırır, gelen vahyi yazdırırdı. Ahiret hakkında konuştuğumuzda bizimle birlikte ahireti konuşur, dünyadan ya da yemekten bahsettiğimizde bize katılarak dünyadan ya da yemekten bahsederdi.”^[369]

Berâ b. Mâlik (ra) anlatıyor:

“Resûlullah'a (sas) vahiy nazil olunca bana:

– Zeyd'i bana çağır! Bir kürek kemiğiyle okkayı yanına alıp buraya gelsin, buyurdu. Zeyd gelince ona:

– Yaz, **'Mü'minlerden oturanlar ile malları ve canları ile cihad edenler bir olmazlar...'** buyurdu.^[370] O sırada âmâ olan Ümmü Mektum, yanlarında oturmuş gelen ayeti dinliyordu. Ayeti duyunca:

– Ya Resûlullah! Cihada gücüm yetseydi ben de cihad ederdim, dedi. Bu sözlerden hemen sonra Resûlullah (sas) yeniden vahiy haline büründü. Vahiy kesildiğinde **'Zor durumda olanlar hariç.'** ayeti nazil oldu. Zeyd, gelen ayetleri kürek kemiğine ve deri parçasına yazdı.”^[371]

Zeyd b. Sâbit vahiy yazmayla ilgili bir hatırasını şöyle anlatır:

“Bir gün Resûlullah'ın (sas) huzuruna girdim. Kâtibine bir şeyler yazdırıyordu. Bir ara ona:

– Kalemi kulağının arkasına koy! Bu yazı yazan için daha fazla hatırlatıcı olur, buyurdu.”^[372]

Allah Resûlü (sas) hayatta iken Kur'ân'ı ezberleyen az sayıdaki sahâbîlerden biriydi. Vahiy kâtibi olması ona kolaylık sağlamıştı.

Enes b. Mâlik (ra) anlatıyor:

“Resûlullah (sas) zamanında Kur’ân’ı dört kişi cem etti. Bunların dördü de ensardandı. Bunlar: Übey b. Ka’b, Muâz b. Cebel, Zeyd b. Sâbit ve Ebû Zeyd’di.”[\[373\]](#)

Zeyd b. Sâbit, Kur’ân okuma konusunda ve kıraat ilminde de önde gelen sahâbîlerdendi. Hz. Ömer ve Hz. Osman fetva, ferâiz –miras ilmi– ve kadılık gibi kıraat ilminde de onu en önde sayarlardı.[\[374\]](#)

Kur’ân-ı Kerîm’i ezberlemenin yanı sıra ayetleri tefekkür etmeyi, anlamı hakkında uzun uzadıya düşünmeyi çok severdi. Biri ona:

– Kur’ân’ı yedi gün içinde okuyup bitirmeyi nasıl bulursunuz, diye sorunca adama:

– Güzel! Ancak ben bu süre içinde yarısını hatta onda birini okumayı tercih ederim. Niçin tercih ettiğimi sorarsan bu şekilde okuyunca tefekkür ederim, üzerinde durarak anlamına vakıf olurum, dedi.[\[375\]](#)

Öğrenme aşkıyla yanıp tutuşan Zeyd b. Sâbit, gerek Allah Resûlü’ne (sas) gerekse diğer sahâbîlere sürekli sorup öğrenirdi. Allah Resûlü (sas) dil gibi bazı ilimlerin ehli tarafından öğrenilmesine önem verirdi. Bu yüzden Zeyd b. Sâbit’e dil öğrenmesini tavsiye etmişti.

Hz. Peygamber Ebû Hüreyre:

– Ferâiz ilmini öğren ve öğret! O, ilmin yarısıdır. O çabuk unutulacak bir ilimdir. Ümmetimin ilk unutacağı ilim odur, buyurarak onu da bu ilmi öğrenmeye ve öğretmeye teşvik buyurmuştu.[\[376\]](#)

Allah Resûlü’nün (sas) bu tavsiyesini duyan Zeyd b. Sâbit, matematiğe dayandığı için öğrenilmesi zor olan bu ilmi en güzel şekilde öğrendi. Ebû Hüreyre ve Hz. Osman gibi ilmin ustası olmakla kalmadı. Genç yaşta olmasına rağmen Allah Resûlü’nün (sas) özel iltifatına mazhar oldu. Hakkında: “*Ümmetim içerisinde ferâizi en iyi bilen kişi Zeyd b. Sâbit’tir.*” buyruldu.[\[377\]](#)

Bir başka hadiste ise:

“Ümmetim arasında ümmetime karşı en merhametli olan kişi Ebû Bekir’dir. Allah’ın emrinin uygulanmasında en katı olanı Ömer, hayâda en sâdık olan Osman, Allah’ın kitabını en iyi okuyan Übey b. Ka’b, ferâizi en iyi bilen Zeyd b. Sâbit, helal ve haramı en iyi bilen

Muâz'dır. Dikkat edin, her ümmetin bir emini vardır; benim ümmetimin emini Ebû Ubeyde b. Cerrah'tır." buyrulmaktadır.^[378]

Hız. Ömer, meşhur Câbiye konuşmasında:

– Ferâiz hakkında bilgi almak isteyen Zeyd b. Sâbit'e gitsin, diye duyurmuştu.^[379]

Tâbiîn âlimlerinden Zührî: "Osman ve Zeyd, ferâiz ilmini yazmamış olsaydı kısa zamanda unutulup giderdi." demektedir.^[380]

Zeyd b. Sâbit, o gün Araplar için çok önemli sayılan kıyafet ilmi yani bir anlamda beden bilgisi konusunda da ciddi bir bilgiye sahipti. İbn Sîrîn anlatıyor:

"Ebû Velîd bize dava açtı. Biz yedi kardeşdik. Bizi alıp Medine'ye götürdü. Zeyd b. Sâbit'in huzuruna çıktık. Bizimle ilgili onun bilgisine başvurdu. Zeyd b. Sâbit üçümüzü göstererek: 'Bunlar bir anneden, şu ikisi bir anneden, şu ikisi ise başka bir annedendir.' dedi. Yanılmamış, hepimizin annesini doğru tahmin etmişti."^[381]

Ashâb-ı Kirâm, öğrendikleri ayetleri hayatlarına tatbik edip uygulamadan başka bir ayeti öğrenmezlerdi. Onlar bu hâli kendilerine ilke edinmişlerdi. Anlattığı anılar ve hakkında söylenenler Zeyd b. Sâbit'in de bu yolu takip ettiğini göstermektedir. Sünnete son derece bağlı olup en ince detaylarda bile Allah Resûlü'ne (sas) uymaya gayret ederdi. Allah Resûlü (sas) hurma dalından baston kullandığı için o da hurma dalından bir baston yapıp kullanırdı. Evine ya da bağına bahçesine giderken bu baston ile giderdi.

Ramazanı en güzel şekilde ihya eden Zeyd b. Sâbit, Kadir Gecesi'ni ihya edebilmek için son on güne ayrı bir önem verirdi. Oğlu Hârîce anlatıyor:

"Babam Ramazanın 23. gecesiyse 27. gecesini ihya etmeye özel önem verirdi. Ayrıca 17. gecesine de önem verirdi. Ona:

– Ramazan'ın on yedinci gecesine niçin bu kadar önem veriyorsun, diye sorduklarında:

– Kur'ân o günde indi. Gecenin sabahında hak ile bâtıl birbirinden ayrıldı, derdi."^[382]

Cihad Aşkı

Zeyd b. Sâbit on üç yaşına girdiğinde İslâm ordusu Bedir'e gidiyordu. Arkadaşları ile birlikte orduya katılarak yola çıktı. İslâm ordusu Ebû İnebe kuyusunun bulunduğu yere gelince Allah Resûlü

(sas) orduyu durdurup teftiş etti. Ordunun içinde onun gibi birçok yürekli kahraman çocuğu yaşlarını küçük bularak geri gönderdi.

Allah Resûlü'nün (sas) izin vermeyeceğini bildiği için Uhud Savaşı'na katılmadı. Ancak savaş esnasında Medine'ye İslâm ordusunun dağıldığı, Allah Resûlü'nün (sas) şehid olduğu haberi gelince Uhud'a koştu. Savaş bitmişti. Allah Resûlü (sas) yaşıyordu ama birçok sahâbî şehid olmuştu. O günleri Zeyd b. Sâbit şöyle anlattı:

“Resûlullah (sas), Uhud meydanında:

– Sa'd b. Rebî'den bana kim haber getirecek, diye sordu.
– Ben getiririm ya Resûlullah, deyince beni onu aramak için gönderdi. Giderken:

– Onu görürsen benden selam söyle ve nasıl olduğunu soruyor de, buyurdu.

Savaş meydanına indim. Ölüler arasında dolaşmaya başladım. Bir süre sonra son nefesini vermek üzereyken onu gördüm. Ok, mızrak ve kılıç darbeleriyle yetmiş yerinden yaralanmış kan revan içinde yatıyordu.

– Ya Sa'd! Resûlullah sana selam söylüyor. Nasıl olduğunu soruyor, dedim.

– Resûlullah'a ve sana selam olsun. Ona 'Cennetin kokusunu alıyorum.' dediğimi söyle. Kabileme ise: 'Gözleriniz hareket ettiği sürece Resûlullah'a bir şey olursa Allah'ın huzuruna vardığınızda söyleyeceğiniz bir mazeretiniz olamaz.' dediğimi söyle, dedi. Hemen sonra da ruhunu teslim etti. Allah ona rahmet etsin.”^[383]

On beş yaşına girmişti. Mekkeli müşrikler, İslâm'ı ve Müslümanları yok etmek için yeminler ederek bütün imkânlarını seferber etmişlerdi. Uhud'a üç bin kişilik orduyla gelenler şimdi on bin kişiyle Medine'ye geliyorlardı. Selmân-ı Fârisî'nin teklifiyle Medine'nin etrafına hendek kazılmaya başlandı. Kimi sahâbîler toprağı kazıyor, kimisi de taşıyordu. Zeyd b. Sâbit, Allah Resûlü'nün (sas) dikkatini çekecek ve takdirini kazanacak kadar büyük bir gayretle hendekten çıkan toprağı taşıyıp ileri atıyordu. Peygamber Efendimiz, onu bu halde görünce “*O ne güzel çocuktur!*” buyurdu.

Henüz çocuk denecek yaşta olmasına rağmen diğer sahâbîler gibi çalışmış, yorgunluktan bitap düşmüştü. Günün sonunda biraz olsun dinlenmek için silahıyla birlikte bir köşeye oturunca uykusuna

yenilmiş, gözlerine hâkim olamayıp uyuyuvermişti. O uyurken Ümâre b. Hazm oğluna şaka yapmak istemiş, usulca yanına sokulup silahını alarak saklamıştı.

Allah Resûlü (sas) hendek etrafını teftiş ediyordu. Bu sırada Zeyd b. Sâbit'in bir köşede uyuduğunu gördü. Silahı yoktu. Onu uyandırarak:

– Ey uykucu! Kalk! Bak uyumuşsun, silahın da gitmiş, buyurdu şakayla karışık. Sonra da sahâbîlere seslenerek:

– Bu çocuğun silahından haberi olan var mı, diye sordu. Efendimiz'i duyan babası:

– Ben almıştım ya Resûlullah, diyerek silahı alıp geldi. Oğluna teslim ederek gönlünü aldı. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), şakayla da olsa birini korkutmayı ve endişelendirmeyi yasakladı. Şaka ya da ciddi izinsiz olarak birinin eşyasını almamayı emretti. [\[384\]](#)

Allah Resûlü'nün (sas) henüz çocuk denecek yaşta birine güvenerek ona resmi tercümanlık, kâtiplik, vahiy kâtipliği gibi sorumluluklar vermesi; ferâiz ilminde en önde olduğunu açık bir şekilde ifade etmesi insanlık tarihinin kolay kolay yazamayacağı eşsiz bir tablodur. Onunla ilgili olan bu eşsiz tablolar vefat edinceye kadar da hep devam etti.

Allah Resûlü (sas) ordusuyla Tebük Savaşı'na gidiyordu. Neccâroğulları'nın sancağı her zaman olduğu gibi yine Zayd b. Sâbit'in üvey babası Ümâre b. Hazm'daydı. Hz. Peygamber'e komşu olan Ümâre, sürekli onun çevresinde bulunur ve ona hizmet ederdi. Kabilesinin saygın kişilerinden olduğu için savaflara giderken sancağı hep o taşırdı.

Ama şimdi oğlu gelip babasını geçecek, her yönden büyük hizmetlere imzasını atacaktı. Her zaman iyiliğin ve güzelliğin önünü açan Allah Resûlü (sas), Ümâre b. Hazm'dan sancağı alarak Zeyd b. Sâbit'e verdi. Ümâre:

– Hakkımda yanlış yaptığımı dair bir haber mi duydun ya Resûlullah, diyerek endişesini dile getirince Allah Resûlü (sas):

– Hayır! Ama Kur'ân onu öne çıkarıyor. Zeyd, senden daha fazla Kur'ân biliyor, buyurdu. [\[385\]](#)

Zeyd b. Sâbit'in daha sonra yaptıkları ise bu bayrak tesliminin ne kadar isabetli olduğunu göstermektedir.

Arkadaşları

Enes b. Mâlik ve Abdullah b. Ömer onunla aynı yaşlarda olan birçok arkadaşından yalnızca ikisiydi. Onlarla görüşüp konuşur, birbirlerini her zaman iyiliğe teşvik ederlerdi.

Enes b. Mâlik (ra) anlatıyor:

“Bir gün Zeyd b. Sâbit ile birlikteyken ezan okundu. Mescide gitmek için harekete geçtik. Yürümeye başladık. Konuşa konuşa mescide giderken yolu uzatmıştık. Zeyd bana:

– Seninle niçin bu kadar kısa adımlarla yürüdüm biliyor musun? Namaza giderken daha fazla adım atmış olmak için. Bir gün Resûlullah ile yürürken yolu uzattı. Sonra bana *‘Niçin böyle yaptığımı biliyor musun?’* diye sordu. Ben:

– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedim. *‘Namaza giderken daha fazla adım atmak için böyle yaptım. Zira kişi namaz yerine doğru gittiğinde namazda sayılır.’* buyurdu.”[\[386\]](#)

Abdullah b. Ömer (ra) anlatıyor:

“Bir gün çarşıya gittim. Bir miktar yağ satın aldım. Ondan ayrılır ayrılmaz bir adamla karşılaştım. Adam elimdeki yağa çok güzel bir fiyat verdi. Yağı satmak için adamla anlaşıp el sıkışmak için elimi uzattığım sırada biri omzuma dokundu. Arkaya döndüğümde Zeyd b. Sâbit’i gördüm. Bana:

– Onu hemen aldığın gibi satma! Aldığın malı, çarşıdan uzaklaşıp kendi mekânına gitmeden satman doğru olmaz. Resûlullah tüccarlar yerlerinden ayrılınca kadar bir malı alınan yerde satmayı yasakladı, dedi.”[\[387\]](#)

Zeyd b. Sâbit, Mekke sınırlarının haram bölge olduğu gibi Medine’nin iki taşlık arasının da haram bölge olduğu ve bu bölgede avlanmanın haram olduğu görüşündeydi. Bunun için çocukların bir tilkiyi köşeye sıkıştırdıklarını görünce hemen yanlarına giderek çocukları dağıttı. Onlara:

– Resûlullah’ın haremindedir bunu nasıl yaparsınız, diye çıkıştı.”[\[388\]](#)

Bir gün öğrencisi Şürahbil ile birlikte çarşıya uğramıştı. Arkadaşları bir kuş yakalamış ancak Zeyd b. Sâbit’i görünce çekinmişlerdi. Kuşu hemencecik Şürahbil’in eline tutuşturdular. Zeyd b. Sâbit kuşu

görünce alıp havaya bıraktı. Sonra Şürahbil'in başına hafifçe vurdu ve onu:

– Resûlullah'ın iki taşlık arasında avlanılmasını haram kıldığını bilmiyor musun, diye ikaz etti. [389]

Bir konuda Ashâb-ı Kiram'dan ya da peygamberin eşlerinden farklı düşünüyorsa bu düşüncesini onları rencide etmeden en güzel şekilde ifade ederdi. Hz. Âişe yeğenleri olan Zübeyr ailesine, Allah Resûlü'nün (sas) ikindi namazından sonra iki rekât namaz kıldığını söylemişti. Onlar da teyzelerinin bu sözüne dayanarak ikindi namazından sonra iki rekât namaz kılıyorlardı. Zeyd b. Sâbit bu durumun farkına varınca:

– Allah Âişe'ye mağfiret etsin! Biz Resûlullah'ın bu konudaki durumunu ondan daha iyi biliriz. Resûlullah ikindiden sonra namaz kılmayı yasakladı, dedi. [390]

Urve b. Zübeyr'e, Râfi' b. Hadîc'in kira hakkındaki görüşlerinin yanlış olduğunu uygun bir dille anlatarak:

– Allah Râfi' b. Hadîc'e mağfiret etsin! Biri arazisini bir başka kişiye kiraya vermişti. Aralarında anlaşmazlık çıkınca tartışmışlardı. Bu şekilde Resûlullah'ın (sas) huzuruna gelip durumlarını anlatınca Resûlullah çok üzüldü. Gelenlere *“Bu şekilde kavga yapacaksanız bir daha arazinizi kiraya vermeyin!”* buyurdu. Râfi' sözün sonunu yani *“Arazinizi kiraya vermeyin!”* kısmını duyarak arazilerin kiraya verilmesinin yasak olduğunu sanmış, dedi. [391]

Ailesi

Hız. Ömer zamanında Uhud şehidi Sa'd b. Rebî'nin kızı olan Cemile bint. Sa'd ile evlendi. Sa'd, Hârice, Süleyman, Yahya, İsmail, Osman ve Ümmü Zeyd adında yedi çocuğu oldu. Birçoğu âlim olan çocuklarından Hârice, Medine'nin en meşhur yedi fakihinden biriydi. O dönemin halifesi olan Ömer b. Abdülaziz onu takdir edip hediyeler vermek istediye de Hârice bu hediyeleri kabul etmemişti. [392]

Ailesine ve çocuklarına son derece iyi davranırdı. Dışarıda vakur ve ciddi olduğu hâlde evine geldiğinde neşeli ve şakacı olurdu. Onun ailesine karşı tutumu Hız. Ömer'in çok hoşuna gider, onu örnek göstererek:

– İnsanlar, ailesine karşı şu genç gibi davranmalıdırlar. Ailesine onun gibi davrananlar, iyi bir ev reisi olurlar, derdi. [393]

Hem kendi ailesine hem de peygamber ailesine saygı ve hürmet gösterirdi. Annesi vefat edince cenaze namazını Zeyd b. Sâbit kıldırılmıştı. Namaz bitince binmesi için katırını getirdiler. Ona bineceği sırada Peygamber Efendimiz'in amcasının oğlu Abdullah b. Abbâs geldi. Katırın yularından tutarak çekmeye başladı. Zeyd:

– Lütfen yuları bırak ey Allah Resûlü'nün amcasının oğlu, dedi. Abdullah b. Abbâs:

– Biz âlimlerimize ve değer verdiğimiz insanlara böyle yaparız, deyince Zeyd b. Sâbit eğilip Abdullah b. Abbâs'ın elini öptü ve:

– Biz de Peygamberimizin ailesinden olan birine böyle davranmakla emir olunduk, dedi.^[394]

Zeyd b. Sâbit gibi zühd ve sade bir hayatı tercih eden hanımı, altın takılar takmak yerine fildişi bilezik ve yüzük takardı. Hanımı Zeyd b. Sâbit'le ilgili anılarını şöyle anlatır:

“Bir gün eşim eve gelerek bana:

– Babandan kalan miras hakkında Halife ile konuşmamı ister misin, diye sordu.

– Babamdan bana nasıl miras kalacak? Babam şehid olurken henüz mirasla ilgili ayetler inmemişti, dedim.

– Hz. Ömer bugün babası öldüğü sırada anne karnında olan çocuklara miras verilmesi hakkında hüküm verdi, dedi. Bir süre sonra kuru ve taze hurmayla eve geldi ve:

– Bu babandan kalan mirasın, dedi.”^[395]

Halife Seçimindeki Hizmeti

İnsanların hayatında olduğu gibi toplumların hayatında da çok önemli anlar, kırılma zamanları vardır. Allah Resûlü'nün (sas) vefatıyla Müslümanlar bunu çok açık bir şekilde yaşamışlardı. O günler çok zor günlerdi. Bir tarafta Peygamber Efendimiz'in vefatının yaşattığı şok, bir tarafta aynı sebeple dinden dönenlerin ve yalancı peygamberlerin pek çok cephede açtığı savaş. Bir başka tarafta ise halifenin kim olacağı sorusu...

Bu sorunun cevabı ya her şeyi toparlayacak ya da darmadağın edecekti. Tek bir söz içinden çıkılmaz felaketlere yol açabilirdi. Bu sırada muhacirler “Halife bizden olmalı.”; ensar “Halife bizden olmalı.” diyordu. İki grup da haklıydı. Bu haklılık için söylenebilecek pek çok nedenleri vardı. Ama bu konuda diretirlerse her iki taraf da

kaybedecek, peygamberlik iddiasında bulunan yalancılar kazanacaktı.

Ebû Saîd el-Hudrî (ra) şöyle anlatıyor:

“Resûlullah vefat ettikten sonra ensarın hatipleri ayağı kalkarak konuşmaya başladılar.

– Resûlullah sizden birini görevlendirdiği zaman bizden birini de yanına katardı. En doğrusu bu konuda da bu şekilde hareket etmektir. Hilafeti sizden ve bizden birer kişi üstlenmelidir, dediler. Neredeyse genelin görüşü buydu. İşte tam bu sırada 21 yaşında ensardan olan Zeyd b. Sâbit ayağı kalktı ve:

– Resûlullah muhacirlerdendi. Buna göre halife de muhacirlerden olmalıdır. Biz, Resûlullah’a yardım ettiğimiz gibi her konuda onlara da yardımcı olmalıyız, dedi.

Bu çok önemli ve yerli yerince söylenmiş bir sözdü. Hz. Ebû Bekir kalkıp onun şahsında ensarı tebrik etti ve ekledi:

– Allah sizi hayırla mükâfatlandırsın! Sözleriniz üzerinde sabit kılınsın ey ensar! Vallahi bundan başka bir görüş ileri sürseydiniz bunu doğru bulmazdık, dedi.

Zeyd b. Sâbit, Hz. Ebû Bekir’in elini tutarak ona biat etti. Diğer sahâbîlere de:

– İşte bu sizin halifenizdir! Ona biat edin, diyerek onları biate teşvik etti. Hz. Ömer hemen ileri atılarak biat etti. Sonra muhacirler ve ensar biat ettiler.”[\[396\]](#)

Çocuk yaşta inanılmaz başarı ve hizmetlere imza atan Zeyd b. Sâbit, bu unutulmaz hizmeti yaparken yalnızca 21 yaşında bir gençti. Her zaman iyiliğin öncülüğünü yaptığından kimse onun gençliğine bakmadan duyguların doruk noktada olduğu o kritik anda sözünü dinleyip ona uydu.

Eşsiz Kur’ân Hizmeti

Kur’ân-ı Kerîm’in cem edilip bir araya toplanması, Kur’ân’a, İslâm’a ve Müslümanlara yapılan en büyük hizmetlerden birisidir. Az ya da çok neredeyse tüm sahâbenin iştirak ettiği bu hizmette en büyük pay şüphesiz Zeyd b. Sâbit’e aitti. Onun bu hizmeti İslâm ile şereflendiği 8-9 yaşında Kur’ân ezberlemekle başladı, her geçen gün biraz daha

artarak zirveye çıktı. Bu hizmetin büyüklüğünü kavrayabilmek için Kur'ân'ın cemi konusunu biraz açmak gerekir.

Usul âlimleri Kur'ân'ın cemini üç başlık altında incelerler:

1. Kur'ân'ın Allah Resûlü (sas) Dönemindeki Cemi,
2. Kur'ân'ın Hz. Ebû Bekir Dönemindeki Cemi,
3. Kur'ân'ın Hz. Osman Döneminde Çoğaltılması.

Zeyd b. Sâbit her üç safhada da en önde ve en büyük hizmeti yapmıştı. Bu safhalar ve onun bu safhalardaki rolü şöyle özetlenebilir:

Kur'ân'ın Allah Resûlü (sas) Döneminde Cemi:

Bu dönemde Kur'ân'ın cemi ezberlenmek ve yazılmak sûretiyle iki şekilde olmuştur. Vahyi anlatılamayacak kadar çok önemseyen ve verilen görevi en güzel şekilde îfa etmeye gayret eden Allah Resûlü (sas), Kur'ân'ın vahyedildiği ilk günden itibaren onu ezberlemek için büyük bir çaba sarf etmişti. Allah (cc) elçisini rahatlatmak, Kur'ân'ın ceminin bizzat kendinin kontrolünde olduğunu bildirmek ve bir anlamda müjde vermek için **“(Resûlüm) Onu çarçabuk almak için dilini kıpırdatma! Şüphesiz, onu cem edip toplamak ve okutmak bize aittir. O halde biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et! Sonra şüphen olmasın ki onu açıklamak da bize aittir.”**^[397] buyurdu.^[398]

Rabbinin bu açıklaması Allah Resûlü'nün (sas) endişesini gidererek kalbini rahatlatmıştı. Her yıl Ramazan ayında o güne kadar inen ayetleri Cebrâil (as) okurdu. Vefat ettiği yılın Ramazan ayında ise Cebrâil'e (as) Kur'ân'ı iki kez arz etmişti. Allah Resûlü (sas) vefatı yaklaştığında yanına gelen gonca gülü Hz. Fâtıma'ya:

– Cebrâil her yıl Ramazan ayında bana gelerek o zamana kadar inzal edilen Kur'ân'ı baştan sona kadar bir kere okurdu. Bu sene iki kere okudu. Bu durumu ecelimin yaklaştığına yordum, buyurmuştu.^[399]

Sahâbîlerin Kur'ân öğrenmesine büyük önem veren Allah Resûlü (sas), onları sürekli Kur'ân okumaya teşvik etmişti. Mekke'de büyük baskı altında oldukları zamanlarda bile Ebû'l-Erkam'ın evinde sahâbîleriyle gizlice buluşur, inen ayetleri onlara okurdu. Sahâbîler

onu dinleyerek inen ayetleri ezberlerlerdi. Habbâb b. Eret gibi sahâbîler Ebû'l-Erkam'ın evine gelemeyenlere giderek onlara yeni inen ayetleri öğretirlerdi. Allah Resûlü (sas) inen ayetleri bir taraftan sahâbîlere ezberletiyor, bir taraftan da vahiy kâtiplerine yazdırıyordu.

Medine'de Mekke'ye göre çok rahat bir ortam vardı. Sahâbîler ilk günlerden itibaren inen ayetleri ezberliyor, yazıyor, evlerine gittiklerinde eşlerine ve çocuklarına öğretiyorlardı. O günlerde gece yarısı Medine sokaklarında gezenler, hemen her evden arı vızıltısı gibi Kur'ân sesinin geldiğini duyardı. Bu hâlden çok hoşlanan Allah Resûlü (sas), geceleri Medine sokaklarında gezerken ensardan bazılarının evinin önünde durur, içeriden gelen Kur'ân sesini dinlerdi. Medine'de vahiy kâtipliğini ilk günlerde yoğun olarak Übey b. Ka'b yapardı. Ondan hemen sonra Zeyd b. Sâbit yazmaya başladı. Zaman içerisinde Zeyd b. Sâbit daha çok öne çıkarak en fazla vahiy yazan kişi oldu. Bir taraftan ezberliyor, bir taraftan yazıyordu.

Allah Resûlü (sas), kendisine vahiy geldiğinde hemen vahiy kâtiplerini çağırır, inzal edilen ayetleri onlara yazdırırdı. Inzal edilen sûreler çoğalınca “**cem etmeye**” yani ayet ve sûrelerin bir araya toplanmasına başlandı. Bunun tanıklarından biri olan Hz. Osman şöyle der:

“Resûlullah'a (sas) zaman içinde pek çok sûre inince, onları yazan vahiy kâtiplerini yanına çağırırdı ve:

– Şu şu ayetleri, şu sûrenin şurasına koyun, buyururdu. Daha sonra inen ayetler için ise:

– Şu ayetleri şu ayetlerin bulunduğu sûrenin şurasına koyun, buyururdu. Sonra bir ayet bile inse:

– O ayeti şu sûrenin şurasına koyun, buyururdu.”^[400]

İnen ayetler, hurma dallarına, beyaz yassı düz taşlara, ince deri parçalarına, develerin kürek kemiklerine ve o gün için bulunabilen malzemelere yazılırdı. Bütün ayetler Allah Resûlü (sas) zamanında bu şekilde yazıldı. Bu dönemde Kur'ân'ın cemi hakkındaki tek problem, toplu olarak bir arada olmayışıydı. Zeyd b. Sâbit bu durumu şu sözlerle özetler:

“Biz Resûlullah'ın (sas) yanında bulunur, Kur'ân'ı çeşitli malzemelere yazardık. Cebrâil (as) vahyi getirdiğinde hangi ayetin hangi sûrenin neresinde olduğunu Resûlullah'a bildirir, o da vahyi yazan sahâbîlere söylerdi. Vahiy kâtipleri Resûlullah'ın beyanları

doğrultusunda yazarak ayetleri bu şekilde telif ederlerdi. Böylece Resûlullah zamanında muhacirlerden dört halife, Talha b. Ubeydullah, Abdullah b. Mes'ûd, Sâlim gibi pek çok sahâbî; ensardan ise ben, Enes b. Mâlik, Übey b. Ka'b, Ebû Zeyd, Ebû Eyyûb el-Ensârî gibi pek çok kişi Kur'ân'ı ezberledi ve yazdı.”^[401]

Allah Resûlü (sas) döneminde Kur'ân'ı öğretmeye başlayan sahâbîler, Peygamberimiz'in vefatından sonra dünyanın dört bir tarafına dağılarak yeni Müslüman olanlara öğrettiler. Bu eğitim öğretim nesilden nesle aktarılarak günümüze kadar geldi.

Kur'ân'ın Hz. Ebû Bekir (ra) Döneminde Cemi

Allah Resûlü (sas) döneminde pek çok sahâbî tarafından farklı farklı malzemelere yazılan Kur'ân ayetlerinin bir kitapta toplanması Peygamber Efendimiz'in vefatından altı ay sonra olmuştur. Peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseyleme'nin ordusuyla yapılan Yemâme Savaşı'nda şehid olan yedi yüze yakın Müslüman'ın yetmişinin hafız olması, Müslümanları üzdüğü kadar büyük bir endişeye de sevk etmişti.

O güne kadar nasılsa Kur'ân'ı ezbere bilen pek çok sahâbî büyük bir aşkla sürekli Kur'ân okuyor, okutuyor, yeni gelen nesillere öğretiyor mülâhazasıyla ayetleri bir araya toplamayı fazla düşünmemişlerdi. Yetmiş hafızın şehid olması Hz. Ömer'in uykularını kaçırdı. O sırada bir ayet hakkında sahâbîlerden birine sorduğu soruya:

– Ayeti Yemâme'de şehid olan falan kişi yazmıştı, cevabını alınca harekete geçti. Halife Hz. Ebû Bekir'e Yemâme'de şehid olan hafızları hatırlatarak:

– Kur'ân'ı bir kitapta toplamazsak zaman içerisinde problem olabilir, kâbilinden endişelerini dile getirerek Kur'ân ayetlerinin bir kitapta toplanması gerektiğini belirtti. Hz. Ebû Bekir ilk önce:

– Resûlullah'ın (sas) yapmadığı bir şeyi ben nasıl yapabilirim, diyerek bu fikre karşı çıktı. Hz. Ömer ısrarla onu ikna etmeye çalıştı. Sonunda Halife ikna oldu. “Bu işi en güzel şekilde kim yapar?” sorusunun cevabı ise Zeyd b. Sâbit oldu.^[402]

Henüz 21-22 yaşlarında bir genç olmasına rağmen insanlık tarihinin en ulvî görevlerinden birini üstlenmek için ilmî ve mânevî tüm donanımlara sahipti.

Zeyd b. Sâbit, o günlere ait anılarını şöyle anlatır:

“Yemâme Savaşı’nda hafızların şehid olmasından hemen sonraki günlerde Hz. Ebû Bekir beni çağırdı. Yanına vardığımda Hz. Ömer de oradaydı. Hz. Ebû Bekir:

– Ömer bana gelerek ‘Yemâme Savaşı’nda pek çok Kur’ân hafızı şehid oldu. Diğer bölgelerde de Kur’ân hafızlarının şehid olmaya devam edeceğinden korkuyorum. Bunun için bir an önce Kur’ân’ı cem ettirmelisin!’ deyince:

– Resûlullah’ın yapmadığı bir şeyi ben nasıl yapabilirim, dedim. ‘Vallahi bu iş hayırlı bir iştir!’ diyerek beni ikaz edip durdu. Sonunda bu işin yapılması için onun kalbini aydınlatan Allah, benim de kalbimi aydınlattı, diyerek konuyu anlattıktan sonra:

– Sen akıllı bir gençsin. Şimdiye kadar hiçbir hususta seni itham etmedik. Sen Resûlullah’a gelen vahyi yazıyordun. Şimdi senden sahâbîlerde bulunan Kur’ân ayetlerini araştırıp onları bir kitapta toplamamı istiyorum, dedi.

Vallahi o an bana bir dağı diğer dağın üzerine taşımamı söyleselerdi bana bundan daha zor gelmezdi.

– Resûlullah’ın yapmadığı bir şeyi ben nasıl yapabilirim, diyerek itiraza başladım. Kabul etmeyince, beni ikna etmek için çok ısrar ettiler. Sonunda Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’in kalbini aydınlatan Allah, benim de kalbimi aydınlattı. Verilen görevi kabul edip araştırmaya başladım. Hz. Ebû Bekir’in emriyle yazıldığı hurma dallarında, ince beyaz taşlarda, deri parçalarında ve insanların ezberlerinden ayetleri araştırmaya başladım...”[\[403\]](#)

Zeyd b. Sâbit, Kur’ân ayetlerinin tamamını ezbere biliyordu. Zaman zaman onları Allah Resûlü’ne (sas) dinletmişti. Ayrıca onları çeşitli malzemelere yazmıştı. Ama o kendindeki bu bilgiye rağmen sahâbîlerin hem ezber hem de yazılı bilgisine başvurdu. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer’i ona yardımcı olmak üzere görevlendirerek:

– Gidip Mescid-i Nebevî’nin kapısının önünde oturun! Sahâbîlere ezberledikleri ve yazdıkları ayetleri bildirmeleri için onlara duyuru yapın! Size bildirdikleri ayetleri, Resûlullah’tan yazdıklarına ya da

dinleyip ezberlediklerine dair iki şahit getirirlerse onları kabul edin, talimatını verdi.

Hız. Ebû Bekir'den çalışma usulünün çerçevesini öğrenen Zeyd b. Sâbit, Hız. Ömer ile işe koyuldu. Bu günlere ait bir anısını şöyle anlatır:

“Kur'ân ayetlerini Mushaf'a yazıp bitirmiştım. Ancak Ahzâb Sûresi'nde Resûlullah'tan duyup ezberlediğim bir ayeti yazamamıştım. Muhacirlerin yanına giderek onlara tek tek sordum. Sonra ensarı dolaştım. Sorduğum hiç kimse ayeti yazmamıştı. Sonunda ayetin ensardan Huzeyme b. Sâbit tarafından yazılmış olduğunu öğrendim. Bu kişi Resûlullah'ın bir olaydan dolayı şahitliğini iki kişinin şahitliği gibi doğru kabul ettiği kişiydi. Heyetin kararıyla ayeti Mushaf'taki yerine koyduk...”^[404]

Kur'ân'ın cem edilip bir kitapta toplanmasını bütün sahâbîler memnuniyetle karşıladılar. Bu konuda Zeyd b. Sâbit'e tam bir destek verdiler. Zeyd b. Sâbit görevini tamamlayıp Mushaf'ı Hız. Ebû Bekir'e teslim ettiğinde tüm sahâbîler ona ve onu bu işe teşvik eden Hız. Ebû Bekir ve Hız. Ömer'e teşekkür etti.^[405]

Kur'ân'ın Hız. Osman Döneminde Çoğaltılması

Hız. Ebû Bekir döneminde Kur'ân ayetlerinin bir araya getirilerek yazılması çok önemli bir hizmetti. Ancak yapılması gereken diğer önemli bir hizmet ise “Ahruf-u Seba” yani yedi lehçenin sorun olmasını önlemektir.

Allah Resûlü (sas) inzal edilirken çevresindeki bütün kabilelerin onu daha iyi anlaması için Kur'ân'ın daha fazla lehçeyle inzalını arzu etmiş, bu isteği Rabbi tarafından yerine getirilmişti. Hız. Peygamber bu konuda: “*Cebrâil, Kur'ân'ı bana tek bir lehçede okudu. Ondan diğer lehçelerle de okumasını istedim. Bunda ısrar edince başka lehçelerde de okudu. Ben daha fazla lehçede okumasını istedim. Yedi lehçeye kadar okudu.*”^[406] buyurmuştur.

Ashâb-ı Kirâm çeşitli vesilelerle Kur'ân'ı birbirlerinden farklı okuduklarını anlayınca Allah Resûlü (sas) onlara bunu açık bir şekilde izah etmişti. Sahâbîler de Kur'ân'ın yedi lehçede inmesinin

bir rahmet vesilesi olduğunu anlayıp farklı lehçelerde okunmasını sorun etmemişlerdi.

Übey b. Ka'b (ra) anlatıyor:

“Mescid-i Nebevî’de iken biri gelip namaz kılmaya başladı. Kur’ân’ı bilmediğim bir lehçeyle okuyordu. Sonra başka biri geldi. Namazda arkadaşından başka bir lehçeyle Kur’ân okudu. Namazlarını bitirince durumu öğrenmek üzere birlikte Resûlullah’ın huzuruna gittik.

– Bu, Kur’ân’ı bilmediğim bir okuyuşla okudu. Sonra bir başkası geldi, o diğerinden daha farklı bir lehçeyle okudu, dedim. Resûlullah her ikisinden de Kur’ân okumalarını istedi ve her ikisinin de okuyuşunu beğendi. Kalbime cahiliye zamanındakinden daha fazla vesvese girmişti. Resûlullah şüpheye düştüğümü görünce bu durumu şöyle izah etti:

– Ya Übey! Vahiy inerken benden onu tek lehçe üzere okumam istendi. ‘Ümmetime kolaylaştır!’ diye dua ettim. ‘Onu iki lehçe ile oku!’ buyruldu. Tekrar ‘Ümmetime kolaylaştır!’ diye dua ettim. ‘Onu yedi lehçe ile oku!’ buyruldu.”[\[407\]](#)

İslâm coğrafyası genişledikçe Kur’ân’ın daha çabuk ve kolay okunup ezberlenmesi ve anlaşılması için yedi lehçede indiği konusu insanlara yeterince anlatılamamaya başlandı. İslâm coğrafyası çok hızlı genişlediği, İslâm inanılmaz bir hızla yayıldığı için sahâbîler herkese ulaşmakta ve her konuyu anlatmakta büyük zorluklar çekiyordu. Bu konulardan biri de lehçeydi. Hz. Ömer bu problemi görmüş, onu tek bir lehçede yani Allah Resûlü’nün (sas) sürekli okuduğu kendi lehçesi olan Kureyş lehçesinde yeniden tertip etmek istemiş ancak şehid edilince buna fırsat bulamamıştı.

Hz. Osman zamanında çocuklar ve gençler Kur’ân öğrenirken farklı farklı öğretmenlerden farklı lehçelerle öğreniyorlardı. Bunun nedenini henüz öğrenmemiş olan gençler, zaman zaman aralarında tartışıyorlardı. Bu tartışmalar Halife’nin kulağına kadar gidince bir konuşma yaparak konuyu anlattı. Bu sırada:

– Siz benim bulunduğum yerde bu kadar ihtilaf ediyorsanız buradan uzak şehirlerde yaşayanlar kim bilir ne kadar çok ihtilaf ediyordur, sözleriyle bir gerçeğe de işaret etti. Ardından valilere mektup yazarak tedbir almalarını istedi.[\[408\]](#)

Hız. Osman'ın bu çabası yeterli olmadı. Bu konunun köklü çözümünü Hızeyfe b. Yemân'ın girişimiyle gerçekleşti. Hızeyfe b. Yemân, şahit olduğu bazı olaylardan sonra insanlara en fazla Kur'ân öğreten ve bu hususta en çok sözü geçen Abdullah b. Mes'ûd, Übey b. Ka'b ve Ebû Mûsâ el-Eşarî ile konuştuysa da bir sonuç alamadı.

Bu arada Kur'ân okumasını yeni öğrenen çeşitli belde ve şehir halkı, cephelerde bir araya gelerek birlikte savaşıyorlardı. Cihad meydanlarında buluşan Şamlılar Übey b. Ka'b'ın, Kûfeliler Abdullah b. Mes'ûd'un, diğer beldelerden gelenler Ebû Mûsâ el-Eşarî gibi sahâbîlerin kıratı ile Kur'ân okuyorlardı. Hepsinin okuduğu lehçe farklıydı. Askerler zaman içerisinde Kur'ân-ı Kerim'i birbirlerinden farklı kıraatlerde okuduklarını gördüler. Ardından da yanlış okuduğunu sanarak birbirlerine itiraz etmeye başladılar. Bir süre sonra askerler arasında kendi okuyuşlarının doğru, diğerlerinin ise yanlış olduğunu hususunda bir çekişme başladı. Ordu içinde bulunan sahâbîler konuyu izah etmeye çalışsalar da herkese ulaşamıyor ve bu konuda yetersiz kalıyorlardı.

Hızeyfe b. Yemân, Irak halkıyla birlikte Ermenistan ve Azarbeycan'ın fethi için cihad ediyordu. Orduda bulunan askerlerin Kur'ân okuma konusundaki ihtilaflarını görünce durumun nerelere varacağını fark ettiğinden dehşete kapıldı. Kur'ân'ın tek bir lehçede birleştirilip çoğaltılmaması hâlinde büyük bir fitne çıkacağını gördü. Fetihten sonra vakit kaybetmeden hemen Medine'ye giderek Hız. Osman ile görüştü. Gördüğü tehlikeyi anlatarak:

– Ey Mü'minlerin Emîri! Bu ümmet de Yahudiler ve Hıristiyanlar gibi kitap konusunda anlaşmazlığa düşmeden yetişip sorunu çöz! Resûlullah'tan Kur'ân dinleyip öğrenen sahâbîler vefat ettikten sonra büyük bir ihtilaf olacağından korkuyorum, dedi.

Hızeyfe (ra) konuşarak Hız. Osman'ı ikna etmişti. Konunun hassasiyetinin farkında olan Hız. Osman, Hız. Ebû Bekir'den Hız. Ömer'e ondan da Hız. Hafsa'ya geçen Mushaf'ı istetti. Sonra da sahâbîlerin ileri gelenlerini toplayarak durumu onlarla istişare etti.

Hız. Ali (ra) anlatıyor:

“Halife bizi topladı ve:

– Kur'ân'ın okunması konusunda ne diyorsunuz? İnsanlar birbirleriyle karşılaştıklarında ‘Benim okuyuşum seninkinden daha iyi

ya da benim okuyuşum senin okuyuşundan daha üstündür.' demeye başladı. Benden sonra ihtilafa düşmemeleri için insanları tek bir lehçede birleştirmek istiyorum. Eğer şimdi sizin bulunduğunuz yerde ihtilaf oluyorsa sonra daha da büyük ihtilaflar olur, diyerek bu konuda fikrimizi sordu.

- Doğru düşünmüşsün ey Mü'minlerin Emîri, dedik. Bize:
- Kur'ân'ı en güzel kim okuyor, diye sordu.
- Zeyd b. Sâbit, dedik.
- Arapçayı kim en güzel ve fasih şekilde konuşuyor, dedi.
- Saîd b. Âs, dedik. Bunu üzerine Zeyd b. Sâbit ve Saîd b. Âs'ı huzuruna çağırarak durumu bir de onlara anlattı. Bu iş için onları görevlendirerek yapacaklarını anlattı ve:

- Biriniz okuyun biriniz yazın! Eğer bir hususta anlaşılamazsanız bana gelin, dedi.”[\[409\]](#)

Bu iş için Zeyd b. Sâbit'i görevlendirmesinin bir nedeni de onun Allah Resûlü'nün (sas) Ramazan ayında Cebrâil'e (as) son kez okuduğu Kur'ân'a şahit oluşuydu. Bunun için Kur'ân'ın en son şekline en iyi vâkıf olan kişi Zeyd b. Sâbit'ti. Daha sonra onlara bu sahada otorite olan Übey b. Ka'b, Enes b. Mâlik, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Zübeyr, Abdurrahman b. Hâris gibi kişiler de katılarak yardımcı oldular. Heyette üç Kureyşli vardı. Hz. Osman, heyete:

- Zeyd b. Sâbit ile bir hususta ihtilaf ettiğinizde onu Kureyş lehçesiyle yazın. Çünkü Kur'ân Kureyş lehçesiyle inmiştir, dedi.

Heyet oluştuktan sonra Zeyd b. Sâbit ile Übey b. Ka'b yazdı, Saîd b. Âs okuyup Kureyş lehçesine göre yazdırdı. Çünkü Allah Resûlü'nün (sas) lehçesine en fazla Saîd b. Âs'ın lehçesi benziyordu. O, Allah Resûlü'nün (sas) son dokuz yılına yetişmişti.

Heyet uzun bir çalışma sonunda Kureyş lehçesine göre yedi adet Kur'ân nüshası yazdı. Çalışma bitince Hz. Osman asıl nüshayı Hz. Hafsa'ya geri gönderdi. Bir daha karışıklık ve ihtilaf olmaması için yazılan nüshalar dışında sahâbenin elindeki tüm sayfeleri ve mushafları yaktırdı. Böylece Huzeyfe b. Yemân'ın uyarı ve teşviki, Zeyd b. Sâbit ve heyetteki sahâbîlerin gayretiyle kıyamete kadar Müslümanların elinde bulunacak Mushaf hazırlanmış oldu. Bu nüshaların her biri Basra, Kûfe, Şam gibi merkezlere gönderildi.[\[410\]](#)

Halifelerin Hizmetinde

Şûrâ Meclisi Üyesi

Hız. Ebû Bekir, Allah Resûlü'nün (sas) vefatından sonra muhacir ve ensar arasından ilim ve görüşüne güvendiğı kişilerden oluşan bir Şûrâ Meclisi kurmuştu. Önemli olayları, dini konuları meclise getirerek burada karara bağlardı. Meclis Hız. Ömer, Hız. Osman, Hız. Ali, Abdurrahman b. Avf, Muâz b. Cebel, Zeyd b. Sâbit gibi o dönemde fetva veren büyük sahâbîlerden oluşuyordu. Hız. Ebû Bekir'den sonra halife olan Hız. Ömer, Hız. Osman, Hız. Ali, Mervân b. Hakem döneminde de Şûrâ Meclisi'nde bulunan Zeyd b. Sâbit, istişare toplantılarına katılarak görüşünü bildirirdi.^[411]

Kadı

Allah Resûlü'nün (sas) vefatından sonra üvey babası ve kardeşleriyle birlikte Yemâme Savaşı'na katıldı. Babası ve kardeşleri Yemâme'de şehid oldu. Yemâme'den döndükten sonra Hız. Ebû Bekir tarafından Kur'ân'ın cemi ile görevlendirildi. Hız. Ömer, halife olunca Zeyd b. Sâbit'in Medine'den ayrılmasına müsaade etmedi. Ona kadılık görevi vererek fetva vermesi, ferâiz ve kıraat ilimlerini öğretmesi için görevlendirdi. Bunun için kendisine maaş bağladı. Konu gündeme geldikçe Hız. Ömer:

– Medine halkının ona ihtiyacı var. Onda başkasında olmayan bazı özellikler var, derdi.

Aralarında anlaşmazlık çıkan Medine halkı, davalarının çözümü için Hız. Ömer'e başvururlardı. Hız. Ömer ise:

– Zeyd b. Sâbit'e gidin! Davanızı o görsün, derdi.

Bir seferinde Medinelilerden biri Hız. Ömer'in yanına gelmişti.

– Hakkımda hüküm ver ey Mü'minlerin Emîri, dedi. Halife:

– Ben seni başka birinin yanına göndersem olur mu, diye sorunca adam:

– Sen niçin hüküm vermiyorsun, diye sordu.

– Senin meselen için kitap ya da sünnete göre hüküm verebilirim.

Ancak seni reyine göre hükmetmesi için Zeyd'e gönderiyorum. Rey de bir hükümdür, dedi.^[412]

Zeyd b. Sâbit kendisine yöneltilen bir soru üzerine bir davada hüküm verirken hangi esaslara göre hareket ettiğini şöyle ifade ederdi. Bir gün yanına giden Mesleme b. Mehled ona:

– Ey Amcaoğlu! Kadılık yapmak için bana baskı yapıyorlar. Ne yapmamı tavsiye edersin, diye sordu.

– Allah'ın kitabı ile hükmet! Allah'ın kitabında bulamazsan Resûlullah'ın sünnetine göre hükmet! Onda da aradığını bulamazsan önceki âlimlerin ictihadlarına bak! İctihad ehliyle istişare yap, sonra birini tercih ederek hüküm ver. Böyle yaparsan bir mahzur olmaz, dedi. [\[413\]](#)

Hiz. Ömer ile Übey b. Ka'b arasında hurma bahçesinin sınırını belirleyen duvarla ilgili bir sorun çıkmıştı. Hiz. Ömer üsteleince Übey b. Ka'b:

– Gücüne güvenerek mi böyle yapıyorsun ey Ömer, diye çıkıştı. Hiz. Ömer:

– Aramızda hükmetmesi için birini seç, deyince Übey (ra):

– Zeyd b. Sâbit, dedi.

Zeyd b. Sâbit o dönemde evinin bir köşesinde kendine gelen davalara bakıyordu. Birlikte onun evine gittiler. Hiz. Ömer:

– Bir konuda aramızda hükmetmen için geldik, deyince Zeyd b. Sâbit üzerine oturduğu döşegın başucunda Halife'ye yer açtı ve:

– Buraya otur ey Mü'minlerin Emîri, diyerek ona hürmet gösterdi. Hiz. Ömer hemen müdahale ederek:

– Bu lehime hükmettiğın ilk haksızlıktır. Beni hasmımın yanına sanık yerine oturttur, dedi.

Übey b. Ka'b ile Halife yan yana oturdular. Übey b. Ka'b, iddiasını söyledi. O sözünü bitirdikten sonra Hiz. Ömer kendini savundu. Zeyd b. Sâbit:

– Delilin var mı ey Übey, diye sorunca Übey:

– Hayır, hiçbir delilim yok, dedi. Zeyd (ra):

– Mü'minlerin Emîri'ne yemin ettirme! Davandan vazgeç! Ondan başkası için böyle bir ricada bulunmazdım, dedi. Hiz. Ömer:

– Eğer istiyorsa yemin ederim. Mü'minlerin Emîri olmak buna engel olmamalı, dedi ve kendini herhangi bir mü'minden ayırmadan yemin etti. Hiz. Ömer davayı kazandıktan sonra dava konusu olan yeri Übey b. Ka'b'a hediye etti. [\[414\]](#)

Müftü

Zeyd b. Sâbit daha çocuk denecek kadar genç yaşta olmasına rağmen Allah Resûlü (sas) zamanında fetva vermeye başlamıştı. Peygamber Efendimiz zamanında çok fetva veren altı kişiden biriydi. Hz. Ebû Bekir döneminde de fetva vermeye devam etti.^[415] Hz. Ömer zamanında Medine kadılığı ve müftülüğüne getirildi. Bundan sonra hicretin 45. yılında vefat edinceye kadar bu görevi devam ettirdi.

Mânevî sorumluluğundan dolayı mecbur kalmadıkça fetva vermekten sakınan Zeyd b. Sâbit, aynı sebeplerden dolayı fetvalarının yazılmasını da hoş karşılamazdı. Görüşlerinin unutulmamasını isteyen Mervân b. Hakem, Zeyd b. Sâbit'i makamına davet eder, ona çeşitli fetvalar sorar, aldığı cevapları adamlarına gizlice yazdırırdı.

Biri ona fetva sormaya geldiğinde ona mutlaka:

– Allah aşkına böyle bir olay yaşadın mı, diye sorardı. Adam “Evet!” derse fetva verir, yaşanmamış farazi bir olaya ise fetva vermezdi.^[416]

Özellikle ferâiz ve miras konusunda pek çok fetva vermiştir. Fetvaları bir kitapta toplanarak “Fıkhu Zeyd b. Sâbit” ismi ile yayınlamıştır.

Mervân b. Hakem döneminde bir yankesici yakalanmıştı. Mervân yaptığı hırsızlıktan dolayı onun elini kesmek istiyordu. Bundan önce bir adamını Zeyd b. Sâbit'e göndererek hırsızın durumunu sordurdu. Zeyd b. Sâbit:

–Yankesicilikten dolayı el kesilmez, şeklinde fetva verdi.^[417]

Halifenin ya da herhangi bir yöneticinin gerekmedikçe halkın suçlarını araştırmasını doğru bulmayan Zeyd b. Sâbit'in bu konuda Hz. Ömer ile ilgili ibret dolu bir anısı vardı.

Hicretin dokuzuncu yılında İslâm'ı kabul eden Kâdisiye kahramanı Ebû Mihcen, bir türlü içkiyi terk edememişti ve zaman zaman evinde gizli gizli içerdi. Hz. Ömer, halife olduğu dönemde onun hakkında “Ebû Mihcen adamları toplayarak evinde içki içiyor.” diye bir haber aldı. Halife, Zeyd b. Sâbit ve Abdurrahman b. Avf'ı da yanına alarak Ebû Mihcen'in evine baskın yaptı. Evde bir kişiden başka kimse yoktu. Ebû Mihcen Halife'ye sitem ederek:

– Ey Mü'minlerin Emîri! Bu yaptığın helal değil! Çünkü Allah: “...**Birbirinizin suçunu araştırmayın!..**”^[418] buyuruyor, deyince Hz.

Ömer, Zeyd b. Sâbit'e dönerek:

- Bu ne diyor, diye sordu. Zeyd b. Sâbit:
- Doğru söylüyor ey Mü'minlerin Emîri! Yaptığımız bu iş suç araştırmaktır, deyince yaptığı hatayı anlayan Hz. Ömer hatasında ısrar etmeyip hemen orayı terk etti.^[419]

Öğretmen

Müslüman olduğu günden itibaren kendini öğrenmeye, öğretmeye ve hizmete adanmış Zeyd b. Sâbit, halifeler döneminde bir taraftan davalara bakıp fetva verirken bir taraftan da Kur'ân ve İslâm'ı öğretiyordu. Halifeler ilim talebi için kendilerine gelenleri ona yönlendirirlerdi.

Abdurrahman es-Sülemî anlatıyor:

“Kur'ân'ı genel olarak Osman b. Affân'dan öğrendim. Hz. Osman, halife olunca:

– Seni okutmam insanların işleriyle ilgilenmeme engel oluyor. Bundan böyle Zeyd b. Sâbit'in yanına git! O kendini bu işi yapmaya adanmış, ona oku. Benim kıraatimle onun kıraati aynıdır, dedi. Bundan sonra Mescid-i Nebevî'de ders halkası olan Zeyd b. Sâbit'in yanına giderek ezberlediğim ayetleri ona okumaya başladım. Derse gittiğimde bazen Ali b. Ebû Tâlib'e rastlar, bilmediğim konuları ona sorardım. Sorularımı cevaplar, sonra:

– Zeyd b. Sâbit'i iyi takip et, ondan ayrılma, kıymetini bil, diye öğüt verirdi. Zeyd b. Sâbit'in yanında tam on üç yıl kalıp ondan Kur'ân öğrendim.”^[420]

Halife Vekili ve Maliye Bakanı

Hz. Ömer hac, umre ya da başka bir nedenden dolayı şehirden ayrılacağı zaman Zeyd b. Sâbit'i yerine vekil bırakırdı. Hz. Osman da Medine'den ayrıldığında onu vekil tayin ederdi.

Dil gibi matematiksel yeteneği de sıra dışı olduğundan Allah Resûlü (sas) mali işlerde onu görevlendirirdi. Hayber ve Tâif fetihlerinden sonra Zeyd b. Sâbit'i yanına çağıran Hz. Peygamber, ganimeti bölüştürmeden önce kişileri ve ganimet mallarının miktarını tespit etmek için onu görevlendirmişti.^[421]

Hız. Ebû Bekir döneminde de taksim ve dağıtma organizelerinde görevlendirilen Zeyd b. Sâbit, Hız. Ömer zamanında Ebû'l-Haysem ve Sehl b. Ebû Hayseme ile Fedek'e giderek anlaşma gereğı mahsulü tespit ederdi. Sonra da Fedek Yahudileri ile Müslümanlar arasında adaletle paylaşırır ve Yahudilerin payına düşeni onlara teslim ederdi.^[422]

Hız. Ömer döneminde bütün halkın nüfus kütükleri yazıldı. Kütüklerin yazılmasında doğrudan görev alan Zeyd b. Sâbit, yazı hizmetinin dışında nafaka divanının mücâhidlere ve onların ailelerine verilecek ödeme tutarını belirleyen maaş bordrolarının oluşturulma işini üstlenmişti.^[423]

Hız. Osman zamanında sürdürdüğü kadılığın yanı sıra Beytûlmâl sorumlusu (bugünkü anlamda Maliye Bakanlığı) görevine getirildi. Bu işi yürütürken kendisine yardımcı olması için yanına iyi yazı yazan bir köle almıştı. Hız. Osman, Zeyd b. Sâbit'i ziyarete gittiğinde yanında çalışan köleyi görünce kim olduğunu sordu ve:

– Müslümanların işine yardımcı olduğu için ona bir maaş bağlamamız gerekmez mi? Bu onun hakkı. Ona 2000 dirhem maaş bağladım, dedi. Zeyd b. Sâbit:

– Bir köle için 2000 dirhem çok fazla, deyince 1000 dirhem maaş bağlandı.^[424]

Hız. Osman'ın şehid edildiğı güne kadar pek çok konuda ona destek olan Zeyd b. Sâbit, evi âsiler tarafından sarıldığında da halifenin yanındaydı.

İbn Ebî Ziyâd anlatıyor:

"Hız. Osman'ın evi kuşatıldığında Zeyd b. Sâbit gelerek eve girdi. Hız. Osman:

– Evin dışında olman benim için burada olmandan daha yararlı olur. Dışarıdakilere karşı beni savunur, beni korumaları için halkı teşvik edersin, deyince Halife'yi dinleyerek evden ayrıldı. Halife'nin emrini yerine getirmek için Medinelilerle konuştu.

– Ey ensar! İkinci kez Allah'ın yardımcıları olun! Ona yardım edin! Vallahi Halife'nin kanının akması haramdır, dedi. Konuşması sürerken isyancıların reislerinden olan Ebû Hayye, bir grup adamıyla yanlarına geldi.

– Bu problemi sen çözemezsin. Buna gücün yetmez, diye çıkıştı. Tartışmaya başladılar. Tartışmayı daha fazla sürdüremeyeceğini anlayan isyancı zora başvurdu. Yanındaki adamlarıyla Zeyd b. Sâbit'i tutarak götürdüler. Konuşma yaptığı Medineliler onların peşinden giderek Zeyd b. Sâbit'i kurtarmaya çalıştı. İşin büyüyeceğini anlayan isyancı onu serbest bıraktı. O sırada ensardan biri onun ferâiz ve miras ilmindeki özel yerine işaret ederek:

– Onu öldürdüğünde babandan kalan mirası nasıl böleceğini soracağın biri olmayacak birine böyle mi davranılır, diye çıkıştı.

Hız. Osman şehid edildiğinde diğer sahâbîler gibi o da çok üzüldü. Gözyaşı dökerek cenazesine katıldı.”^[425]

Zeyd b. Sâbit'in Sözlerinden

Zeyd b. Sabit'in arkadaşı Übey b. Ka'b'a gönderdiği bir mektup, onun Rabbine ne kadar yöneldiğini ve kalp ile dil ilişkisini ne güzel kavradığını göstermesi açısından dikkate şâyandır. Bu mektupta şu tavsiyelerde bulunur:

“Allah (cc) dili, kalbin tercümanı yapmıştır. Kalbi ise anlayışlı ve gözetici kılmıştır. Kalp doğru yolu bulduğunda dil ona uyar. Kalp dile hâkim olduğunda ağızdan yerli yerinde uyumlu sözler çıkar, dil sürçmez, kişi zillate düşmez.

Kalbi diliyle uyum içinde olmayan kişide hilm olmaz. Kişi sözünü bitirdikten sonra kalbi onu onaylamıyorsa o söz söyleyenin burnunu yere sürter.

Kişi hayatını ve işlerini sözleri doğrultusunda tanzim ederse bu onun sözlerini doğrular. Biraz düşünürsen çevrendeki kişilerden hatırlarsın. Diliyle cömertlikten bahseden cimri birisi mutlaka hareketleriyle iyilik yaptığı kişiye minnet ediyordur. Bundan kendini alamaz. Çünkü dili kalbinin yanındadır. Kalbini sözleriyle dışa vurmaya beden diliyle dışa vurur.

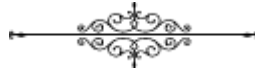
Düşün bakalım sözünü tutmayan, gereğini yapma gayreti içerisinde olmayan birinin, kimsenin yanında şerefli ve saygın biri olarak anıldığını gördün mü?

Kişi bir şey söylemeden önce söylediği o sözün arkasında durması gerektiğini bilmelidir. Kişinin insanların ayıplarını öğrenmeye çalışması doğru değildir. Çünkü bir gün bu ayıpları mutlaka kişinin aleyhine başkalarına bildirir. Hâlbuki böyle yapan kimse

emredilmediği hâlde gereksiz yere sorumluluk üstlenmiş olur. Vesselam.^[426]

Zeyd b. Sâbit ailesi, çocukları ve dostlarıyla güzel ve bereketli bir hayat yaşadı. Faydalı birçok güzel işe, kıyamete dek sürecek hayırlara vesile oldu. Hicretin 51. yılında Medine’de vefat etti. Cenaze namazını Medine valisi Mervân b. Hakem kıldırdı. Onun vefat ettiğini duyan Ebû Hüreyre (ra):

- Bu ümmetin en büyük âlimlerinden biri aramızdan ayrıldı, sözleriyle üzüntüsünü dile getirmişti.^[427]

Hâkim, *Müstedrek*, 3/421.

Buhârî, Menâkıb-ı Ensâr, 1, 27, 46.

Beyhakî, *Sünen*, 10/240; Kal’acî, *Fıkhü Zeyd b. Sâbit*, 12.

Şâmî, *Sübülü’l-hüdâ*, 3/335.

İbn Kesîr, *Sîre*, 1/387; Makrîzî, *İmtâu’l-esmâ’*, 7/282.

Buhârî, Ahkâm, 40; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/358.

Müsned, 5/182.

İbn Abdi rabbih, *Ikdü’l-ferîd*, 4/212; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8/79.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 8/420.

İbn Hacer, *İsâbe*, 5713.

Şâmî, *Sübülü’l-hüdâ*, 7/200.

Müsned, 5/183, 186.

Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 5/134.

Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 5/123.

Müsned, 5/191.

Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 5/133, 157.

Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 5/133, 154.

Nisâ, 4/95.

Müsned, 5/184, 190.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 23/268.

Zehabî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 2150.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/259; İbn Hacer, *İsâbe*, 2881.

Muvatta, Kur’ân, 3.

Hâkim, *Müstedrek*, 3/333

İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/359.

Tirmizî, Menâkıb, 32; *İbn Mâce*, Mukaddime, 11; *Müsned*, 3/281.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/359.
Dârimî, Ferâiz, 1; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2150.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2150.
Heysemî, *Mecma'uz-zevâid*, 3/180.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2150.
Hâkim, *Müstedrek*, 3/421; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 1824.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/259; İbn Hacer, *İsâbe*, 2881.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/126.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/121.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/138.
Müsned, 5/118; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/167.
Müsned, 5/185.
Müsned, 5/187.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 7/323.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2150.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/360.
İbn Hacer, *İsâbe*, 10983, 12042.
Müsned, 5/186; Süyûtî, *Târihü'l-hulefâ*, 68.
Kıyâme, 75/16-19.
Buhârî, Tefsir, 3/21; *Tirmizî*, Tefsir, 5/43; Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 10/90.
Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 99; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2/40.
Müsned, 1/75; Hâkim, *Müstedrek*, 2/221.
İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 9/12; Süyûtî, *el-İtkan*, 1/80.
İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 9/13.
Buhârî, Fedâil-i Kur'ân, 3, Ahkâm, 37.
Buhârî, Tefsir, 240, Fedâil-i Kur'ân, 3, Cihâd, 12.
Müsned, 5/134.
Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 5; *Müslim*, Müsâfirîn, 273; *Müsned*, 1/264.
Müslim, Müsâfirîn, 273; Nesâî, İftitah, 37; *Müsned*, 5/41, 51.
İbn Şebbe, *Târihü'l-Medine*, 3/991-997.
İbn Şebbe, *Târihü'l-Medine*, 3/996.
Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 3; İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 9/19.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/350.
İbn Şebbe, *Târihü'l-Medine*, 2/693.
Beyhakî, *Sünen*, 10/110; Kal'acî, *Fıkhü Zeyd b. Sâbit*, 129.

İbn Şebbe, *Târihü'l-Medine*, 2/693; Vekî', *Ahbâru'l-kudât*, 76.
Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 9/130.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/361; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2150.
Müsned, 5/191.
Hucurât, 49/12.
Kal'acî, *Fıkhu Zeyd b. Sâbit*, 90.
el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, 37053; Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 4/310.
Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 9/169, 233, 236, 301.
el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, 37051; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, 3/225.
Kal'acî, *Fıkhu Zeyd b. Sâbit*, 36.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/539; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 1824.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/81; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2150.
el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, 4/225.
İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 1824.
Müsned, 5/182.
Buhârî, Ahkâm, 40; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/358.
Beyhakî, *Sünen*, 10/240; Kal'acî, *Fıkhu Zeyd b. Sâbit*, 12.
Buhârî, Menâkıb-ı Ensâr, 1, 27, 46.
İbn Kesîr, *Sîre*, 1/387; Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 7/282.
Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 3/335.
Hâkim, *Müstedrek*, 3/421.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/359.
Hâkim, *Müstedrek*, 3/333.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/359.
Tirmizî, Menâkıb, 32; İbn Mâce, Mukaddime, 11; *Müsned*, 3/281.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2150.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 23/268.
Muvatta, Kur'ân, 3.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/259; İbn Hacer, *İsâbe*, 2881.
Müsned, 5/184, 190.
Nisâ, 4/95.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/133, 154.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/123.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/134.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/133, 157.
Müsned, 5/191.

İbn Hacer, *İsâbe*, 5713.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/420.
Müsned, 5/183, 186.
Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 7/200.
İbn Abdi rabbih, *Ikdü'l-ferîd*, 4/212; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8/79.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 7/323.
Müsned, 5/187.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/360.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2150.
Müsned, 5/185.
Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 99; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 2/40.
Müsned, 5/186; Süyûtî, *Târihü'l-hulefâ*, 68.
İbn Hacer, *İsâbe*, 10983, 12042.
Buhârî, Tefsir, 3/21; *Tirmizî*, Tefsir, 5/43; Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 10/90.
Kiyâme, 75/16-19.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2150.
Dârimî, Ferâiz, 1; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2150.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2150.
Heysemî, *Mecma'uz-zevâid*, 3/180.
Müsned, 5/118; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/167.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/138.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/259; İbn Hacer, *İsâbe*, 2881.
Hâkim, *Müstedrek*, 3/421; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 1824.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/121.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/126.
İbn Şebbe, *Târihü'l-Medîne*, 2/693; Vekî', *Ahbâru'l-kudât*, 76.
Beyhakî, *Sünen*, 10/110; Kal'acî, *Fıkhu Zeyd b. Sâbit*, 129.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/361; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2150.
Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 9/130.
Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 3; İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 9/19.
İbn Şebbe, *Târihü'l-Medîne*, 2/693.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/350.
Hucurât, 49/12.
Müsned, 5/191.
Kal'acî, *Fıkhu Zeyd b. Sâbit*, 90.
Buhârî, Fedâil-i Kur'ân, 3, Ahkâm, 37.

İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 9/13.
Müsned, 5/134.
Buhârî, Tefsir, 240, Fedâil-i Kur'ân, 3, Cihâd, 12.
İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 9/12; Süyûtî, *el-İtkan*, 1/80.
Müsned, 1/75; Hâkim, *Müstedrek*, 2/221.
Müslim, Müsâfirîn, 273; Nesâî, İftitah, 37; *Müsned*, 5/41, 51.
Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 5; *Müslim*, Müsâfirîn, 273; *Müsned*, 1/264.
İbn Şebbe, *Târihü'l-Medine*, 3/996.
İbn Şebbe, *Târihü'l-Medine*, 3/991-997.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/81; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2150.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/539; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 1824.
İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 1824.
el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, 4/225.
Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 9/169, 233, 236, 301.
el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, 37053; Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 4/310.
Kal'acî, *Fıkhü Zeyd b. Sâbit*, 36.
el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, 37051; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, 3/225.

İKİNCİ BÖLÜM

ÂLİMLER

Semüre b. Cündeb (ra)

Anne ve babası Gatafânî olan Semüre b. Cündeb, Fezâroğulları'ndandı. Küçük bir çocukken babasını kaybetti. Hayatı, babasının ölümüyle alt üst oldu. Annesi Gatafân'da daha fazla durmak istemedi ve oğlunu akrabalarından birinin yanına bırakarak Medine'ye gitti. Babasını kaybettikten sonra annesinden ayrılması küçük Semüre'ye çok zor gelmişti.

Annesi Medine'ye gidince pek çok kişi ona evlenme teklifinde bulundu. Ancak onun önceliği oğluydu. Kendisine evlilik teklifi yapanlara:

– Yalnızca büyüyünceye kadar oğluma bakmayı üstlenen kişiyle evlenirim, şartını ileri sürüyordu. Medineli Mürey b. Sinân teklifini kabul edince onunla evlendi.^[428]

Annesi, evlendikten hemen sonra memleketine gedip Semüre'yi alarak Medine'ye döndü. Semüre arkadaşlarından ayrıldığı için üzgündü ama onu yeni yaşamında bekleyen eşsiz bir lütuf vardı. Medine'ye gelince annesi ve üvey babasının telkinleriyle Müslüman oldu.

Semüre b. Cündeb, Medine'de yepyeni bir hayata adım atmıştı. Mescid-i Nebevî'de Allah Resûlü'nü (sas) dinleyerek iman ve ahlâk esaslarını öğreniyordu. Bir seferinde Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştu:

“Allah en fazla şu dört sözü sever: Lâ ilâhe illâllah, Allahuekber, Subhanallah ve Elhamdülillah. O'nu anmaya dilediğinizle başlayabilirsiniz.”^[429]

Bir başka zaman ise:

“Âdemoğlu iki şey yüzünden elindekileri de kaybederek mahrum olur: Mal hırsı ve uzun ömür.”^[430]

İstişare yapan güvende olur.^[431]

Bir kişinin yiyeceği iki kişiye, iki kişinininki de dört kişiye yeter.^[432]

Kim özürsüz olarak bir cuma namazını terk ederse hemen yarım dinar sadaka versin.^[433]

Biriniz Allah'ın kendi için katında ne hazırladığını bilmek isterse Allah için ne yaptığına baksın."[\[434\]](#) buyuruyordu.

Semüre b. Cündeb o günleri şöyle anlatıyor:

"Resûlullah (sas) zamanında gençlik çağına gelmek üzere olan bir çocuktum. Sık sık yanına giderek sözlerini ezberliyordum. Onun sözlerini daha fazla anlatmama şuradaki sahâbîler engel oluyor. Onlar benden çok şey biliyorlar. Ne de olsa benden yaşça daha büyükler. İsterseniz size Resûlullah ile kıldığım cenaze namazını anlatayım..."[\[435\]](#)

Peygamber Efendimiz'in rahlei-saadetlerinde ilim, irfan ve İslâm bilinciniyle yetişen Semüre b. Cündeb, diğer sahâbîler gibi şehâdet aşkıyla yanıyordu. İslâm ordusunun Uhud'a gittiğini duyunca hemen hazırlıklara başladı. Kılıcını kuşanıp orduya katıldı. O sırada henüz 14 yaşındaydı. Cüsseli olduğu için savaşa katılmasını kimsenin engellemeyeceğini düşünüyordu.

İslâm ordusu Medine'den ayrıldı. Şeyhayn mevkiine gelince Allah Resûlü (sas) orduyu durdurup teftiş etti. Teftiş sırasında 15 yaşından küçük olanları ayırarak Medine'ye geri gönderdi. Arkadaşı Râfi' b. Hadîc için iyi bir ok atıcı olduğunu söyleyen babası, onun savaşa katılmasına izin verilmesini rica etmişti. Semüre ona izin verildiğini görünce hemen üvey babasının yanına koştu:

– Babacığım! Resûlullah Râfi'ye izin verdi, beni ise geri çevirdi. Hâlbuki ben güreşte onu yenebilirim, diyerek savaşa katılması için izin almasını istedi. Babası oğlunun cihad aşkını görünce Peygamber Efendimiz'in yanına gitti ve:

– Ya Resûlullah! Râfi'i kabul ettiğin hâlde benim oğlumu geri çevirdin. Hâlbuki benim oğlum güreşte onu yenebilir. Müsaade buyurursanız güreşsinler, dedi.

Peygamber Efendimiz:

– Güreşsinler, buyurarak iki gencin güreşmesini emretti. Semüre, güreşte Râfi'yi yenince Allah Resûlü (sas) onun da savaşa katılmasına izin verdi.[\[436\]](#)

Peygamber Efendimiz ile Yaşadığı Anılar

Sürekli Allah Resûlü'nün (sas) çevresinde olmaya özen gösteren Semüre b. Cündeb, onun ilminden ve feyzinden faydalanmak için büyük bir çaba sarf ederdi. Bu yüzden Peygamber Efendimiz ile birbirinden güzel pek çok anısı oldu.

Semüre b. Cündeb (ra) anlatıyor:

“Resûlullah (sas) ile birlikte otururken bulunduğumuz yere bir tencere tirit yemeği getirildi. Resûlullah ve çevresindeki sahâbîler yemeğe başladı. Bir grup sahâbî yiyip doyduktan sonra kalkıyor, onlardan boşalan yere bir başka grup geliyordu. Bu durum nerdeyse akşama kadar böylece devam etti.

Bunu dinleyen bir adam:

- O zamanlar yemeğe takviye yapılmaz mıydı, diye sorunca:
- Yeryüzünden gelen bir takviye soruyorsan hayır, yapılmıyordu.

Ama gökten takviye yapılıyordu, dedim.”^[437]

Bir başka anısı:

“Resûlullah (sas) ile oturuyorduk. Hacamat yapan kişiyi çağırdı. Çok geçmeden adam geldi. Usturasını çıkarıp ucu ile Resûlullah'ın ensesini hafifçe kesmeye başladı. Akan kan hacamat yapanın hazırladığı kaba dökülüyordu. Tam o sırada bedevilerden biri içeri girdi. Bedevi hacamatın ne olduğunu bilmiyordu. Ne olduğunu anlayamamıştı. Resûlullah'ı bu hâlde görünce çok korktu.

– Ya Resûlullah! Niçin buna izin veriyorsunuz? Adam sizin vücudunuzu kesiyor, diye feryad etti. Resûlullah sakin bir şekilde:

- Bu hacamattır. O güzel bir tedavi usulüdür, buyurdu.”^[438]

Semüre b. Cündeb her namazını Mescid-i Nebevî'de kılmaya özen gösterirdi. Allah Resûlü'nün (sas) sabah namazlarından sonra güneş doğuncaya kadar yatmayıp mescidde oturduğunu söylerdi.^[439] Yine Allah Resûlü (sas) cuma günü namazda “**Sebbihismi rabikel a'lâ**” ve “**Hel etâke hadisü'-gâşiye**” sûrelerini okur,^[440] her cuma bütün mü'min ve Müslümanlar için af dilerdi,^[441] demektedir. Hz. Peygamber'in bayram namazlarında “Sebbihismi rabikel ala” ve “Hel etâke hadisü'l-gâşiye” sûrelerini okuduğuna şahit olmuştu.^[442]

Semüre b. Cündeb (ra) anlatıyor:

“Resûlullah (sas) yağmur duasında: “Allah'ım! Topraklarımıza yağmurunu, bereketini indir. Onu güzelleştir. Bize rızık ver. Sen rızık

verenlerin en hayırlısısın!” diye dua ederdi.^[443]

Bir seferdeyken yağmura yakalandık. Namaz vakti gelince Resûlullah münadisiyle bize: “*Namazlarınızı bineklerinizin üzerinde kılın!*” emrini verdi.”^[444]

Semüre b. Cündeb, Asr-ı Saadet’te yaşanan güneş tutulmalarından birini şöyle anlatır:

“Ensardan bir çocukla birlikte bir hedefe ok atıyorduk. Tam o sırada güneş karardı. Etraf gece gibi kapkaranlık oldu. Güneş göz bakışıyla iki ya da üç mızrak boyu tutulmuştu. Arkadaşımla birbirimize baktık ve:

– Mescid-i Nebvî’ye gidelim. Şimdi Resûlullah (sas) orada güneşin durumu hakkında bilgi veriyordur, dedik. Hemen mescide koştuk. Oraya vardığımızda içerisi tıklım tıklım doluydu. İnsanlar heyecan içinde bekliyorlardı. Tam o sırada Resûlullah mescide giriyordu. Sonra öne geçerek ashâbına namaz kıldırdı. Kalabalıktan dolayı sesini duyamıyorduk. Kıyamda o kadar uzun durdu ki sanki o zamana kadar yapılmış kıyamların en uzunuydu. Sonra rükûya gitti. Bu da o zamana kadar şahit olduğum rükûların en uzunuydu. Hâlâ bir ses duymuyorduk. Daha sonra secdeye vardık. Secde de çok uzundu. İkinci rekâtı da aynı şekilde kıldık. Biz tahiyatta iken güneş yavaş yavaş açılmaya başladı. Selamla namaz bitince Resûlullah bize döndü. Allah’a hamd ve senâ etti. Allah’ın birliğine, kendisinin O’nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik etti. Bundan sonra:

‘Ey insanlar! Ben insan ve elçiyim. Allah aşkına söyleyin. Bana görev verildikten sonra Rabbimin risâletini, tebliğ konusunu aksattığım oldu mu? Bana bildirildiğinden itibaren Rabbimin elçiliğini nasıl olması gerekiyorsa o şekilde tebliğ ettim değil mi?’ diye sordu. Ashâb-ı Kirâm:

– Şehâdet ederiz ki ümmetine nasihat ettin. Görevini olması gerektiği gibi yerine getirdin, dediler. Resûlullah:

‘Bazı insanlar şu güneşin ya da ayın tutulmasını, yıldız kaymasını ya da doğmasını önemli bir kişinin ölümünden olduğunu sanıyorlar. Yanılıyorlar. Onlar Allah’ın varlığının delilleridir. Bunları kullarına bu şekilde gösterir. Bundan dolayı kimin tevbe edeceğine bakıyor.’ buyurdu. Sonra da kıyametin alametlerinden bahsetti.”^[445]

Kûfe ve Basra Valisi

Semüre b. Cündeb Hz. Muâviye döneminde uzunca bir süre Kûfe ve Basra valiliği görevinde bulunmuştur. Aynı dönemlerde vali olan Ziyâd b. Ebîh, Basra valiliği yaparken o Kûfe valiliğini sürdürürdü. Ziyâd, Kûfe valiliğine geldiğinde o Basra valisi olurdu.

Valilik yaptığı dönemlerde insanlara İslâm'ı anlatmayı ihmal etmez, yaptığı vaazlarla onları aydınlatır, Allah ve Resûlû'nün emirlerini iletirdi. Mescid yapımına önem veren sahâbî, oğluna yazdığı bir mektupta ona şu tavsiyelerde bulunmuştu:

“Resûlullah (sas) bize bulunduğumuz yerlere mescid yapmamızı emrederdi. Ayrıca onu sağlam ve sanatkârane yapmamızı ve temiz tutmamızı tembih ederdi.”^[446]

Semüre b. Cündeb'in en önemli özelliklerinden birisi de naklettiği hadisleri yazmış olmasıdır. Ondan sitayişle bahseden tâbiînden İbn Sîrîn, Hasan-ı Basrî ve Basra'nın ileri gelen âlimleri, Semüre b. Cündeb'in çocuklarına bıraktığı “Risale”den çok istifade ettiklerini söylerler.

İbn Sîrîn onun hakkında:

“Semüre b. Cündeb kadar doğru sözlü, emanete riayet eden birini görmedim. O, İslâm'ı ve Müslümanları çok severdi. Yalnızca Harûrîlere (Hâricîlere) karşı çok sertti. Sürekli onlarla mücadele ederdi. Onlar için:

– Onlar gök kubbenin altındaki en şerli insanlardır. Çünkü onlar Müslümanları kâfirlikle itham etmekte, kanlarını helal saymaktadırlar, derdi.”^[447]

Vefatı

Allah Resûlû (sas) Semüre b. Cündeb'ün de içlerinde bulunduğu bir grupta otururken içlerinden birinin yanarak öleceğini haber vermişti. O zaman bu kişinin kim olacağını bilmeseler de sonradan bu kişinin Semüre olduğu anlaşıldı.

Enes b. Hakîm anlatıyor:

“Medine'ye gitmiştim. Ebû Hüreyre beni görünce çeşitli şeyler sormaya başladı. Son olarak Semüre'yi sordu. Sağlık ve sıhhatinin yerinde olduğunu söyleyince sevindi. Sonra bana:

– On kişi bir evde oturduğumuz sırada Resûlullah (sas) yanımıza geldi. Elleriyle kapının iki tarafını tutarak yüzümüze baktı. Sonra:

– İ inizden en son ölen kişi ateşle ölecek, buyurdu. Orada bulunan sekiz kişi vefat etti. Ben ve Semüre’den başka kimse kalmadı. Hayatta en fazla istediğim şey şimdiye kadar ölümü tatmış olma tır, dedi.”[448]

O mecliste bulunanlardan biri de Eb  Mahz re (ra) idi. O da Eb  Hüreyre gibi Peygamber Efendimiz’in sözünü düşünüyor, yanına gelenlere Semüre’yi soruyordu. Bunun sebebi nedir, diye sorduklarında:

– Ben, Eb  Hüreyre ve Semüre’nin de bulunduğu bir grpla oturuyordum. Resûlullah yanımıza geldi ve: “  inizden en son ölen kişi ateşle ölecek.” buyurdu, derdi.[449]

Hicretin 58. yıllarında ömrünün sonlarına doğru Semüre b. Cündeb’ n vücudunda bir donukluk, sertleşme oldu. Bu durumdan çok rahatsız olan sa   ye su buharını tavsiye ettiler. Büyükçe bir kazana su doldurttu, altına odun koydurduktan sonra odunları yaktırdı. Üst taraflarda bir yere kazanın suyu kaynarken buharından faydalanacak şekilde bir yer hazırlattı. Burada oturarak kaynayan suyun buharından faydalanırdı. Bu sırada nasıl olduysa oturduğu yerden kazanın i ine düşüp vefat etti.[450]

Âlim sa   lerden olan Semüre b. Cündeb, hadis rivayet etmekten sakınmasına rağmen ibadetten ahlâka pek çok konuda hadis rivayet etmiştir. Rivayetleri Buhârî ve Müslim’de yer almaktadır. Ayrıca Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde 190, Taberânî’nin el-Mu’cem ’l-kebîr’inde 356, Hâkim’in Müstedrek’inde 30’u aşkın rivayeti mevcuttur. Rivayetlerinin değişikliğe uğramaması konusunda titiz davrandığı belirtilen Semüre’nin adı hadis yazan sa   ler arasında da geçmektedir. “Semüre b. Cündeb’ten oğullarına” diye başlayan sa ifesini hadis rivayetiyle meşgul olan Sa’d, Süleyman, Saîd, Abdurrahman, Mutarrif ve Ahmed adlı oğullarıyla  mm  Sâbit adlı kızına bıraktığı rivayet edilmektedir.[451]

Torunları da ilim ve rivayet geleneğini sürdürmüştür. İ l m dünyasında ilk usturlabı yaparak kullandığı kaydedilen astronomi âlimi Muhammed b. İbrâhim el-Fez r  onun torunlarındanır.

Müslim, Edeb, 12; *Ebû Dâvûd*, Edeb, 56; *Müsned*, 5/20.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 7/258.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 7/266.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 7/278.
Müsned, 5/14; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 7/278.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 8/216.
Buhârî, Hayz, 29; *Müslim*, Cenâze, 88; *Müsned*, 5/19; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/655.
Vâkidî, *Megâzî*, 1/216; Zürcânî, *Şerhu'l-mevâhibi'l-ledünniyye*, 2/400.
Tirmizî, Menâkib, 5; *el-Makrîzî*, *İmtâu'l-esmâ'*, 5/158.
Müsned, 5/9, 15; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 9/492
Müslim, Mesâcid, 52; *Müsned*, 5/100.
Ebû Dâvûd, Salât, 205; *Müsned*, 5/13.
Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 8/226.
Müsned, 5/7; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 7/117.
Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 8/329.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 7/277.
Ebû Dâvûd, Salâtü'l-istiskâ, 5; *Müsned*, 5/16.
Ebû Dâvûd, Salât, 13.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/653; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2241.
Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 14/132.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 7/177.
Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 6459; Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'* 12/224.
Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 1/26.
Müsned, 5/9, 15; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 9/492
Tirmizî, Menâkib, 5; *el-Makrîzî*, *İmtâu'l-esmâ'*, 5/158.
Vâkidî, *Megâzî*, 1/216; Zürcânî, *Şerhu'l-mevâhibi'l-ledünniyye*, 2/400.
Buhârî, Hayz, 29; *Müslim*, Cenâze, 88; *Müsned*, 5/19; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/655.
Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 8/216.
Müsned, 5/14; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 7/278.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 7/278.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 7/266.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 7/258.
Müslim, Edeb, 12; *Ebû Dâvûd*, Edeb, 56; *Müsned*, 5/20.

Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 9/356.
Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 1/26.
Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 6459; Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'* 12/224.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 7/177.
Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 14/132.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/653; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2241.
Ebû Dâvûd, *Salât*, 13.
Ebû Dâvûd, *Salâtü'l-istiskâ*, 5; *Müsned*, 5/16.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 7/277.
Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 8/329.
Müsned, 5/7; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 7/117.
Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 8/226.
Ebû Dâvûd, *Salât*, 205; *Müsned*, 5/13.
Müslim, *Mesâcid*, 52; *Müsned*, 5/100.

Câbir b. Semüre (ra)

Mekke’de doğup büyüyen Câbir b. Semüre, anne tarafından soyu birkaç nesil sonra Allah Resûlü (sas) ile birleşmektedir. Dayısı cennetle müjdelenen Kâdisiye kahramanı Sa’d b. Ebû Vakkâs’tır. Halide Hatun ile Zühreoğulları’nın anlaşmalısı Semüre b. Cünâde’nin oğlu olan Câbir, Allah Resûlü (sas) İslâm’a davete başladığı yıllarda dünyaya geldi.

O henüz emeklerken anne babası kutlu çağrıya “Evet!” deyip Müslüman olmuşlardı. Bundan sonra onlar için zor günler başladı. En yakınları, hatta Câbir’in anneannesi Hamne bint. Süfyan bile onlara düşman olmuş, İslâm’dan vazgeçmeleri için onlara yapmadığını bırakmamıştı. Böyle bir ortamda büyüyen Câbir, küçük yaştan itibaren anne babasının dizi dibinde İslâm ahlâkı ile yetişti.

Oğlunu çok seven babası onu yanından ayırmaz, gittiği yerlere yanında götürürdü. Bu ilgi Câbir’e çok şey kazandırdı. Bu sayede sık sık Allah Resûlü’nün (sas) huzuruna giderek ilim irfan öğrendi. Unutulmaz anları yaşadı.

Câbir b. Semüre anlatıyor:

“Bir gün babamla birlikte Mescid-i Nebevî’ye gittim. Resûlullah (sas) konuşma esnasında:

– Benden sonra on iki halife gelinceye kadar bu din aziz ve galip olmaya devam edecektir, buyurdu. Sonra bir şey daha söyledi. Ancak ne söylediğini tam anlayamamıştım. Babama sordum. Babam:

– Onların hepsi Kureyşli olacaktır, buyurdu, dedi.”[\[452\]](#)

Bir başka seferde ise ömür boyu hiç unutamayacağı bir müjdeye şahit oldu. Allah Resûlü (sas) krallara İslâm’a davet için elçiler göndermişti. Onlardan İran İmparatoru’na gönderilen elçi, büyük bir üzüntü içinde geri döndü. İmparator Kisra b. Hürmüz, Hz. Peygamber’in davetini kabul etmediği gibi mektubunu yırtmıştı. Bu durum Allah Resûlü’nü (sas) çok üzdü. Mektubunu parçaladığı gibi onun mülkünün parçalanması için beddua etti. Hemen sonra da sahâbîlerine şu müjdeyi verdi:

– Ümmetinden bir topluluk Kisra ailesinin hazinesini ele geçirecektir, buyurdu.

Câbir b. Semüre Allah Resûlü'nün (sas) müjdesinin gerçekleşeceğinden adı gibi emindi. Ümitle o anın gelmesini bekledi. Ama kendisinin bu müjdenin içinde yer alacağı aklından bile geçmemişti. Allah Resûlü (sas) onlara: *“Allah bu hazineyi sizden birine verirse hazineden önce kendi ve ailesi için alsın!”* buyurmuştu.

Yıllar sonra Câbir ve babası o hazineyi ele geçirenler arasında yer aldı. Hazineden de paylarına 1000 dirhem düştü.^[453] Böylece çocukluk çağlarında şahit olduğu müjdeyi hayatının ileriki yıllarında bizzat yaşamış oldu.

Mescid-i Nebevî'de yaşadığı bir başka özel anı şöyle anlatır:

“Bir gün Resûlullah (sas) ile öğle namazını kıldım. Resûlullah namazdan sonra ailesinin yanına gitmek için mescidden ayrıldı. Ben de onunla birlikte çıktım. Yolda iki çocukla karşılaştı. Onları sevmeye ve her birinin yanaklarını okşamaya başladı. Bu arada benim de yanaklarımı okşadı. Elinin serinliğini ta içimde hissettim. Elleri aktar dükkânından çıkarmışçasına mis gibi kokuyordu.”^[454]

Bazı zamanlar Allah Resûlü'nün (sas) evine gider, onun aile hayatına şahit olurdu. Peygamber Efendimiz'in huzurunda bulunduğu sırada yanına birçok insan gelir, ona sorular sorardı. Verilen cevapları dikkatlice dinler, gerektiğinde kendi de soru sorarak ebedî mutluluğun kapılarını açan saadet anahtarını elde etmeye çalışırdı.

Câbir b. Semüre (ra) anlatıyor:

“Bir seferinde Resûlullah'ın (sas) evine gitmiştim. Evinde sol tarafında bulunan bir yastığa yaslanmış bir şekilde oturuyordu.”^[455]

Bir gün Resûlullah'ın (sas) yanında oturuyordum. Bir adam:

– Ya Resûlullah! Allah'a en fazla yaklaştıracak amel nedir, diye sordu.

Resûlullah:

– *Doğru sözlü olmak ve emaneti yerine getirmektir*, buyurdu. Adamın devam etmeyeceğini fark edince söze girdim ve:

– Ya Resûlullah! Daha fazlasını söyle, dedim.

– **Gece namazı ve sıcak günlerde tutulan oruç**, buyurdu.

– Ya Resûlullah! Daha fazlasını söyle, dedim.

– Allah’ı çokça anmak ve bana salât etmek. Bana salât etmek fakirliği giderir, buyurdu.”^[456]

Bir başka zaman Allah Resûlü’nün (sas) şöyle buyurduğunu duydu:

“Kişinin çocuğuna terbiye vermesi, bir sa^[457] sadaka vermesinden daha iyidir.”^[458]

Allah Resûlü’nden (sas) öğrendiği ahlâk ve adap kurallarını sonraki nesillere aktaran Câbir b. Semüre, onlardan bazılarını şöyle anlatır:

“Hz. Peygamber’in meclisine gittiğimizde meclisin sonunda boş bulduğumuz yere otururduk.^[459] Ramazan orucu farz kılınıncaya kadar bize aşure orucu tutmamızı söylerdi. Hatta aşure orucuna teşvik eder, söz alırdı. Ramazan orucu farz kılındıktan sonra aşure orucunu ne emretti ne de yasakladı.^[460]

Resûlullah (sas) tuvaletteyken selam verdim. Selamımı almadı. Tuvaletten sonra evine gitti. Abdest alıp dışarı çıktı. Yanıma gelerek ‘Aleykümselam, Aleykümselam!’ diye selamımı aldı.”^[461]

Hz. Peygamber’i Anlatması

Allah Resûlü’nün (sas) yakınında bulunan birçok sahâbî gibi Câbir b. Semüre de Hz. Peygamber’in şemailini, davranışlarını anlatarak sonraki nesillere tanıttı:

“Resûlullah (sas) saçının ön tarafını ve sakalını tarardı. Saçı ve sakalında birkaç tane ak vardı. Taralı ve koku sürülü olduğunda beyazlık görülmez, taralı değilse aklar görünürdü. Saçı ve sakalı gürdü.”

Câbir b. Semüre Allah Resûlü’nü (sas) anlatırken söze giren biri:

– Yüzü kılıç gibi pürüzsüz ve parlaktı, deyince:

– Hayır, ay ve güneş gibi parlak ve yuvarlaktı. Sırtındaki peygamberlik mührünü gördüm. Omuzlarının arasında kuş yumurtası kadardı ve bedeninden bir parçaya benziyordu, dedi.”^[462]

Bir gün Allah Resûlü’nü (sas) tanımak isteyen biri Câbir b. Semüre’ye:

– Hiç Allah Resûlü (sas) ile oturdun mu, diye sordu.

– Resûlullah (sas) ile yüz defadan daha fazla oturdum. Uzunca bir süre susar, sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar kalkıp gitmez, mescidde sahâbîleriyle otururdu. Sahâbîler huzurunda şiir söyler, cahiliye döneminde yaşanan olayları anlatır,

değerlendirmeler yaparlardı. Onları dinler, sahâbîler güldüğünde o tebessüm ederdi. Güneş doğduğunda oradan ayrılıp evine giderdi. [\[463\]](#)

Mehtaplı bir gecede Resûlullah'ı (sas) gördüm. Üzerinde kırmızı bir cübbe vardı. Bir Peygamber Efendimiz'e bir aya bakmaya başladım. Bana göre Resûlullah, aydan daha parlaktı. [\[464\]](#)

Yalnızca tebessüm ederek gülerdi. Ona baktığımda gözlerinde sürme olmadığı hâlde kendi kendime "Gözlerine sürme çekmiş." derdim. [\[465\]](#)

Çocuklara rastladığında onları sever, yanaklarını okşardı. Bir gün beni görünce yanağımı okşadı. O yanağım diğerinden daha güzeldir, diye anlattı. [\[466\]](#)

Namazlarını Mescid-i Nebevî'de kılan Câbir b. Semüre, cuma ve bayram namazlarına oldukça önem verirdi. Sorulduğunda o anları şöyle anlatırdı:

"Namaz vakti olunca Resûlullah'ın (sas) müezzini ezan okur, kamet getirmez, onu görünceye kadar beklerdi. Onu görünce kalkıp kamet getirirdi. Resûlullah, namaza başlanacağı zaman:

– Meleklerin Rableri katında saf tuttuğu gibi saf tutun, buyururdu. Sahâbîler de:

– Melekler nasıl saf tutarlar ya Resûlullah, diye sorar ve Resûlullah da:

– Ön safları tamamlar, sonra safları dümdüz ederler, buyurdu. [\[467\]](#)

Cihadı

Anlattığı anılardan onun hem Allah Resûlü (sas) ile savaşımlara katıldığı hem de Efendimiz'in bulunmadığı seriyyelere iştirak ettiği anlaşılmaktadır.

Câbir b. Semüre anlatıyor:

"Resûlullah ile bir savaşta bulunuyorduk. Batı tarafından bir grup insan Resûlullah'ı ziyarete geldi. Üzerlerinde yün elbiseler vardı. Resûlullah oturuyor, onlar ayakta duruyordu. Kendi kendime:

– Ne olur ne olmaz, belki bir hainlik yaparlar. Yanlarına gidip Resûlullah ile onların arasında durayım. Hem belki onlarla birlikte kurtuluşuma vesile olan sözler de dinlerim, dedim. Sonra da gidip

Resûlullah ile onlar arasında durdum. Bu sırada onlarla birlikte dört şey öğrendim. Resûlullah onlara şöyle buyurdu:

‘Arap Yarımadası’nda savaşıacaksınız. Allah size oranın fethini nasip edecek. Sonra İranlılarla. Allah size onların topraklarının da fethini nasip edecek. Daha sonra Rumlarla savaşıacaksınız. Allah size onların topraklarının fethini de nasip edecek. Deccal ile savaşıacaksınız Allah ona karşı da size zafer ihsan edecek.”[\[468\]](#)

Bir başka anısını ise şöyle anlatır:

“Hayber Savaşı’nda Hz. Ali önden giderek kapıyı açtı. Müslümanlar ardından yukarı çıkıp kaleyi fethettiler. Dayım Sa’d b. Ebû Vakkâs ile bir seriyyeye katıldım. Düşman bizi geri püskürttü. Dayım onlara baktı. Adamlardan birinin ayağının hedef alanında olduğunu fark edince okunu yayına yerleştirerek fırlattı. Ok adamın ayağına isabet ederek onu yaraladı.”[\[469\]](#)

İlmi

Âlim sahâbîlerde olan dikkat ve gözlemcilik özelliği onda da vardı. Allah Resûlü’nün (sas) yakınında olmaya gayret eder, onu dikkatle izler, sözlerini dinler, ne dediğini anlamaya ve öğrenmeye çalışırdı. Anlamadığında ya da aklına takılan konularda çekinmez, sorup öğrenirdi. Rivayet ettiği hadisler incelendiğinde onun Hadis, Kur’ân ilimleri, Tefsir ve Şemail dallarında ciddi bir ilim sahibi olduğu anlaşılır. Makrîzî’nin, onu fetva veren sahâbîler arasında sayması fıkıh ilminde de söz sahibi olduğunu gösterir.[\[470\]](#)

Evlenip aile kuran Câbir b. Semüre’nin Hâlid, Talha, Cübeyr ve Sâlim adında dört oğlu oldu. Allah Resûlü’nün (sas) vefatından bir süre sonra Kûfe’ye gitti. Burada kendine bir ev yaparak Kûfe’ye yerleşti. Babası ve dayısıyla fetihten fethe koştu. Medâin’in Fethi’ne, meşhur Kâdisiye Savaşı’na katıldı. Burada savaştan sonra dayısı ona iki köle hediye etti. Köleleri azat ederek birinin ilme istekli olduğunu fark edince ona pek çok şey öğretti. Yanılmamıştı, rivayet ettiği hadisleri ezberleyen Ebû Ali adındaki bu genç onları rivayet ederek sonraki nesillere ulaştırdı.[\[471\]](#)

Hz. Ömer’in Câbiye konuşmasına da katılan Câbir b. Semüre, uzun yıllar Kûfe’de yaşadı. Hicretin 76. yılında doksan yaşları civarında Kûfe’de vefat etti.[\[472\]](#)

Müslim, Emirlik, 5-8.

Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 4/389.

Müslim, Fedâil, 21.

Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 7/120.

Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 11/142.

Sa': Hurma ve buğday gibi yiyeceklerde kullanılan ölçü birimi. İki elin birleştirilmesiyle yaklaşık dört avuçtur. Ağırlık olarak yaklaşık üç kiloya denk gelmektedir.

Tirmizî, Bir ve Sılâ, 33; *Müsned*, 5/96.

Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 9/33.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 2/212.

Müsned, 5/101.

Müslim, Fedâil, 109; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 2/227.

Müslim, Mesâcid, 286; *Müsned*, 5/86, 88.

Tirmizî, Edep, 47.

Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 1/234.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/356.

Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 8/120.

Müslim, Fiten, 12.

İbn Hacer, *İsâbe*, 1018.

Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 9/153.

A. H. Cum'a, *Ulâmau's-sahâbe*, 946.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/224; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 1317.

Müsned, 5/101.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 2/212.

Müslim, Mesâcid, 286; *Müsned*, 5/86, 88.

Müslim, Fedâil, 109; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 2/227.

Sa': Hurma ve buğday gibi yiyeceklerde kullanılan ölçü birimi. İki elin birleştirilmesiyle yaklaşık dört avuçtur. Ağırlık olarak yaklaşık üç kiloya denk gelmektedir.

Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 11/142.

Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 9/33.

Tirmizî, Bir ve Sılâ, 33; *Müsned*, 5/96.

Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 7/120.

Müslim, Fedâil, 21.

Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 4/389.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/224; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 1317.

A. H. Cum'a, *Ulâmau's-sahâbe*, 946.

Müslim, Fiten, 12.

Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 8/120.

Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 9/153.

İbn Hacer, *İsâbe*, 1018.

Tirmizî, Edep, 47.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/356.

Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 1/234.

Müslim, Emirlik, 5-8.

Misver b. Mahrame (ra)

Misver b. Mahrame, Âtike bint. Avf ile Mahrame b. Nevfel'in oğludur. Babası Hz. Âmine'nin amcasının oğludur. Abdurrahman b. Avf ise Misver b. Mahrame'nin dayısıdır.

Allah Resûlü (sas) Medine'ye hicret ettikten iki yıl sonra Mekke'de dünyaya geldi. Altı yaşına geldiğinde Mekke fethedildi. Anne babası ancak Mekke fethedildikten sonra İslâm ile şereflendiler. Allah Resûlü (sas) Huneyn Savaşı'ndan sonra "Müellefe-i Kulûb"den olan babasına elli deve verdi. Neseb/soy ilmini çok iyi bilen babası Hz. Ömer döneminde soy kütüklerini tespit için görevlendirilmişti. [\[473\]](#)

Mekke'nin Fethi'nde henüz altı yaşlarında olmasına rağmen çok zeki ve etrafıyla yakından ilgili biri olduğundan Allah Resûlü (sas) ve sahâbîlerini dikkatle takip eder, anlamadığı konularda onlara sorular sorardı. Hatta yaşının küçük olmasına rağmen sahâbîlerden Fetih Sûresi'nin inişini ve Hudeybiye Barışı'nın en ince detaylarını öğrenecek kadar bilgi almıştı. Hadis kitaplarında Hudeybiye Barışı ile ilgili en detaylı bilgi onun rivayet ettiği hadislerle nakledilmektedir. [\[474\]](#)

Babası Mahrame, Huneyn Savaşı'ndan sonra Mekke'de kalmayıp Peygamber Efendimiz'e daha yakın olabilmek için eşi ve çocuklarını yanına alarak Medine'ye yerleşmişti. Misver b. Mahrame o sıralar 6-7 yaşlarında bir çocuktur. Yaşının küçüklüğü onun Hz. Peygamber'den duyduklarını ve gördüklerini anlamasına, birlikte yaşadıklarını kavrayıp ezberlemesine engel olmadı.

Misver b. Mahrame anlatıyor:

"Resûlullah (sas) abdest aldığı sırada ben hemen onun arkasında duruyordum. Yanımıza bir Yahudi geldi. Resûlullah'ın kayan cübbesini sırtına koydu. O sırada sırtındaki nübüvvet mührünü fark eden Yahudi, Resûlullah'ı kastederek bana:

– Sırtındaki cübbeyi kaldır, dedi. Cübbeyi kaldırmak için Resûlullah'a doğru yöneldim. Kendisine yöneldiğimi fark edince bana gülümsedi, avucundaki suyu şakayla yüzüme doğru serpti. [\[475\]](#)

Bir gün taş taşıyorduk. Ben taşları peştamalımın üzerine koyarak taşıyordum. Bir ara bir taşa yöneldim. Taş büyük, peştamalım ise inceydi. Taşı üzerine koyup taşımaya çalıştım. Ancak yapamadım, peştamal kayıp düştü. Yakalamaya çalıştıysam da olmadı. Bunun üzerine peştamalı öylece orada bıraktım. Taşı alıp yerine götürmek için yürümeye başladım. Bacaklarım açıldı. Resûlullah (sas) beni bu halde görünce:

– Dönüp elbiseni al! Böyle çıplak bir şekilde dolaşma, buyurarak ikaz etti.”[\[476\]](#)

Bir keresinde Allah Resûlü (sas) abdest alırken yanında olan Misver b. Mahrame, sahâbîlerin Peygamber Efendimiz’in aldığı abdestten artan suyu almak için koşuştuklarını, bu yüzden neredeyse birbirleriyle kavga yapacak duruma geldiklerini söyler.[\[477\]](#)

Mahzumoğulları’nın, Hz. Ali’yi Ebû Cehil’in kızıyla evlenmeye zorladıklarına şahit olan Misver b. Mahrame, o günlerde olayları anlayacak yaşta olduğunu ifade eder. Sonra Hz. Fâtıma’nın olanları Allah Resûlü’ne (sas) anlatıp şikâyet etmesi üzerine Hz. Peygamber’in, sahâbîleri Mescid-i Nebevî’ye toplayarak onları ikaz ettiğini anlatır.[\[478\]](#)

Misver b. Mahrame (ra) anlatıyor:

“Bir gün Resûlullah’a güzel işlemeli elbiseler gelmiş, gelen elbiseleri sahâbîlere dağıtmıştı. Bizler bu elbiselerden almamıştık. Babam elbise dağıtıldığını duyunca bana:

– Oğlum! Duyduğuma göre Resûlullah’a elbiseler gelmiş, onları sahâbîlere dağıtıyormuş. Haydi, biz de gidelim. Belki bize de elbise verilir, dedi. Resûlullah’ın evine yaklaştığımızda babam bana:

– Haydi, gidip Resûlullah’ı dışarı çağır, dedi. Bunu yapmaktan çekindim. Babama:

– Ben çağıramam sen çağır, dedim.

– Oğlum! O sert biri değildir, haydi git çağır, diye tekrarladi. Peygamber Efendimiz babamın sesini duyunca tanıdı. Dışarı bakınca hemen yanına gittim. Babamla birlikte geldiğimizi söyledim. Bir süre sonra elinde bir elbiseyle yanımıza geldi. Babamı önceden unutmadığını göstermek için iki kez:

– Ey Ebû Misver, bunu senin için ayırmıştım, buyurdu. İpek işlemeli altın düğmeli elbiseyi alan babam teşekkür etti.”[\[479\]](#)

Allah Resûlü'nün (sas) vefatından sonra Hz. Ömer ve dayısı Abdurrahman b. Avf'tan ayrılmayan Misver, onlara ve diğer sahâbîlere sürekli soru sorarak Medine'nin önemli âlimlerinden biri oldu.

Misver b. Mahrame (ra) anlatıyor:

“Dayım Abdurrahman b. Avf’a:

– Bana Bedir Savaşı’nı anlatır mısın, diye sordum.

– Âl-i İmrân Sûresi’nin 120. ayetinden sonrasını okursan Bedir Savaşı’nda neler yaşandığını öğrenirsin, dedi.”[\[480\]](#)

Hız. Ömer ile Anıları

Hız. Ömer gençlerle yakından ilgilenir, iyi bir şekilde yetişmeleri için onları hep yakınında tutardı. O gençlerden biri de henüz onlu yaşlarda olan Misver’di. Halife’nin kendine yakınlık gösterdiğini fark eden Misver, bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirerek onun peşinden hiç ayrılmadı. Ondan pek çok hadis ezberledi. Zaman içinde onunla pek çok güzel anısı oldu. Hız. Ömer’in onu nasıl keşfettiğı şöyle anlatılır:

“Hız. Ömer’e Yemen’den pek çok elbise gelmişti. Onları muhacir ve ensara dağıttı. İçlerinde çok kıymetli bir elbise vardı. Onu kimseye vermeyip yanında bıraktı.

– Bunu sahâbîlerden birine veririm benim onu diğerlerinden üstün tuttuğumu düşünerek darılabilir, diye düşünüyordu. Çevresindekilere:

– Bana iyi yetişmiş bir genç ismi söyleyin! Bunu ona vereceğim, dedi. Sahâbîler:

– Misver b. Mahrame bahsettiğın gibi birisidir, dediler. Hız. Ömer genci yanına çağırarak elbiseyi ona verdi. Elbiseyi alan Misver, ondan çok hoşlandı. Elbiseyi giyip etrafta gezinmeye başladı. Onu gören Sa’d b. Ebû Vakkâs:

– Bu üzerindeki de ne, diye sordu.

– Mü’minlerin Emîri giydirdi, deyince Misver’e bir şey demeyen Sa’d b. Ebû Vakkâs doğruca Hız. Ömer’in yanına gitti.

– Bize sıradan elbiseler giydirirken Misver’e özel giysi vermişsin, diyerek bunun sebebini sordu. Hız. Ömer:

– Bunu onu üstün gördüğümünden dolayı yapmadım. Sizden birine verirsem diğeri kırılır düşüncesiyle Kureyşli gençlerden iyi yetişen birine vererek onu teşvik etmek istedim, dedi.”[481]

Hız. Ömer halifelik döneminde salgın hastalık baş gösterince zor durumda kalan binlerce aileye yemek vermişti. Bu yemeğin organizesini Sâib b. Yezîd, Abdullah b. Utbe ve Misver b. Mahrame gibi genç sahâbîlere verdi. Her bölgeyi bir sahâbî kontrol ediyor, akşam olunca Halife’nin yanına giderek rapor veriyorlardı.

Misver b. Mahrame gençlik çağlarına gelince ticaretle meşgul olmaya başladı. Bir gün ticaret için Zülmecaz ve Ukâz panayırına gitmişti. Namaz için bir camiye gittiğinde imamın peltek olduğunu gördü. Duruma müdahale ederek başka birinin imamlık yapmasını sağladı. Durumdan rahatsız olan ilk imam şikâyet için Hız. Ömer’in yanına gitti ve:

– Ey Mü’minlerin Emîri! Misver beni imamlıktan alarak yerime başkasını imam yaptı, diyerek şikâyetle bulundu. Duyduklarından rahatsız olan Halife kendi kendine:

– Ne yapıyorsun ey Misver, diye söylendi. Hemen birini sahâbînin evine gönderdi. Misver gelince:

– Ne yapmışsın ey Misver, diyerek hesap sordu. Misver b. Mahrame:

– Acele etme ey Mü’minlerin Emîri! Vallahi ben hayırlı bir iş yaptım. Ukâz panayırı çok kalabalık bir yerdir. Oraya pek çok insan gelir. Gelenlerin çoğu Kur’ân’ı bilmeyen kişilerdir. Onların Kur’ân’ı peltek olarak okuyan bir imamı dinleyip yanlış öğrenmelerinden korktum. Bundan dolayı onu geri çekip Arapçası güzel olan birini imam yaptım, deyince Halife:

– İyi yapmışsın. Allah seni hayırla mükâfatlandırsın, diyerek onu takdir etti.[482]

Bir ara mallarını satmayıp pahalalanması için stok yapmıştı. Sonbahar yağmurlarının yüklü olduğu bulutları görünce yaptığının yanlış olduğunu fark ederek pişman oldu. Sabah olunca stok yaptığı malları alıp pazara gitti.

– Yanıma gelene vereceğim, diyerek insanları çağırmaya başladı. Onu gören Hız. Ömer hayretle:

– Ey Mahrame’nin oğlu! Ne yapıyorsun? Delirdin mi, diyerek ne yapmak istediğini anlamaya çalıştı.

– Hayır ey Mü'minlerin Emîri! Bulutu görünce insanların ihtiyacı olan şeyi saklayarak kazanç elde etmenin yanlışlığını anladım, dedi. Hz. Ömer:

– Allah seni hayırla ödüllendirsin, diyerek onu bir kez daha takdir etti.^[483]

Hz. Ömer vefat ederken hemen yanı başındaydı. Abdullah b. Abbâs ile birlikte uzun süre yanında bekledi. Zaman zaman bayılan Hz. Ömer, sabah namazı vakti geldiğinde ayıldı. Hz. Ömer'in "Namazı terk eden kimsenin İslâm'dan nasibi yoktur." dediğini ve yarasının kanamasına aldırmadan bu hâldeyken bile namazını ihmal etmeyip kıldığını söyler.^[484]

Büyük Sahâbîlerin Hizmetinde

Misver b. Mahrame zeki olduğu kadar medenî cesarete sahip, son derece hareketli ve atik birisiydi. Bu özellikleri onu büyük sahâbîlere yaklaştırıyor, özellikle önemli zamanlarda onlara hizmet etmesini sağlıyordu. Hz. Ömer gibi dayısı Abdurrahman b. Avf'tan da ayrılmayan genç Misver, Hz. Ömer'den sonra halife seçiminde dayısına bir anlamda asistanlık yapmıştı. O gün yaşananlardan bir kısmını şöyle anlatır:

"Hz. Ömer'in halife adayı olarak seçtiği altı kişilik grup bir araya toplanıp uzun uzadıya istişare yaptı. Abdurrahman b. Avf onlara:

– Ben halifelik görevine istekli değilim. Ama isterseniz sizin aranızdan birini seçebilirim, dedi. Şûrada bulunanlar onun bu sözlerini kabul ettiler.

Gece yarısı dayım kapımıza vurdu. Hemen koşup kapıyı açtım. Bana:

– Hâlâ uyuyor musun? Haydi, git bana muhacirlerden istişare edeceğim kimseleri çağır. Onlarla istişare etmek istiyorum, dedi. Sonra da gece yarısı beni sahâbîleri çağırarak için gönderdi. Gidip Hz. Ali'yi çağırdım. Onunla uzun bir süre konuştu. O gidince başkasını çağırttı. İsteddiği kişiyi çağırdım. Onunla konuştu. O gidince bir başkasını çağırdım. Son olarak:

– Bana Osman'ı çağır, dedi. Onlar görüşürken sabah ezanı okunmaya başlamıştı..."^[485]

Dayısı Abdurrahman b. Avf, Hz. Osman'dan aldığı bir evi kırk bin dinara satmıştı. Satıştan elde ettiği parayı Zühreoğulları'nın

fakirlerine, ihtiyaç sahibi olan insanlara ve Allah Res  l  n  n (sas) eşlerine dağıttı. Dağıtma işini yeğeni Misver'e yaptırmıştı.^[486]

H  . Osman, kuşatma altına alınınca durumunu bildirmek ve müdahale edecek bir ordu göndermesi için Misver b. Mahrame'yi H  . Muâviye'ye göndermişti. Misver b. Mahrame büyük bir hızla Medine'den ayrılıp Ő  m'a gitti. Durumu haber verince H  . Muâviye, Müslim b. Ukbe ve Muâviye b. Hadîc'i de yanına alarak aynı hızla Medine'ye geldi. Gece yarısı Ő  hre girdi. Halife'nin kapısını vurdu. Halife'ye sarılarak ba  nı öptü. H  . Osman orduyu sorunca H  . Muaviye:

– Ordu yok,    kişi ile geldim, deyince H  . Osman serzenişte bulundu. H  . Muâviye, ona:

– Anam babam sana feda olsun! Ben sana ordu g  nderseydim onlar ordunun geldiğini duyar duymaz seni   ld  r  rlerd  . Yanımda kimsenin onlara ula  şamayacağı atlar getirdim. Onlarla insanlara gözükmeden Ő  m'a gidelim. Orada korunur, emirlerin yerine getirilir, dedi.

H  . Osman onunla gitmeyi kabul etmeyince geri döndü. Onlar hızlı atlarla gittiği için Misver geri kalmıştı. D  nerlerken Z  'l-Merve'de karşılaştılar. Daha sonra H  . Osman yeniden Misver'i H  . Muâviye'ye gönderdi. Misver hızla Ő  m'a gitti. H  . Muâviye'ye:

– H  . Osman beni sana gönderdi. Orduyla Medine'ye gidip kendisine yardım etmeni, zulmü engellemeni istiyor, dedi. H  . Muâviye:

– Ey Misver! Zamanında halifeye sahip   kmadınız.   l  m gelip kapısına dayandıktan sonra bana gelip: “Gidip onu   l  mden kurtar.” diyorsunuz. Bu benim elimde değil. Siz zamanında müdahale etmemekle onu öldürdünüz, diye kendini savundu. Sonra da bir ordu gönderdi ancak ordu Medine'ye ula  samadan H  . Osman Ő  hid edildi.^[487]

Büyük sahâbîlere, onların çocukları ve Ehl-i Beyt'e çok yakındı. Onları sever ve sayar, seve seve yardımlarına koşardı. Onlar da Misver'i sever ve değer verirlerdi. Bu yakın ilişkilerden dolayı onlarla pek çok anısı olmuştu.

H  .     e'nin yeğeni Abdullah b. Zübeyr ev satışıyla ilgili bir meseleden dolayı H  .     e'ye kızgındı. Kızgınlıkla:

– Ya teyzem bu satış işinden vazgeçer ya da ondan uzaklaşırım, dedi. Yeğeninin sözlerini duyan Hz. Âişe, yeğenine çok kırıldı.

– Nezrim olsun ki bundan böyle onunla ebediyen konuşmayacağım, dedi. Bu olaydan sonra da bir süre yeğeninden uzaklaştı.

Teyzesinin tavrı Abdullah b. Zübeyr'i çok rahatsız etmişti. Arasını düzeltmek ve kendini affettirmek için birçok kişiyi aracı yaptı. Ancak Hz. Âişe:

– Hiç kimsenin aracılığını kabul etmem, yeminimi de bozmam, diyerek aracılardan ricasını reddediyordu. Bu duruma daha fazla dayanamayan yeğen akıl danışmak için Misver b. Mahrame ve Abdurrahman b. Yağus'un yanına gitti ve onlardan yardım istedi.

– Allah aşkına benim için gidip Hz. Âişe ile konuşun! Onu ikna edemezseniz nezrini asla bozmaz, dedi. Misver ve arkadaşı Abdullah'ı teselli ettikten sonra onu da yanlarına alıp Hz. Âişe'ye gittiler. İzin istediler, buyur edilince:

– Hepimiz mi, diye yeniden sordular. Aralarında Abdullah b. Zübeyr'in bulunduğu habersiz olan Hz. Âişe:

– Hepiniz girin, dedi. Yüzü örtülü olarak içeri giren Abdullah b. Zübeyr, daha fazla dayanamadı, yüzünü açarak teyzesinin boynuna sarıldı. Yalvarıp ağlayarak kendini affetmesini istedi. Misver ve Abdurrahman hemen araya girerek Hz. Âişe'ye yeğenini affetmesi için ricada bulundular. Sonra:

– Bildiğin gibi Resûlullah akrabalarla ilişkiyi kesmeyi yasakladı. Bir Müslüman'ın diğeriyle üç günden fazla dargın durması caiz değildir, diyerek dargın olmanın yanlışlığını anlatmaya çalıştılar. Hz. Âişe yumuşayarak ağlamaya başladı. Sonra:

– Ama ben konuşmayacağım diye nezrettim. Nezir çok önemli bir şeydir, dediyse de gençler barışması konusunda ısrar edince yeğenini affetti. Nezrini bozduğu için kırk köle azat etti. [\[488\]](#)

Amr b. Şerîd anlatıyor:

“Bir gün Misver b. Mahrame yanıma gelerek elini omzuma attı. Birlikte Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın yanına gittik. Oraya vardığımızda Ebû Râfi' ile görüşüyorlardı. Ebû Râfi':

– Ey Sa'd! Arsan içinde bulunan iki evimi satın al, diyordu. Sa'd:

– Alamam, diyordu. Ebû Rafi bizi görünce Misver'e:

– Şuna emretsen de evleri alsa, dedi. Misver:
– Ey Sa’d! Şu evleri satın al, diye rica etti. Sa’d b. Ebû Vakkâs:
– Peşin ya da taksitli dört yüz dinardan fazla vermem, deyince Ebû Râfi’:

– Peşin olarak beş yüz dinar verildiği hâlde vermedim. Çünkü Resûlullah’ın ‘*Satılan mülk konusunda yakın komşu daha fazla hak sahibidir.*’ buyurduğunu duydum, Eğer bu hadisi duymasaydım onu sana asla dört yüz dinara satmazdım, dedi ve dört yüz dinara ona satmayı kabul etti.”[\[489\]](#)

Misver b. Mahrame bir gün Hz. Muâviye’yi ziyarete gitmişti. Hz. Muâviye, zaman zaman Misver’in Ehl-i Beyt’i destekleyip kendilerine karşı olduğunu duyuyordu. Onu karşısında görünce:

– Büyüklerin aleyhine konuşmaya devam edecek misin, diye sitem etti. Sonra da:

– Beni yerdiğin şeyleri anlat, dedi. Misver b. Mahrame:
– İstersen hiçbir şeyi atlamadan hepsini açıkla, deyince:
– Günahsız olduğumu söyleyemem. Yoksa sen halkı ıslah etmek için yaptıklarımızı, iyilik değil de suç mu sayıyorsun? İslah yapma maksadıyla yapılan suçların affedilme ihtimali başka suçlara göre daha fazladır. Bir konuda Allah rızası ile başka bir şeyi tercih etmek durumunda kaldığımda hep Allah’ın rızasını tercih ettim. Ben amellerin kabul edildiği, iyiliklerin mükâfatlandırıldığı, Allah’ın affettiklerinin dışındaki kötülüklerin cezalandırıldığı bir dine inanıyorum. Yaptığım iyiliklerin kat kat karşılığını alacağıma inanıyorum, dedi.

Bu olaydan sonra Misver bir daha Hz. Muâviye’nin aleyhine konuşmadı.[\[490\]](#)

İlim Aşkı

Peygamber Efendimiz’in estirdiği ilim rüzgârından en fazla nasibini alan sahâbîlerden biri olan Misver b. Mahrame, eğitim öğretim konusunda büyük çaba sarf etmişti. Çabası boşa gitmedi. Büyük sahâbîlerin vefatından sonra Medine’de en fazla soru sorulan ve fetva veren âlimlerden biri oldu.[\[491\]](#)

İlmî konularda Abdullah b. Abbâs gibi otoritelerine karşı söz söyleyebilecek, onlarla tartışacak kadar kendini geliştirmişti. “Kur’ân’ın Tercümanı” diye şöhret kazanan Abdullah b. Abbâs ile

Misver b. Mahrame arasında Ebvâ denen yerde hac yapan ihramlı birinin başını yıkaması hakkında ihtilaf çıkmıştı. Abdullah b. Abbâs doğruyu öğrenmek üzere birini Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye gönderdi. Ebû Eyyûb'un yanına giden kişi onu ihramlı olarak başını yıkarken gördü. Ona olayı anlatıp soruyu sorunca, başını yıkama şeklini tarif ederek:

– İşte Resûlullah'ı ihramlıyken başını böyle yıkarken gördüm, dedi. [\[492\]](#)

Yine bir gün Abdullah b. Abbâs, Misver b. Mahrame ve Abdurrahman b. Ezher bir konuda anlaşamadılar. Bunun üzerine Küreyb isimli bir genci Hz. Âişe'ye gönderdiler.

– Hz. Âişe'ye git, bizden selam söyle! Sonra ikindi namazından sonra iki rekât namaz var mı diye sor. Bize onun böyle bir namaz kıldığı bilgisi ulaştı. Hâlbuki Resûlullah (sas) böyle bir namaz kılınmasını yasakladı, dediğimizi bildir. Ayrıca ona Abdullah b. Abbâs'ın, halife Hz. Ömer ile birlikte bu namazı kılanları engellediğini haber ver, dediler.

Küreyb der ki:

“Hz. Âişe'ye giderek bana söylenenleri ona aktardım. Hz. Âişe:

– Bu soruyu Ümmü Seleme'ye sor, diyerek beni ona gönderdi. Hz. Ümmü Seleme'ye gidip sordum. Bana:

– Resûlullah'ın bu namazı yasakladığını duydum. Sonra böyle bir namaz kıldığını gördüm. Kıldığı namazı sorunca:

– Ey Ebû Ümeyye'nin kızı! İkindiden sonra kıldığım namazı sormuşsun? Abdulkaysoğulları'ndan bir grup insan yanıma gelmişti. Beni meşgul ederek öğleden sonra kıldığım iki rekât namaza engel oldular. İkindiden sonra kılarken gördüğün namaz işte o namazdı, buyurdu, dedi.”[\[493\]](#)

Hayatından Bazı Kesitler

Allah Resûlü'nün (sas) vefatından sonra birçok savaşa katıldı. Hicretin 15. yılında on dört-on beş yaşlarında katıldığı Kâdisiye Savaşı'nda yakut ve zebercetle süslü altın bir ibrik buldu. Savaştan sonra bir İranlı ibriği on bin dirheme satın almak istedi. İranlının ısrarından ibriğin kıymetli olduğunu anladı. Durumu ordu komutanı Sa'd b. Ebû Vakkâs'a bildirdi. Sa'd b. Ebû Vakkâs ibriği ona hediye

etti. Ancak o daha sonra ibriği yüz bin dirheme satarak parayı ordu komutanına teslim etti. [\[494\]](#)

Haramdan son derece sakınan Misver b. Mahrame, Mescid-i Nebvî'ye konan sudan içmez, onu sadaka olarak kabul ettiğinden dolayı varlıklı insanların ondan içmesini de hoş karşılamazdı. Bütün yıl boyunca oruç tutar, Mekke'ye gidince orada bulunmadığı zamanlar için de sürekli Kâbe'yi tavaf eder, her tavaf sonunda iki rekât namaz kılardı. [\[495\]](#)

Hız. Hüseyin'in kızı Fâtıma ile evli olan Hız. Hasan'ın oğlu Hasan, Misver'e adam göndererek kızıyla evlenmek istediğini bildirince gelen kişiye:

– Hasan'a söyle, onunla şurada buluşalım, dedi. Buluşunca ona:
– Hiçbir nesebi ya da akrabalığı sizin nesebinizden daha üstün tutmam. Bunu ben de çok isterim. Ancak Resûlullah'ın: *“Fâtıma benden bir parçadır. Onu razı eden beni razı etmiş; onu kızdıran beni kızdırmış olur.”* buyurduğunu duydum. Sen Hız. Fâtıma'nın torunuyla evlisin. Kızımı sana verdiğimde, kızımın Hız. Fâtıma'nın kızını üzmesinden korkarım, dedi. Defalarca özür dileyerek ona “Hayır.” cevabını verdi. [\[496\]](#)

Bir gün Medine valisi Mervân b. Hakem'in yanına gitmişti. Vali buyur edince oturup sohbete başladı. Konuşma sırasında Mervân'a bir hatasından bahsetti. Mervân kızarak ona tekme atınca Misver buna çok üzüldü. Bir şey söylemeden yanından ayrılıp evine gitti. Mervân aynı gece gördüğü rüyasında biri ona:

– Misver'e niçin o şekilde davrandın? Herkes şahsiyeti doğrultusunda amel eder. Kimin daha doğru yolda olduğunu en iyi Rabbiniz bilir, dedi. Dehşet içinde uyanan Mervân, sabah olunca Misver'i yanına çağırarak rüyasını anlattı. Misver:

– Aslında yaptığın iş, yalnızca rüyadayken değil uyanık olduğun zaman da yasaklanan işti. Sen uyanırken aldırmadığın yasağı ancak uykuda uyarılınca terk ettin, dedi. [\[497\]](#)

Şehâdeti

Abdullah b. Hanzala ve diğer Medineliler, Yezîd'in İslâm'dan uzak yaşantısına tepki göstererek halifeliğini reddetmişlerdi. Medine halkının tamamına yakını bu harekete katıldı. Ancak bazı sahâbîler fitnenin parçası oluruz korkusuyla olaydan uzak durmuşlardı. Kimi

şehir dışına çıkmış, kimisi evine kapanmıştı. Evinde kalanlardan birisi de Misver b. Mahrame'ydi. Çok cesur ve iyi bir savaşçı olan Misver, olaylardan uzaklaşmak için evine kapanmıştı. Lakin Şam ordusunun Medinelilere yaptığı zulmü görünce daha fazla dayanamayıp Şamlılarla mücadele etmek üzere onlara karşı olan Abdullah b. Zübeyr'i destekledi. Bunun için Mekke'ye gitti. Mekke'ye giderken vasiyetini yazdı, ağzını kapatarak akrabalarına verdi. Akrabaları daha sonra bu mektubu oğlu Abdurrahman'a verdiler.^[498]

Misver b. Mahrame Mekke'ye gittikten bir süre sonra Yezîd'in gönderdiği Medine'yi tarumar eden ordu, Mekke'yi kuşattı. Çetin bir savaş başladı. Mekkelilerin direndiğini gören zalimler, mancınıkla taş atmaya başladılar. Onların attıkları her taş Mekke'deki bir binayı yıkarken Misver Kâbe'de namaz kılıyordu. Atılan taşlardan biri Kâbe'ye isabet etti. Çarpmayla Kâbe'nin duvarından fırlayan taş namaz kılan Misver'in yüzüne geldi. Yüzüne çarpan taşla ağır yaralanan Misver ancak beş gün yaşayabildi. Sık sık baygınlık geçirir, bazen bir gün boyunca hiç ayılmazdı. Ayılınca "Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlühû. Dünyada en çok sevineceğim şey dayım Abdurrahman b. Avf'ın peygamberler, sıdıklar, şehidler ve salihlerle birlikte Refîk-i Âlâ'da cennet nimetlerinden faydalanırken Abdülmelik ve Haccâc'ın hizmetlileri tarafından cehenneme sürüklendiğini bilmektir." diyordu.

Hicretin 64. yılında Yezîd'in ölüm haberi geldiği gün dünyaya veda etti. Abdullah b. Zübeyr'in kıldırıldığı cenaze namazının ardından Mekke'de Cennetü'l-Muallâ'ya defnedildi.^[499]

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4791.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 20/8.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 20/26; İbn Hacer, *İsâbe*, 7996
Müslim, Hayız, 78; İbn Hacer, *İsâbe*, 7996.

Buhârî, Vudu', 40.

bk: *Buhârî*, Humus, 5.

Buhârî, Humus, 11; *Müslim*, Zekât, 129, 130.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 14/342.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 24/307.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 24/307.
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1301; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 281
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 19/41.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 16/152.
Müsned, 6/235; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/133.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 16/214.
Buhârî, Edeb, 62.
Buhârî, Hiyel, 14, Şuf'a, 2.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 6132; İbn Manzûr, *Muhtasar*,
25/47.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/383.
Buhârî, Cezâu's-sayd, 14; *Müslim*, Hac, 91; *Ebû Dâvûd*, Hac, 31.
Buhârî, Sehv, 8; *Müslim*, Salâtü'l-müsâfirîn, 297; *Ebû Dâvûd*,
Tatavvu, 9.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 6132; İbn Manzûr, *Muhtasar*,
24/308.
İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 281.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 24/305, 20/356.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1400.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 15/48.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/159; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 6132.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 19/41.
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1301; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 281
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 24/307.
Buhârî, Edeb, 62.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 16/214.
Müsned, 6/235; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/133.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 16/152.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 24/307.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 14/342.
Buhârî, Humus, 11; *Müslim*, Zekât, 129, 130.
bk: *Buhârî*, Humus, 5.
İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4791.
Buhârî, Vudu', 40.
Müslim, Hayız, 78; İbn Hacer, *İsâbe*, 7996.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 20/26; İbn Hacer, *İsâbe*, 7996
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 20/8.

İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve*, 281.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 6132; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 24/308.

Buhârî, *Sehv*, 8; *Müslim*, *Salâtü'l-müsâfirîn*, 297; *Ebû Dâvûd*, *Tatavvu*, 9.

Buhârî, *Cezâu's-sayd*, 14; *Müslim*, *Hac*, 91; *Ebû Dâvûd*, *Hac*, 31.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/159; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 6132.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 15/48.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1400.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 24/305, 20/356.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/383.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 6132; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 25/47.

Buhârî, *Hiyel*, 14, *Şuf'a*, 2.

Râfi' b. Hadîc (ra)

Halime bint. Mes'ûd ile Hadîc b. Râfi'nin oğlu olan Râfi', Medine'de dünyaya geldi. Babası İslâm ile tanışma fırsatı bile bulamadan kardeş kavgasında öldürüldü. Daha yedi yaşında yetim kalan Râfi'ye amcası Züheyr sahip çıktı. Amcaoğulları Üseyd ve Enes ile birlikte büyüdü.

Ailesi çiftçilikle geçiniyordu. Küçük yaştan itibaren avcılık yapmaya başladı. Zamanla iyi bir ok atıcısı oldu. Amcası, İkinci Akabe Biatı'ndan döndüğünde dokuz-on yaşlarındaydı. Amcası Züheyr, ailesini toplayarak onlara İslâm'ı anlatmaya başladığında Râfi' de onlarla birlikte şehâdet getirerek Müslüman oldu.

Babası ölünce Râfi' b. Hadîc'e bir miktar arazi, bir cariyeye ve bir köle kalmıştı. Köle hacamat yaparak, arazileri sulayarak para kazanıyordu. Allah Resûlü (sas) hicret edince yakınları Râfi'yi huzuru saadete götürdüler. Durumunu anlatarak onun için tavsiyede bulunmasını istediler. Peygamber Efendimiz Râfi' için şu tavsiyelerde bulundu:

– Araziyi ekebilirseniz onun adına ekin! Hacamat yapıp arazi sulayan kölenin kazancından geçimini temin edin! Ama cariyeden para kazanmasını istemeyin. Onu buna zorlamayın çünkü bir şey kazanamazsa yanlış yollara tevessül edebilir, buyurdu. [\[500\]](#)

Peygamber Efendimiz ile Anıları

İslâm ordusu Bedir'e gittiği zaman henüz on üç yaşlarında bir çocuktur. Nebevî havayı teneffüs eden, İslâm ahlâkının yeşerdiği ortamda büyüyen Râfi' b. Hadîc, canından çok sevdiği peygamberine olmadık işkenceler yapan müşriklere haddini bildirmek istiyordu. Bunun için kendisini de cihada götürmesi için amcasını ikna etmesi gerekiyordu. Sonunda amcasını ikna etti ama bir de Allah Resûlü'nü (sas) ikna etmesi gerekiyordu.

Râfi b. Hadîc (ra) anlatıyor:

“Resûlullah, Bedir Savaşı'na gideceğinde eşyalarımı alarak amcamla birlikte huzuruna gittim.

– Ya Resûlullah! Sizinle birlikte savaşa gelmek istiyorum, diyerek âdeta yalvardım. Resûlullah elimi tuttu ve:

– Sen çok küçüksün. Düşmanla karşılaştığımızda ne yapacağını bilmiyorum, buyurdu.

– Ne kadar iyi atıcı olduğumu biliyor musunuz, dedim lâkin tebessüm ederek yaşım küçük olduğu için geri gönderdi.”^[501]

Bir yıl sonra İslâm ordusunun Uhud’a gittiğini duyunca büyük bir heyecanla hazırlanarak orduya katıldı. Allah Resûlü (sas) Şeyheyn mevkiinde orduyu teftişi sırasında 15 yaşından küçükleri ayırarak onlara Medine’ye geri dönmelerini emretti. Amcası:

– Ya Resûlullah! Râfi’ çok iyi bir ok atıcısıdır. İzin verin bizimle gelsin, dedi. O sırada Râfi’, Allah Resûlü (sas) kendisini büyük görüp kabul etmesi için ayaklarının üzerine basarak boyunu uzatmaya çalışıyordu. Allah Resûlü (sas) izin verince âdeta sevinçten uçtu.”^[502]

Uhud’a gidince okçular arasındaki yerini alan Râfi’ sahâbenin hezimete uğradığı ânı şöyle anlatır:

“Okçular yerinden ayrıldıktan sonra tepede çok az kişi kalmıştı. Okçuların azaldığını gören Hâlid b. Velîd, süvarilerini o tarafa doğru yönlendirdi. Ardından İkrime hücum etti. Okçulardan bazısı gelenleri ok yağmuruna tuttular. Ok atanlardan biri de Abdullah b. Cübeyr’di. Oku bitince, mızrağıyla savaştı. O da kırılınca kılıcıyla düşman safları arasına daldı. Kırılincaya kadar kılıç salladı. Pek çok kişiyi öldürdükten sonra şehid oldu.”^[503]

Bu arbedede Râfi’ göğsünden yaralanmış, kanlar içinde kalmıştı. Muhtemelen bayıldığı için düşman onu ölü sanıp öylece bırakmıştı. O sırada etraf toz duman olmuş, baskına uğrayan Müslümanların her biri bir tarafa dağılmıştı. Etraf sakinleşince yaralı bir ceylan gibi Allah Resûlü’nün (sas) yanına götürüldü. Râfi’ b. Hadîc, Efendimiz’i karşısında görünce bütün ağırlarını unuttu. Sadece:

– Ya Resûlullah! Oku çıkar, dedi. Peygamber Efendimiz:

– Ey Râfi’! İstersen hem oku hem ucundaki demiri çıkarayım. İstersen yalnızca oku çıkarayım, demir içinde kalsın. Böyle yaparsan kıyamet günü şehid olduğuna şahâdet ederim, buyurdu.

Allah Resûlü’nün (sas) kıyamet günü kendisine şahitlik edeceğini duyunca hiç tereddüt etmedi.

– Ya Resûlullah! Oku çıkarın, başındaki demir kalsın. Kıyamet günü benim şehid olduğuma şehâdet edin, dedi. Allah Resûlü (sas)

de yalnızca oku çıkardı. Okun ucundaki demir vücudunda kaldı. Yarası iyileşen Râfi' bundan sonra uzun yıllar yaşadı.^[504]

Her fırsatta Allah Resûlü'nün (sas) yanına giden Râfi' b. Hadîc'in o günlere dair birçok anısı oldu. Bizzat kendisi bu güzel anılardan birkaçını şöyle anlatır:

“Bir gün Resûlullah'ın yanına gitmiştim. İçeride içinde et pişen bir tencere vardı. Etin kokusu hoşuma gitti. Uzandım, etten bir parça alıp yedim. Et mideme dokundu. Onu yedikten sonra hastalandım. Rahatsızlığım bir yıl boyunca devam etti. Sonunda durumu Resûlullah'a anlattım. Eliyle karnımı sığadı. O an karnımın ağrısı tamamen geçti. Bundan sonra da bir daha karnım hiç ağrımadı.”^[505]

“İhlâs ve huşu sahibi, sürekli Kur'ân okumak ve hayır yapmakla meşgul olan Ganemli bir grup vardı. Zaman zaman onlarla oturur sohbet ederdim. Resûlullah bu kişileri sever, yaptıkları ibadetlerden hoşlanırdı. Yine bir gün onlarla otururken Resûlullah yanımıza uğradı. Söz arasında:

– Burada bulunanlardan biri (bir grup) cehenneme girecek, buyurdu. Gayriihtiyarî başımı kaldırıp etrafıma baktım. Devsli olan Ebû Hüreyre, Ebû Ervâ, Tufeyl b. Amr ve onlar gibi mânevî yönü güçlü kişileri görünce şaşırdım. Kendi kendime günlerce:

– Bunlardan hangisi şâki olur ki, diye sordum. Resûlullah'ın vefatından sonra bir ara Hanifeoğulları'nın yaşadığı yere gittim. Onlara:

– İnsanlar peygamberlik iddiasında bulunan yalancılara uyup dinden döndüğü zaman Ganemliler ne yaptı, diye sordum.

– Fitneye düştüler. Müseyleme karşı harekete geçtikten bir süre sonra Ganemliler de ona katıldı, dediler. Bu haberi alınca üzüldüm ama Resûlullah'a olan inancım daha da pekişti. İçimden kendi kendime:

– Allah'ın Resûlü ne demişse o haktır, dedim.”^[506]

Râfi' b. Hadîc'in hiç unutamadığı anılardan biri de bayram havası içerisinde yedikleri yemeklerdi. O bu anları şöyle anlatır:

“Resûlullah ile birlikte ikindi namazını kıldıktan sonra bir deve keserdik. Deve on parçaya ayrılırdı. Bu işler yapılırken bir taraftan da deve eti pişirilirdi. Güneş batmadan işimizi bitirmiş, pişen eti yemiş olurduk.”^[507]

Bazı anılarını ise yaşadığı zor şartlardan dolayı unutamadı.

“Zülhuleyfe Seferi’ndeydik. Büyük bir açlık baş gösterdi. O sırada yanımızda yalnızca ganimet olarak alınan bir miktar deve ve koyun vardı. Resûlullah ordunun arkasında giderken önde bulunanlar hızla gidiyorlardı. Önden gidenler açlığa dayanamayıp izin almadan develeri kestiler, tencereleri ateşin üzerine koydular. Resûlullah onlara yaklaşıncı tencereleri gördü. Sahâbîler:

– Develeri kesip pişirdik, deyince ganimet taksim edilmeden böyle bir şey yapılmasına kızdı. Tencerelerin içindekilerin dökülmesini emretti. Sonra develeri askerler arasında paylaştırdı. Paylaştırmada on koyun bir deveye denk sayıldı. Tam o sırada develerden biri kaçtı. Sahâbîler peşine gittiler, uzun süre aramalarına rağmen bulamadılar.

Orduda birkaç at vardı. Develeri kaybolanlardan biri okunu alıp atları vurmak istedi. Ancak Allah o an ona bu fırsatı vermedi. Resûlullah’ın yanına gittik.

– Muhtemelen yarın düşmanla karşılaşacağız. Yanımızda bir müd kadar (birkaç kilo) bile yiyeceğimiz yoktur. Atları keselim mi, diye sorduk.

– Bu hayvanlarda vahşi hayvanlara benzer bir hâl var. Eğer başka çareniz kalmadıysa istediğinizi yapın! Dişleri ve tırnakları hariç kanı akıtılan ve besmele çekilerek kesilen hayvanları yiyin, buyurdu.”[\[508\]](#)

İslâm ordusu çok sıcak bir yaz günü Tebük Seferi’ne çıkmıştı. Tebük’e varıldığında sahâbîlerin yiyeceği bitmiş, açlık sıkıntısı başlamıştı. Orduya katılan Râfi’ b. Hadîc, bundan sonra neler olduğunu şöyle anlatır:

“Tebük’te konakladık. Zaman içerisinde yiyeceğimiz bitti. Uzun zamandan beri yemediğimiz için canımız et istiyordu. Resûlullah’ın yanına gittim. Batı tarafını göstererek:

– Ya Resûlullah! Bölge halkıyla konuştum. Yakınlarda av hayvanları olduğunu söylediler. Müsaade buyurursan bir grup arkadaşım ile gidip avlanayım, diye sordum.

– Yalnız gitme, arkadaşlarınla git! Konak yerinden uzaklaşacaksınız atlara binin, buyurdu.

Aralarında Ebû Katâde’nin de bulunduğu ensardan on kişilik bir grupla birlikte yola çıktık. Ebû Katâde çok iyi av kovalar, ben de çok iyi ok atardım. Yola çıktıktan bir süre sonra av hayvanlarıyla karşılaşmaya başladık. Ebû Katâde atıyla takip ettiği beş yaban eşiği avladı. Ben yirmiye yakın ceylan avladım. Arkadaşlardan

bazısı iki, bazısı üç-dört ceylan avladı. Avladığımız hayvanları toparlayıp karargâha döndük. Karargâha vardığımızda akşam olmuştu. Resûlullah yanımıza geldi.

– Hâlâ bir şey getirmediniz mi, diye sordu. Avladığımız hayvanları gösterince bize:

– Onları arkadaşlarınıza dağıtın, buyurdu. Sahâbîler:

– Ya Resûlullah! Bu iş için birini görevlendirseniz, diye rica ettiler. Resûlullah bölüştürmek için beni görevlendirdi. Her bir gruba bir merkep ve bir ceylan verdim. Resûlullah'ın bulunduğu gruba bir ceylan düşmüştü. Ona ceylanı kesilmiş olarak götürdük. Ceylanın pişirilmesini emretti. Yemek pişince misafirleriyle birlikte yedi. Bundan sonra av için tekrar izin istedik. Ancak:

– Can güvenliğinizden emin değilim, buyurarak müsaade etmedi.”^[509]

İlim Aşkı

Çiftçilik yaptığı halde ilme zaman ayıran Râfi' b. Hadîc, her fırsatta Peygamber Efendimiz ile birlikte olur, sorular sorarak ya da dinleyerek kendini yetiştirirdi. Özellikle çiftçilikle ilgili sorular sorduğu için bu konuda söz sahibi olmuştu. Hatta bazı âlimler onu Hz. Muâviye zamanında fetva veren sahâbîler arasında sayarlar.

O öğrendiklerini ezberlemeye çalışmanın yanı sıra yazmayı da prensip edinmişti. Bir gün Peygamber Efendimiz:

“Benden hadis rivayet edin! Ama bana yalan söz isnad eden kişinin cehennemdeki yerine hazırlanacağını unutmayın.” buyurunca Rafi' b. Hadîc:

– Sizden bir şey duyduğumuzda yazıyoruz. Bunda bir mahzur var mı, diye sordu. Allah Resûlü (sas):

– Yazın, bunda bir sakınca yoktur, buyurdu.^[510]

Peygamber Efendimiz'in onayından sonra ondan duyduklarını hep yazdı. Onun vefatından sonra ise bildiklerini insanlara anlatmaktan bir an geri durmadı. Biri, bir konuda şüpheye düşüp ona soru sorduğunda hemen yazdıklarını çıkarır konuyla ilgili hadisi okurdu.

Bir gün Medine valisi Mervân, hutbe okuyordu. Hutbesinde yalnızca Mekke'nin haram bölge olduğunu söyleyerek onun kutsiyetini anlattı. Râfi' b. Hadîc hemen ayağa kalkarak:

– Yalnızca Mekke değil Medine de haram bölgedir. Onu Resûlullah haram kıldı. Bu bilgi yanımızda bulunan havlan derisine yazılmış notlarımızda vardır. İstersen okuyayım, dedi. İzin verilince okudu. Vali, sahâbîye teşekkür ederek memnuniyetini ifade etti.^[511]

Allah Resûlü (sas) vefat ettiğinde 20-21 yaşlarında olan Râfi' b. Hadîc, Peygamber Efendimiz hayattayken Esma bint. Ziyâd ile evlenmişti. Ondan Abdullah, Abdurrahman, Ubeyd, Ubeydullah, Sehl ve Rifaa adında çocukları oldu.

Râfi' b. Hadîc evlilikten sonraki bir anısını şöyle anlatır:

“Bir gün evde eşimle birlikteydim. Resûlullah (sas) dışarıdan seslenerek beni çağırdı. Hemen çıkıp yanına gittim. Bir süre onunla yürüdüm. Mescid-i Nebevî'ye gittik. O içeri girdi. Ben ayrılıp hızlıca eve gittim. Gusûl abdesti alıp geri döndüm. Resûlullah gusûl abdesti aldığımı fark edince sebebini sordu. Sebebini anlatınca:

– Sudan dolayı su gerekir, buyurarak hangi durumda gusûl abdesti almamız gerektiğini öğretti.”^[512]

Çiftçiliği

Amcası Züheyr gibi ziraatla uğraşan Râfi' b. Hadîc, o günkü çiftçilik hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Biz Hâriseoğulları, Medine'de en fazla tarlası olan kabileydik. Arazimizi kiraya verirdik. Kiraya verirken ekinden pay almak için tarlalarımızı sulamalarını şart koştuk. Bazen tarlalarımızın bir kısmında ekin olmaz diğer kısmında olur, bazen de tersi olurdu. Allah Resûlü (sas) tarlalarımızı bu şekilde kiraya vermemizi yasakladı. Yalnızca gümüş ve altın (para) karşılığı kiraya vermeyi serbest bıraktı.”^[513]

“Bir gün Resûlullah (sas) ekin ektiğim tarlayı sularken uğrayıp:

– Ekin kimin, tarla kimin, diye sordu.

– Benimdir, dedim. Nereden aldığımı sorduğunda kiraladığımı söyledim.

– Onu kiralama, buyurdu.”^[514]

Allah Resûlü (sas) tarlayı ekinin bir kısmına karşılık kiralamayı, miktarı belirsiz bir malın alışverişini yasakladı ve: “*Ziraat üç şekilde olur: Kişinin arazisi vardır, onu ekip biçer. Karşılıksız olarak bir başkasının ekip biçmesi için bağışta bulunur. Ya da altın ve gümüş karşılığı kiraya verir.*” buyurdu.^[515]

Ziraat konusundaki İslâm'ın emir ve yasaklarını detaylı bir şekilde öğrenen Râfi' b. Hadîc, daha sonraki yıllarda yeri geldikçe bu bilgisini toplumla paylaştı. Bir gün Numan el-Ensârî'nin kölesi bir miktar hurma çalmıştı. Yakalanıp Medine valisi Mervân'a götürdüler. Mervân hırsız kolunu keserek cezalandırmak istedi. Olanları duyan Râfi' b. Hadîc hemen olaya müdahale etti.

– Resûlullah: “Sebze, meyve ve değersiz şeylerin çalınmasından dolayı el kesilmez.” buyurmuştu, dedi. [516]

Uzun bir ömür süren Râfi' b. Hadîc, seksen altı yaşında hicretin 73. senesinde Medine'de vefat etti. Cenaze namazını Abdullah b. Ömer kıldırdı. [517]

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/327.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/332, 383; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 9/106.

Vâkidî, *Megâzî*, 1/216; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 4/187.

Vâkidî, *Megâzî*, 1/232; Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 14/137.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/283; Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 14/127.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/336; Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 11/316.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/338.

Buhârî, Şerîke, 1; *Müslim*, Mesâcîd, 198; *Müsned*, 4/142.

Buhârî, Şerîke, 3; *Müsned*, 4/140.

Vâkidî, *Megâzî*, 3/1035; Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 2/69.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/329.

Müslim, Hac, 457; *Müsned*, 4/141.

Müsned, 4/143; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/317.

Müslim, Buyu', 117; *Müsned*, 3/463

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/311.

Ebü Dâvûd, Buyu', 32; *Nesâî*, Eymân, 45; *İbn Mâce*, Ruhûn, 11.

Müsned, 3/364.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/479; İbn Hacer, *İsâbe*, 2528; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2039.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/479; İbn Hacer, *İsâbe*, 2528; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2039.

Müsned, 3/364.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/311.

Ebü Dâvûd, *Buyu'*, 32; *Nesâî*, *Eymân*, 45; *İbn Mâce*, *Ruhûn*, 11.

Buhârî, *Şerîke*, 3; *Müsned*, 4/140.

Vâkidî, *Megâzî*, 3/1035; *Makrîzî*, *İmtâu'l-esmâ'*, 2/69.

Buhârî, *Şerîke*, 1; *Müslim*, *Mesâcîd*, 198; *Müsned*, 4/142.

Müsned, 4/143; *Taberânî*, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/317.

Müslim, *Buyu'*, 117; *Müsned*, 3/463

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/329.

Müslim, *Hac*, 457; *Müsned*, 4/141.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/336; *Makrîzî*, *İmtâu'l-esmâ'*, 11/316.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/338.

Vâkidî, *Megâzî*, 1/232; *Makrîzî*, *İmtâu'l-esmâ'*, 14/137.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/283; *Makrîzî*, *İmtâu'l-esmâ'*, 14/127.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/332, 383; *Şâmî*, *Sübülü'l-hüdâ*, 9/106.

Vâkidî, *Megâzî*, 1/216; *Şâmî*, *Sübülü'l-hüdâ*, 4/187.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 4/327.

Zeyd b. Erkam (ra)

Medineli çocuk sahâbîlerden olan Zeyd, babası Erkam b. Zeyd'i küçük yaşta kaybetmiş, yakın akrabalarından Abdullah b. Revâha ona sahip çıkarak himayesi altına almıştı. İslâm Medine'de yayılmaya başladığında henüz dokuz yaşlarındaydı. Zeki ve akıllı bir çocuk olduğundan doğruları kavramakta gecikmeyip İslâm ile şereflendi.

Allah Resûlü (sas) Medine'ye hicret ettiği sıralarda on yaşına girmişti. Arkadaşlarıyla birlikte günlerce onu karşılamak için şehrin dışına gidip büyük bir heyecanla bekledi. Peygamber Efendimiz Medine'ye geldikten sonra etrafında pervane oldu. Adım adım takip ederek duyduklarını ve gördüklerini bir daha unutmayacak şekilde kalbine nakşetti. Bir seferinde Allah Resûlü'nün (sas) şöyle buyurduğunu işitti:

"Bir kişi bir şeyi yapmak için söz verdiğinde, sözünü yerine getirmeye samimiyetle niyet etmişse onu yerine getiremediği takdirde kişiye günah yazılmaz."^[518]

Küçük yaştan itibaren cemaatle namazlara katılmaya özen gösterirdi. İlk günlerde nasıl namaz kılındığını şöyle anlatır:

"Önceleri bir ihtiyacımız olduğunda namazdayken yanımızda bulunan arkadaşımızla konuşurduk. '**... Allah'a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın!**'^[519] ayeti nazil olunca Resûlullah (sas) bize namazda konuşmayıp susmamızı emretti."^[520]

Allah Resûlü'nün (sas) Medine'ye gelişinin üzerinden üç yıl geçmişti. İslâm ordusu Uhud Gazvesi'nde müşriklere karşı savaşmak üzere yola çıkacağı zaman Zeyd b. Erkam da birçok çocuk sahâbî gibi koşup orduya katıldı. O sırada henüz 13 yaşlarındaydı. Allah Resûlü (sas) on beş-yirmi çocuğun yaşları küçük olduğu için savaşa katılmasına izin vermedi. Onları Medine'de kalan küçük çocukları ve hanımları korumakla görevlendirdi. Cihada katılamadıkları için büyük bir üzüntü içinde İslâm ordusundan ayrılıp Medine'ye giderek çocukları ve hanımları korumak üzere nöbet tuttular. Böylece İslâm'ın ilk muhafızları unvanını alanlar arasında yer aldılar.^[521]

Büyük İmtihan

Zeyd'in katıldığı ilk sefer Müreysi Gazvesi'ydi. Bu sefere çok sayıda münafık da katılmıştı. Münafıklar, sahâbîler arasında fitne çıkarmak için fırsat kolluyor; en küçük problemleri büyüterek ciddi sorun haline getiriyorlardı. Bunlardan birine şahit olan Zeyd b. Erkam, gördüklerini şöyle anlatır:

“Resûlullah ile savaşa gitmiştik. Bizimle birlikte bedevî Araplar da gelmişti. Ordu, Müreysi Kuyusu'nun başında konakladı. Sahâbîler su almak için kuyunun başına toplandılar. Kuyudan çok az su çıkıyordu. Hz. Ömer'in ücretle tuttuğu seyisi Cahcâh b. Mes'ûd ile Hazreclilerin anlaşmalısı Sinân b. Vebere her nasılsa aynı anda kovalarını kuyuya saldılar. Kovalarını çekerken ipleri birbirine dolaştı.

Sinân'ın kovasında bir miktar su vardı, Cahcâh'ın kovası ise boştu. Sinan kovasını görünce sevindi:

– Bu benim kovam, dedi. Cahcâh kuyuya ondan daha yakındı. Bundan dolayı itiraz etti. Münakaşa etmeye başladılar. Cahcâh arkadaşına vurunca Sinân:

– Yetişin ey ensar, diye çevresindekilerden yardım istedi. Onu duyan münafıkların reisi Abdullah b. Übey yanında bulunanlara:

– Ey Evsliler, ey Hazrecliler! Dostunuz ve müttefikiniz olan Sinân'a yardıma koşun, diyerek onları kışkırttı. Adamlar olay yerine koşunca onları gören Cahcâh:

– Yetişin ey muhacirler, diye bağırdı.

Sesleri duyan ensar ve muhacirler koşup olay yerine geldiler. Birbirlerine kızıp bağırdılar. İşin büyüyeceğini anlayan sahâbîlerin ileri gelenleri araya girerek insanları yatıştırdılar. Sinân'a:

– Kardeşini bağışla, dediler. O önce:

– Resûlullah emretmeden olmaz, dediyse de sonra Cahcâh'ı bağışladı. Böylece işi tatlıya bağladılar.”^[522]

Bu olay olurken Abdullah b. Übey yanındaki münafıklara:

– Vallahi bizim durumumuz darb-ı meselde anlatılan “Besle kargayı oysun gözünü.” sözüne benziyor. Vallahi Medine'ye döndüğümüzde şerefli ve kuvvetli olan, zayıf ve zelil olanı sürüp çıkaracaktır. Onları memleketinize çağırdınız, kapılarınızı açıp evlerinize buyur ettiniz. Mallarınızdan faydalandırdınız. Size ihtiyaçları kalmayınca da böyle

yapıyorlar. Eğer onlara dur demezseniz çok daha fazlasını isterler, diyordu.

Orada bulunan ve henüz on beş yaşında olan Zeyd b. Erkam duydukları karşısında beyninden vurulmuşa döndü. Yaşının küçüklüğüne aldırmadan:

– Vallahi zelil, zayıf ve nefret edilen kişi sensin. Rahman olan Allah elbette resûlünü aziz kılacaktır, diye çıkıştı. Ne yapacağını şaşırان münafık önce:

– Vallahi bundan sonra seni sevmeyeceğim, dedi. Zeyd'in aldırmadığını görünce:

– Şaka yaptım. Sakın kimseye söyleme, diye ekledi. Zeyd onu dinlemedi. Doğruca Allah Resûlü'ne (sas) giderek hakkında söylenenleri anlattı. Allah Resûlü (sas) Zeyd'i dinleyince:

– Yavrum, ona kızmış olmayasın, buyurdu. Zeyd:

– Hayır, ona kızdığımından böyle söylemiyorum. Sözlerini kulaklarımla duydum, dedi.

– Yanlış anlamış olmayasın, buyurdu.

– Hayır ya Resûlullah! Yanlış anlamadım, dedi. Allah Resûlü (sas) ısrarla:

– Karıştırmış, yakıştıрма yapmış olmayasın, buyurdu.

– Hayır ya Resûlullah! Onu kulaklarımla duydum, diye ısrar etti.

Allah Resûlü (sas) daha fazla soru sormadı. Sahâbîler Abdullah b. Übey'in bu kadar cesurca sözler söyleyeceğine bir türlü inanamıyordu. Zeyd'in yanına giderek:

– Kabilenin büyüğü hakkında söylediğin şu sözlerden dolayı özür dile, tevbe et, dediler.

– Ben Abdullah b. Übey'i seviyordum. Ama o kalkıp böyle böyle söyledi. Vallahi babam bile bu sözleri söyleseydi gidip Resûlullah'a haber verirdim, dedi.

Sahâbîler üzerine fazlaca yüklenince dayanamadı ve Rabbine:

– Allah'ım! Peygamberine sözlerimi doğrulayacak vahiy indir, diye dua etti. Sonra da insanların kendisine inanmamasına üzülerak Allah Resûlü'nden (sas) uzak durmaya, gözüne görünmemeye çalıştı.

Allah Resûlü (sas) Abdullah b. Übey'i çağırıp kendisine anlatılanların doğruluğunu sorunca:

– Hayır, sana indirilen kitaba yemin ederim ki ben bu sözlerin hiçbirini söylemedim. Zeyd yalan söylüyor, diyerek söylediklerini

inkâr etti. Sahâbîler:

– Belki Zeyd onun sözlerini yanlış anlamıştır, diyerek Abdullah b. Übey’in böyle söylemiş olabileceğine inanmak istemiyorlardı.

Zeyd b. Erkam der ki:

“Amcam Abdullah b. Revâha yanıma gelerek:

– Herhâlde Resûlullah’ı kızdırmak istemedin. Bak Resûlullah da Müslümanlar da sana inanmadılar, deyince dünya başıma yıkıldı. O güne kadar hiç üzülmeyeceğim kadar çok üzüldüm.”

Sahâbîler yalnızca Zeyd’i değil Abdullah b. Übey’i de sıkıştırıyordu. Ona da:

– Eğer böyle bir şey söylediyse Allah Resûlü’ne (sas) gidip özür dile, diye telkinde bulunuyorlardı. Hz. Ömer ise Allah Resûlü’ne (sas):

– Ya Resûlullah! Müsaade et, şu münafığı öldürelim, diyor; Allah Resûlü (sas):

– Halkın “Muhammed sahâbîlerini öldürüyor.” demesini istemem, buyuruyordu. Olayların büyüyeceğini fark eden Allah Resûlü (sas), hava çok sıcak olmasına rağmen orduya hareket emri verdi. Ordu sürekli yürüyor, sahâbîler yoruldukları hâlde Allah Resûlü (sas) mola vermelerine izin vermiyordu. Bundan sonra neler olduğunu Zeyd b. Erkam şöyle anlatıyor:

“Üzüntüden başımı yere eğmiş yürüyordum. Resûlullah yanıma geldi, yüzüme tebessüm ederek baktı. Elleriyle hafifçe kulaklarımı ovdu. Onun güldüğünü görünce sanki dünyalar benim oldu. Resûlullah’tan sonra Hz. Ebû Bekir ile karşılaştım. Bana:

– Resûlullah sana ne dedi, diye sordu.

– Bir şey söylemedi. Kulaklarımı hafifçe ovarak yüzüme güldü, dedim.

– Seni kutlarım, dedi. Sonra Hz. Ömer ile karşılaştım. Onunla da benzer konuşmalar yaptım. O da beni müjdeledi. Sabah olunca Resûlullah bize Münafikûn Sûresi’ni okudu. Sonra da bana:

– Allah seni tasdik etti ey Zeyd, diye seslendi.”^[523]

Mûte Savaşı’nda

İslâm elçisi öldürülünce Allah Resûlü (sas) Rumlar üzerine ordu göndermişti. Zeyd b. Erkam, himayesi altında olduğu Abdullah b.

Revâha ile bu orduya katıldı. Abdullah b. Revâha onu terkisine bindirdi. Gece yol alıyor, gündüz dinleniyorlardı. Yola çıkılı çok olmuştu. Zeyd bir gece Abdullah b. Revâha'nın devesiyle konuştuğunu duydu. Deveye şöyle diyordu:

“Ey devem! Şu kumluğa vardıktan sonra, beni dört konak daha ileri götürürsen bir daha seni sefere çıkarmayacağım. Sen sahipsiz, kendi başına serbest kalacaksın. Bir daha ailemin yanına geri döneceğimi sanmam. Burada şehid olacağımı umuyorum. Müslümanlar ve akrabalarım vedalaşma yerinde beni bırakıp geri döndüler.

Ey Revâha'nın oğlu! Baksana en yakınların bile senden ayrılarak seni Rahman olan Allah'a bırakıp gittiler. Artık o canım hurma ağaçlarımdan meyvelerinin ne en güzelleri ne de en iyileri umurumda...”

Zeyd b. Erkam der ki:

“Abdullah b. Revâha'nın sözlerini işitince ağlamaya başladım. Ağladığımı fark edince kamçısıyla dokunarak:

– Ey yaramaz çocuk! Sana ne oluyor? Niçin ağlıyorsun? Ben şehid olursam sen deveye rahat rahat geri dönersin. Ben de dünyanın gam ve tasesinden kurtularak rahata kavuşmuş olurum, dedi. Sonra deveden inip iki rekât namaz kıldı. Namazdan sonra bana:

– Ey çocuk! Bu seferde inşallah şehidlik nasip olacak, diye seslendi.

İslâm ordusu Mûte'ye varınca Müslümanlar kendilerinden 35-40 misli büyük bir orduyla karşılaştılar. Gördükleri manzara karşısında tereddüt ettiler. Allah Resûlü'ne (sas) bir adam gönderip durumlarını bildirmek, takviye ya da görüşünü almak istediler. Müslümanların tereddüt ettiğini gören Abdullah b. Revâha:

– Vallahi ey Müslümanlar! Siz şimdi hoşunuza gitmeyen şehâdeti istediğiniz için bu yola çıktınız. Biz düşmanla onların sayısı, kuvveti ve çokluğu için savaşmaz ya da savaştan çekilmeyiz. Bilakis Allah'ın bize ikram ettiği şehâdet için savaşırız. Haydi gidelim! İki güzellikten birini elde ederiz. Ya zafer ya şehâdet, dedi. Onu dinleyenler:

– Vallahi Revâha'nın oğlu doğru söylüyor, diyerek sayılarına aldırmadan düşmanın karşısına dikildiler. Savaş başladıktan bir süre sonra Zeyd b. Hârise şehid oldu. Ardından da Cafer b. Ebû Tâlib. O

şehid olunca Allah Resûlü'nün (sas) Medine'deki talimatını bilen sahâbîler bağırdı:

– Abdullah b. Revâha! Abdullah b. Revâha!

Hız. Cafer'den sonra sancağı alan Abdullah b. Revâha da şehid olunca ordunun başına Hâlid b. Velîd geçti. Eşsiz bir askeri manevrayla daha fazla sahâbî şehid olmadan orduyu geri çekerek Medine'ye götürdü..."[524]

Abdullah b. Revâha'nın şehid olması Zeyd b. Erkam'ı oldukça üzmüştü. Onun, Allah Resûlü (sas) ve sahâbîleriyle birlikte olması, Zeyd için büyük bir teselli kaynağı oldu.

Allah Resûlü (sas) ile Anıları

Peygamber Efendimiz ile pek çok güzel anısı olan Zeyd b. Erkam onlardan bazılarını şöyle anlatır:

“Bir gün Allah Resûlü (sas) bana:

– Ebû Bekir'in yanına git! Onun, evde bağdaş kurarak oturduğunu göreceksin. Ona: 'Allah Resûlü sana selam söylüyor. Seni cennetle müjdeliyor!' de! Oradan çıkıp Ömer'in yanına git! Onu zayıf, tüyleri dökülmüş bir merkebe binmiş olarak göreceksin. Ona: 'Allah Resûlü sana selam söylüyor. Seni cennetle müjdeliyor!' de! Oradan ayrıldıktan sonra Osman'ın yanına git! Onu çarşıda ticaret yaparken göreceksin. Ona: 'Allah Resûlü sana selam söylüyor. Çok şiddetli bir belaya maruz kaldıktan sonra seni cennetle müjdeliyor!' de, buyurdu.

Allah Resûlü'nün (sas) yanından ayrılıp doğruca Hız. Ebû Bekir'in yanına gittim. Hız. Ebû Bekir tıpkı Efendimiz'in dediği gibi evde bağdaş kurmuş oturuyordu. Yanına girince:

– Allah Resûlü (sas) size selam söylüyor, sizi cennetle müjdeliyor, dedim.

– Resûlullah nerede, diye sordu.

– Şurada diyerek yerini bildirdim. Hız. Ebû Bekir yerinden kalkarak doğruca Allah Resûlü'nün (sas) yanına gitti. Oradan ayrılıp Hız. Ömer'in yanına gittim. Onu Allah Resûlü'nün (sas) buyurduğu şekilde zayıf tüyleri dökülmüş bir merkebin üzerinde gördüm.

– Allah Resûlü (sas) size selam söylüyor, sizi cennetle müjdeliyor, dedim. O da:

– Resûlullah nerede, diye sordu.

– Şurada diyerek yerini bildirdim. O da Efendimiz'in yanına gitti. Oradan ayrılıp Hz. Osman'a gittim.

– Allah Resûlü (sas) size selam söylüyor, çok şiddetli bir beladan sonra sizi cennetle müjdeliyor, dedim. O da:

– Resûlullah nerede, diye sordu.

– Şurada diyerek yerini bildirdim. Hz. Osman elimden tuttu. Birlikte Peygamber Efendimiz'in yanına gittik ve:

– Ya Resûlullah! Zeyd bana geldi. Senin selam söylediğini ve çok şiddetli bir beladan sonra beni cennetle müjdelediğini söyledi. Seni hak ile gönderen Allah aşkına söyle! Başıma nasıl bir bela gelecek? Sana biat ettikten sonra kimseyi incitmedim, kimseye kötülük etmedim. Birine kırıcı bir söz söylemedim. Ne cahiliye döneminde ne sonrasında zina etmedim. Bütün bunlara rağmen yine de musibete maruz kalacak mıyım, diye sorunca:

– Evet. Allah sana bir gömlek giydirdi. Münafıklar istese de onu çıkaramazlar, buyurdu.”[525]

Zeyd b. Erkam her fırsatta Enes b. Mâlik, Berâ b. Âzib gibi arkadaşlarıyla Allah Resûlü'nün (sas) hizmetine koşar, büyük bir aşkla hizmet ederdi.

Zeyd b. Erkam anlatıyor:

“Veda Haccı'nda bir gün Berâ b. Âzib ile birlikte ağaç dallarını Resûlullah'ın üzerine tutarak ona gölge yapıyorduk. Resûlullah bu dalların gölgesinde konuşma yapıyordu...”[526]

Zeyd b. Erkam bir gün hastalandı. Küçük büyük demeden bütün ashâbıyla yakından ilgilenen Peygamber Efendimiz, onu ziyarete gitti. O bu anısını şöyle anlatır:

“Gözlerimde bir rahatsızlık olmuştu. Resûlullah durumumu sormak için bize geldi. Bana:

– Şu an gözlerinde fazla bir şey yok. Ancak benden sonra yaşar da kör olursan o zaman halin nice olur, buyurdu.

– Karşılığını Allah'tan bekleyerek sabrederim, dedim.

– Eğer öyle yaparsan hesapsız olarak cennete gidersin, buyurarak beni cennetle müjdeledi.”

Allah Resûlü'nün (sas) verdiği müjdeyi duyunca çok sevinen Zeyd b. Erkam, Peygamber Efendimiz'in vefatından uzunca bir süre sonra

gözleri görmez oldu. Söylediği gibi de sabretti. Allah onu daha dünyada iken ödüllendirerek gözlerini yeniden açtı. [\[527\]](#)

Bir keresinde Resûlullah'ın (sas):

– Sizler, ümmetimden benimle Kevser Havzı'nda buluşacak kişilerin yalnızca yüz binde birisiniz, buyurduğunu anlatıyordu. Zeyd b. Erkam'a:

– O sırada kaç kişiydiniz, diye soruldu.

– 700 ya da 800 kişiydik, dedi. [\[528\]](#)

Arkadaşları

Hareketli ve aktif bir çocuk olan Zeyd b. Erkam, yaşıtlarının çoğuyla samimi arkadaştı. Küçük yaştan itibaren ticaretle uğraşıyordu. Berâ b. Âzib ile uzun süre ortak oldular. Birlikte ticaret yapıyorlar, gümüş alıp satıyorlardı. Gümüşlerin bir kısmını nakit, bir kısmını ise veresiye alıyorlardı. Allah Resûlü (sas) bunu haber alınca, onları yanına çağırdı:

– Nakit olarak aldığınız gümüşler kalsın, veresiye aldığınız gümüşleri geri verin, buyurdu.

Daha sonraları onları bir arada görüp soru soranlara:

– Biz Resûlullah (sas) zamanında birlikte ticaret yapardık. Bize sarraflık hakkında:

– Peşin alışverişlerde bir mahzur yoktur. Ancak vadeli olması doğru değildir, buyurdu, derlerdi. [\[529\]](#)

Zeyd b. Erkam'ın Berâ b. Âzib ile arkadaşlığı vefat edinceye kadar samimi bir şekilde devam etti. Zeyd b. Erkam'a altın gümüş para alıp satma hakkında soru sorulduğunda:

– Berâ b. Âzib'e sor, o benden daha hayırlı ve daha âlimdir, derdi. Gidip ona sorduklarında o da:

– Zeyd b. Erkam'a sor, o benden daha hayırlı ve daha âlimdir, derdi... [\[530\]](#)

Enes b. Mâlik ile de çok yakın arkadaştı. Onunla birlikte Allah Resûlü'nün (sas) kapısında sırayla nöbet tutarlardı. Aradan yıllar geçtiği hâlde onunla irtibatını kesmedi. Harre Vakası'nda çocuklarından birinin vefat ettiğini duydu. Medine'de olmadığı için bir mektup göndererek Enes b. Mâlik'e taziyelerini bildirdi. Onu teselli etmek için mektubunda şunları yazmıştı:

“Olanları duyunca çok üzüldüm. Sizi Allah’ın müjdesiyle müjdelerim. Resûlullah sizin hakkınızda ‘Allah’ım! Sen ensarı, onların çocuklarını ve çocuklarının çocuklarını affet!’ diye dua buyurmuştu.”^[531]

Abdullah b. Abbâs ile de iyi arkadaşı. Bir hac mevsiminde Zeyd b. Erkam’ın yanına giden Abdullah b. Abbâs, onunla ilmî mevzularda sohbet ettikten sonra:

– Bize Resûlullah’ın ihramda iken kendisine hediye edilen av hayvanı yemediğini nasıl anlatmıştın, diye sorarak rivayeti tekrarlamasını rica etti. Zeyd b. Erkam:

– Resûlullah’a avlanan bir hayvanın eti hediye edildi. Onu kabul etmedi. “Biz onu yiyemeyiz. İhramlıyız!” buyurdu, diyerek anlattı.^[532]

Allah Resûlü’nden (sas) Sonra

Peygamber Efendimiz’in vefatından sonra büyük sahâbîlerden ilim öğrenmeye, kendi yaşlarında olan sahâbîlerle de ilim alışverişinde bulunmaya devam eden Zeyd b. Erkam, bir yandan da öğretmeye devam etti. Bir gün bir grupla oturduğu sırada Murad kabilesinden bir adam, bineği üzerinde yanlarına geldi. Selam verdikten sonra:

– Zeyd b. Erkam aranızda mı, diye sordu. Gösterilince:
– Ey Zeyd! Allah Resûlü’nün Hz. Ali hakkında: ‘Ben kimin dostu isem Ali de onun dostudur. Allah’ım! Onun dostuna dost, düşmanına düşman ol!’ dediğini duydun mu, diye sordu. Zeyd b. Erkam:
– Evet, duydum, dedi. Adam cevabını alınca bineğinden inmeden geri gitti.^[533]

Yezîd b. Hayyan anlatıyor:

“Bir gün Husayn ile birlikte Zeyd b. Erkam’ın yanına gittik. Bir süre oturduktan sonra:

– Ey Zeyd! Allah Resûlü’nü (sas) gördün, sözlerini duydun, onunla birlikte savaşımlara katıldın. Gerçekten büyük hayırlara ulaştın. Gördüklerini bize anlatır mısın, dedi.

O sırada Zeyd b. Erkam çok yaşlanmıştı. Ancak diğer sahâbîler gibi o da son nefesine kadar İslâm’ı anlatmaya devam etti. Onlara:

– Yaşım ilerledi. Aradan çok uzun yıllar geçti. Resûlullah ile yaşadığım bazı ayrıntıları unuttum. Anlattığım kadarıyla yetenin, daha fazlası için beni zorlamayın. Veda Haccı’ndan dönerken Mekke ile

Medine arasında Hum denen bir suyun kenarında konakladık. Resûlullah bize bir konuşma yaptı. Allah’a hamd ve senadan sonra: *‘Ey insanlar, ben de bir insanım. Umulur ki Rabbimin elçisi bana da gelir. Onun emrine icabet ederim. Size iki şey bırakıyorum. Biri hidayet ve nur olan Allah’ın kitabıdır. Onu tutun, sımsıkı sarılın.’* buyurdu. Ardından da Allah’ın kitabına uymamız için teşvik edici sözler söyledi. Sonra *‘İkincisi Ehl-i Beyt’imdir. Ehl-i Beyt’im konusunda size Allah’ı hatırlatırım.’* buyurdu.”^[534]

Bir gün ona:

– Allah Resûlü (sas) ile cuma ve bayramın bir arada olduğu zamana rastladın mı, diye sordular.

– Evet. Günün başında bayram namazını kıldık. Daha sonra cuma namazını kıldık, dedi.^[535]

Çocuklarına İslâm’ı anlatmayı ihmal etmezdi. Kızı Üneyse, kendisinden birçok hadis rivayet etmiştir. Ehl-i Beyt’e karşı son derece saygılı olan Zeyd b. Erkam, onlara yapılanlara karşı çok üzülmüyordu. Bir soru üzerine aklını başından alan bir anısını şöyle anlattı.

“Ubeydullah b. Ziyâd’ın yanındaydım. Şehid edilen Hz. Hüseyin’in başını getirip orada bulunan bir kap içerisine koydular. Ziyâd eline bir çubuk alarak Hz. Hüseyin’in gözleri, burnu ve dişleriyle oynamaya başladı. Şimdiye kadar onun dişleri gibi güzel diş görmemiştim. Kendime hâkim olamadım, hüngür hüngür ağlamaya başladım. Can havliyle İbn Ziyâd’a:

– Çubuğu çek, diye çıkıştım. Bana:

– Niçin ağlıyorsun, diye sordu.

– Çünkü Resûlullah’ı şimdi çubuğunla oynadığın Hz. Hüseyin’in gözlerini ve dudaklarını öperken gördüm, dedim. Daha fazla dayanamadım, hızla oradan ayrılıp çıktım. Kendi kendime:

– Resûlullah Ehl-i Beyt hakkında *‘Allah’ım! Onları sana ve salih mü’minlere emanet ediyorum.’* buyurdu. Allah’ım! Biz emaneti nasıl koruduk, diye âdeta inledim.”^[536]

Yaşı ilerlediğinde Kûfe’ye yerleşen Zeyd b. Erkam, hicretin 66. veya 68. yılında vefat etti.^[537]

Tirmizî, İman 14; *Ebû Dâvûd*, Edeb, 82.
Bakara, 2/238.
Buhârî, Amelü's-salât, 2; *Müslim*, Mesâcîd, 35; *Tirmizî*, Salât, 180.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/106; Kettânî, *Hiz. Peygamber'in Yönetimi*, 2/118.
Vâkidî, *Megâzî*, 2/415; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/107.
Buhârî, Tefsir, 63/1-3; Vâkidî, *Megâzî*, 2/416; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/590.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/130; İbn Kesîr, *Sîre*, 1/132.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/218; Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 6/390.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/216; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 17/354.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/214; Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 6/479.
Müsned, 3/369.
Buhârî, Şerîke, 10, Menâkıbü'l-Ensâr, 51; *Müsned*, 4/371, 372.
Müslim, Musâkât, 87; *Müsned*, 4/371.
Müsned, 373; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/233.
Müslim, Hac, 55; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 1819.
Tirmizî, Menâkıb, 20; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/220.
Müslim, Fedâilu's-sahâbi, 36; *Tirmizî*, Menâkıb, 19.
Müsned, 3/372; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/238.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/234; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 7/152.
İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 1819; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2146.
Müsned, 3/372; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/238.
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/234; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 7/152.
İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 1819; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2146.
Buhârî, Şerîke, 10, Menâkıbü'l-Ensâr, 51; *Müsned*, 4/371, 372.
Müslim, Musâkât, 87; *Müsned*, 4/371.
Müsned, 373; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/233.
Müslim, Hac, 55; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 1819.
Tirmizî, Menâkıb, 20; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/220.
Müslim, Fedâilu's-sahâbi, 36; *Tirmizî*, Menâkıb, 19.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/218; Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 6/390.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/216; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 17/354.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/214; Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 6/479.

Müsned, 3/369.

Tirmizî, İman 14; *Ebû Dâvûd*, Edeb, 82.

Bakara, 2/238.

Buhârî, Amelü's-salât, 2; *Müslim*, Mesâcîd, 35; *Tirmizî*, Salât, 180.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/106; Kettânî, *Hiz. Peygamber'in Yönetimi*, 2/118.

Vâkidî, *Megâzî*, 2/415; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/107.

Buhârî, Tefsir, 63/1-3; Vâkidî, *Megâzî*, 2/416; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/590.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/130; İbn Kesîr, *Sîre*, 1/132.

Saîd b. Âs (ra)

Mekke'nin önemli ailelerinden biri olan Ümeyyeoğulları soyundandır. Babası Âs b. Saîd, annesi Ümmü Gülsüm bint. Amr'dır. Mekkeliler dedesi Ebû Uheyha'ya büyük bir saygı gösterir bundan dolayı onun sarığının renginde sarık giyinmez, kendisine "Taç Sahibi" yani "Kral" derlerdi. [\[538\]](#)

Babası Âs b. Saîd, Ebû Cehil ve Ebû Leheb gibi uykuları kaçacak kadar Allah Resûlü (sas) ve İslâm'a düşman değildi. Ancak onlara destek olarak zulme ortak olmuştu. Dahası yalnızca "Rabbim Allah'tır." diyen peygamberi ve onun güzide sahâbîlerini yok etmek için Bedir'e kadar gelmişti. Onlarla var gücüyle savaşarak Hz. Ali'yi şehid etmek isterken kendi ölmüştü.

Babası Bedir'de savaşırken anne karnında olan Saîd, babasının ölümünden hemen sonra dünyaya geldi. Allah'ın rahmet sıfatının tecellisine mazhar olan Ashâb-ı Kiram, rahmet peygamberini örnek alarak merhamet dağıtıyorlardı tüm varlıklara. Onlardan biri de Hz. Osman'dı. Babası kendilerini öldürmek için gelen küçük Saîd'i himayesi altına aldı. Geçimini üstlendi, yetişmesiyle yakından ilgilendi. Bu onun merhametinin yanı sıra vefa anlayışının bir sonucuydu. Zira yıllar önce Saîd'in dedesi Ebû Uheyha, sahâbîler Habeşistan'dan geri döndükleri zaman Hz. Osman'ı koruması altına almış, müşriklerin zulmünden korumuştur. [\[539\]](#)

Hız. Osman, küçük Saîd'i kendisi gibi cömert biri olarak yetiştirdi. Çok düzgün konuşan Saîd b. Âs, lehçesi Allah Resûlü'ne (sas) en fazla benzeyen kişi olarak meşhur oldu. Kur'ân aşığı olan Hız. Osman, küçük Saîd'i de kendi gibi Kur'ân hafızı olarak yetiştirdi. Çok güzel Kur'ân okuyordu. Bununla da kalmadı, büyüdüğünde Kur'ân ilimlerinde söz sahibi olan sahâbîlerden biri oldu. [\[540\]](#)

Peygamber Efendimiz'in hayatının son yıllarında altı yedi yaşlarına gelmişti. Allah Resûlü (sas) diğer çocuklar gibi onu da gözetirdi. Bir gün bir hanım Allah Resûlü'ne (sas) güzel bir hırka hediye etti. Hırkayı takdim ederken:

– Bu giysiyi Arapların en değerli insanına vermeye niyet ettim, dedi. Allah Resûlü (sas):

– Öyleyse onu şu çocuğa ver, buyurarak hanıma yanında bulunan Saîd b. Âs'ı gösterdi. Bunun üzerine hanım hırkayı küçük Saîd'e verdi.

Bir ara hastalandığında Saîd'i ziyaret eden Allah Resûlü (sas), onu bu hırkayla ısıtmaya çalışmıştı.^[541]

Allah Resûlü'nün (sas) yakın çevresinde büyüyen Saîd b. Âs, dokuz yaşında iken Peygamber Efendimiz vefat etti. Çok akıllı ve bilinçli bir genç olan Saîd, kabiliyetli gençlere özel önem veren Hz. Ömer'in dikkatini çekmekte gecikmedi. Halife onunla yakından ilgilenmeye başladı. Onun çekindiği için kendisinden uzak durduğunu görünce:

– Benden uzak durmanın sebebi nedir? Yoksa babanı benim mi öldürdüğümü sanıyorsun? Onu ben öldürmedim. Ali b. Ebî Talib öldürdü, dedi. Daha o yaşta ne kadar bilinçli olduğunu gösteren Saîd b. Âs:

– Böyle bir düşüncem yoktur. Onu sen öldürmüş olsan bile bir müşriği öldürdüğünden dolayı seni suçlamaz ve senden özür dilemeni beklemezdim, dedi. Hz. Ömer bu cevaptan çok hoşlandı. Samimiyetini ölçmek için üzerine gitti.

– Ama aynı savaşta dayın Âs b. Hişâm b. Muğîre'yi öldürdüm, dedi.

– Ey Mü'minlerin Emîri! Onu öldürmüş olman benim kızmamı gerektirmez. Çünkü o gün o bâtil adına, sen ise hak adına savaşıyordun, diyerek bir çocuktan beklenenin çok ötesinde bir bilince sahip olduğunu gösterdi. Aldığı cevap Hz. Ömer'i çok sevindirdi.^[542]

Evliliği

Saîd b. Âs, Şam toprakları fethedilip Hz. Muâviye Şam valisi olunca Medine'den ayrılıp onun yanına gitti. O da Hz. Osman gibi yakın akrabasıydı. Hz. Ömer onu uzun süre göremeyince çevresinde bulunanlara nerede olduğunu sordu. Sahâbîler Şam'a gittiğini söylediler. Hz. Ömer:

– Saîd b. Âs'a haber gönderin Medine'ye gelsin, diye emretti.

Haberi alan Saîd b. Âs hemen hazırlanıp yola çıktı. Medine'ye gelince doğruca Hz. Ömer'in yanına gitti. Hz. Ömer durumunu sorup öğrendi. Sonra da evlenip evlenmediğini sordu. Evlenmediğini öğrenince babaları ölünce yetim kalan Süfyan b. Avf'ın kızlarından Cüveyriye ile evlendirdi. Saîd'in bu hanımla evliliğinden Ebân, Hâlid ve Zübeyr adında üç çocuğu oldu.

Saîd b. Âs, ailesi genişlemeye başlayınca oturduğu ev küçük geldi. Hz. Ömer'e giderek Allah Resûlü'nün (sas) kendisine verdiği ve arsasının sınırlarını belirlediği evini biraz daha büyütmek için ondan yardım istedi. Hz. Ömer:

– Sabah namazını benimle kıl! Namazdan sonra konuyu tekrar hatırlat, dedi. Sabah namazını Hz. Ömer ile kıldıktan sonra yanına gitti. İhtiyacını hatırlattı. Hemen yerinden kalkan Hz. Ömer onunla birlikte evinin bulunduğu yere gitti. Ona evi kadar bir yer verdi. Arsasını ayağıyla çizerek sınırlarını belirledi. Saîd b. Âs:

– Ey Mü'minlerin Emîri! Biraz daha genişlet. Ailem arttı, çocuklarım çoğaldı, dedi. Hz. Ömer ricasını kırmayarak arsasını biraz daha genişletti. [\[543\]](#)

Kûfe Valisi

Saîd b. Âs yirmili yaşlarının başlarında iken Hz. Ömer vefat edip Hz. Osman halife oldu. Hz. Osman, yetiştirip himaye ettiği Saîd b. Âs'ı Şûrâ'ya aldı. Bu durum yirmi yaşında bugünkü anlamda milletvekili olduğu anlamına geliyordu. Saîd'i seven Halife onu hep yakınında tuttu. Ona yetki ve sorumluluklar vererek yönetim konusunda kendisine yardım etmesine imkân tanıdı. Bu sırada cihaddan uzak kalmayan Saîd b. Âs, zaman zaman Hz. Muâviye'nin komutasında Şam Fethi'ne katılarak kahramanca savaştı.

Yaptığı hizmetlerle göz dolduran Saîd b. Âs, hicretin 30. yılında yirmi sekiz yaşlarında Velîd b. Ukbe'nin azledildiği, yönetimi zor bir yer olan Kûfe valiliğine atandı.

Kûfe ve Basra yeni kurulan şehirlerdi. Değişik beldelerden gelenlerden oluşan bu şehirler oldukça sorunluydu. Halk gelen valilere sürekli sorun çıkarıyordu. Bunun için sık sık vali değişirdi. Hz. Ömer'in hilafeti döneminde bile Kûfe'de altı yılda üç vali değişmişti. Bölgedeki insanların birçoğunun henüz yeni Müslüman olması ve

İslâm ahlâkını içselleştirmemiş olmaları problemlerin daha da büyümesine neden oluyordu.

Beş yıl Kûfe valiliği yapan Velîd b. Ukbe, görevinden azledilince yerine Saîd b. Âs atandı. Saîd (ra) sorunlu bölge için çok genç ve tecrübesizdi. Bir önceki valiyi görevden aldırانlar halk üzerinde etkin olmaya başlamışlardı. Yeni vali gelince onu da baskı altına almaya çalıştılar. Bölgenin sorunlu olduğunu bilen Saîd b. Âs, Kûfe'ye gittiğinde karşılamaya gelenler ondan minbere çıkıp halka bir konuşma yapmasını istediler. Uzun yoldan gelen genç vali:

– Yıkanıp üzerimi değışmeden minbere çıkamam, dedi. Hazırlandıktan sonra minbere çıktı. Konuşmaya başladığında oldukça tedirgindi. Üzerinde hissettiğı baskıyla halkı suçlayıcı ve tehdit edici sözler söyledi. Onlara:

– Vallahi istemediğim hâlde buraya gönderildim. Mecbur kaldığım için geldim. Ama görevden asla kaçmayacağım. Fitne gözlerini ve kulaklarını dikmiş ortaya çıkmak için bahane arıyor. Vallahi onu kontrol altına alıp yok edinceye kadar yüzüne vurmaya devam edeceğim. Şimdi öncelikle halkı gözleyip durumunu öğrenecek, sorunlarını halletmeye çalışacağım, dedi. Konuşma sırasında fitnecileri sindirmek maksadı ile:

– Bu topraklar Kureyş çocuklarının bahçesidir, diyerek maksadını aşan bir cümle kullandı. Bahane arayan fitneciler, aradıklarını bulmuşlardı. Vakit geçirmeden hemen yola çıkıp valiyi halifeye şikâyet ettiler. Gelenlerin maksatlarını iyi bilen Hz. Osman, onlara kızdı ve vali hakkında herhangi bir işlem yapmadı.

Halkın arasına karışarak durumlarını tespit eden vali, halifeye bir mektup yazarak “Kûfe halkı zor durumda, sıkıntı içinde kıvrانıyor. Şerefli, iyi ve İslâm'ı yaşayan ve şehrin ileri gelen insanları zillet içindeler. Dışarıdan sonradan gelen çapulcu ve fitneciler şehre hâkim olmuş durumdalar.” sözleriyle durum tesbiti yaptı. Hz. Osman da ona bu durumu düzeltip iyi insanları desteklemesini, hak ettikleri muameleyi görmeleri için iyi insanlara gereken yardımı yapmasını emretti.^[544]

Fitnecileri Şam'a süren Saîd b. Âs, halkla yakından ilgilenip sorunlarını çözmeye çalıştı. Ancak fitneciler Şam'da da rahat durmadı. Hz. Muâviye onlarla baş edemeyince ona daha fazla sorun çıkarmamaları için fitnecileri geri istedi.

Fitnecilerin rahat durmamaları valiyi gittikçe sertleştirdi. Valilikteki beşinci yılını doldurmak üzere iken Hâşim b. Utbe'ye Ramazan hilalini görme konusunda verdiği ceza Kûfe'de bulunan sahâbîleri harekete geçirdi. Bunu fırsat bilen fitneciler olayı iyice büyüterek Saîd b. Âs'ın valilikten azledilmesini sağladılar.^[545]

Hız. Osman onu azledince önceki vali Velîd b. Ukbe'yi yeniden bölgeye gönderdi. şikâyetler üzerine onu yeniden azletti. Saîd b. Âs'ı ikinci kez Kûfe valiliğine getirdi. Velîd b. Ukbe ondan daha yumuşak ve halka daha çok ikramda bulunan biriydi. Saîd b. Âs ise ona göre daha sertti. İki tavır da halk için sorun oldu. Bir başka ifadeyle ikisi de fitnecilerle baş edemedi. Bir süre sonra yine şikâyetler başladı. Saîd b. Âs yeniden görevden alındı. Bu kez görünürde halk, gerçekte onlar adına fitneciler:

– Ne Saîd'i ne de Velîd'i istiyoruz, diyerek Halife'den valiliğe başka birinin atanmasını talep ettiler.

Bunun üzerine Hız. Osman Ebû Mûsâ el-Eşarî'yi vali olarak Kûfe'ye gönderdi. Halife şehid edilinceye kadar bir daha vali değişikliği olmadı.

Kûfe valiliği sırasında bölge halkından oluşan ordunun komutanlığını yapan Saîd b. Âs, Taberistan ve Cürçan gibi birçok bölgeyi fethetti. Anlaşmayı bozan Azerbaycan üzerine giderek oraları yeniden İslâm devletine bağladı.^[546]

Kûfe valisi iken Hind bint. Nu'mân isminde bir hanım, bir grup hanım arkadaşı ile birlikte Saîd b. Âs'ı görmeye gelmişti. Hanımlar rahibeler gibi giyinmişlerdi. Yolculuktan yeni gelenler gibi elbiseleri toz toprak içerisindeydi. İçeri girmek için izin istediler. İzin verilince valinin yanına girdiler. Vali onlara yer gösterdi. İhtiyaçlarını sordu. Hanımlar durumlarını anlatınca onlara yardımcı oldu. Valinin yardımından oldukça memnun kalan hanımlar oradan ayrılacakları zaman:

– Allah, Emîr'e iyilik ihsan etsin, diye dua ettiler.^[547]

Saîd b. Âs, Kûfe valiliğinden ayrılınca Medine'ye döndü. O sırada Hız. Osman bir tek nüshası olan Kur'ân-ı Kerim'i çoğaltıp merkezi şehirlere göndermek istiyordu. Hız. Ebû Bekir gibi o da bu iş için Zeyd b. Sâbit'i görevlendirmiş, Kur'ân'ı ezbere bilen ve bu alanda otorite sayılan sahâbîleri de ona yardımcı olmaları için göreve çağırmıştı. Allah Resûlü'nün (sas) lehçesine en yakın lehçesi olan kişi Saîd b.

Âs olduğu için Kur'ân onun lehçesiyle yazıldı. Uzun bir çalışma sonunda görevini başarı ile tamamladı.^[548]

Fitneden Uzak Durması

Saîd b. Âs, asiler Hz. Osman'ın evi kuşatma altına aldığında Medine'de bulunuyordu. Halife'yi kuşatma altına alanlar, Kûfe'de mücadele ettiği fitneciler ve onların diğer şehirlerdeki uzantılarıydı. Muhasara boyunca Hz. Osman'ın yanından bir an olsun ayrılmadı. Bir ara Hz. Osman'a:

– Ey Mü'minlerin Emîri! Ne zamana kadar ellerimiz bağılı olarak duracağız? Adamlar bizi yiyip bitirecekler. Kimi mızrak, kimi taş, kimi kaya atıyor. Bir kısmı da kılıçlarını çekmiş seni öldürmek için fırsat kolluyor. Emret savaşalım, dedi. Hz. Osman:

– Vallahi benim yüzümden kan dökülmemesi için onlarla savaşmak istemiyorum. Savaşmak istesem, onları engelleyebileceğimi ümit ediyorum. Ama onları Allah'a havale ediyorum. Nasıl olsa Rabbimizin katında bir araya geleceğiz. Vallahi size savaşmanızı emretmiyorum, dedi.

Asileri çok iyi tanıyan Saîd b. Âs daha fazla dayanamadı. Halife'ye:

– Vallahi senden bu emri istemeyeceğim, diyerek dışarı çıktı. Asilerle savaşmaya başladı. Bir asinin darbesiyle ağır şekilde yaralanıp bayılıncaya kadar onlarla savaştı. Yakınları onu alıp evlerine götürerek tedavi ettiler.^[549]

Saîd b. Âs, Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra çıkan karışıklıklardan uzak durdu. Hz. Âişe, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr Mekke'den Şam'a giderken Saîd b. Âs da onlarla birlikteydi. Merrû'z-Zahrân'a vardıklarında orduya bir konuşma yaptı.

– Hz. Osman övgüye lâyık bir hayat yaşadı. Şehid olarak mutlu bir şekilde dünyadan ayrıldı. Allah iyiliklerini kat kat artırdı, hatalarını sildi, derecesini nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehid ve salihler seviyesine yükseltti. Onlar ne güzel arkadaştır.

Ey insanlar! Siz Hz. Osman'ın kanını dökenleri cezalandırmak için yola çıktığınızı iddia ediyorsunuz. Eğer bunu istiyorsanız onun katilleri işte şurada. Kılıçlarınızı çekip üzerlerine gidelim. Yoksa evlerinize dönün! İnsanları memnun etmek için kendinizi öldürmeyin! İyi bilin ki kıyamet günü onlardan hiçbirisi sizi cezadan kurtaramayacaktır, dedi.

Mervân b. Hakem ona itiraz etti. Muğîre b. Şu'be:

– Saîd b. Âs doğru söylüyor, diyerek onu destekledi. Hatta kargaşa çıkmasını isteyenlerden daha fazla etkilenmek istemeyen Muğîre b. Şube, kendine uyan bir grupta birlikte oradan ayrılarak Tâif'e gitti. Saîd b. Âs ise Mekke'ye geri döndü. Müslümanlar arasında meydana gelen çatışmalarda Mekke'de kalıp kargaşadan uzak durdu. [\[550\]](#)

Medine Valisi

Saîd b. Âs, Hz. Muâviye'nin hilafeti döneminde uzun süre Medine valiliği yaptı. Hz. Muâviye zaman zaman onu görevden alarak Mervân b. Hakem'i valiliğe getirirdi. Bazen de Mervân'ı azlederek onu vali yapardı. Saîd b. Âs vali olduğu sırada Hz. Muâviye ona mektup göndererek:

– Bana gelen haberlere göre Mervân yoldan çıkararak kendine lüks bir ev yaptırmış. Mektubumu alınca Mervân'ın evini yık, diye emir vermişti. Mervân'ı kıskanan kişilerin yalan yanlış haberlerle halifeyi bilgilendirdiklerinin farkında olan Saîd b. Âs, mektubu okuduktan sonra hiçbir işlem yapmadan mektubu sakladı.

Bir yıl sonra Saîd b. Âs'ı azleden Halife, yerine Mervân'ı vali yaptı. Çok geçmeden benzer bir mektubu Mervân'a gönderdi. Mervân Halife'nin emrini bizzat uygulamak için Saîd b. Âs'ın evine gitti. O sırada Saîd b. Âs, Mescid-i Nebevî'de öğle namazı kılıyordu. Hizmetlisi camiye koşarak durumu efendisine haber verdi.

Saîd b. Âs olay yerine gelip Mervân'ı evine davet etti. Ona daha önce Halife'nin kendisine Mervân'ın evinin yıkılmasını emreden bir mektup gönderdiğini söyledi. Mektubu Mervân'a verince durumu anlayan vali yapmak istediklerinden vazgeçti. [\[551\]](#)

Cömertliği

Saîd b. Âs insanlarla yakından ilgilenir, ihtiyacı olanlara elinden geldiğince yardım ederdi. Bir ara valiliği sırasında yakından tanıdığı Kur'ân üstadlarından biri ekonomik sıkıntı içerisinde düşmüştü. Eşi:

– Valinin cömert biri olduğunu söylüyorlar. Gidip hâlini ona arz etsen belki sıkıntımıza çare olur, deyince hanımına:

– Yüzümü kızartmam, dedi. Hanımı ısrarını sürdürerek eşini valinin yanına gitmeye razı etti. Valinin ziyaretine giden Kur'ân üstadı, diğer ziyaretçiler arasına katılarak bir süre oturdu. İnsanlar

ziyaretlerini bitirip dağıldığı hâlde o hâlâ oturuyordu. Utancından bir türlü valiye ihtiyacını söyleyememişti. Saîd b. Âs durumu anlamış, bir ihtiyacı olup olmadığını sorduğunda ise susmuştu. Vali odada bulunan hizmetlileri dışarı çıkarttı. Sonra âlime dönerek:

– Yalnızca ikimiz kaldık. Haydi, sıkıntını söyle, dedi. O hâlâ susmaya devam ediyordu. Onun utandığının farkında olan Vali ışığı söndürdü.

– Allah sana merhamet etsin! Yüzümü de görmüyorsun. Haydi, şimdi ihtiyacını söyle, dediğinde:

– Allah valimize iyilik ihsan etsin! Büyük bir yokluk ve sıkıntıya düştüm. Durumumu size bildirmek istedim ama utandığımdan söyleyemedim, dedi. Vali:

– Sabah olunca falanın yanına git! O benim vekilimdir. İhtiyacını giderir, dedi. Âlim zat sabah olunca söylenen adamın yanına gitti.

– Vali sana benim için bir şey emretmiş olacaktı. Emaneti verir misin, dedi. Vekil olan kişi vereceği şeyleri taşıyacak birinin olup olmadığını sorunca bir an vekilin kendisine un, yemek gibi yükte ağır pahada hafif şeyler verip başından savdığını düşündü. Biraz da kızarak:

– Taşıyacak biri yok, diyerek evine döndü. İçeri girince eşine sitem ederek:

– Bana valinin yanına gitmemi söyledin. Dediğin gibi gittim. Yüzümü kızartıp istedim. O ise beni yalnızca birazcık un ve yiyecek verecek birine gönderdi. Eğer verilecek mal olsaydı onu taşıyacak birine ihtiyaç duymaz doğruca bana verirdi, dedi. Eşi:

– Azımsamayıp verileni alsaydın ya! En azından bir süre onunla idare ederdik, dedi. Hanımı haklıydı. Eşine:

– Galiba haklısın, diyerek evden çıkıp yeniden vekilin yanına gitti. Vekil, âlimi görünce:

– Gel, gel! Ben de şimdi seni çağırttıracaktım. Valiye senin verilecek malı taşıyacak adamın bulunmadığını söyleyince malları taşımak için üç köle göndermiş. Onlar malı taşımak için sana yardım edecekler, dedi.

Birlikte vekilin evine gittiler. Vekil gelen her adama içinde on bin dirhem bulunan birer küp verdi.

– Bunları onun evine koyup geri dönün, dedi. Köleler işlerini bitirip dönünce Saîd b. Âs onları azat etti. Çünkü uzun zamandır kendine

çok güzel bir prensip edinmişti. Birine bir köleyle hediye gönderdiğinde köle dönünce onu hürriyetine kavuştururdu. [552]

Saîd b. Âs'ın cömertliği dillere destandı. Bir gün bir Arap köylüsü ondan yardım istedi. Hizmetlisine:

– Adama beş yüz ver, dedi. Sonra da oradan ayrılıp gitti. Hizmetli koşarak yanına geldi ve:

–Dirhem mi yoksa dinar mı, diye sordu. Bir dinar kırk dirhemdi. Saîd b. Âs:

– Tabi ki dirhem dedi. Sonra da:

– Adam dinar vereceğimizi sanmış olmasın. Adamı hayal kırıklığına uğratma, beş yüz dinar ver, diye emretti.

Altınları alan Arap köylüsü bir kenarda oturup ağlamaya başladı.

Saîd b. Âs şaşkınlık içerisinde adamın yanına gitti.

– Hâlâ ne ağlıyorsun? Allah ihtiyacını gidermedi mi, diye sordu. Adam:

– Evet, ihtiyacım fazlasıyla halloldu. Ben kendim için ağlamıyorum. Şu toprağın senin gibi birini yiyecek olmasına ağlıyorum, dedi. [553]

Saîd b. Âs, varlıklı olmadığı zamanlarda biri kendisinden bir şey istediğinde ona “Hayır.” demez; “Borcum olsun, durumum düzeldiğinde sana veririm.” der hatta bunun için yazı bile yazardı. Valilikten azledildiği günlerden birinde Mescid-i Nebevî'den ayrılmış evine gidiyordu. Bir adamın kendisini takip ettiğini gördü. Geri dönüp adama ihtiyacı olup olmadığını sordu. Adam:

– Yalnız olduğumu gördüm. Sana eşlik etmek istedim, deyince:

– Allah da seni yalnız bırakmasın, diye dua etti. Daha sonra adamdan bir kalem ve deri parçası getirmesini istedi. Adam dediklerini yapınca:

– Şimdi falan kişiyi buraya çağır, dedi. Çağrılan kişi gelip şahit olunca sanki adama borcu varmış gibi ileride ödemek üzere ona yirmi bin dirhem vereceğim, diye yazdırdı. Sonra:

– Param olduğunda yazdığım kadar dirhemi sana veririm, dedi.

Ancak Saîd b. Âs'ın ömrü vefa etmedi. O yıl vefat etti. Adam yazıyı oğluna gösterince oğlu hiç itiraz etmeden babasının borcunu ödedi. [554]

Saîd b. Âs bir gün Medine sokaklarında gezerken şiddetli bir şekilde susadığını hissetti. Hemen en yakın evin kapısını çaldı. Kapıyı açan adama çok susadığını söyleyerek su istedi. Adam bir

bardak su getirince de suyu içti. Teşekkür ederek oradan ayrıldı. Bir süre sonra adamı bir grup insanla birlikte valilikte gördü. Borcu olduğu için evini satışa çıkarmıştı. Evini dört bin dinara satıyordu. Durumu öğrenen Saîd b. Âs kendi kendine:

– Adamın bizim üzerimizde hakkı var. O şu gün bize su ikram etti, dedi. Hemen adamın evine gitti. Alacaklıları yanında olan ev sahibi sıkıntılıydı. Tam vaktinde geldiğini düşünen Vali adamlara ne kadar alacakları olduğunu sordu.

– Dört bin dinar, dediler.

– Bu borcu benim üstlenmemi ister misiniz, dedi. Adamlar kabul edince ev sahibine:

– Evinde güle güle oturmaya devam et, diyerek bir bardak su hatırına ev sahibinin borcunu ödeyip onu büyük bir sıkıntıdan kurtardı.^[555]

Saîd b. Âs, haftanın bir günü mutlaka dostlarını ve komşularını evine davet eder, onlara yemek ikram ederdi. Onlar evine geldiğinde mütevazı elbiseler giyerdi. Giderken konuklarına hediyeler verir, ailelerine ve çocuklarına hediye göndermeyi ihmal etmezdi.

Kûfe valisiyken her cuma akşamı hizmetlilerine para keseleri hazırlatır, her birine birkaç dinar koydururdu. Namaz vakti olunca valinin talimatıyla evden çıkan hizmetliler camiye gider, içinde birkaç altın bulunan keseleri namaz kılanların yanına bırakırdı. Bu durum âdet haline geldikten sonra vuma geceleri Kûfe Cami tıklım tıklım dolmaya başladı. O gün camide bayram havası olurdu.^[556]

Vefat ettiği yıl kıtlık olmuştu. İnsanlar büyük zorluk çekiyordu. O sırada Medine valisi olan Saîd b. Âs, hazineye ne varsa son kuruşuna kadar ihtiyaç sahiplerine dağıttı. İşgüzar bazı insanlar rahat duramayıp durumu halifeye bildirdiler. Olanları haber alan Hz. Muâviye, yapılanlara kızarak valiyi görevden azletti.

Vefatı

Saîd b. Âs, görevden azledildiği yıl ağır bir şekilde hastalandı. Oğlu Ömer'i yanına çağırarak:

“Yanımda olduğun zamanlarda da olmadığında da senden hep razı oldum. Borçlarımı tespit ederek onları öde! Sakın bu konuda Halife'den yardım isteme! Mallarımı sat, onlarla öde! Kızlarımı gözet,

işleri olmadıkça rastgele dışarı çıkmalarına izin verme. Dostlarıma yokluğumu belli etme! Sen de benim gibi onları gözet!” dedi.

İyice ağırlaşınca çocuklarını yanına çağırdı.

– Hanginiz vasiyetimi kabul edecek? Onu yerine getirecek, diye sordu. Büyük oğlu kabul edince ondan seksen bin dinar borcunu ödemesini istedi. Oğlu bu kadar parayı kimden ve neden aldığını sorduğunda:

– Değerli bir dostumdan aldım. Utancından yüzü kıpkırmızı olan bir adam bir ihtiyacı için bana gelmişti. Durumu fark edince o istemeden verdim, dedi. Sonra da:

– Ey oğul! Böyle biri sana da gelse sen de benim gibi yap! Vallahi bütün malını vermiş olsan yine de yaptığına değer.

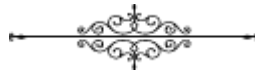
Oğullarım! Eğer iyilik kolay ve basit elde edilen bir şey olsaydı kötü insanlar onu yapmakta iyileri geçerdı. İyilik acıdır. Onu ancak iyiliğin kıymetini bilenler sabırla yapar, sevabını beklerler. Halkın ileri gelenlerini hafife alırsanız size kin beslerler. Sıradan kişilerle alay edip dalga geçerseniz ahlâkını bozar ve seviyesini iyice düşürsünüz, diyerek nasihatte bulundu.

Saîd b. Âs, hicretin 59. yılında vefat edince onu defneden oğlu Ömer, durumu Halife’ye bildirmek için Şam’a gitti. Hz. Muâviye oğluna üzüntüsünü bildirip taziyede bulunduktan sonra borcu olup olmadığını sordu. Üç yüz bin dirhem olduğunu söyleyince borcu ödemek istedi. Oğlu:

– Babam onu kendi mallarını satarak ödememi emretti, dedi. Halife bu kez:

– O zaman bana sat, dediğinde:

– Bu babamın vasiyetine aykırı değil, diyerek babasının mallarını Halife’ye sattı. Hz. Muâviye, Saîd b. Âs’ın mallarını yüksek fiyattan satın alarak borcun ödenmesine yardımcı oldu.^[557]

İbnü’l-Esîr, *el-Bidâye*, 2/2082.

Belâzürî, *Ensâbu’l-eşrâf*, 1/261; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/1231.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/622; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 2247.

İbn Hacer, *İsâbe*, 1826.

Vâkidî, *Megâzî*, 1/92; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/306.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/30; Taberî, *Târih*, 735.
Taberî, *Târih*, 735.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/32.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/622; Taberî, *Târih*, 732.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/316.
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/1231; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 6/310.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/34.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/623; İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/34.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/313.
Taberî, *Târih*, 1232.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/314.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/623.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/314.
İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2082; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/313.
İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2082; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/315.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/32.
Taberî, *Târih*, 1232.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/314.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/623; İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/34.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/313.
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/1231; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 6/310.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/34.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/622; Taberî, *Târih*, 732.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/316.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/30; Taberî, *Târih*, 735.
Taberî, *Târih*, 735.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/314.
İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2082; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/313.
İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2082; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/315.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/623.
İbn Hacer, *İsâbe*, 1826.
Vâkidî, *Megâzî*, 1/92; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/306.
Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1/261; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/1231.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/622; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 2247.
İbnü'l-Esîr, *el-Bidâye*, 2/2082.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN (sas) HİMAYESİNDEKİ ÇOCUKLAR VE YAKIN AKRABALARI

Abdullah, Avn ve Muhammed b. Cafer (r. anhum)

Allah Resûlü'nün (sas) amcasının oğlu olan Hz. Cafer ile hanımı Esmâ bint. Umeys, davetin ilk günlerinde İslâm ile şereflenmişlerdi. Müşriklerin baskısı artınca bir grup Müslüman ile Habeşistan'a hicret ettiler. Habeşistan'a hicret eden sahâbîlerin başkanı olan Hz. Cafer, bu görevini on beş yıl boyunca büyük bir başarıyla sürdürdü. Mekkelilerin elleri oraya kadar uzanmasına rağmen Habeşistan kralı ve halkıyla kurduğu güzel ilişki ve eşsiz savunması ile kral dâhil birçok Habeşistanlı ve din adamının Müslüman olmasına vesile oldu.

Habeşistan'a hicret ettikten bir süre sonra ilk çocukları Abdullah dünyaya gözlerini açtı. Ardından Avn ve Muhammed adını verdikleri iki çocukları daha oldu. Hicretin yedinci yılına kadar Habeşistan'da yaşayan çocuklar Hayber Fethi sırasında Habeşistan'dan ayrılarak aileleriyle birlikte Medine'ye hicret ettiler. O zaman Abdullah yedi, Avn beş ve Muhammed de henüz dört yaşındaydı. Muhacirlerin Medine'ye hicreti Allah Resûlü'nü (sas) çok duygulandırmış ve sevindirmişti. Hz. Cafer'in boynuna sarılarak:

– Bilmem ki hangisine daha çok sevineyim. Cafer'in gelişine mi yoksa Hayber'in fethine mi, buyurarak ne kadar çok sevindiğini ifade buyurmuştu. [\[558\]](#)

Allah Resûlü (sas) ile

Peygamber Efendimiz ile birlikte dört yıl geçiren Abdullah, Avn ve Muhammed kardeşler, her zaman onun çok yakınında oldular. Onunla çok güzel anıları oldu. Bu anıları anlatarak Peygamber Efendimiz'i ve sahâbîlerini daha yakından tanımaya vesile oldular.

Abdullah b. Cafer (ra) anlatıyor:

“Resûlullah (sas) seferden döndüğünde ailesindeki çocuklar onu karşılamak için sevinçle şehrin girişine koşarlardı. Yine bir sefer dönüşüydü. Diğer çocuklardan önce koşup Resûlullah'ın yanına vardım. Beni görünce çağırarak bineğinin ön tarafına bindirdi. Daha

sonra Hz. Fâtıma'nın çocuklarından Hasan ya da Hüseyin geldi. Onu terkisine aldı. Biz bindikten sonra hareket eden deve yola devam etti. Üçümüz birlikte bu şekilde Medine'ye girdik.”[\[559\]](#)

Pek çok çocuk Allah Resûlü (sas) ile birlikte olmak, onun bineğine binmek istiyordu. Allah Resûlü (sas) daha fazla çocuğu bineğine bindirmek için her seferinde başka bir çocuğu devesine bindirir ve bunun için belli bir sıra gözetirdi. Abdullah b. Cafer bir gün yakın arkadaşı Abdullah b. Zübeyr ile Allah Resûlü (sas) ile birlikte yaşadıkları hatıraları anlatıp geçmişî anıyorlardı. Abdullah b. Cafer ona:

– Hatırlıyor musun? Bir gün sen, ben ve Abdullah b. Abbâs üçümüz birlikteyken Resûlullah (sas) ile karşılaşmıştık. O zaman bizi bineğine bindirdi. Seni bindirmemişti, dedi.”[\[560\]](#)

Daha küçük bir çocuk olmalarına rağmen bazen Allah Resûlü (sas) ile hiç unutamadıkları çok özel anlar yaşıyorlardı. Bu anlardan birini Abdullah b. Cafer şöyle anlatıyor:

“Bir gün Resûlullah (sas) beni terkisine aldı. Yolda giderken bana bir sır verdi. O sırrı şu ana kadar hiç kimseye söylemedim.”[\[561\]](#)

Abdullah b. Zübeyr ile Abdullah b. Cafer daha yedi yaşlarındayken birlikte Allah Resûlü'nün (sas) yanına gittiler. Resûlullah (sas) onları görünce çok hoşlandı. Tebessüm etti ve elini uzatarak onlardan biat aldı.”[\[562\]](#)

Abdullah b. Cafer anlatıyor:

“Bir gün Resûlullah (sas) Medineli Müslümanlardan birinin hurma bahçesine girdi. Bahçede inleyen bir deve görünce gözlerinden yaşlar aktı. Devenin başını ve sırtını sıvazlayarak onu sakinleştirdi. Sonra çevresindekilere:

– Bu devenin sahibi kim? Bu deve kimin, diye sorunca Medineli bir genç geldi ve:

– O benim devem yâ Resûlullah, dedi.

– Sahip olduğun şu deveye yaptıklarından dolayı Allah'tan korkmuyor musun? Deve bana aç bıraktığın ve ona kötü davrandığın için seni şikâyet etti, diye çıkıştı. Medineli Müslüman özür diledi. Bundan böyle deveye iyi davranacağına ve aç bırakmayacağına söz verdi.”[\[563\]](#)

Babaları Şehid Oluyor

Medine'ye geldikten bir yıl sonra Allah Resûlü (sas) babalarının da içinde bulunduğu bir orduyu Mûte'ye Rumlar üzerine gönderdi. İslâm ordusu üç bin, Rum ordusu ise en az yüz bin kişiydi. Peygamber Efendimiz'in ordu hareket etmeden önce bildirdiği gibi İslâm komutanları tek tek şehid oluyordu. Gayb perdeleri açılmış, büyük bir üzüntüyle bir ay uzaklıktaki mesafede bulunan komutanlarının şehâdet anlarını seyreden Allah Resûlü (sas) olanları acı içerisinde Medine'de sahâbîlerine anlatıyordu.

Ordu geri dönmeden üç dört gün önce Allah Resûlü (sas) Hz. Cafer'in evine giderek eşini ve çocuklarını teselli etti.

Esmâ bint. Umeys (r.anhâ) anlatır:

"Cafer şehid olunca Resûlullah evimize geldi. O sırada ben hamur yoğurmuş, kırk adet yağlı ekmek pişirmiş, çocuklarımı yıkayıp temizlemiş ve koku sürmüştüm. Peygamberimiz eve teşrif edince:

– Cafer'in çocuklarını getirin, diye emir buyurdu. Çocuklar gelince onlara sarıldı, öpüp kokladı. Gözleri dolu doluydu. Biraz sonra dayanamayıp ağlamaya başladı.

– Anam babam sana feda olsun ya Resûlullah! Niçin ağlıyorsun? Yoksa Cafer ile ilgili bir haber mi aldın? Ona bir şey mi oldu, diye sordum.

– Evet! Cafer bugün şehid oldu, buyurdu. Ben ağlamaya, feryat etmeye başladım.

– Ey Esmâ! Ağla ama sakın uygunsuz sözler söyleme, göğsüne vurma, buyurdu. Biraz sonra göğe doğru baktı.

– Aleykümselam, diyerek birinden selam aldı. Sonra bana dönerek:

– Ey Esmâ! Bak Cafer, Cebrâil, Mikâil ve diğer meleklerle birlikte şimdi buraya geldiler. Bana Cafer'in nasıl şehid edildiğini kendi dilinden anlattılar:

'Müşriklerle karşılaşp onlarla savaşınca yetmiş üç yerimden darbe aldım ve yaralandım. Sancak sağ elimdeydi. Rumlardan biri vurduğu bir darbeye kolumu kopardı, sancağı sol elime aldım. Rum askeri bir darbe daha vurarak sol kolumu da kopardı. Son bir darbeye vücudumu ikiye ayırdı. Şehid olunca Allah(cc), iki koluma karşılık bana iki kanat verdi. Şimdi cennette Cebrâil (as) ve Mikâil (as) ile birlikte dilediğim yere uçuyor, dilediğim meyveyi yiyorum."

Anlatılanları gözyaşları içinde dinleyen Esmâ Hatun eşini kutladı. Sonra Peygamber Efendimiz'den bir ricada bulundu:

– Cafer'i kutlarım, Allah ona ne güzel hayırlar ihsan etmiş. Bunları halka anlatırsam korkarım bana inanmazlar. Ya Resûlullah! Siz minbere çıkıp anlatır mısınız?

Abdullah b. Cafer olayın devamını şöyle anlatır:

“Resûlullah'ın (sas) bize geldiğini hatırlıyorum. Annem ağlamaya başlayıp babam için ağıt yaktığında Resûlullah benim ve kardeşlerimin saçlarını okşuyordu. Sürekli ağlıyor, gözlerinden akan yaşlar sakalını ıslatıyordu. Hem ağlıyor hem bize dua ediyordu. *‘Ey Allah'ım! Cafer en güzel amellerle sana geldi. Ondan geriye kalan zürriyetine, en güzel nimetleri ver!’* buyurdu. Sonra elimden tutarak beni Mescid-i Nebevî'ye götürdü. Yol boyunca başımı okşadı. Minbere çıkınca beni hemen bir basamak aşağıya oturttu. Üzgün olduğu her hâlden açıkça belli oluyordu. Konuşma yapınca halk babamın cennette uçtuğunu ifade için ona Cafer-i Tayyâr dedi.

Resûlullah (sas) evine gidince eşlerine: ‘Cafer'in ailesi ile ilgilenin, şimdi onlar acılı oldukları için kendilerine bakamazlar. Onlara yemek pişirip götürün.’ buyurdu. Kardeşlerimi de yanına getirtti, bize yemek yedirdi. Yemek çok lezzetli ve bereketliydi. Hizmetlisi Selma Hatun buğday alıp öğüttü. Un haline gelince, zeytinyağıyla ekmek pişirdi. Üzerine biber döktü. Acıkınca onu bize ikram etti. Üç gün Resûlullah'ın (sas) evinde kaldık. Resûlullah ve kardeşimle birlikte pazara gittik ve bir koyun aldık. Resûlullah bana *‘Allah'ım! Onun alışverişini mübarek kıl!’* diye dua etti. Bundan sonra ömrümün sonuna kadar ne satın aldıysam hep bereketli oldu.”^[564]

Eşini çok seven, onunla acıları ve sevinçleri paylaşan, yıllarca omuz omuza büyük bir mücadele veren Esmâ bint. Umeys bir türlü susmuyor, yanına gelen hanımlarla birlikte hıçkırıklara boğulurcasına ağlıyordu. Bir sahâbî gelip durumu Allah Resûlü'ne (sas) haber verdi. Hz. Peygamber:

– Onlara sakın olmalarını söyle, buyurdu. Sahâbî, hanımların yanına gidip susmalarını söylediye de kimse onu dinlemedi. Ağlamaya devam ettiler. Sahâbî üç kez gitti ancak hanımlar susmadılar. Bunun üzerine Resûlullah:

– Cafer gibisine elbette ağlanır, buyurarak hanımların rahat bırakılmasını işaret buyurdu.

Aradan üç gün geçtikten sonra tekrar Hz. Cafer'in evine giden Allah Resûlü (sas):

– Bugünden sonra artık kardeşime ağlamayın! Kardeşimin çocuklarını bana getirin, buyurdu. Çocuklar gelince berberi çağırttırdı. Çocukların saçlarını tıraş ettirdi. Tıraş bitince ellerinden tutarak çocuklara dua buyurdu. Anneleri gelince yetimlere sahip çıkmasını, onlara iyi bakmasını ve gönüllerini hoş tutmasını sıkı sıkıya tembihledi.^[565]

Allah Resûlü (sas) Mûte'den dönen İslâm ordusunun şehre yaklaştığını öğrenince onları karşılamaya çıktı. Onlarla birlikte Medine'ye girince çocuklar koşarak sahâbîlerin yanına geldi. Allah Resûlü (sas) sahâbîlere:

– Onları develerinize alıp götürün! Cafer'in çocuklarını da bana verin, buyurdu. O sırada Hz. Hasan ya da Hz. Hüseyin de gelmişti. Allah Resûlü (sas) “Onu da bana verin.” buyurdu. Çocuklarla birlikte Medine'ye girdiler.

Abdullah b. Cafer der ki:

“O sırada Abdullah b. Abbâs ve Kusem ile birlikte oynuyordum. Resûlullah (sas) devesiyle yanımıza gelince yanındakilere:

– Çocukları bana verin, buyurdu. Beni ön tarafa Kusem'i arkaya bindirdi, başımı okşayarak bana hayır duada bulundu.”^[566]

Babalarının cenazesinde Hz. Cafer'in çocuklarını teselli eden Peygamber Efendimiz onları taltif ederek şöyle buyurdu:

“Muhammed, amcamız Ebû Talib'e; Avn'ın ahlâkı ve yaratılışı ise bana benziyor.”^[567]

Bir gün Esmâ Hatun, Allah Resûlü'ne (sas) gelerek:

– Yetimlerimin hâli ne olacak, diye sorarak endişesini dile getirince:
– Çocuklarının maişeti için mi korkuyorsun? Ben dünya ve ahirette onların velisiyim, buyurdu.^[568]

Cömertliği

Abdullah b. Cafer yaşadığı zamanın en cömertlerinden biri olarak meşhur olmuştu. Onun cömertliğine dair pek çok olay anlatılır.

Bir gün hanımın biri pişirdiği tavuğu alarak Abdullah b. Cafer'in yanına gitti.

– Şu tavuğu kızım gibi çok severdim. Kesmek mecburiyetinde kalınca kendi kendime: “Onu çok değerli birine ikram edeceğim.” dedim. Vallahi yeryüzünde senden daha değerli birini tanımıyorum. Buyur, afiyetle ye, dedi.

Hediyeyi kabul eden Abdullah b. Cafer, bundan sonra hizmetlileriyle o hanıma sürekli hediyeler gönderdi. O kadar çok hediye aldı ki bir gün hanım dayanamayıp Abdullah b. Cafer’in yanına gitti.

– Anam babam sana feda olsun, Allah israfı sevmez, diye onu uyardı. [\[569\]](#)

Zübeyr b. Avvâm vefat ettiğinde oğlu Abdullah b. Zübeyr’e bir milyon dirhem borç bırakmıştı. Sahâbî önce bunu alacak sandı. Abdullah b. Cafer’e giderek:

– Babamın defterini incelediğimde senin ona bir milyon dirhem borcun olduğunu gördüm, dedi. Abdullah b. Cafer işin o şekilde olmadığını bildiği hâlde:

– Doğrudur. İstedğin zaman gelip borcunu alabilirsin, dedi. Abdullah b. Zübeyr:

– Olur, diyerek yanından ayrıldı. Daha sonra deftere tekrar bakınca büyük bir yanlış yaptığını, babasının alacaklı değil borçlu olduğunu anladı. Hızlıca yeniden Abdullah b. Cafer’in yanına gitti.

– Yanılmışım, babamın sana bir milyon borcu varmış, dedi. Abdullah b. Cafer bu kez:

– Alacağımı babana hediye ettim, dedi.

– Bunları borcu silmen için yapmadım, deyince Abdullah b. Cafer:

– Tamam! Ben de bunun için hediye etmedim. Yine de sen bilirsin. Alacağımdan vazgeçiyorum. Bunu kabul etmezsen ne zaman istersen o zaman ödeyebilirsin. İstersen nakit olarak değil mal ya da arazi olarak da ödeyebilirsin, dedi. Arkadaşı:

– Mal olarak ödemek istiyorum. Ancak bana malları toparlamam için biraz zaman ver, deyince Abdullah b. Cafer ona dilediği kadar süre verdi.

Bir süre sonra Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Cafer’e babasının borcunu ödemek istedi. Birlikte malın bulunduğu yere gittiler. Borca karşılık bir miktar mızrak ve ekin olmayan kiraç bir arazi verdi. Borcunu ödeyerek oradan ayrıldı.

Abdullah b. Cafer arkadaşı gidince hizmetlisinden verilen arazide namaz kılacak uygun bir yer hazırlamasını istedi. Hizmetli arazinin en kıraç tarafında namaz kılacak yer hazırladı. Abdullah b. Cafer orada namaz kıldı. Uzun bir secde yaptı. Namazdan sonra dua etti. Sonra hizmetlisine:

– Secde yaptığım yeri kaz, diye emretti. Hizmetli emri yerine getirip kazmaya başlayınca kupkuru yerden su fışkırdı. Sonra da çıkan suyla arazisini sulayarak çok güzel verim aldı.^[570]

“Allah, kendini kızdıracak bir şey yapmadıkça borçlu borcunu ödeyinceye kadar borçluyla beraberdir.” hadisini duyunca kâhyasını yanına çağıran Abdullah b. Cafer:

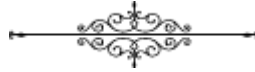
– Hemen gidip bir yerden bana borç bul! Bu hadisi duyduktan ve Allah’ın benimle olacağını öğrendikten sonra borçsuz olarak yatmak istemem, dedi.^[571]

Hız. Ali, kardeşinin çocuklarını çok sevdiği için kızı Ümmü Gülsüm’ü onlarla evlendirmek istiyordu. Babasını kırmayan Ümmü Gülsüm, Avn b. Cafer ile evlendi. O, Tüster Savaşı’nda şehid olunca kardeşi Muhammed ile evlendi. O şehid olunca Abdullah b. Cafer ile evlendi.^[572]

Hicretin 80. yılına kadar yaşayan Abdullah b. Cafer, Medine’de vefat etti. Cenazesi için büyük bir kalabalık toplandı. Cenaze namazını Ebân b. Osman kıldırdı.

Ebân, cenazeden sonra onun nasıl biri olduğunu şu sözlerle özetledi:

– Vallahi sen kötülükten uzak hayırlı bir insandın. Şerefli, asil ve iyi biriysin.^[573]

Şâmî, *Sübülü’l-hüdâ*, 11/108.
Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 3182; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/74.
Buhârî, Cihâd, 196; *Müslim*, Fedâilü’s-sahâbi, 65.
Müslim, Hayz, 79; İbn Hacer, *İsâbe*, 4593.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/74.
İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 2861; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/72.
Vâkidî, *Megâzî*, 2/767.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/243; İbn Hacer, *İsâbe*, 1167; Taberî, *Târih*, 430.

İbn Kesîr, *Sîre*, 1/143; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 1352.

İbn Hacer, *İsâbe*, 6108.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/36.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3182.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2862; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3182.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/79.

İbn Kudâme, *Ensâb*, 134; İbn Hacer, *İsâbe*, 12229.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1247, 1367; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4128.

Müslim, Hayz, 79; İbn Hacer, *İsâbe*, 4593.

Vâkidî, *Megâzî*, 2/767.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/243; İbn Hacer, *İsâbe*, 1167; Taberî, *Târih*, 430.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/74.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2861; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/72.

Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 11/108.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3182; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/74.

Buhârî, Cihâd, 196; *Müslim*, Fedâilü's-sahâbi, 65.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/79.

İbn Kudâme, *Ensâb*, 134; İbn Hacer, *İsâbe*, 12229.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1247, 1367; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4128.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/36.

Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3182.

İbn Kesîr, *Sîre*, 1/143; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 1352.

İbn Hacer, *İsâbe*, 6108.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2862; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3182.

Beşîr b. Akrabe (ra)

Beşîr b. Akrabe, Mekke’de doğan İslâm nurunun Medine ve dünyanın pek çok yerini aydınlattığına şahit oldu. Peygamber Efendimiz Medine’ye teşrif ettiğinde henüz küçük bir çocuktuk. Çocukların arasına katılarak Allah Resûlü’nün (sas) gelişini büyük bir coşkuyla karşıladı. Yaşanan bayram sevincini doya doya yaşadı. O günlere dair pek çok anısı oldu. Unutamadığı bir anısını şöyle anlatır:

“Resûlullah (sas) Medine’ye geldiğinde babam elimden tutup yanına götürdü. Huzura varınca benimle ilgilenen Resûlullah, babama benim kim olduğumu sordu. Babam:

- O oğlum Bahîr ya Resûlullah, dedi. Bana dönen Resûlullah:
- Yaklaş bakalım, buyurdu. Yanına yaklaştım ve sağ tarafına oturdum. Beni severek eliyle başımı okşadı ve:
- İsmi nedir, diye sordu.
- Bahîr, dedim.
- Bundan böyle senin ismi Beşîr’dir, buyurdu.

Dilimde biraz kekemelik vardı. Resûlullah bunu fark edince dua okuyup yüzüme üfledi. Dilimdeki kekemelik hemen o an çözüldü. Bundan sonra aradan yıllar geçti. Resûlullah’ın elinin değdiği yerler hariç bütün saçlarım ağardı. Ancak onun dokunduğu yerler ölünceye kadar simsiyah kaldı.”^[574]

Peygamber Efendimiz’in Medine’ye gelişiyse yeniden hayat bulmuşlardı. Ancak insanların putları terk ederek yalnızca Allah’a ibadet etmesini, İslâm’ı kabul ederek huzur bulmalarını istemeyen müşrikler Bedir’den sonra Uhud’a kadar gelmiş, ebedî huzuru arayan Allah dostlarıyla savaşarak babasını şehid etmişlerdi. Küçük Beşîr, babasının Uhud’da şehid olduğunu duyunca yıkıldı.

Artık babası hayatta değildi. Yetim kalmıştı. Bundan sonra kim onun elinden tutup peygamberin yanına götürecekti? Kim başını okşayarak yürekten gelen tatlı sesiyle “Oğlum!” diyecekti? Duygulanmıştı, ağlamaya başladı. Hüznü Rahmet-i İlâhî’de yankılandı. O andan itibaren hayatında unutamayacağı güzel şeyler

cereyan etmeye başladı. Rahmet-i Rahman çağlayarak o minik yüreği bir daha hüzünlenmeyecek bir güzellikle sevindirdi.

O özel anı Beşîr b. Akrabe şöyle anlatır:

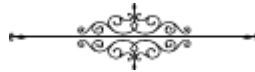
“Uhud Savaşı’nda babam şehid olunca ağlayarak Resûlullah’a gitmiştim. Beni görünce yanına gelmemi işaret etti. Benimle yakından ilgilendi.

- Yavrum! Niçin ağlıyorsun, diye sorunca:
- Babam şehid oldu. Yetim kaldım, dedim.
- Ağlama. Benim baban, Âişe’nin de annen olmasını istemez misin, buyurdu.
- Elbette isterim ya Resûlullah! Anam babam sana feda olsun, dedim. Sonra Resûlullah beni severek teselli etti.”^[575]

Peygamber Efendimiz’in yanından sevinçle ayrılıp evine giden Beşîr, bundan sonra mânevî babası olan Allah Resûlü’nün (sas) gözetiminde büyüdü. Onunla birlikte birçok savaşa katılarak İslâm’ı yok etmek isteyen müşriklerin karşısına dikildi. Uzun bir ömür süren Beşîr, Allah Resûlü’nün (sas) vefatından sonra Filistin’e yerleşti.^[576]

Hicretin 85. yılına kadar Filistin’de yaşadı. Bu dönemde Filistin’in Remle valiliği görevini yaptı. Saygın bir kişiliğe sahip olan Beşîr b. Akrabe, Allah ve Resûlü’nün emirlerine son derece dikkat ederdi. Halk tarafından çok sevilen biriydi. Abdülmelik b. Mervân, Amr b. Saîd’i öldürünce ondan halka bir konuşma yapmasını istedi. Emri veren halife bile olsa Beşîr b. Akrabe, Allah ve Resûlü’nün uyarısına muhatap olmak istemiyordu. Halife’ye:

- Resûlullah’ın *“Kim yalnızca gösteriş ve riya için konuşma yaparsa Allah kıyamet günü onu gösteriş ve riya kapısında bekletir.”*^[577] buyurduğunu işittim, diyerek halifenin isteğini reddetme cesareti gösterdi.

İbn Hacer, *İsâbe*, 670; Şâmî, *Sübülü’l-hüdâ*, 10/19.

el-Hindî, *Kenzü’l-ummâl*, 36862; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/175.

İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 465.

Müşned, 3/500; İbn Sa’d, *Tabakât*, 7/429.

İbn Hacer, *İsâbe*, 670; Şâmî, *Sübülü’l-hüdâ*, 10/19.

el-Hindî, *Kenzü’l-ummâl*, 36862; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/175.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 465.

Müsned, 3/500; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/429.

Muhammed b. Abdullah (ra)

Muhammed b. Abdullah, Uhud şehidlerinden Abdullah b. Cahş'ın oğludur. Babası Hz. Peygamber'in halasının oğludur. Mü'minlerin annesi Zeynep bint. Cahş ise halasıdır. Diğer bir halası ise Mus'ab b. Umeyr'in hanımı Zeynep bint. Cahş'tır. Annesi Fatıma bint. Ebî Hubeyş olup hicretten beş yıl önce Mekke'de dünyaya gelmiştir.

Ailesi İslâm davetinin ilk günlerinde Müslüman olmuş, Habeşistan hicretine katılmıştı. Daha sonra Mekke'ye geri dönmüşlerdi. Muhammed b. Abdullah'ın ilk çocukluk yıllarını geçirdiği ev, Mekke'nin en güzel ve en zengin eviydi. Beş yaşlarında sevdiği her şeyi geride bırakarak ailesiyle Medine'ye hicret etti. [\[578\]](#)

Sekiz yaşına geldiğinde babası İslâm ordusuyla Uhud'a gidiyordu. Şehid olmayı çok arzuluyor, dualarının kabul olacağına yürekten inanıyordu. Bu duyguları yaşarken henüz çok küçük olan oğlu aklına geldi. Savaştan hemen önce Allah Resûlü'nün (sas) yanına gitti.

– Ya Resûlullah! Ben şehid olursam oğlum sana emanet, deyince Peygamber Efendimiz emanetine sahip olacağını bildirdi. Savaşın başladığı andan itibaren şehid olmak için savaştı. Rabbi onun bu arzusunu boşa çıkarmayarak şehâdetle şereflendirdi. [\[579\]](#)

Muhammed b. Abdullah, babasının şehâdet haberini alınca boynu büküldü. Eşsiz bir vefa sahibi olan Allah Resûlü (sas) küçük Muhammed'i himayesi altına alarak vefat edinceye kadar onunla yakından ilgilendi. Büyüdüğünde sıkıntı çekmemesi için ona Medine'nin Rakik Caddesi'nde bulunan bir ev hediye etti. Hayber'den birçok mal satın alarak ona verdi. [\[580\]](#)

Hız. Peygamber'in himayesinde olmasının yanı sıra halası Zeynep bint. Cahş'ın Allah Resûlü'nün (sas) eşi olması onun peygamber evine rahatça girip çıkmasını sağladı. Bu gidiş gelişlerinde Allah Resûlü'nden (sas) pek çok söz duydu, birçok olaya şahit oldu.

Muhammed b. Abdullah (ra) anlatıyor:

“Bir gün Mescid-i Nebevî'de cenazelerin konulduğu tarafta oturuyorduk. Resûlullah (sas) da bizimle birlikteydi. Tam o sırada

başını göğe doğru kaldırdı. Sonra yere eğdi. Ellerini yüzüne kapadı ve:

– *Sübhanallah, sübhanallah! Ne kadar ağır bir şey indi*, buyurdu.

Donup kalmıştık. Bildirilenin bir müjde olmadığıнын farkındaydık. O gün ve gece sustuk. Hiçbir şey söylemedik. Sabah olunca yanına giderek:

– Ya Resûlullah! İnen ağır şey neydi, diye sordum.

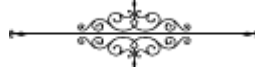
– *Nefsim yedi kudretinde olan Allah’a yemin ederim ki bir kişi Allah yolunda öldürülse sonra diriltirse ve tekrar öldürülse sonra diriltirse üzerindeki borcu ödemededen cennete giremez*, buyurdu.”^[581]

Bir keresinde şahit olduğu olayı şöyle anlatır:

“Resûlullah (sas) Mescd-i Nebevî’ye geldiği bir sırada Ma’mer, mescidin avlusunda oturuyordu. Bacağının bir kısmı açıktı. Resûlullah bunu görünce:

– Baldırını kapa ey Ma’mer! Baldır da avrettir, buyurdu.”^[582]

Allah Resûlü (sas) gibi Hz. Ömer ve diğer sahâbîler de Muhammed b. Abdullah’a sahip çıkıp onu koruyup gözettiler. Hz. Ömer sahâbîlere maaş tahsis ederken diğer sahâbîlerden farklı olarak Bedir Savaşı’na katılan muhacirlerin oğullarından bazısına yıllık dört bin dirhem maaş bağlamıştı. Bunlardan biri de Muhammed b. Abdullah’tı.^[583]

İbn Sa’d, *Tabakât*, 3/89; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 4738.

Vâkıdî, *Meğâzî*, 1/291; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 3/877.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1373; Makrîzî, *İmtâu’l-esmâ’*, 6/256.

Nesâî, *Buyu’*, 98; *Müsned*, 5/290.

Tirmizî, *Edeb*, 40; *Müsned*, 5/290.

İbn Hacer, *İsâbe*, 7787.

İbn Hacer, *İsâbe*, 7787.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1373; Makrîzî, *İmtâu’l-esmâ’*, 6/256.

Vâkıdî, *Meğâzî*, 1/291; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 3/877.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 3/89; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 4738.

Tirmizî, *Edeb*, 40; *Müsned*, 5/290.

Nesâî, *Buyu’*, 98; *Müsned*, 5/290.

Ubeydullah b. Abbâs (ra)

Allah Resûlü'nün (sas) amcası Hz. Abbâs'ın oğlu olan Ubeydullah, meşhur âlim sahâbîlerden Abdullah b. Abbâs'ın da kardeşidir. Ondan bir yaş küçük olan Ubeydullah, 620 yılında Mekke'de doğup büyüdü. Annesi Peygamber Efendimiz'in eşi Hz. Meymûne'nin kız kardeşi Lübâbe bint. Hâris'tir.

Mekke'nin Fethi'ne kadar burada yaşayan Ubeydullah, fetihten hemen önce ailesiyle birlikte Medine'ye hicret etti. Medine'ye geldiklerinde küçük bir çocuk olan Ubeydullah, Allah Resûlü (sas) ile çok güzel anları paylaştı.

Allah Resûlü (sas), amcası Hz. Abbâs'ın çocuklarını zaman zaman terkisine bindirirdi. Bazen de Abdullah, Ubeydullah ve Kesîr'i aynı hizaya getirir, sonra da:

– Kim bana daha önce gelirse ona şunu vereceğim, buyurarak onlara yarış yaptırırdı. Her biri koşuyu tamamlayınca onları bazen kucağına bazen sırtına alır, kucaklayıp öpüp yanında götürürdü. [\[584\]](#)

Peygamber Efendimiz ile çokça vakit geçiren Ubeydullah b. Abbâs, onunla olduğu zamandaki bir anısını şöyle anlatır:

“Bir gün Resûlullah'ın (sas) terkisindeydim. Yolda bir adamla karşılaştık. Adam:

– Ya Resûlullah! Annem çok yaşlı. Eğer onu hacca götürmeyip evde bırakırsam üzüntüden ölmesinden korkarım. Yanımda götürsem yolculuk yapamaz. Ne yapayım, diye sorunca:

– Onun yerine hac vazifesini yap, buyurdu.” [\[585\]](#)

Allah Resûlü (sas) bir gün Hz. Abbâs'tan çocuklarını getirmesini istedi. Hz. Abbâs da Fadl, Abdullah, Ubeydullah, Abdurrahman, Kusem ve Ma'bed adındaki altı çocuğunu alıp geldi. Allah Resûlü (sas) onları eve aldı. Etrafı kırmızı çizgili siyah bir örtüyü üzerlerine örttü. Sonra:

– Allah'ım! Bunlar benim Ehl-i Beytim ve ailemdir. Şu örtü onları koruduğu gibi sen de onları cehennem ateşinden koru, diye dua etti.

Olaya şahit olanlar evde bulunan canlı cansız her şeyin peygamberin duasına “âmin” dediğini rivayet ederler. [\[586\]](#)

Cömertliği

Hız. Abbâs'ın oğullarından Abdullah darb-ı mesellere konu olacak kadar eşsiz bir âlim, Ubeydullah inanılmaz ölçüde cömert, Kusem ise âdeta dünya güzeli bir gençti. Ticaretle uğraşan Ubeydullah b. Abbâs cömertlikte zaman zaman kardeşi Abdullah'ı bile şaşırtıyordu. Abdullah b. Abbâs ise cömert biri olduğu hâlde her gün bir deve keserek fakirlere dağıtan Ubeydullah'a bu âdetini bırakmasını söyledi. Ancak o kardeşini dinlemedi. Bundan sonra iki deve kesmeye başladı. Abdullah ilmi, Ubeydullah ise cömertliği ile insanları hayrete düşürürdü. [587]

Cömertlik konusunda "İkram etmenin lezzeti olmasaydı övünülecek güzel işler gerçekleşmezdi." derdi. Bir gün kendisine altı bin dirhem gelmişti. Gelen bu paranın tamamını aynı gün ihtiyaç sahiplerine dağıttı. Şehir halkı çoğu zaman onun yanında yemek yedi. Gelip geçene yemek vermek için yola sofraya kurma âdeti ilk olarak onunla başlamıştı. Hız. Abbâs, oğlunun bu durumundan hoşlanır, cömert olması için teşvik ederdi. Her sabah bir deve kestirerek halka yemek veren oğluna bir gün:

– Niçin halka yalnızca gündüz yemek veriyorsun? Akşam yemeği de versene, deyince Ubeydullah hizmetlisine:

– Bundan sonra akşamları da bir deve kesin, emrini verdi. [588]

Bir gün hizmetlisiyle birlikte Hız. Muâviye'nin yanına gitmek için yola çıkmıştı. Yol uzadıkça uzadı. Yolda giderken başlarının üzerindeki bulutu görünce ıslanmak üzere olduğunu anladı. Durumlarını anlatan bir şiir söyleyerek duygularını dile getirdi. Tam o sırada karşıdan kendilerine doğru gelen bir bedevîyi gördü. Onları çadırına davet eden bedevî uzun boylu güzel yüzlü olan Ubeydullah b. Abbâs'a hayran kaldı. Eşine seslenerek:

– Misafirimize ikram edeceğimiz neyin var, diye sordu. Eşi:

– Sütü, kızımızın yaşam kaynağı olan koyunumuzdan başka bir şey yok, diye cevap verince hemen koyunu kesmek istedi. Hanımı:

– Onu kesersek çocuk ne yiyip içecek, diye itiraz ettiyse de bedevî koyunu kesti. Ateşi yakıp yemeği kendi elleriyle pişirdi. Sonra misafirlere sofraya hazırlandı. Her şey hazır olunca Ubeydullah ve hizmetlisini sofraya çağırdı. Sohbet ederek güler yüzle yemek ikram etti.

Ubeydullah b. Abbâs bedevî ile hanımı arasında geçen konuşmaları duymuştu. Ertesi gün yağmur kesilince evden ayrılıp yola devam etmek için hazırlandıkları sırada hizmetlisine döndü ve yanlarında ne kadar para ve mal olduğunu sordu. Hizmetli:

- Beş yüz dinar (yirmi bin dirhem) ve biraz da yiyecek var, deyince:
- Dinarları ev sahibine ver. Onları verirken de adama “Yanımızda daha fazlası yoktu.” demeyi unutma, diye tembihledi.

Hizmetli şaşkındı. Hayretle:

- Sübhânallah! Bedevî bize yalnızca beş dirhem değerinde bir koyun ikram etti diye ona beş yüz dinar mı vereceksin, diye sorunca:
- Vallahi o bizden daha cömert davrandı. Biz ona sahip olduğumuz şeylerin yalnızca bir kısmını veriyoruz. Hâlbuki o bize bütün malını verdi. Kendileri ve çocuğunun hayatını idame ettirdiği yiyecek konusunda bizi nefesine ve çocuğuna tercih etti, dedi.

Hizmetli tam olarak ikna olmasa da emri yerine getirip bütün parayı bedeviye verdi. Oradan ayrılınca doğruca Hz. Muâviye’nin yanına gittiler. Onunla görüşüp işlerini hallettikten sonra geri döndüler. Bedevînin evine yaklaşıncı Ubeydullah, hizmetlisine:

- Gidip bedevinin durumuna bak bakalım ne yapıyor, dedi.

Hizmetli bedevînin onlardan aldığı parayla deve ve pek çok koyun aldığını, hayatından da oldukça memnun olduğunu gördü. Bedevî kendisine ancak rüyasında göreceği kadar altın veren kişinin evlerinin yakınına geldiğini haberi alınca yanına koştu. Sarıldı ve:

- Sen ne mübarek bir insansın, diyerek söylediği bir şiirle ona övgüler yağdırdı. [\[589\]](#)

Ubeydullah b. Abbâs’ın cömertlik anıları anlatmakla bitmeyecek kadar çoktur. Bir gün onun kim olduğunu bilmeyen fakir biri yanına gitmişti. Ona:

- Bana yardım et! Duyduğuma göre Ubeydullah kendisinden yardım isteyen fakire bin dirhem verirmiş, dedi. Ubeydullah kendini tanıtmadan:

- Ben nasıl onun gibi olacağım, dedi. Fakir:

- Tabi, sen nasıl onun kadar şerefli ve zengin olacaksın, dedi.

Ubeydullah:

- Şeref kişinin iyi olması, iyi işler yapmasıdır. İstersen bunu sen de yapabilirsin. İyi insan olduğunda sen de şerefli olursun, dedi ve ona iki bin dirhem verdi. Ardından da:

– Kusura bakma, bugünlerde elim biraz darda, diye ekledi. Fakir durumdan şüphelendi.

– Eğer Ubeydullah değilsen sen ondan daha hayırlı birisin. Eğer Ubeydullah isen bugün dünden daha hayırlısın, dedi. Ubeydullah fakirin bu sözlerinden çok hoşlandı. Ona bin dirhem daha verdi. Fakir:

– İşte bu, iyi ve şerefli bir insanın halidir. Vallahi kalbimdeki bütün sevgileri çekip çıkardım, oraya yalnızca senin sevgini koydum, dedi. [\[590\]](#)

Bir ev arsası konusunda Abdullah b. Abbâs ve kardeşi Ubeydullah arasında bir anlaşmazlık çıkmıştı. Abdullah b. Abbâs, hizmetliye:

– İpi doğru tut! Doğru ölç! Kimseye haksızlık olmasın, diye talimat verince Ubeydullah:

– Zararı yok kardeşime bir zira' [\[591\]](#) daha fazla yer bırak, dedi. Abdullah b. Abbâs arsayı ölçen kişiye tekrar döndü:

– Bak, kardeşim bir zira' arsasını bana bıraktı. Buna göre tekrar ölç, dedi. Ubeydullah kardeşinin sevindiğini ve arsayı önemsediyini görünce:

– Kardeşime benim hakkımdan iki zira' daha yer ver, dedi. Abdullah b. Abbâs arsayı ölçen kişiye:

– Kardeşim bana iki zira' daha verdi. Ona göre tekrar ölç, dedi. Ubeydullah kardeşinin evi ve arsayı istediğini anladı:

– Sanırım tamamen senin olmasını istiyorsun? O zaman arsa senin olsun, diyerek ona verdi. [\[592\]](#)

Abdullah b. Abbâs ile çok iyi anlaşılan Ubeydullah, malını ondan sakınmadığı gibi Abdullah b. Abbâs da ilmini ondan esirgemez, gerektiği zaman onu ikaz eder ve aydınlatırdı. Hac mevsiminde Arafat'ta bulundukları bir sırada Abdullah b. Abbâs onu yemeğe davet etmişti. Ubeydullah:

– Ben orucum, deyince:

– Siz kendilerine uyulan imamlarsınız. Resûlullah bugün süt içmeye davet edildi. O da içti. Bunu kendi gözlerimle gördüm, dedi. [\[593\]](#)

Yemen Valisi

Hiz. Abbâs'ın bütün çocukları her zaman amcalarının oğlu Hiz. Ali ve Ehl-i Beyt'in yanında oldular, onları desteklediler. Bu konuda

kardeşlerinden ayrılmayan Ubeydullah da her konuda Hz. Ali'ye yardımcı olmaya gayret etti. Hz. Ali halife olunca, onu Yemen valisi yaptı. Halife vefat edinceye kadar da bu göreve devam etti.

Hac mevsimi olunca Halife onu hac emîri olarak görevlendirdi. Hicretin 36. ve 37. yıllarında yaptığı bu görevi en güzel şekilde yerine getirdi. Hicretin 38. yılında Hz. Muâviye kendisine tâbi olanlardan Yezîd b. Şecere'yi hac emîri olarak Mekke'ye göndermişti. Ubeydullah b. Abbâs durumu Hz. Ali'ye bildirerek karışıklığa ve kan dökülmesine sebep olmamak için görevden çekilmek istedi. Onun gibi düşünen Yezîd b. Şecere de durumu Hz. Muâviye'ye bildirerek görevden çekilmek için izin istemişti. İkisi de yapılan teklifleri kabul etmedi. Bunun üzerine Ubeydullah ile Yezîd aralarında anlaşarak Şeybe b. Osman'ı hac emîri olarak görevlendirdi.

Gençlik yıllarında Âişe bint. Abdullah ile evlenen Ubeydullah'ın bu evlilikten Abbâs, Cafer ve Aliye adında üç çocuğu oldu. Eşi vefat edince Yemen valisi olmadan hemen önce Cüveyriye bint. Kâriz ile evlendi. Ondan da Abdurrahman ve Kusam adını verdiği iki çocuğu oldu. Başlarına gelecek felaketten haberleri olmayan bu çocuklar babalarının Yemen valisi olduğu sıralarda henüz küçüklerdi. [\[594\]](#)

Yemen ve çevresinde ayrılıklar ve gruplaşmaların gittikçe yoğunlaştığı yıllardı. Sık sık Hz. Ali ve Hz. Muâviye taraftarları arasında çekişmeler oluyordu. Hz. Muâviye bölgeye hâkim olmak için Büsr b. Ebû Ertât komutasındaki bir orduyu Medine'ye gönderdi. Büsr, halktan Hz. Muâviye'ye biat etmelerini istedi. O sırada Medine valisi olan Ebû Eyyûb el-Ensârî kan dökülmemesi için Büsr'den uzak durdu. Medinelilerden bazıları Hz. Muâviye'ye biat ederken biat etmek istemeyenler de ortalarda gözükmeyip gizlendiler. Büsr oradan ayrılarak Mekke'ye daha sonra da Yemen'e gitti. Ubeydullah da şehri terk etmiş, eşi ve çocuklarını hanımının akrabaları olan Kinâneoğulları'na bırakıp Kûfe'ye Hz. Ali'nin yanına gitmişti.

Büsr b. Ebû Ertât yalnızca Yemen'e gitmekle kalmadı. Ubeydullah'ın ailesinin yerlerini öğrenince iki masum çocuğunu öldürdü. Evinde misafir oldukları kişi, kılıcını alarak çocukları savunmaya çalışınca Büsr b. Ebû Ertât:

– Seni öldürmek istemiyoruz. Aradan çekil! Ölümüne sebep olma, diye ikaz etti. Ancak o:

– Emaneti koruyamadım. O çocuklar için beni de öldür. Belki böylece onlara karşı özür borcumu yerine getirmiş olurum, deyip karşı koyunca onu da öldürdüler. Evlatlarının acısıyla yanıp tutuşan anneleri her hac mevsiminde Mekke'ye gider, yağmur gibi gözyaşı döküp çocuklarının acısını anlatan şiirler söylerdi.

Büsr, bir süre Yemen'de kaldı. Durumu haber alan Hz. Muâviye onu görevden azletti. Hz. Ali olanları duyunca amcasının torunlarının öldürülmesine çok üzüldü. Hemen bir ordu hazırlatarak Cârîye b. Kudâme'nin komutasında Medine ve Yemen'e gönderdi ve Yemen'i geri aldı. Hz. Ali, Ubeydullah'ı yeniden Yemen valisi olarak atadı. O sıralarda Hz. Ali'ye suikast düzenlenmişti. Bunun üzerine henüz yola çıkmayan Ubeydullah Halife'ye karşı son görevini yapmak için Kûfe'de kaldı. Hz. Ali defnedileceği zaman kabrine inip hayatta olduğu gibi son yolculuğunda da yanında oldu. [\[595\]](#)

Olaylar yatıştıktan sonra Ubeydullah b. Abbâs Şam'a gidip Hz. Muâviye ile görüştü, ondan çocuklarını öldüren Büsr'ü öldürmesini istedi. Ona:

– Eğer Büsr'e çocuklarımı öldürmesi için sen emir verdiysen onun peşini bırakalım, senden hesap soralım. Eğer senden emir almadan kendi başına yaptıysa seni bırakıp ona hesap soralım, deyince Hz. Muâviye:

– Ben asla emretmedim. Büsr senin çocuklarını zalimce öldürmüş. Yaptıklarını duyunca onu görevden aldım. Bundan daha fazlasını yapıp onu öldüremem. İstersen sen de onun çocuklarını öldür. Ancak ben büyüklük göstererek onu affetmeni arzu ederim. İstersen ona emredeyim, yaptıklarından dolayı senden özür dilesin, dedi. [\[596\]](#)

Ne kadar büyük bir yanlış yaptığının farkına varan Büsr b. Ebû Ertât ise büyük bir mânevî sıkıntı içerisine düşmüştü. Hatasını anladığı an bir daha kimseyi öldürmemek için kılıcını atarak kendisine tahta bir kılıç yaptırdı. Bazen bunalır krizlere girerdi. O zaman yastığına vurmaya başlar, bayılıncaya kadar vurmaya devam ederdi. Onun bu hâli, Abdülmelik b. Mervân zamanında ölünceye kadar devam etti. [\[597\]](#)

Ubeydullah b. Abbâs, Hz. Ali'nin vefatından sonra Kûfe'den ayrılmayıp Hz. Hasan'a destek oldu. Kûfelilere konuşma yaparak onları Hz. Hasan'a biat etmeye çağırdı. Kûfelileri ikna ettikten sonra hazırlanan orduyla bölgedeki şehirleri dolaşarak Hz. Hasan için

halktan biat aldı. Şam ordusu Kûfeliler karşısında tutunamayınca daha büyük bir ordu hazırlayan Hz. Muâviye ise ordunun başına geçerek Hz. Hasan komutasındaki ordunun üzerine gitti. Ubeydullah, Hz. Hasan'ın hilafete fazla istekli olmadığını görünce boş yere kan dökülmemesi için Hz. Muâviye ile onun arasında aracı olarak anlaşmalarına yardımcı oldu.^[598]

Ubeydullah b. Abbâs, Ehl-i Beyt'e yardımcı olmayı çok önemsiyordu. Bir ara Hz. Muâviye, rahat hareket etmesini önlemek için Hz. Hüseyin'in mallarından faydalanmasını engellemişti. O sıra Hz. Hüseyin'in eli oldukça daraldı. Çevresindekiler ona:

– Amcanın oğlu Ubeydullah'a durumunu bildirirsen sana bir milyon dirhem yardımda bulunur, dediler. Hz. Hüseyin:

– Ubeydullah bir milyon dirhemi nereden bulacak, diye itiraz etti.
– Vallahi o esen rûzgârdan, dalgalanan denizden daha cömerttir, dediler.

Hz. Hüseyin bir mektup yazarak onu Ubeydullah'a gönderdi. Durumunu anlatarak yüz bin dirheme ihtiyacı olduğunu bildirdi. Çok yufka yürekli olan Ubeydullah mektubu okuyunca duygulanarak uzun süre ağladı. Sonra kâhyasını yanına çağırıp ona:

– Altın, gümüş, giyecek, hayvan ne kadar malım varsa yarısını ayırıp Hz. Hüseyin'e götür. Yanına vardığında gönderilenleri yeterli bulmazsa geri gel, kalan malımı da ona götür, dedi. Kâhya verilen malları götürünce oldukça memnun kalan Hz. Hüseyin, teşekkürlerini iletip daha fazlasını istemediğini bildirdi.^[599]

Valilik ve hac emîrliği görevine atanması onun ilimden uzak olmadığını açıkça gösterir. Ancak Abdullah b. Abbâs'ın eşsiz bir âlim olması onun bu noktada sönük kalmasına neden olmuştur. Hatta bazıları ağabeyine bakarak onu ilme uzak olmaktan dolayı kınamış ve

– İlimle ne kadar da az meşgul oluyorsun, diye sitem etmişlerdi. O kendisini savunarak:

– Hayır yanılıyorsunuz. İlim, neşeli olduğumda benim en fazla tat aldığım zevkim; kederli ve gamlı olduğumda ise dayanağım olur, demiştir.^[600]

Ubeydullah b. Abbâs'ın hayatının son günlerinde bedeni zayıf ve güçsüz düşmüş, gözleri çok az görmeye başlamıştı. Bu sıralarda ona ziyarete gelen Ma'n b. Evs, hâlini hatırlarını sorunca:

– Borcum çoğaldı ve vücudum zayıf düştü, diyerek söylediği bir şiirle durumunu dile getirmişti. Ma'n ne kadar borcu olduğunu sorunca on bin dirhem olduğunu söyledi. Ma'n ona on bin dirhem vererek borcunu ödemesine yardımcı oldu.

Güzel bir hayat yaşayan Ubeydullah b. Abbâs, hicretin 58. yılında Yemen'de vefat etti.^[601]

Müsned, 1/205; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3464; İbn Hacer, *İsâbe*, 5305.

Ebü Dâvûd, Menâsik, 26; *Nesâî*, Menâsik, 13; *Dârimî*, Hac, 23.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 15/324; bk: *Müslim*, Fedâilü's-sahâbe, 36.

İbn Hacer, *İsâbe*, 5305; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3628.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 15/326.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3464; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 11/117.

İbn Abdi rabbih, *Ikdu'l-ferid*, 1/220.

Zira': El, kol uzunluğu. Türkçe de arşın anlamına gelen zira', bir kolun dirseğinden orta parmak ucuna kadar ki uzunluk ölçüsüdür. 75-90 cm. kadardır.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 15/327.

İbn Hacer, *İsâbe*, 5305; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 15/326.

Belâzü'rî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 2/368.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1009, 5/186.

Belâzü'rî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 3/66; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 15/326

Belâzü'rî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 2/332.

Belâzü'rî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 2/378.

İbn Abdi rabbih, *Ikdu'l-ferid*, 1/220.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 15/329.

Belâzü'rî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 3/67.

Belâzü'rî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 3/66; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 15/326

Belâzü'rî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 2/332.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1009, 5/186.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 15/329.

Belâzü'rî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 3/67.

Belâzü'rî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 2/378.

İbn Abdi rabbih, *Ikdu'l-ferid*, 1/220.

Ebû Dâvûd, Menâsik, 26; *Nesâî*, Menâsik, 13; *Dârimî*, Hac, 23.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 15/324; bk: *Müslim*, Fedâilü's-sahâbe, 36.

İbn Hacer, *İsâbe*, 5305; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 15/326.

Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 2/368.

Zira': El, kol uzunluğu. Türkçe de arşın anlamına gelen zira', bir kolun dirseğinden orta parmak ucuna kadar ki uzunluk ölçüsüdür. 75-90 cm. kadardır.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 15/327.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3464; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 11/117.

İbn Abdi rabbih, *Ikdu'l-ferid*, 1/220.

İbn Hacer, *İsâbe*, 5305; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3628.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 15/326.

Müşned, 1/205; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3464; İbn Hacer, *İsâbe*, 5305.

Temâm b. Abbâs (ra)

Temâm b. Abbâs, Hz. Abbâs'ın en küçük oğlu Kesîr'in bir büyüğüdür. Ailesi Medine'ye hicret ettiğinde henüz küçük bir çocuktuk. Hz. Abbâs onu kucağına alır ve: "Temâm ile tamamlanın. Onunla on olun! Ya Rabbi! Onu iyi, şerefli bir insan yap! Oğullarıma insanların anacağı güzellikler ve bereket ver!" diye dua ederdi. [602]

Diğer kardeşleri gibi Temâm da Allah Resûlü'nün (sas) evine rahatça girip çıkar, risalet kaynağından beslenirdi. Yine bir gün Peygamber Efendimiz'in yanına gitmişti. Hz. Peygamber'in yanındakilere:

"Yanıma geldiğinizde ağzınızın koktuğunu görüyorum. Misvak kullanın! Ümmetime zor geleceğini bilmeseydim abdest almalarını emrettiğim gibi misvak kullanmalarını da emrederdim." buyurduğunu işitti. [603]

Allah Resûlü (sas) abilerini yarıştırdığında o da aralarına katılır, peygamber tarafından öpülüp sevilirdi. [604]

Allah Resûlü'nün (sas) vefatından sonra ailesi ve diğer sahâbîlerin yanında kendini geliştiren Temâm b. Abbâs, gençlik yıllarında evlendi. Kusem ve Cafer adında iki çocuğu oldu. Hz. Ali zamanında, önce kısa bir süre Medine valiliği yaptı. Daha sonra Hz. Ali onu Mekke valiliğine atadı. Hz. Ali şehid edilinceye kadar Mekke valisi olarak görevine devam etti.

Cesareti ve gücü kuvvetiyle meşhurdu. Mekke valiliği yaptığı dönemde Hz. Muâviye'nin komutanı Büsr b. Ebû Ertât ordusuyla Mekke'ye gelmişti. Temâm b. Abbâs cesur biri olduğu hâlde sırf masum insanların kanı dökülmesin diye bir süre ortalarda gözükmemeyi tercih etti.

Hac mevsiminde Yemen valisi olan Ubeydullah b. Abbâs hac emirliği yaptığında kardeşi Temâm ona yardım eder, işlerini kolaylaştırmaya çalışırdı.

Babaları Hz. Abbâs gibi oğulları da İslâm'a büyük hizmetlerde bulundu. Allah Resûlü (sas) ve babalarının dualarının bereketiyle kimi ilim, kimi cömertlik, kimi cesaretle ünlenen Abbâs kardeşler,

Allah'ın dinine hizmet için dünyanın dört bir yanına dağıldılar. En büyük kardeşleri Fadl, Ecnâdeyn Savaşı'nda şehid oldu. Ma'bed ve Abdurrahman Afrika'da, Kesîr Yenbu'da, Temâm ise Mekke'de vefat etti. [\[605\]](#)

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 510.
Buhârî, Cuma 8, Savm 27; *Müslim*, Tahâret, 42; *Tirmizî*, Tahâret 18; *Müsned*, 1/214.
Müsned, 1/214.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/195; İbn Hacer, *İsâbe*, 857; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 1285.
Müsned, 1/214.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/195; İbn Hacer, *İsâbe*, 857; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 1285.
İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 510.
Buhârî, Cuma 8, Savm 27; *Müslim*, Tahâret, 42; *Tirmizî*, Tahâret 18; *Müsned*, 1/214.

Kusem b. Abbâs (ra)

Allah Resûlü'ne (sas) çok benzeyen Kusem b. Abbâs, Hz. Abbâs'ın ortanca çocuklarındandı. Hz. Abbâs Kusem'i alır, sırt üstü yere yatarak onu göğsünün üzerine koyup eğlendirirdi. Bunu yaparken oğlunun Peygamber Efendimiz'e benzerliğini ifade eden övgü dolu şiirler söylerdi.^[606]

Allah Resûlü (sas) seferden dönerken yanına çağırıp devesine bindirdiği çocuklardan biri de Kusem'di. Birçok kez Hz. Peygamber'in terkinde hayır dualarına nail oldu.

Hz. Meymûne'nin kardeşi olan annesi Lübâbe bint. Hâris, Hz. Hatice'den sonra iman eden ilk kadındır. Kusem'in süt emdiği zamanda bir gün Allah Resûlü'ne (sas) giderek:

– Ya Resûlullah! Bugün rüyamda senden bir parçanın koparılıp benim evime konulduğunu gördüm, deyince Allah Resûlü (sas) rüyasını hayra yorarak:

– Hayır görmüşsün. İnşallah Fâtıma'nın bir çocuğu olacak. Bir süre ona sen bakacak ve Kusem'in sütüyle onu emzireceksin, buyurdu.

Lübâbe bint. Hâris (r.anhâ) der ki:

“Gerçekten de Hasan doğunca Kusem'in sütüyle emzirmem için bana verildi. Onu emzirdiğim günlerden birinde Hasan'ı dedesine götürdüm. Onu kucağına aldı, severek omzuna çıkardı. Hasan, omzunda iken küçük tuvaletini yaptı. Ben temizlemek için sıçrayıp kalkınca bana:

– Yavaş ol! Oğlumu korkutacaksın, buyurdu...”^[607]

Allah Resûlü'nün (sas) çevresinden ayrılmayan Kusem b. Abbâs, Peygamber Efendimiz'in son yolculuğunda da hemen yanı başında, onu kabre koyan birkaç kişiden biriydi. Hz. Peygamber'in cenazesi yıkanırken sağa sola çevirmiş ve kabrine yerleştirmiştir. Kabirden en son o çıkmış ve bundan dolayı Allah Resûlü'ne (sas) en son dokunan kişi olarak meşhur olmuştur.

Bir umre esnasında Kûfeliler Hz. Ali'ye Hz. Peygamber'e en son dokunan kişinin kim olduğunu sorunca Hz. Ali:

– Resûlullah’a en son dokunan kişi Kusem b. Abbâs’tır, demiştir. [\[608\]](#)

Mekke Valisi

Kardeşleri gibi o da Hz. Ali’ye çok yakındı. Hz. Ali, Temâm Medine valiliği yaptığı sırada onu Mekke valiliği görevine getirdi. İdarî görevlerin yanında hac emirliği de yaptı. Hz. Muâviye ile mücadele anında kan dökülmemesi için büyük gayret gösterdi.

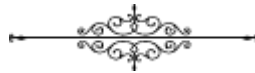
Hz. Ali’nin şehâdetinden sonra Hz. Muâviye zamanında cepheye gidip cihad etmeye karar verdi. Hz. Osman’ın oğluyla birlikte Horasan’a gitti. Saîd b. Osman b. Affân, Horasan valisi olduktan sonra da yanından ayrılmayıp Horasan civarındaki fetihlere katıldı. Savaşlarda gösterdiği büyük kahramanlıklara karşılık kendisine ganimetten yüz ya da bin hisse verilmesini teklif eden valiye itiraz etti. Zühdü ve takvayı oldukça önemseyen Kusem:

– İslâm’ın uygun gördüğü pay benim için yeterlidir. Bizim Müslümanlara örnek olmamız gerekir. Ganimetleri beşe taksim et. Herkesin payını dağıt, bir şey kalırsa en son bana ver, dedi. [\[609\]](#)

Horasan valisi Saîd b. Osman ile birlikte Semerkant seferine katıldı. Hicretin 57. yılında Semerkant’ta savaşırken şehid oldu. Mezarı Semerkant’ta olan Kusem b. Abbâs’ın kabri zamanla ziyaretgâh hâline gelmiş, etrafına cami ve medrese yapılmıştır. Ziyaretine giden Semerkantlılar ona “**Şâh-ı Zend**” yani “Yaşayan Sultan” demektedirler. Mezarına Bâbürr devrinde “Mezarşah” adı verilmiştir. [\[610\]](#)

Abdullah b. Abbâs kardeşinin şehâdet haberini aldığı anda devesiyle evine gidiyordu. Çarşıda devesinden indi “**İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci’ûn**” dedikten sonra olduğu yerde çöküp kaldı. Uzunca bir süre öylece bekledikten sonra kalkıp tekrar devesine bindi. Yola devam ederken sürekli şu ayeti okuyordu:

“Sabır ve namaz ile Allah’tan yardım isteyin! O huşu sahiplerinin dışında kalanlara gerçekten ağır gelir.” [\[611\]](#)

Müsned, 1/101; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4273.

Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 3/73.

İslâm Ansiklopedisi, DİA, 26/462.

Bakara Sûresi, 2/45.

Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 6/ 469; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 11/64.

Müsned, 1/101; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4273.

Bakara Sûresi, 2/45.

Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 3/73.

İslâm Ansiklopedisi, DİA, 26/462.

İbn Kudâme, *Ensâb*, 163.

Ca'de b. Hübeyra (ra)

Allah Resûlü'nün (sas) amcasının torunu olan Ca'de b. Hübeyra, Hz. Ali'nin kız kardeşi Ümmü Hânî'nin oğludur. Babası Hübeyre b. Amr b. Âiz el-Mahzûmî İslâm davetine şiddetle karşı çıkanlardandı. Eşi ve çevresinin baskısını aşamayan annesi ise çok arzuladığı halde Mekke'nin Fethi'ne kadar Müslüman olamadı. Ümmü Hânî'nin yıllarca içini yakan bu acı Mekke'nin fethiyle son buldu. Fetih'ten sonra hemen Allah Resûlü'ne (sas) koşarak Müslüman oldu.

O sırada Mekke sokaklarında arkadaşlarıyla oynayan Ca'de, henüz 8-10 yaşlarında bir çocuktü. İslâm ordusunun geldiğini duyan babası, geçmişte Müslümanlara yaptığı zulmü düşünerek Tâif'e kaçmıştı. Peygamber Efendimiz'in insanları affettiğini gören eşinin ısrarına rağmen gururuna yenildi. Kalbini istila eden cahiliye düşünceleri onu İslâm ile şereflenmekten alıkoyduğu gibi ailesiyle de bağlarını kopardı.

Babasının bu durumu Ca'de ve kardeşlerini çok üzdü. Babaları hayatta olmasına rağmen yetim kalmışlardı. Dayısı Hz. Ali, eşinden ayrılan annesinin Allah Resûlü (sas) ile evlenmesini istiyordu. Allah Resûlü (sas) onun isteğini uygun buldu ancak Ümmü Hânî, Ca'de ve kardeşleri henüz küçük olduğu için bu eşsiz nimete "Hayır." dedi. Ümmü Hânî kendini ifade etmek ve Efendimiz'den özür dilemek için bu cevabın nedenini şöyle açıkladı:

– Ya Resûlullah! Ben seni İslâm'dan önce cahiliye döneminde bile takdir ediyor hatta seviyordum. Seni canımdan daha çok seviyorum. Ama evlilik sorumluluğu büyüktür. Ayrıca iki çocuğum da henüz çok küçükler. Sürekli benim ilgime ve bakıma muhtaçlar. Evlilik teklifini kabul edersem seninle fazla ilgilendiğimde çocuklarımı ihmal etmekten, çocuklarımla ilgilendiğimde de evlilikle ilgili sorumluluklarımı yerine getirememekten korkarım. Ya Resûlullah! Ben seni rahatsız etmekten, kırmaktan korkuyorum. Lütfen beni mazur gör, dedi.

Allah Resûlü (sas) onun bu tavrını çok beğendi ve: *"Deveye binen hanımların en hayırlısı Kureyş hanımlarıdır. Çünkü onlar, küçük*

çocuklarına karşı çok şefkatli olmakla birlikte evlendikleri erkekleri de gözetirler.” buyurdu.^[612]

Kısa süre de olsa Allah Resûlü (sas) ile bulunma şerefine nail olan Ca'de b. Hübeyra anlatıyor:

“Resûlullah’a (sas), Abdülmuttaliboğulları’nın bir anlaşmalısından bahsedildi. Ona adamın hiç uyumayıp sürekli namaz kıldığı ve oruç tuttuğu anlatılınca:

– Ben (gecenin bir kısmında) namaz kılıyor, (bir kısmında ise) uyuyorum. Oruç tuttuğum günler de var, tutmadığım günler de. Sünnetime uyan ameller doğru ameller, uymayanlar ise yanlıştır, buyurdu.”^[613]

Peygamber Efendimiz’in zaman zaman kendisine öğüt verdiğini belirterek “Allah Resûlü (sas) beni üç şeyden men etti: Altın yüzük takmak, ipek elbise giyinmek ve zina yapmak.” derdi.^[614]

Hiz. Peygamber’in vefatından sonra dayısı Hiz. Ali’nin yanından ayrılmadı. Onun terbiyesi altında büyüdü. Onun hilafeti zamanında Horasan valiliği yaptı. Dayısına çok değer veren Ca’de, onun için söylediği bir şiirinde şöyle der:

“Beni sorarsan babam Mahzumoğulları’ndandır.

Annem kabilelerin en hayırlısı Hâşimoğulları’ndandır.

Kim bana karşı dayısı ile övünebilir ki!

Kimin Ali gibi akıllı ve ileri görüşlü bir dayısı var ki!”^[615]

Dayısı Hiz. Ali’nin yanındayken Dicle kenarında Ukbura kasabasının yöneticisi ile bir adam ziyarete gelmişti. Adam yöneticiden şikâyetçiydi. Onları dinleyen Hiz. Ali, adamı haklı buldu. Ca’de, buna oldukça şaşırdı. Dayısına:

– Ey Mü’minlerin Emîri! Sana iki kişi geldi. Onlardan biri seni kendinden, ailesinden ve malından daha çok seviyordu. Diğeri ise fırsat bulsa seni hemen şurada kesecek kadar kin besliyordu. Aralarında hüküm verirken tutup sana düşmanlık eden kişinin lehine hüküm veriyorsun. Bunun sebebi neydi, diye sordu.

Hiz. Ali:

– Eğer yaptığım şey yalnızca beni ilgilendirseydi dediğin gibi yapardım. Ancak hüküm Allah için verilir. Ben de O’nun rızasına uygun hüküm verdim, diyerek hak karşısında nasıl davranması gerektiğini anlattı.^[616]

Ca'de b. Hübeyra'nın Abdullah ve Yahya adında iki oğlu olduğu rivayet edilir.^[617] Fitne yıllarında kendini olayların içinde bulmuş ve büyük bir hayat tecrübesi yaşamıştır. Vefat edeceği zaman ziyaretine gelen dostlarına bu tecrübeyle şu tavsiyelerde bulunurdu:

“Sizin yaşamadığınız pek çok şey yaşadım. Bilmediğiniz şeyleri öğrendim. Şu halifenin (Hz. Muâviye'nin) vefatından sonra haktan ve halktan yüz çeviren kibirli ve rezil insanlar başa gelecek. Bu durum kıyamete kadar böylece devam edip gidecek. İyi bilin ki gerçek sultan, sizin başınıza getirdikleriniz değil Allah'ın emri doğrultusunda hareket edendir.

Her yönetenin halk üzerinde hakkı olduğu gibi halkın da yöneticiler üzerinde hakları vardır. Siz sorumluluklarınızı en güzel şekilde yerine getirin. Yöneticileriniz zulmeder de onlara karşı hakkınızı savunamazsanız onları Allah'a havale edin. Nasılsa kıyamet günü hesaplaşacaksınız. Orada her hak sahibi hasmından hakkını alacaktır.”^[618]

Müslim, Fedâil, 201; Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1/549; İbn Hacer, *İsâbe*, 12281.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 2/285; bk: *Buhârî*, Nikâh 1; *Müslim*, Nikâh 5.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 2/285.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/240; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 753; İbn Hacer, *İsâbe*, 1162.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 18/64.

İbn Kudâme, *Ensâb*, 398.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 25/75.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 2/285; bk: *Buhârî*, Nikâh 1; *Müslim*, Nikâh 5.

Müslim, Fedâil, 201; Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1/549; İbn Hacer, *İsâbe*, 12281.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/240; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 753; İbn Hacer, *İsâbe*, 1162.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 2/285.

İbn Kudâme, *Ensâb*, 398.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 18/64.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 25/75.

Tuleyb b. Umeyr (ra)

Allah Resûlü'nün (sas) halası Ervâ bint. Abdülmuttalib'in oğludur. Babası Umeyr b. Vehb, Mekke liderlerinden Safvân b. Ümeyye'nin amcasının oğluydu. Kureyşlilerin ileri gelenlerinden, cesur ve aynı zamanda şeytana pabucunu ters giydirecek kadar cin fikirli birisiydi.

Allah Resûlü (sas) İslâm'a davete ilk önce yakın akrabalarından başlamıştı. Akrabaları İslâm'ı kabul etmemişler fakat müşriklere karşı onu sonuna kadar desteklemişlerdi. Ervâ Hatun da diğer akrabaları gibi Peygamber Efendimiz'e destek vermiş fakat istekli olmasına rağmen Ebû Tâlib ve diğer kardeşleri Müslüman olmayınca o da Müslüman olmamıştı.

Tuleyb b. Umeyr 600 yılı civarında doğmuş, Kureyş kabilesinin Benî Abdüddâr soyundan geldiği için Abderî nisbesiyle anılmıştır. İslâm daveti başladıktan sonra Ervâ Hatun'un evinde Allah Resûlü'nün (sas) ismi daha sık geçmeye başlamıştı. Annesi ondan sitayişle bahseder, iyiliklerini anlata anlata bitiremezdi. Evde geçen bu konuşmalar, genç Tuleyb'in Allah Resûlü'ne (sas) olan sevgi ve ilgisini her geçen gün biraz daha artırdı. O sıralarda 14-15 yaşlarında olan Tuleyb çok cesur ve atak bir gençti. Büyüklerinin İslâm'ı kabul etmemelerine aldırmadı, Allah Resûlü (sas) Dâr'ul-Erkam da iken ilk Müslümanlardan olma şerefini elde etti.

Tuleyb annesinin de iman etmesini istemiş, Müslüman olmanın sevincini annesiyle paylaşarak onu İslâm'a teşvik etmişti. Lakin annesi onun İslâm'ı kabul etmesine ve özellikle dayısının oğlunu desteklemesine çok sevindiyse de kendisinin kız kardeşleriyle birlikte daha sonra Müslüman olmayı düşündüklerini söyleyerek:

– Şüphesiz dayın senin desteğine ve yardımına başkalarından daha lâyıktır. Vallahi erkeklerin güçlerinin yettiği şeye benim de gücüm yetseydi ben de ona tâbi olur, onu zalimlerden korurdum, demişti.

Tuleyb ısrarlarına rağmen annesi Müslüman olmaya yanaşmayınca ona:

– Sen İslâm'ı kabullenip onu tasdik edinceye ve 'Allah'tan başka ilah yoktur.' diyerek şehâdet getirinceye kadar ben de senin için

Allah’a niyazda bulunur, dua ederim, dedi.

Ervâ bint. Abdülmuttalib iman etmemesine rağmen oğlunu bütün gücüyle desteklemeye, davetin zafere ulaşması için onu elinden geleni yapmaya teşvik etmeyi hiçbir zaman bırakmadı. Kardeşi Hz. Hamza’nın Müslüman olduğunu öğrenince o da Müslümanlar arasında yerini aldı.^[619]

İslâm Fedaisi

Mekkeliler İslâm’a teveccüh etmeye başladıkça şehrin ileri gelen müşrikleri, Allah Resûlü’ne (sas) ve ona tâbi olanlara baskı yapmaya başladılar. Bu baskı zamanla zulme ve işkenceye dönüştü. Babası, İslâm’ın en büyük düşmanlarından biri olan Safvân b. Ümeyye’nin etkisi altında kalarak Müslümanlara düşman kesilmişti. Hatta bu yüzden eşinden bile ayrılmıştı. Tuleyb ise babasının İslâm düşmanlığına rağmen Müslüman olmakla kalmayıp âdeta Peygamber Efendimizi koruyup kollayan bir İslâm fedaisi olmuştu.

Hz. Peygamber’in şahsına yönelik çirkin davranışlara cesaretle karşı koyuyordu. Bir gün Ebû Cehil ve yanında bulunan birkaç Kureyşlinin Allah Resûlü’nü (sas) rahatsız ettiklerini gördü. Hemen Ebû Cehil’in üzerine yürüdü. Kureyşliler, Tuleyb’i yakalayıp sıkıca bağladılarsa da dayısı Ebû Leheb’in araya girmesiyle serbest bıraktılar.

Olaya şahit olan bazı Mekkeliler doğruca Ervâ Hatun’a giderek oğlunu şikâyet ettiyseler de annesi:

– Onun en hayırlı günü, dayısının oğluna yardım ettiği gündür. Dayısının oğlunun Allah tarafından hak ile gönderilen bir elçi olduğundan en küçük bir şüphem yoktur, cevabını verdi.

Müslüman olduğunu öğrenince kendisine kızan kardeşi Ebû Leheb’e ise:

– Beni azarlamayı bırak da git sen de kardeşinin oğlunu destekle. Ona yardımcı ol. Eğer başarırsa onunla birlikte olma konusunda dilediğini yaparsın. İster ona tâbi olursun, ister dininde kalırsın. Eğer başaramazsa yeğenine karşı olan sorumluluğunu yerine getirmiş olursun, dedi.

Ebû Leheb bu söz üzerine:

– Onun ortaya çıkardığı yeni din yüzünden bütün Arap kabilelerine karşı koymaya bizim tâkatimiz var mı, diyerek inkârında ısrar etmiş

sonra da çekip gitmişti.^[620]

Tuleyb b. Umeyr bir başka zaman da Peygamber Efendimiz'e büyük bir kin duyan üst komşusu Ukbe b. Muayt ile karşı karşıya geldi. Ukbe'nin içi hayvan pisliğiyle dolu bir sepetle hane-i saadetin önüne doğru gittiğini, sonra da sepetin içindeki bütün pisliği kapının önüne döktüğünü gördü. Tuleyb'in kızgınlıktan aklı başından gitti. Hemen Ukbe'nin yanına koştu. Sepeti çekip elinden alarak Ukbe'nin başına başına vurdu.^[621]

Küçük yaşta olduğundan Mekke'de rahat bir şekilde dolaşan Tuleyb, bir defasında müşriklerden Ebû İhâb b. Azîz ed-Dârimî'nin Kureyşlilerle anlaşarak Peygamberimize suikast düzenleyeceğini öğrendi. Emelini yerine getirmek için yola çıkan Ebû İhâb'ın önünü kesti. Eline geçirdiği taş ya da bir deve çene kemiğiyle onu başından yaraladı. Bir seferinde müşriklerden Avf b. Sabre'nin Peygamberimiz'e kötü söz söylediğini duymuş, eline geçirdiği bir deve çenesi kemiğiyle kafasına vurarak onu yaralamıştı.^[622]

Hicreti

Tuleyb b. Umeyr, müşriklerin eziyetlerinden kurtulmak için bi'setin altıncı yılında gerçekleşen ikinci Habeşistan hicretine katıldı. Üç ay kadar orada kaldı. Mekke müşriklerinin Müslüman oldukları şayiasını duyunca tekrar Mekke'ye geldi. Ancak haber asılsızdı. Bir süre daha müşriklerin baskısı altında yaşadıktan sonra bu kez Medine'ye hicret etti. Medine'de Abdullah b. Seleme'nin evine konuk oldu. Daha sonra Allah Resûlü (sas) onu Münzir b. Amr ile kardeş yaptı.^[623]

Müslümanlar Bedir Savaşı için yola çıkınca Utbe b. Gazvân'ın devesiyle nöbetleşe deveye binerek Bedir'e kadar gitti. Babası Umeyr ve kardeşi Vehb müşriklerle birlikte Bedir'e gelmişlerdi. Belki onlarla karşılaşacak hatta savaşıacaktı. Bu yüreğini sızlatan zor bir imtihandı. Kahramanca savaştığı Bedir'de kardeşi Vehb esir düştü.

Babası ise sağ olarak kurtulup Mekke'ye geri dönmüştü. Bir zamanlar Müslümanlara yaptığı kötülükleri hatırlayınca esir olan oğlunun hayatından endişe etmeye başladı. Müşrikler büyük bir kızgınlık ve üzüntü içinde Mekke'ye geri dönmüş, ne yapacaklarını düşünüyorlardı. Başlarına gelen felaketi konuşuyor, bu utançtan nasıl kurtulacaklarına dair çareler arıyorlardı. Bir gün Kâbe'de babasıyla dertleşen Safvân b. Ümeyye ona:

– Bu kadar ciğerparemizi kaybettikten sonra artık yaşamanın ne anlamı var, deyince:

– Eğer ödemem gereken bir borcum, arkamda bırakacağım ailemin geçimi konusunda endişelerim olmasaydı Medine'ye gider esir olan oğlumun diyetini götürmüş gibi yaparak Muhammed'in yanına kadar sokulur, fırsatını bulunca hemen oracıkta öldürürüm. Böylece hepimiz bu utançtan kurtulurduk, dedi.

Onu dinleyen Safvân sevinçle:

– Arkada kalanları merak etme. Ben borcunu öder, ailene de kendi ailem gibi bakarım, deyince anlaştılar ve bu konuşmayı aralarında bir süre sır olarak tutmaya karar verdiler.

Umeyr b. Vehb, ailesinin sorumluluğunu üstlenmek için söz alınca hemen hazırlıklara başladı. Safvân da hazırlattığı sağlam ve keskin bir kılıcı zehirleterek ona verdi. Hazırlıklarını tamamlayan Umeyr b. Vehb, uzun bir yolculuktan sonra Medine'ye geldi. Mescid-i Nebevî'ye yaklaştığı sırada Hz. Ömer kapının önünde oturmuş arkadaşlarıyla Bedir'den ve Allah'ın Müslümanlara yaptığı yardımdan bahsediyordu.

Müşrik Umeyr, Mescid-i Nebevî'nin kapısının önünde devesini çöktürüp indi. Deveyi bağladıktan sonra mescide yöneldi. Hz. Ömer, onu kılıcını kuşanmış bir hâlde görünce heyecanla:

– Bu, Bedir'de Kureyşlileri bize karşı kışkırtan Allah düşmanı değil mi! Mutlaka buraya bir kötülük için gelmiştir, diye bağırdı. Ardından da mescide girip:

– Ya Resûlullah! Umeyr b. Vehb geliyor. O hilekârın ve hainin biridir. Allah aşkına sakın ona güvenme, dedikten sonra hızlıca dışarı çıktı ve arkadaşlarını yanına çağırarak Allah Resûlü'nü (sas) korumalarını istedi.

Hz. Ömer'in yine de gönlü rahat edemedi, hemen Umeyr b. Vehb'in yanında onunla birlikte içeri girdi. Allah Resûlü (sas) onları görünce Hz. Ömer'e geri çekilmesini emir buyurdu.

Umeyr, Allah Resûlü'nün (sas) yanına cahiliye selamıyla selam vererek girince Hz. Peygamber:

– Allah, bize cennet ehlinin selamını lütfetti. Buraya niçin geldin ey Umeyr, buyurdu. Müşrik:

– Oğlum elinizde esir. Fidyasını vereyim, siz de onu bana verin. Siz bizim ailemiz, akrabamızsınız, diyerek gerçek niyetini gizledi.

Peygamberimiz:

– Peki, boynundaki kılıç da ne? Doğru söyle buraya niçin geldin, diye sorunca yine oğlu için geldiğini tekrarlardı. Hz. Peygamber:

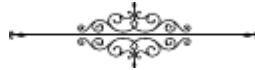
– Peki, Hicir’de Safvân b. Ümeyye ile yaptığınız anlaşma neydi, diye sorunca Umeyr bir anda afalladı. Ancak belli etmemeye çalışarak yine inkâr yoluna gitti. Allah Resûlü (sas):

– Safvân b. Ümeyye ile orada Bedir’de kuyuya atılan kimselerden bahsettiniz. Sonra sen, borcum ve şu çocuklarım olmasaydı gider Muhammed’i öldürürdüm, dedin. Safvân da borcunu ödemeyi, çocuklarına bakmayı üstlendi. Sen de kalkıp geldin. Fakat Allah yapmayı düşündüğün işe izin vermeyecektir, buyurdu.

Hiç kimsenin bilmediği bu bilginin Allah Resûlü (sas) tarafından net bir şekilde ifade edilmesi Umeyr’de şok etkisi yapmıştı. Renkten renge girdi, sonra da ürkek bir şekilde:

– Bu konuyu sadece Safvân’la ikimiz konuşmuştuk. Kimse de bilmiyordu. Seni ise yalanlıyor, Allah’tan sana vahiy gelmediğini söylüyorduk. Vallahi, kesin olarak inandım ki benimle Safvân’dan başka hiç kimsenin bilmediği şeyleri sana ancak Allah bildirmiştir. Anlıyorum ki sen, Allah’ın Resûlü’sün. Beni sana gönderen Allah’a hamdolsun. Artık Allah ve Resûlü’ne iman ediyorum, diyerek Müslüman oldu. [624]

Tay kabilesinden Zeynep adında bir hanımla evlenen Tuleyb b. Umeyr, Allah Resûlü (sas) ile ve ondan sonra pek çok savaşa katıldı. Son olarak katıldığı Bizanslılara karşı yapılan Ecnâdeyn Savaşı’nda şehid oldu. Tarihler miladi 634, hicretin 13. yılı Cemâziyelevvel ayını gösteriyordu. O sırada 35 yaşlarındaydı. Kaynaklarda onun miladi 636, hicri 15’te Yermük Savaşı’nda şehid olduğu da kaydedilmiştir. İbn İshâk, Tuleyb b. Umeyr’in soyunun devam etmediğini söylemekte, bilindiği kadarıyla da hadis kitaplarında herhangi bir rivayeti bulunmamaktadır. [625]

İbn Sa’d, *Tabakât*, 3/123; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 11/313.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 3/123, 8/42-43; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 4/1779; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 6694.

Belâzürî, *Ensâbu’l-eşrâf*, 1/169.

İbn Hacer, *İsâbe*, 4281.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/123, 8/42.
İbn Hacer, *İsâbe*, 6059; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4091.
İbn İshâk, *es-Sîre*, 206; Vâkidî, *Megâzî*, 1/445; İbn Kudâme, *Ensâb*, 172, 286.
İbn İshâk, *es-Sîre*, 206; Vâkidî, *Megâzî*, 1/445; İbn Kudâme, *Ensâb*, 172, 286.
İbn Hacer, *İsâbe*, 6059; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4091.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/123, 8/42.
İbn Hacer, *İsâbe*, 4281.
Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1/169.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/123, 8/42-43; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 4/1779; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 6694.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/123; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 11/313.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEŞHUR SAHÂBÎLERİN ÇOCUKLARI

Âsım b. Ömer (ra)

Hız. Ömer'in sahâbî olan en küçük oğlu Âsım'ın, Peygamber Efendimiz'in vefatından iki veya dört yıl önce dünyaya geldiği rivayet edilmektedir. Annesi, kabileleri İslâm'a davet için giderken Recî'de tuzağa düşürölerek şehid edilen Âsım b. Sâbit'in kızıydı. Cemîle bint. Sâbit, Medine'de Allah Resûlü'ne (sas) ilk biat eden hanım sahâbîlerdendi. Hız. Peygamber, Asiye olan ismini Cemîle olarak değıştirmişti.

Âsım'ın ilk çocukluk yılları Kubâ'da geçti. Annesi Hız. Ömer'den boşandıktan sonra oğlunu yanına alarak şehrin merkezine 5 km. uzaklıkta bulunan Kubâ'daki ailesinin yanına gitti. Daha sonra da burada Yezîd b. Cârîye ile evlendi. [626]

Âsım, henüz dört veya sekiz yaşlarında iken babası Hız. Ömer Kubâ'ya gelerek gizlice onu alıp götürmek istedi. Ancak Âsım'ın anneannesi Şemûs bint. Ebû Âmir buna engel olmaya çalışınca Hız. Ömer halifeye başvurdu. Her iki tarafı da dinleyen Halife Hız. Ebû Bekir, Âsım'ın ninesinin talebini yerinde bularak annesinde kalmasını uygun gördü ve Hız. Ömer'e:

– Çocuğu annesine bırak! Annenin kokusu, onun çocuğunu sevmesi, ona dokunması çocuk için senin yanında olmasından daha iyidir, diyerek can dostunu teselli etti. Karara uymak zorunda kalan Hız. Ömer oğlunu yanına almaktan vazgeçti. [627]

Hız. Ömer, oğlundan ayrıldıktan sonra onunla irtibatını kesmeyerek onunla yakından ilgilendi. Gerektiği zaman ikaz ederek oğlunu yalnızca kötü şeylerden değil şüpheli şeylerden bile sakındırdı. Oğlunun yanına uğradığı bir gün onu vakitsiz bir zamanda et yediğini gördü. Ona sebebini sorduğunda canının çektiğini söyleyen oğluna:

– Bir insanın her canı çektiğinde bir şey yemesi israf ve aşırılık olarak ona yeter, diyerek nasihatle bulundu. [628]

Kardeşi Abdullah b. Ömer anlatıyor:

“Bir gün Âsım ile birlikte şarkı söylüyorduk. Babam bizi duydu. Yanımıza gelerek söylediğimiz şarkıyı tekrarlamamızı istedi. Biz

şarkıyı tekrarladık. Sözleri hoşuna gitmedi. Bize:

– Bu sözler merkebim Abadi'nin sesi gibi, diyerek beğenmediğini ifade etti..."[629]

İlk çocukluk yıllarından sonra Hz. Ömer'in himayesinde yetişen Âsım çok ahlâklı, halim selim, kimseyi incitmeyen, kötülüklerden uzak bir genç oldu. Tâbiîn âlimlerinin büyüklerinden İbn Sîrîn onun hakkında:

"Onun gibi ahlâklı birini görmedim. Herkes az ya da çok sonradan pişman olacağı şeyler söyler, ancak Âsım bundan istisnadır. O asla kötü, kırıcı bir söz söylemezdi. Bir gün biriyle arasında bir anlaşmazlık oldu. İşi tatlıya bağlamak isteyen Âsım b. Ömer ona: 'Geçmişte olan olmuş. Onu bir daha yaşamayacaksın. Günün sonunda esen tatlı rüzgâr ondan kalan izleri alıp götürür.' diyerek cevap verdi."[630]

Hz. Ömer gençlik çağına gelince oğlu Âsım'ı evlendirdi. Bir ay boyunca da oğlu ve ailesinin geçimini temin ederek oğluna destek oldu. Bir ay sonra oğluna:

– Bu kadar yardım yeter, diyerek oğlundan kendi sorumluluğunu üstlenmesini istedi.

Âsım b. Ömer (ra) anlatıyor:

"Evlendikten sonra babam Hz. Ömer bir ay boyunca bana yardım gönderdi. Bir gün birini göndererek beni yanına çağırttı. Öğle namazında yanına gittim. Namazdan sonra bana:

– Vallahi hakkını yerine getirmeden sana hazine malından bir şeyler vermem doğru değildir. Halife olduğumdan beri kesinlikle oradan bir şey almadım. Şimdi Gâbe'ye git! Orada bana ait mallar var. Onları al, güzelce düzenleyip satışa hazır hâle getirip sat. Sattığın malın parasını sermaye et. Sonra akrabalarımızdan ticaret yapanların yanlarına giderek onların yanında ticareti öğren. Yapabileceğine inandığında onlarla birlikte ticaret yap, elde ettiğin kârla ailenin nafakasını temin et, dedi."[631]

Herkes tarafından sevilip sayılan son derece ahlâklı ve güvenilir biriydi. Komşusu Ma'n b. Evs Şam'a sefere çıkacağı zaman kızı Leyla'yı, Âsım ve Hz. Ümmü Seleme'nin oğlu Ömer'e emanet etmişti. Bunu duyan akrabaları:

– Daha çocuk olan kızın Leyla'yı tek başına nasıl burada bırakıp gidiyorsun, diye hayretle sorduklarında bir şiirle kızını çok güvendiği iki komşusuna emanet ettiğini söyledi. Bunlardan biri halifenin oğlu, diğer Allah Resûlü'nün (sas) terbiyesinde büyüyen üvey oğluydu.^[632]

Âsım b. Ömer uzun boylu, iri yapılı, son derece asil, cömert, hiç kimseyi incitmeyen ve kimsenin aleyhinde konuşmayan biriydi. Ağabeyi Abdullah b. Ömer kendisine sövüp hakaret eden birine: “Ben ve kardeşim Âsım kimseye sövmeyiz.” diyerek onun üstün ahlâkını belirtmiştir.

İkinci Ömer olarak anılan Ömer b. Abdülaziz'in anne tarafından dedesi olan Âsım b. Ömer, hicretin 70. miladi 689 yılında Rebeze'de vefat etti. Kardeşinin vefat ettiğini duyan Abdullah b. Ömer, şair Mütemmim b. Nüveyre'nin “Âh, ölüm onu aramızdan almasaydı da birlikte yaşasaydık yahut birlikte ölseydik.” dizelerini söyleyerek üzüntüsünü dile getirmiştir.^[633]

İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/15; İbn Hacer, *İsâbe*, 10980.

Muvatta, Vasiyet, 8; İbn Hacer, *İsâbe*, 6155.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 18/330.

İbn Abdi rabbih, *Ikdu'l-ferid*, 7/10.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/784.

İbn Kudâme, *Ensâb*, 416; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 18/345.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 24/146.

İbn Kudâme, *Ensâb*, 416; İbn Hacer, *İsâbe*, 4336.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 18/330.

Muvatta, Vasiyet, 8; İbn Hacer, *İsâbe*, 6155.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/15; İbn Hacer, *İsâbe*, 10980.

İbn Kudâme, *Ensâb*, 416; İbn Hacer, *İsâbe*, 4336.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 24/146.

İbn Kudâme, *Ensâb*, 416; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 18/345.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/784.

İbn Abdi rabbih, *Ikdu'l-ferid*, 7/10.

Abdurrahman b. Hâlid (ra)

Hicretten birkaç yıl önce Mekke’de doğup büyüyen Abdurrahman b. Hâlid, meşhur İslâm kahramanı Hâlid b. Velîd’in oğludur. Annesinin ismi Esmâ bint. Esed olup babası Hudeybiye Antlaşması’ndan sonra Müslüman olunca ailesiyle birlikte Medine’ye hicret etti.

Babası gibi korkusuz bir kahraman olan Abdurrahman son derece ahlâklı, faziletli ve saygın biriydi. Küçük yaştan itibaren cihad meydanlarında olduğu için Allah Resûlü (sas) ile yaşadığı anılarını anlatma imkânı olamadı. Bir gün biri, onu boynundan hacamat yaptırırken gördüğünde, ona: “Resûlullah: *‘Bu şekilde kan aldırın kişiye hiçbir şey zarar vermez, tedaviye ihtiyacı olmaz.’* buyurdu. Bunun için hacamat oluyorum.” dedi. [\[634\]](#)

Allah Resûlü’nün (sas) vefatından sonra babasıyla birlikte Şam’ın fethine katıldı. On sekiz yaşında Yermük Savaşı’na iştirak etti. Savaşta 30-40 kişilik bir süvari birliğine komuta ederek büyük bir başarı kazandı. Babasının vefatından sonra Şam’a yerleşti. Bundan sonra vefat edinceye kadar uzun yıllar Hz. Muâviye’nin emrinde İslâm’a hizmet etti. Yıllarca ordu komutanlığı ve valilik yaptı.

Hz. Ömer ve Hz. Osman döneminde Suriye valisi Hz. Muâviye tarafından Bizans’a karşı düzenlenen seferde İslâm ordusunu kumanda etti. Bu savaşlardaki başarısından dolayı Suriye’de büyük bir şöhrete ulaştı. Abdurrahman b. Hâlid’in birçok güzel vasfa sahip olduğunu görmekte gecikmeyen Hz. Muâviye onu Humus valiliğine atadı. Valiliği döneminde halkla öyle bütünleşti ki ondan sonra Humus valisi olan Abbâs b. Velîd halkın onu çok sevdiğine, öve öve bitiremediklerine yakından şahit oldu. Merak edip şehrin ileri gelenlerine:

– Niçin diğer valileri de Abdurrahman b. Hâlid gibi övmüyorsunuz, diye sorduğunda halk:

– O hep bizimle birlikte olurdu. Yanlışlarımızı bağışlar, evimize ve çarşıımıza gelir, hastalarımızı ziyaret eder, cenazelerimize katılır, mazlumlara iyi davranırdı, dediler. [\[635\]](#)

Sıffin Savaşı'nda Muaviye'nin safında yer alan Abdurrahman, ordu komutanı olarak Rumlarla yapılan pek çok savaşa katıldı. 664 ve 665 yıllarında, Bizans'a karşı Anadolu içlerine kış seferleri düzenlemekle görevlendirildi. İstanbul'un Eyüp semtinde medfun olan Ebû Eyyûb el-Ensârî ile birlikte savaştı. O savaşa katılan askerlerden biri o anları şöyle anlatır:

“Rumlarla yapılan bir savaşta İslâm ordusu Rum topraklarına girmişti. Ordu komutanı Abdurrahman b. Hâlid'di. Orduda Allah Resûlü'nün (sas) mihmandarı Ebû Eyyûb de vardı. Ordu Rum topraklarında uygun bir yerde mola verdi. Ebû Eyyûb hemen kendisine bir mescid yeri yaptı. Sık sık oraya gidip Ebû Eyyûb'un konuşmalarını dinlerdik. Allah Resûlü'nün (sas) hadislerini anlatan Ebû Eyyûb namaz vakti gelince imam olurdu. Bir akşam yine onun yanında otururken askerlerden biri mescide geldi. Orada bulunanlara:

– Biraz önce Rumlardan komutana dört tane yaban eşiği geldi. Komutan, askerlere onları öldürmelerini emretti. Askerler hayvanları hedef yapıp oklarıyla vurdular, dedi. Onu duyan Ebû Eyyûb hızla yerinden fırladı. Doğruca Abdurrahman b. Hâlid'in yanına gitti.

– Hayvanları hedef yaparak öldürdünüz mü? Hâlbuki ben Resûlullah'ın hayvanları hedef yaparak öldürmeyi yasakladığını duymuştum. Birçok şeyi elde edeceğimi bilsem bile yine de bir tavuğu hedef yapmam, diye ikaz etti.

Ebû Eyyûb'u dikkatle dinleyen Abdurrahman yapılan yanlış anladı. Rabbinin kendilerini bağışlaması için hizmetlilerini yanına çağırarak onlardan dört esir getirmelerini istedi. Esirler gelince onları serbest bıraktı.”[\[636\]](#)

Hicretin 46. yılında Hz. Muâviye onu ordu komutanlığından alınca valilik görevine geri döndü. Görevden alındığı için üzülen Abdurrahman, Halife'ye:

– Hiçbir sebep yokken beni neden görevden aldın? Mekke'de iken başına herhangi bir bela gelince yardımına biz koşardık, diye sitem etti. Halife ona:

– Eğer Mekke'de olsaydık şimdi Ebtah'ta bulunan evimde oturmuş vadinin havasını soluyor olacaktım. Ey Abdurrahman! Sen de Ecyâd'daki tabanı çatlaklarla dolu, tavanı çamurla sıvalı evinde olacaktın, dedi.[\[637\]](#)

Bu sözleriyle Hz. Muâviye yalnızca ona cevap vermiyor aynı zamanda Müslümanların 30-40 yılda nereden nereye geldiğini de ifade ediyordu.

Halife Hz. Muâviye o sıralarda yaşlandığını düşünüyor, kendinden sonra oğlu Yezîd'in halife olmasını istiyordu. Onun halifeliğini halka kabul ettirmek için de her fırsatı değerlendiriyor ve bunun için zemin hazırlıyordu. Bir gün Şamlılara konuşma yaparken:

– Ey Şam halkı! Yaşım iyice ilerledi. Artık işleri yürütmesi, düzeni sağlaması için birini halife yapmak istiyorum. Bu konuda sizin de görüşünüzü almak isterim. Siz ne düşünüyorsunuz, diye sordu. Halk bir süre kendi arasında konuştuğuktan sonra Halife'ye:

– Biz senden sonra Abdurrahman b. Hâlid'in halife olmasını isteriz, dedi.

Beklediği cevabı alamayan Hz. Muâviye konuyu değiştirerek konuşmasına devam etti. Bu konuşmadan bir süre sonra Abdurrahman b. Hâlid hastalandı. Valinin hastalandığını haber alan Halife tedavi için Yahudi olan saray doktorunu Humus'a gönderdi.

Müslümanlar arasında huzursuzluk çıkarmak için planlar yapıp duran ve hiçbir fırsatı kaçırmayan fitnecilerden biri de saraya kadar sızmış olan bu Yahudi doktordu. Halife onu Humus'a gönderince valiyi öldürmeye karar verdi. Böylece hem halkın sevdiği önemli bir liderden kurtulacak, hem suçu halifenin üzerine atarak fitne çıkaracaktı. Halkın kulağına halifenin bir süre önce yapmış olduğu konuşmayı fısıldayınca, valinin halife tarafından öldürtüldüğüne kolayca inanacaklardı.

Valinin konağına giden İbn Usâl adındaki Yahudi doktor, planını uygulamaya başladı. Abdurrahman b. Hâlid'i zehirleyerek hicri 46 miladi 666 yılında onu şehid etti.

Kaynaklara, oğlu Yezîd'i veliaht tayin eden Muâviye'nin hilâfet meselesinde oğluna rakip olmasından korktuğu ve şöhretinden çekindiği için Humus haracı karşılığında Abdurrahman b. Hâlid'i İbn Usâl adlı bir doktora zehirlettiği kaydedildi. [\[638\]](#)

Hâlid b. Velîd'in diğer oğlu Muhacir ise kardeşi Abdurrahman gibi Mekke'de doğup büyüdü, ailesiyle birlikte Medine'ye hicret etti. Çocukluğunun bir kısmını Allah Resûlü'nün (sas) çevresinde geçirdi. Hz. Ali'yi çok seven Muhacir b. Hâlid, bütün savaşlarda onun yanında yer aldı. Cemel Vakası'nda gözünün birini kaybetti. Sıffîn

Savaşı'nda ise şehid oldu. Medine'de yaşayan oğlu Hâlid, amcasının bir doktor tarafından öldürüldüğünü haber alınca Şam'a giderek doktoru öldürüp amcasının intikamını aldı. [\[639\]](#)

-
- Ebû Dâvûd*, Tıb, 4.
İbn Kudâme, *Ensâb*, 374; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3287.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 14/245.
İbn Hacer, *İsâbe*, 6209.
Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 8/321; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/829; Taberî, *Târih*, 926.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/830; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 5128.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 14/245.
İbn Kudâme, *Ensâb*, 374; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3287.
Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 8/321; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/829; Taberî, *Târih*, 926.
İbn Hacer, *İsâbe*, 6209.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/830; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 5128.
Ebû Dâvûd, Tıb, 4.

Abdullah b. Hanzale (ra)

Hicri 4 miladi 625 yılında Medine’de doğan Abdullah b. Hanzele’nin babası Uhud Savaşı’nda şehid düşmüş ve Hz. Peygamber, naaşını meleklerin gaslettiğini haber verdiği için el-Gasîl veya Gasîlü’l-melâike diye anılmıştır.^[640] Annesi Cemîle Hatun, Abdullah b. Übey b. Selûl’ün kızıdır.

Hem anne hem baba tarafından Medine’nin önemli ailelerindedir. Dedelerinin ikisi de Medine’nin saygı duyulan liderlerindendi. Ancak bu sevgi ve saygıyı kaybetmek istemediklerinden dolayı münafıkların reisi oldular. Dedesi Abdullah b. Übey, Medine’de sürekli fitne ve bozgunculuk çıkardı. Babası Hanzale’nin babası Ebû Âmir ise hicretten sonra Medine’de durmaya bile tahammül edemedi. Adamlarıyla birlikte Mekke’ye giderek Mekkelileri sürekli savaş için kışkırttı, onların ordusuna katılarak Müslümanlarla savaştı.

Abdullah b. Hanzale’nin anne babası dedelerinin aksine samimi Müslümanlardı. Babası Uhud Savaşı’nda şehid olduğunda daha dünyaya gelmemişti. Medine’de doğan her çocuk gibi Allah Resûlü’ne (sas) götürüldü ve duasına mazhar oldu. Annesi bir süre sonra Sâbit b. Kays ile evlendi. Muhammed adında bir kardeşi oldu.

^[641]

Allah Resûlü (sas) vefat ettiğinde altı yedi yaşlarında olan Abdullah, Medine’nin nebevî havasını teneffüs ederek sahâbîlerin arasında büyüdü. Medineliler tarafından sevilip sayılırdı. Çok oruç tutan, gecelerini ibadetle geçiren, Kur’ân tilâvetinden hemen etkilenen, âbid ve zâhid bir kişiydi. Hayatının her anını Allah’a ibadetle geçirmeye çalışıyordu. Onu yakından tanıyanlar gece uyumak için bir döşeğinin olmadığını söylerlerdi. Geceyi ibadetle geçirir, namaz kılmaktan bitkin düştüğünde ya da uykuya yenildiğinde cübbesini katlar, koluyla cübbesini kendisine yastık yaparak yatıp uyurdu.^[642]

Amcasının oğlu Hâris b. Hişâm ondan şöyle bahseder:

“Abdullah b. Hanzale hastalanınca hâlini hatırını sormaya gittim. Yatağında acı içinde kıvranıyordu. Biri yanında: **‘Onlar için**

cehennem ateşinden döşekler, üstlerinde de örtüler vardır. İşte zalimleri böyle cezalandırırız.'^[643] ayetini okuyordu. Onu duyunca ağlamaya başladı. O kadar çok ağladı ki ağlamaktan öleceğini sandım. Sonra ayet hakkında konuşmaya başladı ve:

– Onlar cehennem tabakaları arasında olacaklar, dedi. Çok hasta olduğu hâlde ayağa kalktı. Yanındakilerden biri hastalığını hatırlatıp oturmasını söyleyince:

– Cehennemi hatırlamışken nasıl oturabilirim! Nereden biliyorum belki de oraya atılacaklardan biri de benim, dedi.”

Hz. Ömer, sahâbîlerine yıllık maaş bağlarken onun tahsisatını iki bin dirhem olarak belirlemişti. Kendisine daha az maaş bağlanan yeğeni bunun sebebini sorduğunda:

– Uhud Savaşı'nda onun babasını, devenin kişiye kalkan olduğu gibi Resûlullah'a (sas) kalkan olduğunu gördüm, sözleriyle bu durumun Müslümanların babasına olan vefa borcu olduğunu ifade etmişti.^[644]

Hz. Osman'ın şehâdetiyle başlayan acı günler zaman içerisinde halka halka büyüyerek genişledi. Bu halkalardan biri tarihe Harre Vakası olarak geçti. Hz. Muâviye vefat ettikten sonra büyük felaketler yaşandı. Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt katledildi. Bunun üzerine Abdullah b. Zübeyr, Mekke ve birçok İslâm merkezinde halifeliğini ilan etti. Olanlar Medinelileri de üzüyor lâkin yeni bir fitne çıkmaması için her zaman olduğu gibi sabrediyorlardı. Medine valisinin sık sık değişmesi halkı iyice rahatsız etmişti. Yeni atanan genç ve tecrübesiz vali Osman b. Muhammed halkı Halife Yezîd'e ısındırmak, gönüllerini almak için şehrin ileri gelenlerinden kalabalık bir grubu Şam'a gönderdi.

Heyette Medinelilerin çok saygı duyduğu Abdullah b. Hanzale ve oğulları da vardı. Yezîd heyettekileri çok iyi karşıladı, onlara ikramlarda bulundu. Giderken onlara giysi, binek gibi şeyler hediye etti. Ayrıca Abdullah'a yüz bin dirhem, sekiz oğlunun her birine de onar bin dirhem verdi. Ancak heyettekiler Medine'ye dönünce onun şarap içtiğini, namaz kılmadığını ve günlerini işret âlemlerinde geçirdiğini ileri sürerek hilâfet makamına lâyık olmadığını söylediler. Bunun üzerine Medine halkının büyük çoğunluğu Yezîd'i halife olarak tanımadıklarını ilân edip Abdullah b. Hanzale'ye biat ettiler.

Medine’de bu hareketin başlaması üzerine Yezîd b. Muâviye, önce tehditkâr bir mektup sonra da Numan b. Beşîr el-Ensârî’yi Medine’ye göndererek halkı itaate çağırdı. Ancak sonuç alamadı. Bu sırada halkın, Valiyi ve Emevî sülâlesi mensuplarını kuşatma altına alması üzerine Medine’ye bir ordu göndermek zorunda kaldı. Ordu komutanı önceki Medine valisi Saîd b. Âs’ın oğlu Amr, Medinelilerle görüşerek onları Halife’ye başkaldırmaktan vazgeçirmeye çalıştı. Onlar bunu reddedince geri dönüp Yezîd’e kendisini bu görevden almasını, Medinelilerle savaşmak istemediğini bildirdi.

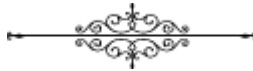
Hiz. Muâviye vefat etmeden hemen önce oğluna yaptığı uzun tavsiyenin bir bölümünde:

– Eğer Medinelilerle anlaşmazlığa düşersen onlar üzerine Müslim b. Ukbe’yi gönder. O sözünü dinlediğimiz biridir, demişti. Yezîd babasının tavsiyesine uyarak bu kez o sırada yaşlı ve hasta olmasına rağmen son derece haşin bir kimse olan Müslim b. Ukbe’yi görevlendirdi.

Üzerlerine ordu gönderildiğini öğrenen Abdullah b. Hanzale ve taraftarları Medine valisini ve Emevî sülâlesini şehirden çıkararak hendekler kazdılar ve savaşa hazırlandılar. Müslim b. Ukbe şehirden çıkarılanlardan da bilgi alarak Medine’nin doğu tarafındaki Harre mevkiine geldi. Önce üç gün mühlet vererek halkı itaate ve Mekke’deki Abdullah b. Zübeyr’e karşı ortak hareket etmeye çağırdı. Fakat Medineliler bunu şiddetle reddettiler.

Üç günlük süre sonunda Medine valisi Mervân b. Hakem gizlice Harisoğulları ile anlaşınca Şam ordusu bu kabilenin bulunduğu yerden Medine’ye girdi. İki grup arasında başlayan muharebe çok şiddetli ve kanlı oldu. Abdullah b. Hanzale taraftarları büyük bir hezimete uğradı. Abdullah, yanında küçük bir grupta son ana kadar cesaretle çarpıştı. Ancak sekiz oğlu tek tek öldürüldükten sonra savaş meydanında öldü. Medine yağmalandı. Unutulmayacak utanç tablosu olaylar yaşandı.

Miladi 683 hicri 63 yılı Zilhicce ayında yaşanan bu olay hakkında Enes b. Mâlik, üçü sâhabî olmak üzere yedi yüz hafızın öldürüldüğünü söyler.^[645]

Vâkidî, *Megâzî*, 1/273.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/382.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2906.

A'râf, 7/41.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/126.

İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1290; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3208.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2906.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/382.

Vâkidî, *Megâzî*, 1/273.

İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1290; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 3208.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/126.

A'râf, 7/41.

Abdullah b. Utbe (ra)

Meşhur âlim sahâbîlerden Abdullah b. Mes'ûd'un yeğeni olan Abdullah b. Utbe, hicretin ilk yıllarında Medine'de dünyaya geldi. Daha çocukken babasını kaybetti. Allah Resûlü'nün (sas) duasına mazhar olan çocuklardandı. Bir gün oğlu Hamza kendisine:

– Allah Resûlü (sas) ile yaşadığın zamanı hatırlıyor musun, diye sorarak bir anısını anlatmasını istedi. Abdullah b. Utbe de oğluna:

– Beş altı yaşlarındaydım. Resûlullah beni kucağına aldı, severek eliyle başımı okşadı. Bana ve benden sonra gelecek olan soyuma dua buyurdu, bereket diledi. O duanın bereketiyle uzun bir ömür yaşadığımız hâlde genç görünüyoruz, sözleriyle o günleri yâd etti.

[646]

Çok küçük yaşta okuma yazmasını öğrenen Abdullah b. Utbe, Peygamber Efendimiz vefat ettiği zaman okuma yazmayı öğrenmiş, gördüğünü ve duyduğunu anlayacak yaşa gelmişti. Mescid-i Nebvî'ye gider Allah Resûlü'nün (sas) ardında cemaatle namaz kılardı. Bir akşam namazında yine mescide giden Abdullah (ra), Allah Resûlü'nün (sas) bu namazda Duhan Sûresi'ni okuduğunu rivayet etmektedir. [647]

Hz. Ömer'in halifeliği zamanında Medine'de çarşı ve pazarın kontrolüyle görevlendirilmişti. Salgın hastalık olduğu günlerde Arap Yarımadası'nın dört bir yanından insanlar Medine'ye akın ettiler. Hz. Ömer de gelenlere yemek verirdi. Gelenler çoğalınca yiyecek dağıtma işini organize etmek üzere görevliler tayin edildi. Bu kişilerden biri de Abdullah b. Utbe'ydi.

Miladi 685 hicri 66 yılında Kûfe'de isyan çıkararak şehirde idareyi ele geçiren Muhtâr es-Sekafî tarafından Şüreyh'in yerine kadı tayin edildiyse de kısa bir süre sonra hastalığı sebebiyle görevden alındı. Mus'ab b. Zübeyr'in valiliği sırasında da 686-687 yılları arasında iki yıl Kûfe kadılığı yaptı.

Fakih sahâbîler arasında sayılan Abdullah b. Utbe, Kûfe'nin önde gelen âlimlerindendir. Kendisinden birçok hadis ve fetva nakledilmiştir. Miladi 693 hicri 74 yılında Kûfe'de vefat etmiştir.

Tâbiînin ikinci tabakasında yer alan oğlu Ubeydullah b. Abdullah, fukahâ-yi seb'a denilen Medine'nin meşhur yedi fakihinden birisidir. [\[648\]](#)

İbn Hacer, *İsâbe*, 4815; Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 6/215.
Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 8/130, 10/412.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/316; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2906.
Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 8/130, 10/412.
İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/316; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2906.
İbn Hacer, *İsâbe*, 4815; Beyhakî, *Delâilu'n-nübüvve*, 6/215.

Umeyr b. Ebû Vakkâs (ra)

Meşhur sahâbîlerden cennetle müjdelenen Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın kardeşidir. Ondandır yaklaşık sekiz yaş küçük olan Umeyr (ra) ağabeyi Müslüman olduktan bir süre sonra İslâm ile şereflendi. Peygamber Efendimiz Dâru'l-Erkam'da İslâm'a davet ve eğitime başlamadan önce sekiz yaşlarında Abdullah b. Mes'ûd'un Müslüman olduğu sıralarda İslâm'ı kabul etti. [649]

Yaşının küçüklüğüne aldırılmadan sahâbîlerle birlikte Erkam'ın evine gider, Allah Resûlü'nden (sas) ilim irfan öğrenir, onlarla birlikte davetin zorluklarına göğüs gererdi. Bu mücadelesi onu sıkıntı ve acılarla pişirip olgunlaştırdı.

Müslümanlar hicret etmeye başlayınca ağabeyi ile birlikte Medine'ye hicret etti. Diğer kardeşleri Utbe, Buâs Savaşı'ndan önce yaşadığı kan davasından dolayı Medine'ye gitmiş ve Kubâ'da bir ev yaptırarak buraya yerleşmişti. İki kardeş hicret edince doğruca Kubâ'da yaşayan kardeşlerinin yanına gidip ona konuk oldular. Allah Resûlü (sas) hicret ettikten sonra onu Amr b. Muâz ile kardeş yaptı. [650]

Onun saflığı, ahlâkı ve yaşının çok ötesindeki olgunluğu daha on beş yaşlarında olmasına rağmen ağabeyinin kendisini cennetliklerden biri olmaya namzet olarak görmesine neden olmuştu.

Sa'd b. Ebû Vakkâs (ra) anlatıyor:

“Bir gün kardeşim Umeyr ile birlikte Resûlullah'ın yanına gitmiştik. Ben huzura girdim, kardeşim abdest almak için geri kaldı. Huzur-u saadette huşu ile beklerken bir tencere tirit yemeği geldi. Resûlullah onu huzurunda bulunanlara ikram etti. Yemeği yedikten sonra bir miktar artınca bize döndü:

– Birazdan cennet ehlinde biri şu kapıdan içeri girecek ve artan yemeği yiyecek, buyurdu. Aklıma hemen huzura çıkmaya hazırlanmak için abdest alan kardeşim Umeyr geldi. Bir an Resûlullah'ın bahsettiği kişinin onun olabileceğini umdum. Ancak

olmadı. Bir süre sonra kapıda biri belirdi. Gelen Abdullah b. Selâm'dı. Kardeşimden önce gelip kalan yemeği yedi.”[651]

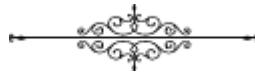
Umeyr b. Ebû Vakkâs, müşriklerle yapılan ilk savaş olan Bedir’e katılmaya can atıyordu. Orduya katıldı, onlarla birlikte yola çıktı. Allah Resûlü (sas) bir süre sonra orduyu Ebû İnebe kuyusunun yanında durdurup teftiş etti. Yaşları küçük olanları ayırıp geri gönderiyordu. O sırada on altı yaşlarındaydı. Savaşa katılma yaşına gelmesine gelmişti ama bedeni fazla gelişemediği için küçük gözükiyordu. Kendisinin de geri döndürüleceği endişesiyle saklanmaya çalışıyor, arkalara kaçıyordu.

Sa’d b. Ebû Vakkâs (ra) anlatıyor:

“Resûlullah sahâbîleri teftiş yapmadan hemen önceydi. Kardeşim Umeyr’in saklanmaya çalıştığını, arkalara doğru gittiğini gördüm. Niçin böyle yaptığina bir anlam veremediğim için sordum. Bana:

– Resûlullah’ın beni gördüğünde küçük bulup geri çevirmesinden korkuyorum. Ben de sizinle birlikte savaşa gelmek istiyorum. Umarım ki Allah bana şehâdeti nasip eder, dedi. Saklanması işe yaramadı. Resûlullah onu gördü ve küçük bularak geri dönmesini emretti. Umeyr Resûlullah’ın sözleri biter bitmez ağlamaya başladı. Resûlullah Umeyr’in ağlamasına dayanamadı, savaşa gelmesine izin verdi. Boyu kısa, kılıcı uzun. Kılıcını kuşanmakta zorluk çekiyordu. Kılıcını alarak kardeşimin beline bağladım.”[652]

Savaş başlayınca kahramanca savaşan Umeyr, bir süre sonra karşılaştığı Amr b. Abdüvüd tarafından şehid edildi. Şehid olduğunda henüz on altı yaşlarındaydı. Böylece küçük yaşta Bedir şehidleri arasına katıldı.[653]

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/254.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 3/139-149.

Müsned, 1/183.

Vâkidî, *Megâzî*, 1/21; İbn Kudâme, *Ensâb*, 291.

İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 4089.

Müsned, 1/183.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 3/139-149.

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/254.

Vâkidî, *Megâzî*, 1/21; İbn Kudâme, *Ensâb*, 291.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4089.

Avf, Muâz ve Muavviz b. Hâris (r.anhum)

Medineli meşhur hanım sahâbîlerden Afrâ Hatun'un oğullarıdır. Afrâ bint. Ubeyd, gençlik yıllarında Hâris b. Rifâa ile evliydi. Ondan Muâz ve Muavviz adında iki oğlu oldu. Aile Hazrec kabilesinin Neccâr koluna mensuptu. Çocuklar hem baba hem de annesine nisbet edilerek anılmıştır.

Çok kabiliyetli sıra dışı bir hanım olan Afrâ Hatun bir süre sonra eşinden ayrıldı. Bir zaman sonra Mekkeli Bükeyr b. Abdualil ile evlenip onunla birlikte Mekke'ye gitti. Uzun bir süre burada kaldı. Bu sırada İyas, Âkil, Hâlid ve Âmir adında dört oğlu daha oldu. İkinci eşiyle de anlaşılamayan Afrâ Hatun Medine'ye geri döndü. Burada eski eşi Hâris b. Rifâa ile yeniden evlendi. Avf adını verdikleri bir oğulları daha oldu.^[654]

Anneleri aktif ve sosyal yönü güçlü biri olduğundan çocuklar babalarından çok anneleriyle anıldı. Afrâ'nın oğulları diye bilindi. Afrâ Hatun'nun yaşı ilerlemiş yedi oğlu da büyüyüp gençlik çağına girmişlerdi. En küçükleri Avf bile on üç yaşlarındaydı. Dindar bir ailede yetişen çocuklar hacca gitmeye gayret eder, fırsat buldukça Mekke'ye gidip hac vazifelerini yaparlar olmazsa umreye giderlerdi. Muâz b. Afrâ ve dayısının oğlu Râfi' b. Mâlik umre yapmak için Mekke'ye gitmişlerdi.

Râfi' b. Mâlik bu yolculuğu şöyle anlatır:

“Umre yapmak için Muâz b. Afrâ ile Mekke'ye gitmiştik. Şehre yaklaşınca bir tepede mola verdik. Tam o sırada bir ağacın gölgesinde oturan nuranî bir zat gördük. Tavaf etmek için bir sürelğine bineklerimizi ona emanet etmek için yanına gittik. Cahiliye selamıyla selam verdik. O bize İslâm selamıyla karşılık verdi. Daha önceleri Mekke'de birinin ortaya çıktığını ve insanlara peygamber olduğunu söylediğini duymuştuk. Biz de ona karşı çıkan Mekkelilerin etkisinde kalarak onlar gibi cephe almıştık. Karşımızdaki kişinin

selamını duyunca onun bahsedilen kişi olduğunu tahmin ettik. Kim olduğunu sorunca bize İslâm hakkında bilgi vermeye başladı. Bir süre sonra bize:

- Yeri, gökleri ve dağları kimin yarattığını söyler misiniz, diye sordu.
- Elbette Allah yarattı.
- Sizi kim yarattı?
- Allah.
- İbadet ettiğiniz şu putları kim yaptı?
- Biz.
- Yaratıcıya mı ibadet edilir, yoksa yaratılana mı?
- Elbette yaratıcıya ibadet edilir.
- Elbette Rabbinize ibadet etmeniz gerekirdi. Ama siz ellerinizle yaptığınız putlara ibadet ettiniz. Vallahi Allah, putları terk edip kendisine ibadet etmeniz gereken Rabb'tir. Ben sizi Allah'a ibadet etmeye davet ediyorum. Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim O'nun kulu ve resûlü olduğuma şehâdet etmeye, akrabalarla ilişkileri güçlendirmeye, insanlara kızsanız da birbirinize düşman olmayı terk etmeye davet ediyorum, dedi. Biz de:

– Eğer dediklerin yanlış olsaydı bizi güzel ahlâka, insanlığın yüce değerlerine uymaya davet etmezdin. Bize izin ver, şu bineklerimizi tut, gidip Kâbe'yi tavaf edip gelelim. Daha sonra tekrar konuşuruz, dedik.

Muâz b. Afrâ bana:

– Sen tavaf için git, ben burada kalmak istiyorum, dedi. Oradan ayrılıp Kâbe'ye gittim. Tavaf ettikten sonra yedi tane fal oku aldım. Bir başka ok daha alıp onların arasına karıştırdım. Sonra Kâbe'ye yöneldim:

– Allah'ım! Eğer o zatın anlattıkları doğruysa belirlediğim oku yedi kere çıkar. Yedi kez ok attım, yedisinde de o ok çıktı. Bunun üzerine 'Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlühû' diye bağırdım. Kâbe'deki insanlar başıma üşüştü. Aklımı kaybettiğimi sanıp bana acıdılar. Sonra Mekke'nin üst tarafında bulunan Resûlullah'ın yanına gittim. Muâz beni görünce:

– Buradan ayrıldığından başka bir yüz ifadesi ile geliyor sun, diye seslendi. Ben de Muâz b. Afrâ ile birlikte Müslüman oldum. Bir süre Resûlullah'ın yanında kaldık. Bize Yûsuf ve Alak Sûresi'ni öğretti. İslâm hakkında yeterince bilgi alınca Medine'ye geri döndük.”^[655]

Genç Davetçiler

Medine'ye dönen Muâz b. Afrâ, yaşadıklarını birilerine anlatarak hidayetlerine vesile olmak istiyordu. Ancak İslâm davetinin sıkıntıya düşmemesi için bunu gizli yapması gerektiğine inanıyordu. Yaşadıklarını yalnızca kendine en yakın gördüğü en çok güvendiği kardeşi Avf'a anlattı. Sonra da onu İslâm'a davet etti. Avf tereddüt etmeden Müslüman oldu.

Müslüman olan diğer Medinelilerle görüşmeye başladılar. Daha sonra Mekke'ye giderek Mina'da Allah Resûlü (sas) ile görüştüler. Allah Resûlü (sas) onlara İslâm'ı anlattı, Kur'ân okudu. Kutlu yolcular Müslüman olduklarını yeniden ifade ederek imanlarını pekiştirdiler. Gelecek yıl hac mevsiminde tekrar gelmeye söz vererek Medine'ye geri döndüler.^[656]

Akabe'nin öncüleri olan bu küçük grup Allah Resûlü'nün (sas) hayır duasını alarak geri döndüklerinde güvendikleri insanlara İslâm'ı anlatmaya başladılar. Avf ve Muâz kardeşler Mekke'de yaşadıklarını önce ailelerine anlattılar. Kardeşleri Muavviz ve anneleri Afrâ Hatun hemen Müslüman oldu. Diğer arkadaşları da onlar gibi yakınlarını İslâm'a davet etti. Onların gayretiyle pek çok Medineli, Müslüman oldu. Hac mevsimi gelince, Avf ve Muâz kardeşler on iki kişilik bir grupla yeniden Mekke'ye gitti. Geceleyin Akabe'de Peygamber Efendimiz ile buluşarak biat ettiler.

Medine'ye dönünce büyük bir aşkla yeniden davete başladılar. Davetin hedefe ulaşması için bilginin önemini yakînen görmüşlerdi. Allah Resûlü'ne (sas) haber göndererek kendilerine İslâm'ı anlatacak, Kur'ân öğretecek birini göndermesini istediler. Allah Resûlü (sas) onlara Mus'ab b. Umeyr ve Abdullah b. Ümmü Mektûm'u gönderdi. Onlarla birlikte Medine'de bütün evleri tek tek dolaşarak büyük bir coşkuyla İslâm'ı anlatmaya devam ettiler.

Üçüncü yıl yine hac mevsiminde bu kez 75 kişilik büyük bir grupla Mekke'ye gittiler. İkinci kez Akabe'de Allah Resûlü (sas) ile buluştular. Peygamber Efendimiz'e onu aileleri gibi koruyacaklarına dair söz verdiler. Afrâ Hatun'un üç oğlu Avf, Muâz ve Muavviz de bu biatte bulunma şerefine erdi. Canlarını, mallarını ve zamanlarını Allah ve Resûlü'ne seve seve feda edeceklerini bildirdiler.^[657]

Medine'ye hicret başlayınca gelenlere kapılarını sonuna kadar açan Avf, Muâz ve Muavviz kardeşler bütün varlıklarını onlarla paylaştılar. Allah Resûlü (sas) Mescid-i Nebevî'yi yaptırmak istediğinde oranın arazisinin Sehl ve Süheyl isminde iki küçük kardeşe ait olduğunu öğrenmişti. Bu çocukların babaları vefat edince çok merhametli olan Afrâ Hatun'un oğlu Muâz yetimleri himayesi altına almış, evinde barındırıp bakmıştı. Allah Resûlü (sas) bunu öğrenince çocuklar adına Muâz ile konuşup anlaştı. [\[658\]](#)

Hız. Peygamber, hicretten sonra Muâz b. Hâris ile Hız. Osman'ın yeğeni Mamer b. Hâris'i kardeş ilân etti. Muâz b. Hâris bir hanıma evlenmek için talip olmuş ancak birileri o hanıma Muâz'ın vücudunda lekeler olduğunu söyleyince hanım da evlenmekten vazgeçmişti. Bu duruma çok üzülen sahâbî durumunu Allah Resûlü'ne (sas) anlattı. Allah Resûlü (sas) ondan lekelerin olduğu yeri göstermesini istedi. Sahâbî lekelerini gösterdiğinde Allah Resûlü (sas) elinde bulunan küçük bir sopayla lekeler dokundu. Lekeler hemen o anda yok oldu. [\[659\]](#)

Şehâdetleri

Bütün imtihanları başarıyla geçen Afrâ Hatun'un oğulları şimdi canlarını Allah ve Resûlü uğruna vermek üzere Bedir'e gidiyordu. Bedir'de müşriklerin karşısına dikildiler. İki ordu karşı karşıya gelince müşriklerin liderlerinden Utbe, Şeybe ve Hâris savaş meydanına çıkarak Müslümanlara meydan okudu. Onların sesini duyan Afrâ Hatun'un üç oğlu Muâz, Muavviz ve Avf müşriklerin karşısına dikildi. Ancak müşrikler, onları kabul etmeyip kendi kabilelerinden soy bakımından kendilerine denk olanların karşılarına çıkmasını istediler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) onların geri çekilmesini istedi. Emre uyarak yerlerine geçtiler. Savaş başlamak üzereydi. Avf b. Hâris, Allah Resûlü'nün (sas) yanına yaklaştı ve sordu:

– Ya Resûlullah! Kulunun ne yapması Rabbini sevindirir?

Peygamber Efendimiz:

– Büyük bir coşkuyla savaş meydanına daldığını görmek, buyurdu. Rabbini sevindirmek isteyen Avf, üzerindeki zırhı çıkararak savaş meydanına daldı. [\[660\]](#)

Afrâ Hatun'un oğulları Allah Resûlü'nün (sas) dikkatini çekecek kadar yaman savaşıyorlardı. Abdurrahman b. Avf savaş meydanında

onlarla karşılaşmıştı. Daha sonra onların nasıl savaştıklarını şöyle anlattı:

“Bedir’de sağıma, soluma, önüme, ne tarafıma baksam şu iki genci görüyordum. İkisi de gencecikti. Onlar gibi genç olmayı, onlarla birlikte savaşmayı temenni ettim. Büyük bir coşku ve heyecanla yıllarca peygamberlerine işkence yapan Ebû Cehil’i arıyorlardı. Onlardan biri bana:

– Ey Amca! Ebû Cehil’i tanıyor musun? Ebû Cehil hangisi, diye sordu.

– Evet tanıyorum. Onu ne yapacaksınız, dedim.

– Onun Resûlullah’a yaptıklarını, ona hakaret ettiğini bilmiyor musun? Vallahi eğer onu görürsem ya onun ya da benim canım bedenimden ayrılıncaya kadar peşini bırakmayacağım. İkimizden biri mutlaka ölecek, dedi.

Ben o iki gence Ebû Cehil’i işaret ettim. Onlar iki doğan kuşu gibi Ebû Cehil’in üzerine hücum ettiler ve onu kılıçlarıyla vurup öldürdüler. Bu iki genç, Afrâ’nın oğulları Muâz ve Muavviz idi...”^[661]

Avf b. Hâris kardeşleriyle beraber Ebû Cehil’i bularak ona hücum edip yaralamış fakat Ebû Cehil, oğlu İkrime’nin de yardımıyla Avf ile kardeşi Muavviz’i şehid etmişti. Pek çok yerinden ölümcül darbeler alan Ebû Cehil’in işini Muâz ve yardıma gelen sahâbîler bitirdi. Sonra dönüp Allah Resûlü’nün (sas) huzuruna geldiler. Ebû Cehil’i öldürdüklerini anlattılar. Allah Resûlü (sas) onlara kimin öldürdüğünü sordu. Her biri:

– Ben öldürdüm, dedi. Allah Resûlü (sas):

– Kılıçlarınızı sildiniz mi, diye sorunca:

– Hayır, dediler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz genç gazilerin kılıçlarına baktı ve:

– Hepiniz öldürmüşsünüz, buyurdu.

Allah Resûlü (sas) savaştan sonra Avf ve Muavviz’in şehid düştüğü yere gelerek onlara dua etti ve “Allah, Afrâ’nın şu iki oğluna rahmet etsin! Onlar bu ümmetin Firavun’unun, küfrün başının öldürülmesine iştirak ettiler.” buyurdu. Yanındakiler:

– Onlarla birlikte kim iştirak etti, diye sorduğunda:

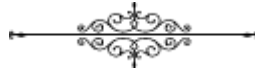
– Melekler! Son darbeyi ise Abdullah b. Mes’ûd vurdu, buyurdu.^[662]

Muâz b. Hâris’in Hz. Peygamber’e biat eden eşi Habîbe bint. Kays’tan Ubeydullah; Ümmü’l-Hâris bint. Sebre’den Hâris, Avf,

Selmâ, Remle; Ümmü Abdullah bint. Nümeyr'den İbrâhim ve Âişe; yine Resûlullah'a biat eden hanımlardan biri olan Ümmü Sâbit Remle bint. el-Hâris'ten Sâre adında sekiz çocuğu dünyaya gelmiştir.^[663]

Muavviz'in ise Ümmü Yezîd bint. Kays'tan Rübeyyia ve Umeyre adında iki kızı vardır. Rübeyyia bint. Muavviz Hz. Peygamber'e Hudeybiye'de biat etmiş, onunla muhtelif gazvelere katılarak askerlere su taşıma, yaralıları tedavi etme ve Medine'ye intikallerini sağlama gibi hizmetlerde bulunmuştur.^[664]

Vefat tarihi hakkında farklı rivayetler bulunan Muâz b. Hâris'in miladi 660 hicri 40 yılından önce Hz. Ali'nin hilâfeti zamanında vefat ettiği rivayet edilmektedir. Sıffîn Savaşı'nda miladi 657 hicri 37 yılında Hz. Ali'nin saflarında çarpışırken öldüğü görüşü yaygındır.^[665]

İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/443; Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1/280; İbn Hacer, *İsâbe*, 11476.

Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 3/190.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/218.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/491.

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/495.

Nisâbü'rî, *Şerefü'l-Mustafâ*, 1538. Madde.

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/625; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4122; İbn Hacer, *İsâbe*, 6093.

Buhârî, Megâzî, 8.

Buhârî, Farzu'l-Humus, 18; *Müslim*, Cihâd, 118; Vâkidî, *Megâzî*, 1/68-91.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/491-492.

Buhârî, Cihâd, 67-68.

İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 10/188.

Buhârî, Megâzî, 8.

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/625; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4122; İbn Hacer, *İsâbe*, 6093.

Nisâbü'rî, *Şerefü'l-Mustafâ*, 1538. Madde.

İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 10/188.

Buhârî, Cihâd, 67-68.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/491-492.

Buhârî, Farzu'l-Humus, 18; *Müslim*, Cihâd, 118; Vâkidî, *Megâzî*, 1/68-91.

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/495.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/491.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/218.

Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 3/190.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/443; Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1/280; İbn Hacer, *İsâbe*, 11476.

Muhammed b. Amr (ra)

Hicretin altıncı yılında Mekke'de doğdu. Meşhur sahâbîlerden Amr b. Âs ile Hâle bint. Hamza'nın oğludur. Babası Mekke Fethi'nden önce Müslüman olunca ailesiyle birlikte Medine'ye hicret etti. O sırada henüz küçük bir çocuk olmasına rağmen Hz. Peygamber'in çevresinden ayrılmadı.

Allah Resûlü'nün (sas) vefatından sonra da babasıyla birlikte Mısır'a gitti. Babası âlim sahâbîlerden olan diğer oğlu Abdullah gibi ona da çok değer verir, önemli konularda onunla istişare ederdi. Hz. Osman, babası Amr b. Âs'ı Mısır valiliğinden azledince onunla birlikte Filistin'e gitti. Cemel Vakası'nda olaylardan uzak durdu.

Hız. Ali, Cerîr b. Abdullah'ı kendisine biat etmesi için Hz. Muâviye'ye göndermişti. Hz. Muâviye istenileni kabul etmediği gibi çok önemli bir siyasi kişiliğe sahip olan ve Arap dâhilerinden sayılan babası Amr b. Âs'ı yazdığı bir mektupla kendi safına almak istedi. Amr b. Âs meseleyi oğullarıyla istişare etti. Abdullah b. Amr, babasına:

– Resûlullah vefat ederken senden razıydı. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de vefat ettiklerinde senden razıydılar. Benim düşünceme göre olaylardan uzaklaşıp evinde bekle. İnsanlar bir imamda karar kıldıklarında gidip ona biat edersin. Muâviye'ye tâbi olarak dinini dünyana değişme. Yoksa yüzüstü cehenneme düşersin, dedi. Babası Muhammed'e fikrini sorduğunda o:

– Sen Arapların temsilcilerinden, Kureyşlilerin önemli liderlerindensin. Senin sözün ya da işaretin olmadan Araplar bir kişide karar kılmazlar. Şam'a gidip Hz. Osman'ın katillerini talep et, dedi. Amr b. Âs:

– Ey Abdullah! Sen ahiretim için hayırlı olanı yapmamı istiyorsun. Ey Muhammed! Sen de dünyam için hayırlı ama ahiretim için şer olanı yapmamı istiyorsun. Ali'nin yanına gidersem o bana "Sen Müslümanlardan herhangi birisin!" der. Eğer Muâviye'nin yanına gidersem onun yanında önemli bir yerim olur, dedi.

Sabah olunca Hz. Muâviye'nin yanına gitmeye karar verdi. Abdullah b. Amr olaylardan uzak dururken Muhammed b. Amr

babasıyla birlikte Sıffîn Savaşı'na katıldı. [\[666\]](#)

Belâzüri, *Ensâbü'l-eşrâf*, 2/199; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 23/148.

Belâzüri, *Ensâbü'l-eşrâf*, 2/199; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 23/148.

Muhammed b. Talha (ra)

Aşere-i mübeşşereden olan Talha b. Ubeydullah'ın oğludur. Annesi Cahş ailesinin kızlarından Hamne bint. Cahş'tır. Teyzesi Allah Resûlü'nün (sas) eşi Zeynep bint. Cahş, dayısı cennetle müjdelenen Uhud şehidi Abdullah b. Cahş'tır. Tüm aile ilk gününden itibaren canları, malları ve bütün güçleriyle İslâm'ı desteklemişler ve bu uğurda eşsiz fedakârlıklara katlanmışlardı. Muhammed b. Talha Allah Resûlü'nün (sas) vefatından birkaç yıl önce dünyaya geldi. Ailenin ilk çocuğuydu. Babası dua almak için onu Allah Resûlü'ne (sas) götürdü. Allah Resûlü (sas) çocuğu kucağına alıp sevdi, sonra:

- Bunun ismini Muhammed koyun, buyurdu. Hz. Talha:
- Ebû'l-Kasım künyesini de verelim mi, diye sorduğunda:
- İsmimle künyem birleşmesin. Künyesi Ebû Süleyman olsun, buyurdu. [\[667\]](#)

Nebevî bir atmosfer içinde doğan, büyük sahâbîler arasında yetişen Muhammed b. Talha'nın en çok sevdiği şey ibadetti. Çok fazla namaz kıldığı, ibadet konusunda büyük gayretler gösterdiği için halk kendisine "seccâd-çok secde eden" lakabını vermişti.

Bir gün Hz. Ömer'in yeğeni Muhammed bir adamla tartışmış, adam öfkeyle:

- Allah sana şöyle şöyle yapsın ey Muhammed, diye söylenmişti. Bunu duyan Hz. Ömer yeğenine:

– Bir daha kimsenin sana kötü söz söylemesine fırsat verdiğini görmeyeyim, diye kızdı. Ardından da:

– Vallahi ben hayatta olduğum sürece kimse seni Muhammed ismiyle çağırmayacak. Bundan böyle senin ismin Abdurrahman olsun, dedi. Halife bununla da kalamadı, Muhammed b. Talha'yı çağırarak ondan ismini değiştirmesini emretti. Sahâbî ismini Hz. Peygamber'in koyduğunu söyleyince:

- Resûlullah'ın verdiği isim değiştirilmez, dedi. [\[668\]](#)

Hicretin yirminci yılında teyzesi Hz. Zeynep vefat ettiğinde on beş yaşlarındaydı. Teyzesi defnedilirken Muhammed b. Abdullah b.

Cahş, Üsâme b. Zeyd gibi genç sahâbîlerle birlikte mezara inerek kabrine yerleştirdi.^[669]

Hız. Osman âsiler tarafından kuşatma altına alınınca Halife'yi korumak için genç sahâbîlerle birlikte Hız. Osman'ın evine gitti. Arkadaşlarıyla birlikte Halife'ye:

– Canımız pahasına seni korumaya geldik. Canımız sana feda olsun, dediler. Âsiler Halife'nin kapısına yüklendiği zaman karşılarında Hız. Hasan, Hız. Hüseyin, Abdullah b. Zübeyr ve Muhammed b. Talha gibi genç sahâbîleri buldu.^[670]

Yirmili yaşların sonuna geldiğinde Hız. Osman şehid edilmiş, Müslümanlar büyük bir fitneye maruz kalmıştı. Cemel Vakası'nda cennetle müjdelenen sahâbîler karşı karşıya geldiler. Hız. Ali'nin haklı olduğuna inanan Muhammed b. Talha, babasına olan sevgi ve saygısından dolayı ikilemde kaldı. Hız. Âişe'ye giderek:

– Ey Mü'minlerin Annesi! Ne yapayım, diye endişeyle sordu. Hız. Âişe:

– Hız. Âdem'in iki oğlundan hayırlısı gibi ol, deyince çektiği kılıcını kınına soktu. Ancak babasına olan sevgisi onu savaşa sürükledi. Durumu öğrenen Hız. Ali, Muhammed b. Talha'yı kastederek askerlerine:

– Uzun elbise giyen kişiden uzak durun, emrini verdi.

Bütün sahâbîler gibi o da bu savaşta bulunmaktan dolayı çok rahatsız ve üzgündü. Bu ıstıraptan bir an önce kurtulmak istercesine zırhını çıkarıp ayaklarının altına attı. Kendine hamle yapan her savaşçıyı:

– Sana Hâ Mîm sûrelerini hatırlatıyorum, diye ikaz etti. Sonunda biri onu dinlemeyip öldürdü.

Cemel Savaşı bittikten sonra Hız. Hasan, öldürülen kimseler arasında gezerken tıpkı Uhud'da Mus'ab b. Umeyr gibi utancından başını kumlara gömen birini gördü. Gidip başını çevirince:

– **İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn.** Vallahi bu Kureyş'in seyyidlerinden biri, dedi. Hız. Ali:

– Evet öyle. O çok iyi salih bir gençti. Babasına karşı çok iyi bir evlat olması ölümüne sebep oldu, dedi. Oldukça üzgün bir hâlde olduğu yere çöktü. Onun bu kadar çok üzüldüğünü gören Hız. Hasan, babasını teselli etmek için:

– Onu buraya gelmemesi için uyarmıştın. O senin sözüne rağmen geldi, dedi. Bu sözler Hz. Ali’yi rahatlatmadı:

– Bundan yirmi yıl önce ölmüş olmayı ne kadar çok isterdim, diyerek üzüntüsünü dile getirdi.

Muhammed b. Talha hicretin 36. yılında öldürüldüğünde henüz otuz yaşında bile değildi.[\[671\]](#)

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1371; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 5281. *Müsned*, 4/216; İbn Hacer, *İsâbe*, 7783.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 8/114.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 14/253.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1372; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 4738; İbn Hacer, *İsâbe*, 7783.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1371; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 5281. *Müsned*, 4/216; İbn Hacer, *İsâbe*, 7783.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 8/114.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 14/253.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1372; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 4738; İbn Hacer, *İsâbe*, 7783.

Amr b. Hazm (ra)

Amr b. Hazm, hicretten yedi yıl önce Medine’de doğdu. Annesi Saîdeoğulları’ndan Ebû Dahhâk’ın kızı Hâlide bint. Ebû Üneys’tir. Babası Hazm b. Zeyd el-Ensârî’yi küçük yaşta kaybetmişti. Babası ölünce ona kendisinden on yaş büyük olan ağabeyi Umâre b. Hazm sahip çıkmıştı.

Ağabeyi Umâre (ra) çok genç olmasına rağmen Medine’de İslâm’ı kabul eden ilk Müslümanlardandı. İkinci Akabe Biatı’na katılmış, İslâm davet sorumluluğunu üstlenerek çevresindeki insanları İslâm’a davet etmeye başlamıştı. O sırada Amr b. Hazm henüz beş altı yaşlarında bir çocuktü. Sahâbîlerin arasında davet mücadelesi içinde büyüdü. İslâm ordusu Uhud’a giderken on-on bir yaşlarında küçük bir çocuk olmasına aldırmadan orduya katıldı. Yaşı küçük olduğu için geri gönderildi.^[672]

Allah Resûlü (sas) ve sahâbîleri örnek alarak İslâm ahlâkı ile yetişen Amr b. Hazm, Asr-ı Saâdet’in mânevî havasını teneffüs ederek büyümüştü. Peygamber Efendimiz’i dikkatle dinler, emir ve yasaklarına titizlikle uyardı.

Amr b. Hazm anlatıyor:

“Bir gün bir kabre yaslanmış oturuyordum. Resûlullah beni görünce: *‘Kabirlerde oturup içinde yatanı rahatsız etmeyin!’* buyurdu. Bundan sonra bir daha kabirlerin üzerine oturmadım.”^[673]

Uhud Savaşı’na katılamayan Amr, Hendek Savaşı’nda on üç yaşlarındaydı. Henüz savaşa kabul edilecek yaşta değildi. Ancak yaşının küçüklüğüne aldırmadan dinini, vatanını savunmak için düşmana karşı durdu. Bundan sonra yapılan bütün savaflara iştirak etti. Tebük Seferi’nde Hz. Peygamber hakkında “Peygamber olduğunu, gökten haber verdiğini iddia ediyor ama kayıp devesinin nerede olduğunu bilmiyor.” diye söz eden münafığı, grup kumandanı olan kardeşi Umâre b. Hazm’e bildirmiştir.

Allah Resûlü (sas) hicretin onuncu yılının başlarında Hâlid b. Velîd’i dört yüz kişilik bir orduyla Necran’a göndermişti. Necran halkının

birçoğu hemen Müslüman olunca bir grup Necranlı Medine'ye gelmiş, Allah Resûlü (sas) ile görüşüp İslâm hakkında bilgi almışlardı. Hz. Peygamber heyet geri döneceği zaman Necran'daki Hâris b. Kâ'boğulları'na o sırada henüz 17- 18 yaşlarında bir genç olan Amr b. Hazm'ı Kur'ân'ı, sünneti ve İslâm esaslarını öğretmek ve zekâtlarını toplamak üzere görevlendirdi. Orada yapacağı işleri belirten bir de talimatnâme yazdırıp kendisine verdi.^[674]

Allah Resûlü (sas) talimatnâmede şöyle buyuruyordu:

“Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Bu mektup ‘Ey iman edenler, sözlerinizi yerine getirin!’^[675] buyuran Allah ve Resûlü’nden Necranlılara, Allah Resûlü Muhammed’in Yemen’e gönderirken Amr b. Hazm için hazırlattığı ahittir.

Ona Allah’ın bütün işlerinde takvayı gözetmesini emretti. ‘Çünkü Allah kötülüklerden sakınan ve iyilik yapanlarla beraberdir.’^[676] Allah’ın emrettiği gibi ona hakka sarılmasını, insanlara hayrı müjdelemeyi, hayra çağırmayı, halka Kur’ân öğretmeyi, onun anlamını kavratmayı emretti ve abdestsiz birinin Kur’ân’a el sürmesini yasakladı. İnsanlara lehine ve aleyhine olan haklarını bildirmeyi, hakkı anlatırken ve uygularken halka yumuşak davranmayı, zulüm konusunda taviz vermemeyi emretti. Çünkü Allah zulümden hoşlanmaz ‘Allah’ın laneti zalimler üzerine olsun.’^[677] buyurur.

Ey Amr! İnsanları cennete teşvik et ve onu kazanacak yolları bildir! Cehennemden uzak durmaları için uyar ve bunun yollarını anlat! Dini kavramaları için onlarla ülfet kur, sevgi bağı oluştur! İnsanlara haccın manasını, farz ve sünnetlerini anlat! Allah’ın hac ve umrede nelerin yapılmasını emrettiğini bildir...

İnsanları kızdıkları zaman ırk ve kabilecilik yapmaktan menet! Onların davası, tek olan, kendisinden başka ilâh olmayan Allah ve Resûlü olsun. Irkçılık ve kabilecilik yapanlarla davaları, kendisinden başka ilâh olmayan Allah oluncaya kadar mücadele edin!

İnsanlara abdestlerini tam olarak almalarını, namazlarını vaktinde kılmalarını, rükû ve huşularına dikkat etmelerini... ezan okunduğunda cumaya gitmelerini, oraya giderken gusül abdesti almalarını söyle! Aldıkları ganimetlerden beşte birini

ayırmalarını, kuyu ve yağmur suyunun suladığı arazilerde, mü'minlere farz kılınan zekâtı bildir. Kuyu sularında zekât yirmide birdir.

Yahudi ve Hristiyan biri samimi bir şekilde Müslüman olur ve İslâm dinini benimserse o mü'minlerdendir. Mü'minlerin haklarına ve sorumluluklarına sahip olur. Hristiyan ya da Yahudi olsun dinini değiştirmeyenler olursa onlardan erkek-kadın, hür-köle buluğ yaşına giren herkesten bir dinar alın. Kim bunu yerine getirirse Allah ve Resûlü'nün koruması altındadır. Bunu ödemeyenler Allah, Resûlü ve bütün mü'minlerin düşmanıdır. Allah'ın salâtı, selamı, rahmeti ve bereketi peygamberi Muhammed üzerine olsun.”^[678]

Bu görev; parlak bir zekâ, büyük bir cesaret, güzel ahlâk, ilim, zorluklar karşısında yılmadan mücadele edebilme gücü, sonsuz bir sabrın yanında idari, siyasi, eğitim alanlarında geniş bir ufuk; sorunları çözmede kıvrak bir zekâ gibi birçok vasfa sahip olmayı gerektiriyordu. Çünkü o burada vali, davetçi, öğretmen ve aynı zamanda İslâm elçiliği yapacaktı. Bütün bunların bilincinde olan Amr b. Hazm, burada kaldığı yaklaşık bir yıl içerisinde emredilenleri en güzel şekilde yerine getirdi.

Amr b. Hazm aynı zamanda Peygamber Efendimiz'in bölgeye gönderdiği bir elçisiydi. Onun gönderdiği mektupları ilgili kişilere vererek mesajlarını ilettiler. Allah Resûlü (sas) ayrıca Necranlılara zekât hakkında detaylı bilgi veren bir mektup daha yazdırmıştı. Yemen kralları Şürahbil b. Abdikülal ve kardeşi Nuaym'a hitaben yazdığı mektubu da Amr b. Hazm ile onlara gönderdi.^[679]

Amr b. Hazm Yemen'e gitmeden bir süre önce Amre bint. Abdullah ile evlenmişti. Medine'den ayrılırken eşini de yanına aldı. O bölgede görev yaparken Esved el-Ansî'nin İslâm'dan ayrılıp peygamberlik davasına kalkışmasına bizzat şahit oldu. Hızla yayılan bu hareket kısa sürede bölgedeki insanları etkisi altına alınca Amr b. Hazm ve Yemen'de bulunan diğer davetçileri orada barındırmak istemediler. Onlara fazla aldırmadı ancak Allah Resûlü'nün (sas) vefat ettiğini duyunca orada daha fazla kalmayıp Medine'ye geri döndü.

Amr b. Hazm'ın Yemen'de bir oğlu dünyaya gelmişti. Allah Resûlü'ne (sas) mektup yazarak bir oğlunun olduğunu bildirdi. Allah

Resûlû (sas) ise genç sahâbîsine yazdığı cevapta çocuğun isminin Muhammed, künyesinin Ebû Abdülmelik koyulmasını emir buyurdu. Emri yerine getirerek oğluna Muhammed ismini verdi. Hz. Ömer halifeliği döneminde ismi Muhammed olan çocukların isimlerini değiştirmek isteyince isimleri Hz. Peygamber'in koyduğuna dair delil getirmelerini istedi. Peygamber Efendimiz'in gönderdiği mektubu göstererek oğlunun ismini değiştirmedii.^[680]

Medine'ye dönünce Hz. Osman'ın evine bitişik olan evine yerleşti. Oğlu Yezîd'e biat edilmesini isteyen Muâviye'ye şiddetle karşı çıktı.

Allah Resûlû'nden (sas) beş hadis rivayet eden Amr b. Hazm'ın bundan sonraki hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Hicretin 51 ya da 53 miladi 671-674 yılları arasında 58 yaşlarında Medine'de vefat ettiğı bildirilir.^[681]

-
- İbn Hişâm, *Sîre*, 3-4/66; İbn Hacer, *İsâbe*, 5812.
Müsned, 3/315, 393; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 8/385.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1172; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3899.
Mâide, 5/1.
Nahl, 16/128.
Hûd, 11/18.
İbn Hişâm, *Sîre*, 3-4/595; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 19/195.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 10/158.
Müsned, 4/216; İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/69; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1374; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4751.
Vâkidî, *Megâzî*, 3/1010; Hattâb, *Süferâu'n-Nebî*, 1/881.
İbn Hişâm, *Sîre*, 3-4/66; İbn Hacer, *İsâbe*, 5812.
Müsned, 3/315, 393; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 8/385.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1172; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3899.
Vâkidî, *Megâzî*, 3/1010; Hattâb, *Süferâu'n-Nebî*, 1/881.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 10/158.
Müsned, 4/216; İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/69; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1374; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4751.
Hûd, 11/18.
İbn Hişâm, *Sîre*, 3-4/595; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 19/195.
Mâide, 5/1.

Nahl, 16/128.

Abdullah ve Muhammed b. Ka'b (r.anhümâ)

Ka'b b. Mâlik'in dokuz çocuğundan en büyüğü olan Abdullah b. Ka'b, hicretin ilk yıllarında Medine'de dünyaya geldi. Onun doğumundan sonra Allah Resûlü (sas) babasına Ebû Abdullah künyesini verdi. Muhammed, Ubeydullah, Abdurrahman, Fedâle, Vehb, Ma'bed, Havle ve Suad adlarında sekiz kardeşi olan Abdullah b. Ka'b, Allah Resûlü'nün (sas) vefatından sonra Medine'den ayrılmayıp babası ve kardeşleri ile birlikte burada yaşadı. Vefat yıllarına yakın babasının gözleri görmemeye başlayınca babalarına büyük bir zevkle hizmet ettiler. Bu hizmet esnasında babalarına Allah Resûlü (sas) ile yaşadığı anları ve onun sözlerini sorup öğrenerek sonraki nesillere ulaştırdılar.^[682]

Hicretin 97. yılında vefat eden Abdullah b. Ka'b, babasının Tebük Savaşı'ndan geri kalmasını anlatan çok uzun bir hadisın yanı sıra pek çok hadis rivayet etmiştir. Bu hadislerden birinde Allah Resûlü (sas) *"Allah'a hamd ile başlanmayan bütün önemli işler bereketsiz olur."*^[683] buyurmaktadır.

Abdullah b. Ka'b'ın kardeşi Muhammed ise hem kılıcı hem de şiirle cihad eden şair sahâbîlerdendir. Annesi Umeyre bint. Cübeyr'dir. Hicretten sonra Medine'de doğup büyümüştür. Babası onu ve kardeşlerini sık sık Mescid-i Nebevî'ye götürdüğünden Allah Resûlü (sas) ile unutamayacağı anılar yaşamışlardır. Bunlar ömür boyu onların rehberi olmuştur.

Bu anılardan birini Ebû Ümâme (ra), Muhammed b. Ka'b'ın kardeşine şöyle anlatır:

"Ben, baban ve kardeşin Muhammed b. Ka'b şu sütunun yanında oturmuş 'birinin malını haksız olarak elde etmek için yalan yere yemin eden kişi' hakkında konuşuyorduk. O sırada Resûlullah yanımıza geldi. Konuştuğumuz konuyu duymuştu. Bize:

'Kim kardeşinin malını elde etmek için yalan yere yemin ederse Allah'ın korumasından çıkar ve ona cehennem vacip olur.' buyurdu.

Muhammed öne atıldı:

– Az, önemsiz bir şey de olsa kişi yine cehenneme mi gider, diye sorunca:

– Evet! Önemsiz bir şey de olsa, buyurdu. Sonra elindeki misvakı göstererek:

– Arak ağacından olan bir misvak için dahi olsa cehenneme gider, buyurdu.”^[684]

Âlim sahâbîlerden sayılan Muhammed b. Ka'b, babasından duyduğu birçok hadisi rivayet etmiştir.^[685]

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3150.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 19/72.

Müslim, İman, 218; *Müsned*, 5/260; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1376.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4758; İbn Hacer, *İsâbe*, 7805.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4758; İbn Hacer, *İsâbe*, 7805.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3150.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 19/72.

Müslim, İman, 218; *Müsned*, 5/260; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1376.

Muhammed b. Sâbit (ra)

Medine’de doğup büyüyen Muhammed b. Sâbit, cennetle müjdelenen sahâbîlerden Sâbit b. Kays b. Şemmâs ile münafıkların lideri Abdullah b. Übey’in kızı Cemile Hatun’un oğludur.

Muhammed b. Sâbit daha dünyaya gelmeden önce anne babası ayrılmıştı. Babası son derece samimi bir Müslüman’dı. Çokça ibadet ederdi. Cemile Hanım ise evlendikten bir süre sonra eşiyile ünsiyet kuramadı. Sâbit b. Kays’ın renginin karalığı, boyunun kısalığı gibi sebeplerle eşiyile tartışmaya başladı. Sâbit b. Kays bir gün yine eşiyile tartışmıştı. O esnada hamile olan eşinin kolu kırıldı. [686] Bunun üzerine Cemile Hanım doğacak çocuğu emzirmeyeceğine yemin etti. Doğum yaptığında yeminini bozmadı ve çevresindekilerin tüm ısrarlarına rağmen çocuğunu emzirmedi. Konudan haberdar olan Allah Resûlü (sas) yeni doğan çocuğun kendisine getirilmesini istedi.

Allah Resûlü (sas) çocuğu kucağına aldı, onu sevip okşadı. Sonra ezdiği bir hurmayla çocuğun damağında ovarak tahnik yaptı. Babasına çocuğun ismini sordu. İsmi koymadıklarını söyleyince:

– O zaman ismi Muhammed olsun! Onunla ilgili eşinle tartışma, Allah onu rızıklandırır, buyurdu.

Aradan bir iki hatta üç gün geçmişti. Bir hanım evlerinin civarında dolaşarak insanlara Sâbit b. Kays’ı soruyordu. Sorduğu kişilerden biri de Sâbit b. Kays’ın kendisiydi. Hanım:

– Bu gece rüyamda onun oğlunu emziriyordum. Oğlunun adı da Muhammed’di, deyince Sâbit b. Kays hanımı oğluna sütanne olarak tuttu. [687]

Hiz. Peygamber, babasını “*Sâbit b. Kays ne güzel adam!*” sözleriyle övmüş, hastalandığı zaman ziyaretine gidip kendisine dua etmiştir. [688]

Allah Resûlü (sas) vefat ettiği zaman Muhammed b. Sâbit beş altı yaşlarındaydı. Yemâme Savaşı’da babası şehid olunca yedi sekiz yaşlarında yetim kaldı. Büyüdükten sonra Şam’a gidip oraya yerleşti. Şamlılar onu sevgi ve saygı ile bağırılarına bastılar. Medineliler Yezîd’in halifeliğine karşı çıkınca onlarla konuşması için Medine’ye

gönderildi. Muhammed b. Sâbit Medine’de halifeye karşı çıkanların başında olan ağabeyi ile görüşünce onları ikna etmek bir yana onların arasına katıldı. Yezîd Medine üzerine ordu gönderince ağabeyi Abdullah ve Yahya ile birlikte savaşıp Harre adı verilen savaşta hicri 63 miladi 683 yılında vefat etti. [\[689\]](#)

Nesâî, Talak, 52; Aynî, Umdetü'l-kârî, 14/277.

İbn Abdilberr, İstîâb, 3/1367; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-gâbe, 4705.

Tirmizî, Menâkıb, 32; Ebû Dâvûd, Tıb, 18.

İbn Hacer, İsâbe, 8298; İbn Manzûr, Muhtasar, 22/56.

Nesâî, Talak, 52; Aynî, Umdetü'l-kârî, 14/277.

İbn Abdilberr, İstîâb, 3/1367; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-gâbe, 4705.

Tirmizî, Menâkıb, 32; Ebû Dâvûd, Tıb, 18.

İbn Hacer, İsâbe, 8298; İbn Manzûr, Muhtasar, 22/56.

Eymen b. Hureym (ra)

Eymen b. Hureym, Hureym b. Fâtik ile Sama bint. Sa'labe'nin oğludur. Aslen Dımaşklı olup sonradan Kûfe'ye yerleşen babası Bedir Savaşı'ndan hemen önce Medine'ye gelerek Müslüman olmuştur. Müslüman olduktan sonra Medine'de kalan Hureym, Suffe ashâbının arasına katılarak onlarla birlikte Allah Resûlü (sas) ve sahâbîlerden İslâm'ı öğrendi. Babası ve amcası Sebre, Bedir Gazvesi'ne katıldığından Bedir ashâbından sayılmaktadır.^[690]

Allah Resûlü'nün (sas) yaşadığı zamanlarda çocuk yaşlarda olan Eymen b. Hureym'in Peygamber Efendimiz ile birçok anısı vardır.

Eymen b. Hureym (ra) anlatıyor:

“Bir gün Allah Resûlü (sas) bana:

– Ey Eymen! Araplar içinde en önce senin kabilen helak olacak, buyurdu. Bir hutbede ise üç kere: *‘Ey insanlar! Yalan şahitlik şirke denktir. Bundan dolayı Allah ‘O hâlde pis olan putlardan ve yalan sözden sakının!’*^[691] diye emretmektedir buyurdu.”^[692]

Babası Hureym b. Fâtik fitneden uzak durduğu gibi oğlundan da fitneden uzak durması için söz almıştı. Siyasî konularda bilgi ve tecrübe sahibi olan Eymen b. Hureym, babasına verdiği sözü tutarak hayatı boyunca Müslümanlar arasındaki ihtilâflardan uzak durmaya çalıştı. Babası ve amcasıyla birlikte Şam'a giden Eymen b. Hureym, uzunca bir süre orada kaldı. Bir ara Mısır'da bulundu.

Mervân b. Hakem, Abdullah b. Zübeyr'i destekleyen Şam valisi Dahhâk b. Kays ile arasında meydana gelen Merci Rahit Savaşı'nda Eymen b. Hureym'e bir miktar para vererek babasının ve amcasının sahâbî olduğunu hatırlatarak kendi safında savaşmasını teklif etmişti.

Eymen (ra) ise:

– Savaşmam. Babam ve amcam benden ‘Lâ ilâhe illâllah’ diyen kişiyle savaşmamam konusunda söz aldılar, dedikten sonra:

– Sen de benimle gel, birlikte ateşten kurtulalım, diyerek Mervân b. Hakem'i savaştan vazgeçirmeye çalışmıştı. Kendisini desteklemediği

için ona kızan Mervân:

– Bizim böyle bir kurtuluşa ihtiyacımız yok, diyerek Eymen b. Hureym'i tersledi. Bunun üzerine sahâbî de şu beyitleri söyledi:

“Ben namaz kılan bir adamla savaşamam.

Kureys'in bir diğer kuvvetinin yanında yer alamam.

Onun kuvveti onadır, günahı ben yüklenemem.

Cehâlet ve taşkınlıktan Allah'a sığınırım!

Hiçbir sebep yokken Müslüman'ı nasıl öldürürüm?!

Yaşadığım müddetçe faydasız şeyden sakınırım.”^[693]

Devrinin tanınmış şairleri arasında yer alan Eymen b. Hureym'in şiirlerinden bazı parçalar çeşitli eserlerde bugüne ulaşmıştır. Abdullah b. Abbâs'ı çok takdir ederek onunla ilgili şu beyitleri söylemiştir:

“Allah'ın Resûlü'nden sonra bu ilmi Abdullah b. Abbâs'tan başkası bilemez.

O ilmi kaynağından alır, bu yakîndir, hakta bir beis olmaz.

Dininizi İbn Abbâs'ın sözleri ve hikmetinden öğrenin!

Menaf soyundan gelenler insanların en âlimidir.”^[694]

Abdûlmelik b. Mervân onu, övdüğü kimselerin özellikle ruhî ve ahlâkî vasıflarını dikkate aldığı için takdir etmiştir. Emevî valilerinden Abdûlazîz b. Mervân ve Bîşr b. Mervân hakkında da şiirler söylemiştir. Abdûlaziz b. Mervân'ın yanındayken müzik otoritelerinden biri huzura girerek Abdûlaziz'i öven şiirler söyler. Bunun üzerine Halife, Eymen'e dönerek:

– O senden daha iyi şairdir, deyince:

– Sanırım uzun süredir yanınızda olduğum için benden bıktınız, diyerek alınganlık göstermesi üzerine Abdûlaziz:

– Olur mu? Şu zamandan beri seninle dostluğumuz devam ediyor, diyerek gönlünü almaya çalışmıştır.

Hiz. Osman'ın ardından da yazdığı bir mersiye, bu türün güzel bir örneği sayılmıştır. Söylediği şiirleri çok beğenilen Eymen b. Hureym'e “halîlül'-hulefâ” lakabı verilmiştir.

Elinde sedef hastalığı olan Eymen b. Hureym, hastalıktan dolayı elinin üzerinde oluşan akılığı kapatmak için sürekli üzerine zağferan sürerdi. Uzun bir ömür süren sahâbînin nerede ve ne zaman öldüğü bilinmemektedir.^[695]

İbn Abdilberr, *İstîab*, 2/446; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 1440.

Hac, 22/30.

Tirmizî, Şehâdât, 3; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 352.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/130; İbn Sa'd, *Tabakât*, 6/38; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/363.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/315.

İbn Kuteybe, *eş-Şî'r ve's-şu'arâ*, 1/526-528; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/102.

İbn Abdilberr, *İstîab*, 2/446; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 1440.

Hac, 22/30.

Tirmizî, Şehâdât, 3; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 352.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/130; İbn Sa'd, *Tabakât*, 6/38; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/363.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/315.

İbn Kuteybe, *eş-Şî'r ve's-şu'arâ*, 1/526-528; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/102.

Muhammed ve Yûsuf b. Abdullah (r.anhümâ)

Meşhur âlim sahâbîlerden Abdullah b. Selâm'ın oğullarıdır. Hz. Yûsuf'un soyundan gelmektedirler. Yahudi milletinden olan aile fertleri aşırı baskılara rağmen Müslüman olmuşlardır. Hicretten birkaç yıl sonra dünyaya gelen Muhammed b. Abdullah, doğduğu gibi Allah Resûlü'ne (sas) götürülerek duasını alan şanslı çocuklardan biriydi. Onunla pek çok güzel anısı oldu.

Muhammed b. Abdullah anlatıyor:

“Bir gün Allah Resûlü (sas) bize gelmişti. Konuşma arasında:

– Allah sizi temizliğinizden dolayı övüyor. Ne yaptığınızı bana anlatır mısınız, diye sordu. Orada bulunanlar:

– Tevrat'ta ‘İstinca su ile yapılır.’ yazılı olduğu için tuvalete gittiğimizde suyla taharet yaparız, dediler.”^[696]

Abdullah b. Selâm'ın diğer bir oğlu olan Yûsuf dünyaya geldiğinde oğullarına Allah Resûlü'nün (sas) isim vermesini isteyen anne babası, onu huzur-u saâdete götürdü. Hz. Peygamber ona Yûsuf peygamberin ismini vererek hayır duada bulundu.^[697]

Her sahâbî gibi o da Allah Resûlü'ne (sas) yakın olma, onun söz ve davranışlarından istifade edip ilim irfan sahibi olma aşkı ile doluydu. Her fırsatta kardeşiyle birlikte Hz. Peygamber'i dinleyerek hayatı boyunca unutmadığı pek çok güzel olaya şahit oldu.

Yûsuf b. Abdullah (ra) anlatıyor:

“Bir gün Allah katında yaratılanların en şerefli olan Allah Resûlü (sas) arpa ekmeğinin kırıntılarını aldı. Onun üzerine bir miktar hurma koydu. Çevresinde bulunanlara:

– Bu bunun katığıdır, buyurdu. Sonra da onları severek yedi.”^[698]

Yine bir gün Allah Resûlü (sas) hurma kurutulan yerden çıkarken Hz. Osman ile karşılaştı. Hz. Osman devesinin üzerine un, yağ ve bal yüklenmiş götürüyordu. Ona:

– Deveyi çöktür, buyurdu. Hz. Osman deveyi çöktürünce yanındakilerden bir tencere getirmelerini istedi. Sonra deve yükünden bir miktar bal, yağ ve un aldı. Sahâbîlere ateş yakmalarını söyledi ve pişmesi için hazırladığı yemeği üzerine koydu. Yemek pişince sahâbîleri yemeğe çağırdı. Sahâbîler yemeklerini yerken:

– Bu İranlıların hurma tatlısı dedikleri yemektir, buyurdu.”[699]

Muhammed ve Yûsuf b. Abdullah, Peygamber Efendimiz’in vefatından sonra babalarından ve sahâbîlerden ilim öğrenmeye devam ettiler. Muhammed b. Abdullah, vefat edinceye kadar Medine’de yaşadı. Sakin bir hayat yaşamayı tercih etti. İlim ve ibadetle meşgul oldu. Olaylardan uzak durduğu için kaynaklarda hayatı ve vefatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır.[700]

Yûsuf b. Abdullah ise Şam’a Ebü’d-Derdâ’nın yanına gitti. Vefat edinceye kadar da ondan ayrılmadı. O günleri daha sonra şu sözlerle anlattı:

“Uzunca bir süre Ebü’d-Derdâ’nın yanında ilim tahsil ettim. Hastalandı. Vefat edeceğini anlayınca halka vefat etmek üzere olduğunu bildirmemi istedi. Durumunu öğrenen halk büyük bir telaşla evine koştular. Ev insanla dolup taşınca dışarı çıkarılmasını istedi. Dışarı çıkardık. Ağır hasta olduğu için kendi başına hareket edemiyordu. Oturunca çevresindekilere konuşma yaparak onlara öğütlerde bulundu. Daha sonra Ebü’d-Derdâ’nın yanına gittiğimde bana bu beldeye niçin geldiğimi sordu.

– Seninle babam Abdullah b. Selâm’ın arasındaki dostluktan dolayı, diyerek gönlünü almak istedim. Bana:

– Sana bir hadis anlatayım. Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *‘Kim güzel bir abdest alır, sonra kalkar iki rekât namaz kılar, rûkû ve secdesini güzelce yapar, daha sonra Allah’tan affını dilerse günahları affedilir.’* dedi.”[701]

Evlenip çocuk sahibi olan Yûsuf b. Abdullah, aile hayatıyla ilgili bir anısını şöyle anlatır:

“Kays b. Rummân aile dostumuzdu. Zaman zaman birbirimizi ziyarete giderdik. Kays’ın evine gittiğimizde oğluma çeşitli hediyeler verirdi. Onlar bize geldiğinde ise ben Kays’ın çocuğuna verecek bir şey bulamazdım. Bir gün ona:

– Size geldiğimizde bize yaptıklarınıza karşılık bize geldiğiniz zaman size ne ikram edeceğimi bilmiyorum. İstersen sana hikmetli

bir olay anlatayım, onu ezberleyip unutma. Hz. Osman kuşatma altına alınınca babam ona:

– İstersen gidip âsilerle konuşayım. Bir süre onları sende uzak tutmaya çalışayım, dedi. Hz. Osman ‘Olur.’ deyince babam dışarı çıktı. Âsiler onu görünce:

– Hain! Hain! Hain, diye bağıldılar. Orada bulunan Hz. Ali, âsilere müdahale ederek:

– Bırakın konuşsun! Sonra sözlerini ister kabul edersiniz isterseniz reddedersiniz, dedi. Bunun üzerine babamın konuşmasına izin verdiler. Babam:

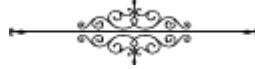
– Zilhicce ayının on beşinci gününe kadar Hz. Osman’a izin verin. O güne kadar ölmez ya da öldürülmezse beni yakalayıp boynumu vurun, dedi. Âsiler yine:

– Hain! Hain! Hain, diye bağıldılar.

Babam benim elimden tuttu ve şöyle dedi:

– Oğlum! Bundan böyle hayrın ikamesi için çalışan sultanlık kaldırılacak. Onun yerini kılıçla hüküm süren sultanlar alacaklar. Bu kıyamete kadar böyle devam edecek...”

Babasının tavsiyesine uyarak olaylardan uzak duran Yûsuf b. Abdullah’ın, ilim ve ibadetle meşgul olarak Ömer b. Abdülaziz’in halifelik dönemine kadar yaşadığı rivayet edilir. [\[702\]](#)

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4743; İbn Hacer, *İsâbe*, 7789.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 4/1590; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 5653.

Ebû Dâvûd, Etime, 41; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 22/286.

Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 6831; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 23/333.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1374.

bk: *Buhârî*, Vudû, 24; *Müslim*, Tahâre, 5, 6,17; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 28/84.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 16/206.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 16/206.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1374.

bk: *Buhârî*, Vudû, 24; *Müslim*, Tahâre, 5, 6,17; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 28/84.

Ebû Dâvûd, Etime, 41; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 22/286.
Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 6831; İbn Manzûr, *Muhtasar*,
23/333.
İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4743; İbn Hacer, *İsâbe*, 7789.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 4/1590; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 5653.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DİĞER ÇOCUK SAHÂBÎLER

Abdullah b. Âmir (ra)

Babası Âmir b. Rebâa, Yemen'in Anze beldesinden Mekke'ye gelerek yerleşenlerdendi. O günkü kurallara göre dışarıdan gelip şehre yerleşenlerin Mekkeli birisiyle anlaşma yapması, bir anlamda onun himayesi altına girmesi gerekirdi. O da Hz. Ömer'in babası Hattâb ile anlaştı. Zaman içerisinde onu seven Hattâb, onu evlat edindi. Babası Mekke'ye yerleştikten bir süre sonra Leylâ bint. Ebî Hasme ile evlendi. Abdullah ismini verdikleri bir oğulları oldu.

Anne ve babası İslâm'ın ilk yıllarında Resûl-i Ekrem'in davet faaliyeti için Dârü'l-Erkam'ı merkez edinmesinden önce Müslüman olmuştu. Baskılar ardından işkenceler başlayınca Hattâb'ın himayesinde olduklarından Hz. Ömer'in zulmüne uğradılar. Müşriklerin baskıları yüzünden aile önce Habeşistan'a hicret etti. Ardından Mekke'ye döndü. Hz. Peygamber'in hicrete izin vermesinden sonra Medine'ye hicret ederek ilk muhacirler arasında yer aldılar.^[703]

Medine'de yaşamlarına devam eden ailenin Hendek Savaşı'ndan sonra bir oğlu daha oldu. İslâm ordusu Mekke Fethi'ne giderken ilk oğulları Abdullah gençlik çağına gelmişti. Babasıyla birlikte Mekke'nin fethine katıldı. Ardından Huneyn Savaşı'na ve Tâif Kuşatması'na iştirak etti. Abdullah Tâif'te şehid olunca aile onun ismini ikinci oğullarına verdi. O sırada iki-üç yaşlarında olan ikinci oğullarının ismi unutuldu. Ağabeyinin ismi olan Abdullah ile anılır oldu.^[704]

Allah Resûlü (sas) aileyle yakından ilgilenir, zaman zaman ziyaretlerine giderdi. Bu Abdullah'ı son derece mutlu eder, Peygamber Efendimiz'den istifade etmek için pür dikkat onu dinler, hareketlerini gözetlerdi.

Abdullah b. Âmir (ra) anlatıyor:

“Bir gün Resûlullah bize gelmişti. Ben o sırada oyun oynamak için dışarı çıkıyordum. Annem bunu engellemek için bana:

– Gel sana bir şey vereceğim, dedi. Resûlullah anneme:

- Çocuğa ne vermek istemiştin, diye sorduğunda annem:
- Hurma, dedi. Bunun üzerine Resûlullah:
- Eğer ona bir şey vermeyecek olsaydın sana bir yalan günahı yazılırdı, buyurdu.”[705]

Abdullah b. Âmir, Hz. Osman evinde âsiler tarafından kuşatılınca onu korumak için evine koşanlar arasında yer almıştır. O günleri şöyle anlatır:

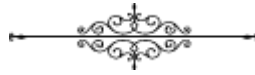
“Hz. Osman’ı korumak için evine gidenler arasında ben de vardım. Bir gün Halife bize:

- Beni dinleyerek itaat edenlere, silahlarını bırakmalarını ve beni korumaktan vazgeçmelerini emretmeye karar verdim, diyerek bize silahlarımızı bırakmamızı emretti. Biz de emre uyarak silahlarımızı bıraktık.”[706]

Hz. Osman muhasara altında olduğu günlerin birinde babası âdeti olduğu üzere gece namazına kalkmıştı. Namazdan sonra uykuya dalınca rüyasında biri ona:

- Kalk! Salih insanların yaptığı gibi seni fitneden koruması için Allah’a sığın, dedi. Bunun üzerine babası hemen kalkıp abdest aldı. Dua etmeye başladı. Dua ederken rahatsızlandı ve o gece ruhunu Allah’a teslim etti.[707]

Allah Resûlü’nün (sas) vefatında 5 yaşlarında olduğu belirtilen Abdullah b. Âmir’in hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte hicretin 85 yılında vefat ettiği kaydedilmektedir.[708]

İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/226; 8/268.
İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 3029-3030, 7253; İbn Hacer, *İsâbe*, 4779, 11704.
Ebû Dâvûd, Edeb, 80; *Müsned*, 3/447.
İbn Abdi rabbih, *Ikdu’l-ferid*, 5/46.
İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 2691.
İbn Sa’d, *Tabakât*, 5/9; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 3261.
İbn Sa’d, *Tabakât*, 5/9; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 3261.
İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 3029-3030, 7253; İbn Hacer, *İsâbe*, 4779, 11704.
Ebû Dâvûd, Edeb, 80; *Müsned*, 3/447.

İbn Abdi rabbih, *Ikdu'l-ferid*, 5/46.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2691.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/226; 8/268.

Abdullah b. Hişâm (ra)

Mekkeli Hişâm b. Zühre ile Zeynep bint. Humeyd'in oğlu olan Abdullah b. Hişâm, hicretin dördüncü yılında Medine'de doğdu. Anne babası İslâm'ın ilk yıllarında imanla şereflenerek İslâm davetinin çilesini çekmişlerdi. O dünyaya geldiğinde babası vefat etmişti. Annesi, yürüyüp konuşmaya başlayınca onu Peygamber Efendimiz'e götürerek:

– Ya Resûlullah! Müsaade edersen Abdullah sana biat etsin, dedi. Allah Resûlü (sas):

– O henüz çok küçük, buyurdu. Sonra Abdullah'ın başını okşadı ve ona hayır duada bulundu.^[709]

Abdullah b. Hişâm beş altı yaşlarından itibaren annesinin de teşvikiyle Allah Resûlü'nün (sas) yanına gitmeye başladı. Bu gidiş gelişlerinde çok şey öğrendi, birçok olaya şahit oldu.

Abdullah b. Hişâm (ra) anlatıyor:

“Resûlullah bize Kur'ân öğrettiği gibi her ay ya da yılın başlangıcında şu duayı okumamızı emrederdi:

‘Allâhümme edhilhü ‘aleynâ bi'l-emni ve'l-îmâni ves-selâmeti ve'l-İslâm ve cevâzi mine's-şeytâni ve rıdvâni miner-Rahmân. Allah'ım! Bizi bu yıla emniyet, iman, selamet ve İslâm ile Rahman'a yaklaştırmış, şeytandan uzaklaştırmış olarak girdir.”^[710]

Şahit olduğu başka bir anıyı ise şöyle anlatır:

“Bir gün Resûlullah'ın yanında bulunuyorduk. Hz. Ömer'in elinden tutmuştu. Hz. Ömer:

– Vallahi ya Resûlullah! Seni nefsimin dışında her şeyden daha çok seviyorum, dediğinde:

– Nefsim elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki kişi beni nefsimden daha çok sevmedikçe imanı kemale ermiş olmaz, buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer:

– Şu anda Allah'a yemin ederim ki seni nefsimden daha çok seviyorum, dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas):

– Şimdi oldu ey Ömer, buyurdu.”^[711]

Allah Resûlü'nün (sas) vefatının ardından yıllar geçmişti. Medine'de yaşayan Abdullah b. Hişâm, bir gün torunu Zühre b. Ma'bed ile çarşıya giderek yiyecek satın aldı. Çarşıda Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Zübeyr ile karşılaştı. Ticaretle meşgul olan sahâbîler ona:

– Bizimle ortak olur musun? Allah Resûlü (sas) sana bereket duası yapmıştı. O duanın bereketiyle ticaretimizin artacağına inanıyoruz, dediler. Abdullah b. Hişâm kabul edince ortak oldular. Bazı zaman olurdu ki Hz. Peygamber'in duası sebebiyle tam bir deve yükü kâr isabet ederdi de sahâbî o kârı olduğu gibi evine gönderirdi. [\[712\]](#)

Buhârî, Şerîke, 13; Müsned, 4/233.
İbn Hacer, İsâbe, 5008.
Buhârî, Eymân 3; Müsned, 4/233.
Buhârî, Daavât, 31; İbn Abdilberr, İstîâb, 3/1000; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-gâbe, 3227.
Buhârî, Şerîke, 13; Müsned, 4/233.
İbn Hacer, İsâbe, 5008.
Buhârî, Eymân 3; Müsned, 4/233.
Buhârî, Daavât, 31; İbn Abdilberr, İstîâb, 3/1000; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-gâbe, 3227.

Abdullah b. Mutî' (ra)

Mekkeli Mutî' b. Esved'in oğludur. Babası Müellefe-i Kulûb'den olup Mekke'nin fethi sırasında Müslüman olmuştu. Allah ve Resûlü'ne samimi bir şekilde gönülden bağlıydı. Bir cuma günü Allah Resûlü (sas) minbere çıktıktan sonra sahâbîlere:

– Oturun, diye emir buyurdu. O sırada mescide girmek üzere olan babası bu emrini duyunca hemen olduğu yere kapının dışına oturuverdi. Namazdan sonra babasıyla karşılaşan Allah Resûlü (sas) ona:

– Ne oldu ey Âsi? Seni niçin namazda görmedim, diye sorduğunda:

– Anam babam sana feda olsun ya Resûlullah! Mescide girerken “Oturun!” emrinizi duyunca olduğum yere oturdum, dedi. Allah Resûlü (sas):

– Sen Âsi değil Mutî'(itaatkâr) birisin, buyurdu. Bundan sonra babası Mutî' olarak anıldı. [\[713\]](#)

Mutî' b. Esved, Müslüman olduktan hemen sonra bir rüya görmüştü. Rüyasında kendisine bir sepet hurma hediye ediliyordu. Rüyasını Allah Resûlü'ne (sas) anlattı. Allah Resûlü (sas) ona bir erkek çocuğu olacağını müjdeledi. Mutî'nin rüyası kısa bir süre sonra gerçekleşti. Büyük bir sevinçle oğlunu Allah Resûlü'ne (sas) götürdü. Peygamber Efendimiz âdeti olduğu üzere çocuğu kucağına aldı, tahnik yaptıktan sonra ona Abdullah ismini vererek dua etti.

Medine'de doğup büyüyen Abdullah b. Mutî', Hz. Osman'ın evi kuşatıldığında onu koruyan gençler arasında yerini almıştı. [\[714\]](#)

Aradan yıllar geçti. Abdullah b. Mutî' bu zaman içerisinde birçok acı olaylarla karşılaştı. Yaşadığı en acı olaylardan biri de Hz. Peygamber'in torunu Hz. Ümmü Gülsüm'ün vefatı ile Hz. Ömer'in halk tarafından sevilip sayılan oğlu Zeyd'in kendisini kurtarmak için geldiği sırada yanlışlıkla genç yaşta öldürülmesine şahit olmasıydı.

Bir gece Adî b. Ka'boğulları'ndan bazıları arasında kavga çıkmıştı. Olay duyulunca Abdullah b. Mutî' durumu öğrenmek için kavganın yapıldığı yere gitti. Düşmanları olan Ebû Cehm'in oğulları Abdullah

ve Süleyman da Abdullah b. Mutî'nin peşine düştüler. Pusu kurup onu öldürmek istiyorlardı. Durumu öğrenen kardeşleri ağabeylerinin yardımına koştu. İki grup Bakî' Kabristanı'nda karşılaştılar. Arbede esnasında Abdullah b. Mutî'nin elindeki asayla gaz lambası kırılınca etraf karardı. O sırada Zeyd b. Ömer de kavgayı durdurup insanları barıştırmak için yanlarına gitmişti. Etraf karanlık olduğundan insanlar tam olarak birbirlerini göremiyorlardı. İnsanları ayırmaya çalışanlardan biri kim olduğunu bilmeden Zeyd b. Ömer'e şiddetli bir darbe vurdu. Başından aldığı darbenin tesiriyle bindiği hayvandan yere düşen Zeyd'in başı bir kayaya çarptı. Adamlar onu tanıyınca bağırışmaya ve korkup kaçmaya başladılar.

Abdullah b. Mutî' Zeyd'in yanına koşarak:

– Anam babam sana feda olsun ey Zeyd, diyerek onu kendine getirmeye çalıştı. Zeyd iniltiyle konuşmaya çalışıyordu. Onu yavaşça bineğin üzerine koyarak sarsmadan dikkatlice evine götürdü. Ancak yaranın etkisiyle kısa bir süre sonra vefat etti. Ömür boyu pek çok acı gören annesi de oğlunun acısına dayanamayarak oğluyla aynı günde vefat etti. [715]

Abdullah b. Mutî', Emevî aleyhinde yaptığı siyasî faaliyetleri ve propagandalarıyla meşhur olmuş bir sahâbîdir. Hz. Muâviye'nin Ziyâd b. Ebû Süfyan'ı Medine'ye vali tayin etmek istemesine şiddetle karşı çıkmıştı. Bu hareketiyle Emevî taraftarlarını çok öfkeliendirmiş ve bu yüzden ağır itham ve hakaretlere maruz kalmıştı.

Hz. Muâviye'den sonra Yezîd'in halifeliği İslâm âlemini oldukça rahatsız etmişti. Müslümanlar zorla Yezîd b. Muâviye'ye biat ettirilirken Medine valisi Velîd, Abdullah b. Mutî'den de Yezîd'e biat etmesini istemişti. Biat etme konusunda direnince halkı kızdırtmasından endişe edildiği için Medine'de hapsedildi. Başta Abdullah b. Ömer olmak üzere Adî kabilesi mensupları buna şiddetle itiraz edip hapisten çıkarılmasını rica ettiyse de Vali:

– Halife'ye mektup yazalım, olur derse serbest bırakırım, dedi. Ancak Abdullah b. Mutî'nin akrabalarının o kadar beklemeye tahammülü yoktu. Hapsedildiği yeri basarak onu hapisten kurtardı.

[716]

Abdullah b. Mutî' su ihtiyacını gidermek için kuyu kazarken Emevîlerin baskısı ve Kûfelilerin ısrarlı davetleri üzerine Kûfe'ye

gitmeye niyetlenen Hz. Hüseyin ile karşılaşmıştı. Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye gitmekten vazgeçirmek için:

– Anam babam sana feda olsun, sen buralardan gidersen Allah bize bir daha tatlı su ihsan etmez, dedi. Hz. Hüseyin, Kûfelilerin kendisini çağırdığını anlatınca:

– Oraya gitme! Bizi kendinden mahrum etme, diyerek âdeta yalvardı. Hz. Hüseyin'in gitme konusunda kararlı olduğunu görünce de:

– Onlar senden daha hayırlı olan babana verdikleri sözü bile tutmadılar. Sana verdikleri sözü tutarlar mı? Vallahi sen öldürülürsen hürmet ortadan kalkar, bundan sonra kötülükler mubah hâle gelir, dedi. Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gitmemesi için ikna etmeyi başaramayınca ondan:

– Kuyunun suyu azalmış. Bereketlenmesi için Allah'a dua eder misin, diye rica etti.

Hz. Hüseyin ondan, kuyudan bir bardak su çıkarıp vermesini istedi. Sudan birkaç yudum aldı. Ağzında mazmaza yapıp kuyuya bıraktı. Dua ettikten sonra oradan ayrıldı. O andan sonra kuyunun suyu hem çoğaldı hem de tatlılaştı. [\[717\]](#)

Abdullah b. Mutî' Yezîd b. Muaviye'nin hilafetine tepki olarak Medine'yi terk etmek istemiştir. Abdullah b. Ömer'in tavsiyesiyle bu düşüncesinden vazgeçmiş ve Medine'de kalarak Emevîler aleyhinde faaliyetlerine devam etmiştir. Mekke'de halifeliğini ilan eden Abdullah b. Zübeyr'e insanların biat etmesi için de çalışmalar yapmıştır. [\[718\]](#)

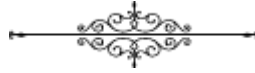
Medineliler Yezîd'in hilafetini tanımayınca üzerlerine ordu göndermişti. Cesaret ve kahramanlığı ile tanınan Abdullah b. Mutî', Harre Vakası olarak tarihe geçen 683 yılında Emevî ordusunun Medine'yi muhasarasında onlara karşı duran Medine ordusunun başındaki üç komutadan biridir. Medine müdafaası sırasında halkı cesaretlendirmek için okuduğu hutbe meşhurdur.

Muhacirlerin komutanlığını yapan Abdullah b. Mutî' ve diğerleri uzun bir süre kuşatmaya direndiler. Ancak eski Medine valisi Mervân, Medineli bir kabileyle anlaşarak Şam ordusunun hendeği geçmesini sağlayınca Medinelilerin direnci kırıldı. Yezîd'in ordusu Medine'ye girince direniş tamamen bitti. Abdullah b. Hanzale ve oğulları gibi direnenler tek tek şehid edildi.

Abdullah b. Mutî' ise kaçarak gizlice bir hanımın evine sığınmıştı. Evinde saklandığından hanımın bile haberi yoktu. Şehri işgal edenler tek tek evlere girmeye başladığında askerlerinden biri de bu kadının evine girdi. Kadını görünce ona yaklaşmak istedi. Kadının zor durumda kaldığını gören sahâbî, saklandığı yerden çıkarak askeri öldürdü. Şaşkınlık ve korku içinde kalan kadına kendini tanıttı. Karanlık çökünce Medine'den ayrılarak Mekke'ye gitti. [719]

Emevîler Medine'yi ele geçirince Mekke'ye yöneldiler. Abdullah b. Zübeyr'in yanında Mekke'yi kuşatan Emevî birliklerine karşı kahramanca savaştı. Yezîd'in ölümüyle Şam ordusu geri çekildi. Abdullah b. Zübeyr kendisini halife ilan edince hicri 65 miladi 684-685 yıllarında Abdullah b. Mutî'yi Kûfe valisi olarak atadı. Ancak bölge sıkıntılıydı. Muhtâr es-Sakafî bölge halkından bir ordu kurarak Hz. Hüseyin'in intikamını almaya hazırlanıyordu. Abdullah b. Mutî' halkın desteğini alamadı. Muhtar es-Sakafî'nin ikazı ve teklifiyle valilik görevini bırakarak Mekke'ye geri döndü.

Hicretin 73. yılına kadar burada yaşayan Abdullah b. Mutî', Haccâc b. Yûsuf'un Mekke'yi muhasara altına alıp Kâbe'nin mancınıklarla taşla tutulduğu olaylarda yaralandı. Abdullah b. Zübeyr'in öldürülmesinden kısa bir süre önce de vefat etti. [720]

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4947.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/994; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3185; İbn Kudâme, *Ensâb*, 436.

İbn Kudâme, *Ensâb*, 134; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/161.

Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 4/336.

İbn Abdi rabbih, *Ikdu'l-ferid*, 5/118; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 7/130; *Müslim*, İmâra, 58; İbn Hacer, *İsâbe*, 4947.

İbn Hacer, *İsâbe*, 4947; İbn Abdi rabbih, *Ikdu'l-ferid*, 5/128.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/98, 144-149; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1346.

Müslim, İmâra, 58; İbn Hacer, *İsâbe*, 4947.

İbn Abdi rabbih, *Ikdu'l-ferid*, 5/118; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 7/130;

İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/98, 144-149; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/1346.

İbn Hacer, *İsâbe*, 4947; İbn Abdi rabbih, *Ikdu'l-ferid*, 5/128.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/994; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3185; İbn Kudâme, *Ensâb*, 436.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4947.

Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 4/336.

İbn Kudâme, *Ensâb*, 134; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 9/161.

Abdullah b. Sa'lebe (ra)

Aslen Kudâa kabilesinden olan ataları uzun yıllar önce Medine'ye gelerek Zühreoğulları'nın anlaşmalısı olarak şehre yerleşmişlerdi. Şehrin yerlisi olmadıkları için babası Sa'lebe b. Sâir fazla tanınmamaktadır. Bundan dolayı kaynaklarda Abdullah'ın doğumu hakkında birkaç farklı bilgi verilmektedir.

Daha çok benimsenen görüşe göre hicretin 6. yılında doğan Abdullah b. Sa'lebe, Mekke'nin fethedildiği yıl babası tarafından Allah Resûlü'ne (sas) götürülerek hayır duasına nail olmuştur. Allah Resûlü (sas) vefat ettiğinde henüz dört-beş yaşlarındaydı. Dayısı ilme yatkınlığını görünce Abdullah ile yakından ilgilenirdi. Ona soy bağlarını anlatan neseb ilmi öğretti. Fıkhî konularda bilgi vererek yetiştirdi.^[721]

Anlayışı ve kavrayışı güçlü olan, fasih konuşmasıyla dikkat çeken Abdullah b. Sa'lebe, Allah Resûlü'nün (sas) duasının bereketiyle şair ve neseb ilmi sahasında iyi bir âlim oldu. Tâbiîn âlimlerinin en önde gelenlerinden Saîd b. Müseyyeb, İbn Şihâb ez-Zührî gibi âlimler ondan neseb ilmi ve fıkhî meselelerde dersler aldılar.

Tâbiîn âlimlerinden Zührî anlatıyor:

“Zaman zaman Abdullah b. Sa'lebe'ye gider, ondan kabileme ait neseb ilmini öğrenirdim. Bir gün yanına bir adam gelerek ona boşanmayla ilgili karmaşık bir soru sordu. Adamı sabırla dinledikten sonra:

– Sorunun cevabını bilmiyorum. Saîd b. Müseyyeb'e sor. O daha iyi bilir, dedi. Onun böyle dediğini duyunca kendi kendime:

– Abdullah, Saîd b. Müseyyeb'ten daha önce yaşamış. Ayrıca bana Allah Resûlü'nü (sas) gördüğünde konuşulanların anlamını kavrayacak yaşta olduğunu söylüyor diyerek, sorunun cevabını bilmemesine şaşıtm. Adam yanımdan ayrılınca kalkıp adamı takip ettim. Saîd'in yanına gidip soruyu ona sordu. Saîd soruyu hemen cevapladı. Ancak Abdullah b. Sa'lebe'nin Medine'de fetva veren, okyanus misali büyük ilme sahip ender âlimlerden olduğunu

öğrendikten sonra şaşkınlığım sahâbînin tevazuu konusunda takdire dönüştü.”^[722]

Hiz. Ömer’in meşhur Câbiye konuşmasını dinleyen Abdullah b. Sa’lebe, onun sabah namazında Hac Sûresi’ni okuduğunu, secde ayetini okuyarak ayrıca iki secde yaptığını söyler. Uzun bir ömür süren Abdullah b. Sa’lebe, hicretin 89. yılında vefat etmiştir.^[723]

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/876; İbn Hacer, *İsâbe*, 4578.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/382; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 3177.

İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 2847; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/54.

İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 2847; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/54.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/382; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 3177.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/876; İbn Hacer, *İsâbe*, 4578.

Abdullah b. Şeddâd (ra)

Mekkeli olan Abdullah b. Şeddâd, eski Arap toplumunda âdet olduğu üzere yolcu ve misafirlerin ışığı görüp evine konuk olmalarını temin etmek maksadıyla geceleri ateş yaktığı için el-Hâdî ismi verilen büyük dedesi Amr'a izafetle İbnü'l-Hâdî diye de meşhur olmuştur.

Babası Leysoğulları'ndan Şeddâd b. Üsâme, annesi meşhur hanım sahâbîlerden Esmâ bint. Umey's'in kız kardeşi Selmâ bint. Umey's'tir. İlk önce Hz. Hamza ile evlenen annesinin ondan Ümâme adında bir kızı vardır. İlk Müslümanlardan olan annesi Medine'ye hicret ettikten üç yıl sonra eşi Hz. Hamza Uhud'da şehid olunca Şeddâd b. Üsâme ile evlenmiştir. Bu evlilikten Abdullah ve Abdurrahman adında iki oğlu olmuştur. [\[724\]](#)

Abdullah b. Şeddâd, teyzesi Hz. Meymûne'nin evine sık sık giderdi. Teyzesinin peygamber eşi olması hasebiyle Allah Resûlü'nü (sas) yakından tanıma imkânı oldu. Hz. Meymûne ve Hz. Âişe'den çeşitli hadisler rivayet etti. Güvenilir bir muhaddis olup rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

Abdullah b. Şeddâd (ra) anlatıyor:

"Arkadaşlarla birlikte Hz. Âişe'nin yanına gitmiştik. Bize şunları anlattı:

'Bir gün Resûlullah yanıma geldi. Elimde büyük taşsız altın yüzükler vardı. Elimdekilerin ne olduğunu sordu.

– Sizin için yaptırdım ya Resûlullah, dedim.

– Zekâtını verdin mi, diye sordu.

– Hayır, deyince:

– O zaman o senin için ateşten bir parçadır, buyurdu." [\[725\]](#)

Âlim sahâbîlerden sayılan Abdullah b. Şeddâd, çeşitli konularda fikrini söyler, sahâbîlerle ilmî tartışmalar yapardı. [\[726\]](#) Allah Resûlü'nün (sas) vefatından sonra bir süre Medine'de kaldı. Kûfe fethedildikten sonra zaman zaman babasıyla birlikte oraya gitmeye başladı. Daha sonra bütün aile Kûfe'ye yerleşti. Sıffîn Savaşı'nda Hz.

Ali'nin yanında yer aldı. Hz. Ali şehid edildikten sonra bir ara Medine'ye uğradı.

İyâz b. Ömer anlatıyor:

“Hz. Âişe'nin huzurunda oturuyorduk. O sırada Irak'tan dönen Abdullah b. Şeddâd yanımıza geldi. Hz. Âişe ona:

– Bana Hz. Ali'yi öldüren kişileri anlatır mısın? Onu nasıl öldürdüler, diye sorunca anlatmaya başladı:

– Hz. Ali Sıffîn Savaşı'ndan sonra yanında bulunan sekiz bin kurrâ hafızla yola devam etti. Kûfe yakınında Harûra denen yerde konakladı. Askerlerinden bir kısmı Hakem Olayı'ndan dolayı onu suçladılar. Hakkında ‘O, Allah'ın kendisine giydirdiği gömleği verdiği hilafet sıfatını çıkarıp attı. Allah'ın dini konusunda hakemliği kabul etti.’ dediler. Ardından da orduda Hz. Ali'den ayrılıp gittiler. Onların söylediği sözleri duyan Hz. Ali hafızları yanına çağırdı. Hafızlara Hakem Olayı'nın İslâm'a aykırı olmadığına dair Kur'ân'dan deliller sunarak anlattı. Sonra Abdullah b. Abbâs'ı konuşması için Harûra bölgesinde ayrılıp gittiklerinden kendilerine Harûriler denen kişilerin yanına gönderdi. Abdullah b. Abbâs onlardan büyük bir kısmını ikna etmeyi başardı. Hz. Âişe onlarla niçin savaştıklarını sorunca:

– Yol kesip kan döktüler. Zimmet ehlini öldürmeyi helal saydılar, dedi. Hz. Âişe hayretle:

– Allah aşkına bunu da mı yaptılar, diyerek Irak halkının Zû-Suda diye isimlendirdiği kişi hakkında bilgi vermesini istedi.

Abdullah b. Şeddâd onu gördüğünü, Hz. Ali'nin halka adamı tanıyıp tanımadıklarını sorduğunu, herkesin o adam hakkında onu mescidlerde gördüklerini, mescid mescid gezerek nasıl fitne tohumları ektiğini anlattığını söyledi. Hz. Âişe:

– Irak halkı adamın aleyhine bilgi verince Hz. Ali onun hakkında ne dedi, diye sordu.

– Allah ve Resûlü doğru buyurmuşlar, deyince:

– Allah Ali'ye rahmet etsin. Şaşırdığı bir şey olduğunda hep böyle söylerdi, dedi...”^[727]

Hz. Ali ile bütün savaşlara katılan Abdullah b. Şeddâd, onu çok sever, ona yapılan haksızlıklara içerlerdi. Kalbini sızlatan bu acıyı çevresindekilere şöyle anlatırdı:

“En çok istediğim şey, şu minbere çıkıp sabah erkenden öğleye kadar Hz. Ali’nin faziletini anlatmaktır. Bunu yaptıktan sonra minberden iner inmez boynumun vurulmasına itiraz etmeden razı olurum.”

Abdullah b. Şeddâd cihaddan bir an bile geri durmadı. Son olarak miladi 701 hicri 81 yılında İbnü’l-Eş’as’ın yanında Haccâc ile savaşıırken Düceyl nehrinde boğularak şehid oldu.^[728]

İbn Sa’d, *Tabakât*, 5/61; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 3004.

Ebû Dâvûd, Zekât, 4.

Buhârî, Selâm, 2, 3; *Ebû Dâvûd*, Buyu’, 55.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/255.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 5/61; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 3249.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 5/61; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 3249.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 12/255.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 5/61; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 3004.

Buhârî, Selâm, 2, 3; *Ebû Dâvûd*, Buyu’, 55.

Ebû Dâvûd, Zekât, 4.

Arâbe b. Evs (ra)

Medineli Müslümanlardan olan Arâbe b. Evs, Allah Resûlü (sas) hicret ettiğinde dokuz on yaşlarında bir çocuktur. O sırada ailesi henüz Müslüman olmamıştı. Ancak halkın coşkusunu görünce mahalle çocuklarıyla birlikte Peygamber Efendimiz'i karşılamaya gitmişti.

Hicretten sonra Müslüman olmayan Medinelilerin birçoğu zamanla İslâm'ı kabul etti. Toplum içerisinde yalnız kalan bazı Medineliler ise gerçekte iman etmedikleri hâlde Hz. Peygamber'in huzuruna giderek Müslüman olduklarını söylüyorlardı. Bunlardan biri de Arâbe'nin babası Evs b. Kayzî idi. Müslüman olduğunu söyledikten bir süre sonra savaşa çağrılan babası:

– Evlerimiz tehlikededir, diyerek savaştan kaçınca hakkında “... **Gerçekten evlerimiz emniyette değil, diyerek Peygamber'den izin istiyordu; oysa evleri tehlikede değildi, sadece kaçmayı arzuluyorlardı.**”^[729] ayeti inerek sözlerinden dolayı kınandı.

Bir başka seferde ise Müslümanlarla savaşan Nadiroğulları'nı yüreklendirmek için arkadaşları gibi o da sözler sarf edince haklarında: “**Münafıkların, kitap ehlinden inkâr eden dostlarına: ‘Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız; sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Eğer savaşa tutuşursanız mutlaka yardım ederiz.’ dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder.**” ayeti indi.^[730]

Babası Müslümanların arkasından entrikalar çevirirken on yaşlarında olan oğlu Arâbe b. Evs, samimi bir Müslüman olmuştu. Babası savaştan kaçarken o henüz on üç yaşında olduğu hâlde Uhud'a gitmek üzere İslâm ordusuna katıldı. Allah Resûlü (sas) orduyu teftiş ederken küçük oldukları için o ve onun gibi çocukları geri gönderince peygamberinin yanında olamadığı için üzüldü. On beş yaşına girdikten sonra bütün savaşlara katılan Arâbe b. Evs, son derece cömert, insanlar tarafından çok sevilen biriydi. Cömertlikleri

Arap Yarımadası'na yayılan Abdullah b. Cafer ve Kays b. Sa'd ile kıyaslanacak kadar cömertti.

Bir gün yolda şair Şemmâh b. Dırar'a rastladı. Şemmâh ailesine yiyecek satın almak için Medine'ye gidiyordu. Arâbe'yi görünce ondan binek konusunda kendisine yardımcı olmasını istedi. O sırada Arâbe'nin yanında iki deve vardı. Develere hurma, buğday ve giyecek yükleyerek develeri yükleriyle birlikte Şemmâh'a hediye etti. Şemmâh o günden sonra Medine'ye gidip gelirken Arâbe b. Evs için övgü dolu şiirler söyledi.^[731]

Ahzâb, 33/13.

Haşr, 59/11; Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 7/443, 456, 9/291.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3621; İbn Hacer, *İsâbe*, 5500.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3621; İbn Hacer, *İsâbe*, 5500.

Haşr, 59/11; Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 7/443, 456, 9/291.

Ahzâb, 33/13.

Habeşli Eslem (ra)

Bilâl-i Habeşî gibi Habeşistanlı olan Eslem (ra) bir zamanlar özgürlüğü elinden alınmış, pazar pazar dolaştırılıp satılmıştı. Onu son olarak Hayber Yahudilerinden biri aldı. Henüz çocuk denecek yaşta olan Eslem, yıllarca bu Yahudi'nin koyunlarını güttü. Sonunda onunla anlaşarak özgürlüğüne kavuştu. Ancak ailesinden koptuğu ve gidecek bir yeri olmadığı için Yahudi'nin yanında ücret karşılığı çobanlığa devam etti.

Müslümanlar Hayber'i kuşattığında o hâlâ çobanlık yapıyordu. Allah Resûlü (sas) Medine'ye hicret ettikten sonra çevresindeki Yahudilerden Peygamber Efendimiz hakkında çok şey duymuştu. Her bilgi Eslem'i İslâm'a biraz daha yaklaştırıyordu. Allah Resûlü'nü (sas) görüp İslâm hakkında bilgi almak, akli ve kalbi mutmain olursa Müslüman olmak istiyordu. Ancak çok istediği hâlde bir türlü gitme imkânı bulamadı.

Şimdi Allah Resûlü (sas) onun bulunduğu yere kadar gelmiş, Hayber kalelerini kuşatmıştı. Koyunlarını alan Eslem onları otlata otlata İslâm ordusunun bulunduğu yere kadar gitti. Sahâbîlere sorarak Allah Resûlü'ne (sas) ulaştı.

– Ya Resûlullah! Bana İslâm'ı anlatır mısın, dedi.

Allah Resûlü (sas) küçük büyük, zengin fakir, hür köle kim olursa olsun bütün insanlarla yakından ilgilenir, sorularını büyük bir samimiyet ve ciddiyetle cevaplandırır. Eslem'e de İslâm'ı anlatınca Eslem hemen Müslüman oldu. Eslem (ra) Müslümanların yanına gelirken otlattığı koyunları sahiplerine geri vermek istiyordu. Allah Resûlü'ne (sas):

– Ya Resûlullah! Ben şu koyunların sahibinin yanında ücretli olarak çalışıyorum. Koyunları bana emanettir. Bunları ne yapayım, diye sordu. Allah Resûlü (sas):

– Onları kaleye doğru çevirip vurursan sahibine giderler, buyurunca koyunlarını alarak kaleye doğru yöneldi.

– Artık ben sizin sahibiniz değilim. Haydi, sahibinize gidin, diyerek onları sahiplerine kaleye doğru sürüverdi. Ardından geri dönerek savaşmak üzere İslâm ordusuna katıldı. Savaşa savaşa ilerliyorlardı.

Sonunda kaleye girmeyi başardılar. Tam o sırada Yahudiler tarafından atılan bir taşla şehid oldu.

Eslem'in cenazesi Peygamber Efendimiz'in bulunduğu yere getirildi. Üzeri örtüldü. Allah Resûlü (sas) bir grup sahâbîyle cenazeye yaklaştığı sırada hızla geri döndü. Ne olduğunu anlayamayan sahâbîler:

– Ya Resûlullah! Niçin döndünüz, diye meraklarını ifade ettiler. Peygamber Efendimiz yanında meleklerin bulunduğunu söyledi.^[732]

Habeşli Eslem (ra) belki de bir vakit namaz kılmaya dahi fırsat bulamamıştı. O, iman etmiş, o an iman gereği yapılacak ne varsa hemen yapmaya koyulmuştu. Kalbinde şek, şüphe, tereddüt ve endişe yoktu. Nefis için en zor, en ağır olan cihaddan geri kalmamış, ön saflarda yerini almıştı.

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/344; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 115; İbn Hacer, *İsâbe*, 132.

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/344; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 115; İbn Hacer, *İsâbe*, 132.

Habîb b. Mesleme (ra)

Kureyşlilerin Fihroğulları soyundan olan Habîb b. Mesleme, Mekke'nin fethi sırasında henüz on yaşında çok akıllı, zeki ve cesur bir çocuktur. Fetihle birlikte İslâm'a koşan Mekkeliler gibi ailesiyle birlikte İslâm ile şereflendi. İslâm'a gönülden bağlanan Habîb, büyük bir aşk ve şevkle Rabbinin emirlerini ve yasaklarını öğrenmeye başladı. Müslüman olmasının ardından bir yıl geçmişti. Kalbinin sesini dinleyerek baba ocağından ayrılarak Medine'ye gitti. Evin tek oğluydu. Oğlunun Medine'ye gittiğini öğrenen babası onun ardından Medine'ye geldi. Huzur-u saâdete çıktı.

– Ya Resûlullah! Habîb benim tek oğlum. O benim elim ayağım. Malımın başında durup onlara bakıyor, ailemi koruyup gözetiyor. Lütfen onu geri gönder, diyerek âdeta yalvardı.

Babasını dinleyen Peygamber Efendimiz, Habîb'e dönerek:

– Ey Habîb! Babanla geri gön! Umulur ki bir süre sonra seni serbest bırakır, buyurdu.

Geri dönmesini emreden Allah Resûlü (sas) idi. İtiraz etmedi, edemezdi de. Cihad aşkıyla yanıp tutuşan kalbine rağmen babasıyla geri döndü. Bir süre sonra Allah Resûlü'nün (sas) işareti gerçekleşti. Babası vefat etti. Ailesiyle ilgili işleri halledip Medine'ye koştu. ^[733]

Çok arzu etmesine rağmen uzun süre Allah Resûlü (sas) ile birlikte olamadı. O Medine'ye geldikten birkaç ay sonra Peygamber Efendimiz vefat etti. Medine'de kalmaya devam eden sahâbî, cihad için cepheye koşmaya can atıyordu. Sonunda arzusuna nail oldu. Henüz 15 yaşlarındaydı. Hicretin 14. yılında büyük bir orduyla Dimaşk önlerinde bulunan İslâm ordusu şehri fethetmek için hazırlanıyordu. Bu sırada Hâlid b. Velîd, onu Büsr b. Ebû Ertâd ile birlikte çevre köylere baskın düzenlemeleri için gönderdi. Görevini başarıyla tamamlayan Habîb b. Mesleme bundan sonra Dimaşk Fethi'ne katıldı. ^[734]

İslâm ordusuyla zaferden zafere koşan Habîb b. Mesleme, hicretin 15. yılında 16 yaşında bir öncü süvari birliğinin başında Yermük Savaşı'na katıldı ve Suriye'nin önemli bir kısmını fethetti. Savaşlarda

büyük kahramanlıklar gösteren sahâbînin yaptıkları Hz. Ömer'e ulaşmış ve Halife onu takdir etmişti. Habîb b. Mesleme hac vazifesini ifa için Mekke'ye gittiğinde Hz. Ömer duyduklarından emin olmak için onu sınamak istedi. Görevlilere ona hazinenin kapılarını açmalarını ve dilediğini almasına müsaade etmelerini emretti. Sahâbî kendisine ardına kadar açılan hazinedeki mallardan hiçbirine dokunmayarak oradan yalnızca bir silah aldı. Hz. Ömer cepheden gelen haberlerin doğruluğuna kanaat getirerek ona daha fazla değer verdi. [735]

Cihad aşkı onu ilim ve irfandan alıkoymamıştı. Her fırsatta büyük sahâbîlerle birlikte oluyor, onların tavsiyelerini dinliyordu. Bir gün Ebü'd-Derdâ ona:

– Mazlumun bedduasından sakın! Çünkü Allah Resûlü'nün (sas) bu hususta: *“Bir kul zulmederse Allah ona yardım etmez. Yardım edecek biri de bulunmaz.”* tavsiyesinde bulunduğunu duydum, dedi.

Ebü'd-Derdâ ile irtibatını koparmayan Habîb b. Mesleme, onun hastalandığını haber alınca ziyaretine gitti. Hâlinden vefatının yaklaştığını anladı.

– Nasılsın ey Ebü'd-Derdâ? Anladığım kadarıyla Rabbine varacaksın. Allah seni hayırla mükâfatlandırsın, dedi.

Bir gün yolda giderken bir arkadaşına rastladı. Arkadaşı bir şeyden dolayı çok sıkıntılıydı. İnsanların sıkıntılı zamanlarda daha çok yanlış yaptığını bilen sahâbî ona:

– Ahlâkını daha fazla güzelleştirebileceğine inanıyorsan o işi hemen yap! Bunu yapamazsan bari sıkıntı içinde olmadığın vakitlerde olduğu gibi davranmaya çalış, diye tavsiyede bulundu. [736]

Olaylara hikmet nazarıyla bakan Habîb b. Mesleme bir gün Ma'n b. Sevr'e:

– Hristiyanların, rahipleri niçin Rab yerine koyduklarını biliyor musun, diye sordu. Ardından da:

- Melikler dünyalık elde etmek için peygamberlerin emirlerini bir tarafa atarak bidatlar uydurdular, haramları işlediler. Bunları rahatça yapmak için halkı din konusunda rahiplerle baş başa bıraktılar. Rahipler de kralların bu imkânından faydalanmak için onların bidatlarını ve ibadeti terk etmelerini görmezlikten geldiler, dedi... [737]

Anadolu Kapılarında

Hız. Ömer'in halifeliği döneminde cihada devam eden Habîb b. Mesleme, hicretin 17. yılında İyâz b. Ganem ile ikinci kez Antakya'yı fethetti. Ondan sonra Cürcüme kentini kuşattı. Bir süre direnen kent halkı, daha sonra barış yapmak durumunda kaldı. Bundan hemen sonra Selâmet Geçidi diye de anılan Hades Kalesi'ni, Malatya ve civarını ele geçirdi.

Hız. Ömer hicretin 20. yılında onu el-Cezîre'ye vali olarak atadı. Daha sonra fetihler oldukça yetki alanı genişleyerek Ermenistan ve Azerbaycan'ın yönetimi de ona verildi. Valilik görevi onun İ'lâ-yı Kelimetullah'ı daha ötelere taşımasına vesile oldu. İki yıl sonra Bâbülevvâb'ın fethinde Sürâka b. Amr'a yardım etmek üzere görevlendirildi.

Hicretin 24. yılında, Hız. Osman'ın hilafetinin ilk zamanlarında Şam valisi olan Hız. Muâviye'nin emrinde görev yapıyordu. 8-10 bin kişilik bir orduyla Ermenistan'da fetihden fethine koştu. Rumların 80 bin kişilik büyük bir orduyla Şam üzerine gittiğini haber alınca Şam genel valisi Hız. Muâviye'ye haber göndererek gelen orduyu durdurmak için ondan yardım istedi. O da Halife'ye bir mektup yazarak durumu bildirip yardım istedi. Halife, Kûfe'de bulunan Velîd b. Ukbe'den Şamlı Müslümanlara yardım etmesini isteyince 8 bin kişilik bir orduyu bölgeye gönderildi.

Haberleşmelerden dolayı uzun bir zaman geçmiş, Rum ordusu Habîb b. Mesleme komutasındaki orduya iyice yaklaşmıştı. İş başa düşmüş, çaresizce kendilerinden on kat büyük orduyla savaşmak zorunda kalmışlardı. Çok zeki, aynı zamanda iyi bir savaş stratejisi oluşturan ve onu en güzel şekilde uygulayan bir komutan olan Habîb b. Mesleme, hemen emrindeki komutanları toplayarak onlara:

– Bu gece baskın yapacağız. Buluşma yerimiz Rum ordu komutanının otağı olacak, dedi. Sonra planını detaylı bir şekilde açıkladı. Kendisi gibi cesur bir savaşçı olan hanımı Ümmü Abdullah konuşulanları duyunca eşine:

– Buluşma yerimiz neresi, diye sordu. Habîb b. Mesleme'den gelen cevap:

– Rum ordusunun otağı ya da cennet, oldu. Bunun üzerine eşi de askerlerin arasına katılarak gece onlarla birlikte baskına gitti. Savaş başlamadan hemen önce ellerini kaldırdı ve:

– Allah’ım! Bizim için ayın ışıklarını onlara kapat, yağmurunla bizim üzerimize gelmelerini engelle. Askerlerin canlarını koru, onlara şehid sevabı yaz, diye dua etti.

Allah duasını kabul buyurdu. O gece düşmana ayın ışığını kapamakla kalmadı başlarından aşağı bardaktan boşanırcasına yağmur yağdırdı. Allah’ın yardımıyla İslâm ordusu 80 bin kişilik Rum ordusuna baskın yaparak büyük bir zafer kazandı. Sabahleyin askerler Rum ordusunun otağında toplandığında Habîb b. Mesleme’nin eşi karşısında duruyordu. O da askerlerin arasına katılıp savaşmıştı.

Anadolu’ya yaptığı birçok akın sebebiyle Habîbü’r-Rûm diye de anılan Habîb b. Mesleme fetihlere devam etti. Erzurum ve çevresinde bulunan birkaç şehir ve kasabayı savaşmadan ele geçirdi. Bölge halkıyla anlaşma yapıp Suriye’ye geri döndü. [738]

Her savaş öncesi orduya konuşma yapan Habîb b. Mesleme, konuşmadan sonra dua ederdi. Şamlılar onun duasının kabul olduğuna inanırdı. Bir seferinde orduya hitap ettikten sonra:

“Allah Resûlü (sas) buyurdu ki: *‘Bir grup insan bir araya toplandığında, onlardan bir kısmı dua eder, diğer bir kısmı da âmin derse Allah mutlaka onların duasını kabul eder.’* Allah’a hamd ve sena ederim. Allah’ım! Kanlarımızı tut! Bize şehid sevabı ver!” diye dua etti. Daha duası bitmeden düşman komutanı Habîb b. Mesleme’nin çadırına gelerek barış teklif etmişti.

Daha sonra hicretin 32. yılında Hz. Osman tarafından Bâbülebvâb’ın fethinde Selmân b. Rebîa el-Bâhilî’ye yardım etmek üzere görevlendirildi. Ancak Habîb b. Mesleme ordunun sevk ve idaresini kendisi üstlenmek isteyince aralarında ihtilâf çıktı. Habîb’i destekleyen Suriyeliler ile Selmân’ı destekleyen Iraklılar birbirlerini ölümle tehdit etmeye başladı. Hicri 35 yılında Kınnesrîn valiliğine tayin edilen Habîb b. Mesleme, göreve yeni başladığı sırada Medine’de Hz. Osman evinde kuşatma altına alınmıştı. [739]

Hız. Osman’ın Şehâdetinde

Hız. Osman isyancılar tarafından kuşatma altına alındıktan bir süre sonra yardım istemek için Şam’a haber göndermişti. Durumu haber alan Hız. Muâviye, Habîb b. Mesleme’yi yanına çağırđı ve:

– Hz. Osman’ın evi kuşatma altına alınmış. Hemen güvenilir ve olayları iyi değerlendirebilen birini oraya göndererek durumu öğren! Gelen haberi benden başka hiç kimse bilmesin! Sen de hızlı hareket edecek kişileri yanına al, acele Medine’ye doğru yola çık, dedi. Habîb kimlerle gideceğini sorması üzerine Muaviye:

– Gideceğin kimseler Şam halkından olsun. Şamlıların dışında henüz yeterince tanımadığımız askerlerle gidersen yolda sana ihanet edebilirler. Öncü olarak da Yezîd b. Şüca’yı al! Ey Habîb! Oraya gittiğinde Hz. Osman yaşıyorsa o bizim halifemizdir. Emri, emrimdir. Ne emrederse hemen yerine getir. Eğer ölmüşse ona bunu yapanları ve onlara yardım edenleri sağ bırakma! Medine’ye varmadan önce bir haber alırsan olduğun yerde bekle! Benim görüşümü al, diyerek onu Medine’ye gönderdi.

Habîb b. Mesleme Vadilkurâ’ya ulaştığında Hz. Osman’ın şehid olduğu haberini aldı. Numân b. Beşîr, Hz. Osman’ın kanlı gömleğiyle eşi Naile Hatun’un kesik elini alarak yanlarına gelmişti. Büyük bir üzüntü içerisinde Şam’a geri döndüler. Habîb b. Mesleme bundan sonra Muâviye ile beraber oldu ve onun Hz. Ali’ye gönderdiği heyetin sözcülüğünü yaptı. Sıffîn Savaşı’nda Hz. Muâviye’nin ordusundaki komutanlarından biri olarak yıllarca Rumlara karşı salladığı kılıcını bu kez Müslümanlara karşı kullandı. [740]

Daha sonra Hz. Hüseyin ile karşılaştı. Hz. Hüseyin babasıyla yapılan savaşlara katılmasını kastederek:

– Ey Habîb! Allah’a itaat dışında nice savaşlara katıldın, diyerek onu kınadı. Kendince haksız olmadığını düşünen Habîb:

– Babanla yapılan savaşı kastediyorsan bu onlardan biri değildir, sözleriyle kendisini savununca Hz. Hüseyin ona:

– Yok olup gidecek değersiz dünya için Muâviye’nin yanında yer aldın. Seni dünya için kaldırıp koşturdu, ahiretin için oturttu. Keşke yaptığın bu işi güzel sözlerle savunmasaydın. Böyle yaparsan Allah’ın **“Diğerleri ise günahlarını itiraf ettiler. İyi ameli kötü amelle karıştırdılar.”** [741] ayetinde bahsettiği kişilerden olursun. Ama senin durumun **“Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları kalplerini kirletmiştir.”** ayetindeki gibidir, dedi. [742]

Hz. Hüseyin’in bu sözleri sahâbînin kalbini ok gibi delip geçtiyse de vefat edinceye kadar Hz. Muâviye’nin emrinde pek çok idarî ve askerî görevler îfa etti. Muâviye’nin istişare heyetindeki önemli

kişilerden biri olan Habîb b. Mesleme, savaş tekniklerini çok iyi bilen cesur bir kumandandı. Hicretin 41. yılında Muâviye tarafından İrmîniye valiliğine tayin edildi. Genç yaşına rağmen İrmîniye’de kırktan fazla şehir ve kaleyi fethetti.

Hicretin 42. yılında 45-50 yaşları civarında İrmîniye’de vefat etti. Sünnete son derece bağlı olan Habîb b. Mesleme’yi Hz. Muâviye şu sözlerle anardı:

“Allah bana çok kabiliyetli iki yardımcı verdi. Onlardan biri hep yetki istedi. Diğer Habîb ise sürekli ‘sünnet-sünnet’ diye uyardı.”^[743]

Şâmî, *Sübülü’l-hüdâ*, 10/109; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 6/190.

Belâzurî, *Futûhu’l-büldân*, 132.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 6/190.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 3/393; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 29/230.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 25/149.

İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/1095; Taberî, *Târih*, 790.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 6/191.

İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 1068; İbn Manzûr, 16/216, 27/360.

Tevbe, 9/102.

Mütaffifîn, 83/14; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/321-321.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 7/ 409-410; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 6/192.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 6/190.

Belâzurî, *Futûhu’l-büldân*, 132.

Şâmî, *Sübülü’l-hüdâ*, 10/109; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 6/190.

İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 1068; İbn Manzûr, 16/216, 27/360.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 6/191.

İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1/1095; Taberî, *Târih*, 790.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 25/149.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 3/393; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 29/230.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 7/ 409-410; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 6/192.

Mütaffifîn, 83/14; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/321-321.

Tevbe, 9/102.

Hâris ve Muhammed b. Hâtib (r.anhümâ)

Mekkeli olan Hâris ve Muhammed kardeşler, Fatıma bint. Mücellel ile Hâtib b. Hâris'in oğullarıdır. Allah Resûlü (sas) İslâm'ı anlatmaya başladıktan bir süre sonra Müslüman olan anne ve babası, uzun bir süre müşriklerin baskısı altında yaşamış daha sonra Habeşistan'a hicret etmişti.

Hicret esnasında annesi ona hamileydi. Sahile varıp onları Habeşistan'a götürecek gemiye bindiklerinin ertesi günü gemide dünyaya geldi. Ona dedesinin ismini koydular. Dünyaya gelmeden müşriklerin zulmüne maruz kalan Hâris, anne babası gibi muhacir unvanını aldı. Oraya hicret ettikten bir süre sonra ailenin ikinci bir çocukları daha oldu. Ona da Muhammed ismini verdiler. Onun, Müslümanların Muhammed ismini koydukları ilk çocuk olduğu rivayet edilir. Muhammed b. Hâtib burada Cafer b. Ebû Tâlib'in hanımı Esma bint. Umeyy'sten süt emerek oğlu Abdullah ile sütkardeşi oldu. Bu kardeşlik büyüdüklerinde de bu şekilde devam etti. Bundan sonra ölünceye kadar birbirlerinden ayrılmadılar.^[744]

Habeşistan'a amcası Hattâb b. Hâris ve eşi Fükeyhe bint. Yesâr da hicret etmişti. Hâris ve Muhammed henüz çok küçük oldukları için gurbet acısını anlamamışlardı. Ancak bir süre sonra babalarını kaybedince gurbet ellerde yetim kaldılar. Amcaları onlara babalarının yokluğunu aratmamaya çalıştıysa da bir süre sonra amcaları da vefat etti. Anne ve yengeleriyle tek başlarına kalakaldılar. Allah Resûlü'nün (sas) onları Medine'ye çağırması üzerine Habeş kralının onlara tahsis ettiği gemilerle yola çıktılar. Medine'ye vardıklarında Allah Resûlü (sas) Hayber'i fethetmek üzereydi.^[745]

Peygamber Efendimiz Habeşistan'dan gelen bu özel konukları Medine'de uygun evlere yerleştirdi. Habeşistan'dan geldiklerinin ikinci günü yokluk ve yoksulluklarına aldırmayan anneleri sevgisini ifade etmek ve hoşnutluğunu kazanmak için Peygamber Efendimiz'e yemek götürmek istedi. Yemek henüz pişmeden ocakta bulunan

odunlar yanıp bitti. Annesi odun bulmak için evden çıktı. O sırada on yaşlarında olan Muhammed nasıl yaptıysa tencere ters çevrilerek üzerine döküldü. Kolu baştanbaşa yandı. Sesini duyan annesi oğlunu kaptığı gibi doğruca Allah Resûlü'nün (sas) yanına gitti.

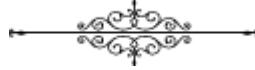
– Anam babam sana feda olsun ya Resûlullah! Bu Muhammed b. Hâtib! Sizin isminizi alan ilk çocuk. Üzerine kaynar su döküldü. Kolu yandı. Ona dua eder misiniz, dedi.

Allah Resûlü (sas) çocuğu yanına çağırdı. Başını okşayarak dua buyurunca kolundaki yanık iyileşti. Daha sonra Muhammed b. Hâtib'e bu olay sorulunca şöyle anlatırdı:

“Ateşin üzerinde kaynayan tencerenin yanına gittim. Elimi içine daldırınca tencere devrildi. Kolum feci bir şekilde yandı. Acıdan bağırınca annem yanıma koştu. Beni Allah Resûlü'nün (sas) yanına götürdü. Bana okuyup üfledi. Başımı okşayarak beni sevdi. Ben yaptığı duayı tam olarak anlamadım. Daha sonra anneme sordum. O Allah Resûlü'nün (sas) benim için şu duayı yaptığını söyledi:

'Ezhibi'l-be'se Rabbe'n-nâs! Veşfi, ente's-Şâfi. Lâ şifâe illâ şifâüke./ Ey insanların Rabbi! Hastalığı gider. Ona şifa ver, şifa veren sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur.' Huzurdan ayrılırken kolumda hiçbir acı ve yara izi yoktu.”^[746]

Hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmayan Hâris ve Muhammed b. Hâtib kardeşlerden Hâris, uzun bir ömür sürdü. Hicretin 66. yılında Abdullah b. Zübeyr onu Mekke valisi yaptı. Muhammed b. Hâtib ise hicretin 74. yılında vefat etti.^[747]

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4710; İbn Hacer, *İsâbe*, 7767.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/201; İbn Hacer, *İsâbe*, 1541.

Müsned, 3/418; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 19/240.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 865; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 5066.

Müsned, 3/418; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 19/240.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 865; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 5066.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4710; İbn Hacer, *İsâbe*, 7767.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/201; İbn Hacer, *İsâbe*, 1541.

Hârise b. Sürâka (ra)

Enes b. Mâlik'in halası Rubeyyi' bint. Nadr ile Sürâka b. el-Hâris'in oğludur. Annesi Hazreç kabilesinin Neccâroğulları'ndandır. Küçük yaşta babasını kaybettiğinden annesine nisbetle Hârise b. Rubeyyi' şeklinde de anılmıştır.^[748]

Hicretten hemen sonra annesiyle birlikte Müslüman olmuş, Allah Resûlü (sas) sahâbîleri birbirleriyle kardeş yaptığında kendini ibadete adayan Osman b. Maz'ûn'un oğlu Sâib b. Osman ile kardeş ilân edilmişti.^[749]

Hârise b. Sürâka, babası gibi ibadet etmeyi seven, gönül dünyası zengin bir genç olan Sâib b. Osman'dan çok şey öğrendi. İki genç birbirine kenetlenerek mânâ yolunda büyük mesafeler kat etti. Çocukluktan gençliğe yeni adım attığı yaşta yakîn imana ulaşmıştı. Yaşlı çocuk ayırmadan herkesle ayrı ayrı ilgilenen Allah Resûlü (sas) bir gün yolda Hârise ile karşılaştı. Hâl ve hatırını sorunca Hârise'nin cevabı:

– Allah'a gerçek manada iman eder bir hâldeyim, oldu. Allah Resûlü (sas):

– Ne dediğinin farkında mısın? Her şeyin bir hakikati, bir de işareti vardır. Senin imanının hakikati nedir, buyurunca:

– Nefsim dünyadan yüz çevirdi. Bunun için gecelerim uykusuz, gündüzlerim susuz bir şekilde geçiyor. Rabbimin arşına apaçık bakıyor gibiyim. Cennet ehlinin orada Rabbimizi ziyaret ettiğini, cehennem ehlinin de bağıştıklarını seyrediyor gibiyim, dedi. Canından çok sevdiği peygamberi:

– Ey Hârise! Sen bu hâlini devam ettir! Ona sıkı sıkıya sarıl, buyurunca:

– Ya Resûlullah! Şehidlik mertebesine ulaşmam için bana dua buyur, sözleriyle gönlündeki arzusunu söyledi. Allah Resûlü (sas) kâmil imana eren bu gencin arzusunu kırmayıp emelinin gerçekleşmesi için dua etti.^[750]

İlim ve hakikat peşinde koşarken annesini ihmal etmeyen sahâbî, her işine koşuyor, onu incitmemeye çalışıyordu. Annesine karşı

gösterdiği bu hassasiyet Rabbi katında karşılık buldu. Bir gün Allah Resûlü (sas) sahâbîlerine onun hakkında: *“Cennete girdiğimde orada Hârise’yi gördüm. Bunun sebebi onun annesine yaptığı iyilikti.”*^[751] buyurdu.

Müslümanlar Bedir Gazvesi’ne gitmek için cihada çağrıldığında bu çağrıya kulak veren Hârise b. Sürâka, annesinin hayır duasını alarak Bedir’e doğru yola çıktı. Yaşının küçük olması sebebiyle savaşçı olarak değil savaş alanının gerisinde görevlendirilmişti. Şehid olmayı o kadar içten arzuluyordu ki Rabbi onun bu isteğini boşa çıkarmadı, kendisine bir an önce vasıl olmak isteyen bu gönül sultanı genci bekletmedi.

Henüz savaş başlamamıştı. Hz. Ömer’in anlaşmalısı Mihca ile Hârise b. Süraka, su içmek ya da gözcülük yapmak için ordunun gerisinde Bedir kuyularının başındaydı. Müslümanları kuyuya yaklaştırmak istemeyen müşrikler, onları ok yağmuruna tutuyordu. Atılan oklardan biri Hârise’ye isabet etti. O sırada henüz 15 yaşında dünya güzeli bir gençti. İçmeye çalıştığı suya kanamadan oracıkta şehid oldu.^[752]

Savaş alanında bulunanları aşırıp giden bir ok, gerideki Hârise b. Sürâka’ya isabet etmiş, böylece bu gazvenin ensardan ilk şehidi olmuştur. Savaş bitmiş, İslâm ordusu geri dönüyordu. Annesi ordu henüz Medine’ye varmadan oğlunun şehid olduğunu öğrendi. Kalbine kor ateşi düşen Rubeyyi’ Hatun, çevresindeki hüzünlü bakışlara eşsiz bir metanetle:

– Allah Resûlü (sas) geldiğinde ona soruncaya kadar bekleyeceğim! Eğer oğlum cennette ise ağlamayacağım. Karşılığını Allah’tan umarak sabredeceğim. Eğer cehennemde ise o zaman nasıl ağladığımı göreceksiniz, diyordu.

İslâm ordusu Medine’ye gelince annesi oğlunun durumunu sormak üzere Hz. Peygamber’in yanına koştu.

– Ya Resûlullah! Hârise’nin yanımdaki değerinin ne kadar fazla olduğunu bilirsin. Şayet oğlum cennette ise sevabını Allah’tan umarak sabrederim; değilse var gücümle ağlarım, dedi. Allah Resûlü (sas):

– Yazık sana! Ona mı ağlayacaksın! Onun tek bir cennette olduğunu mu sanıyorsun? O pek çok cennette. O Firdevs-i Âlâ cennetinde, buyurarak şehid anne ve kız kardeşi müjdeledi.

Bunun üzerine Ümmü Hârise, artık oğlu için asla ağlamayacağını ifade ederek etrafındaki kalabalığa dönerek:

– Peh peh! Aferin sana ey Hârise, sözleriyle sevincini onlarla paylaştı. [\[753\]](#)

Allah Resûlü (sas) kendisine bir kap su getirilmesini emretti. Su gelince elini suya daldırdı, ondan bir avuç su aldı. Sonra su kabını Rubeyyi' Hatun'a verdi. Rubeyyi' Hatun ondan biraz içti, kalanı kızına verdi. Daha sonra Allah Resûlü (sas) onlara suyu sinelerine serpmelerini söyledi. Onlar da Peygamber Efendimiz'in dediği gibi yapıp rahatladılar.

Konuyu anlatan râvi der ki aldıkları müjdeden dolayı hayatları boyunca mutlu oldular. Medine'de onlardan daha mutlu bir hanım görmedim. Gösterdikleri sabır ve imanla hanımlara örnek oldular. [\[754\]](#)

Ebû Nu'aym, *Marifetü's-sahâbe*, 1/160.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/511; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 993.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 907.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 907.

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/627; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/510.

Buhârî, *Cihâd*, 14; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/307-308.

Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 10/116; Makrîzî, *İmtâu'l-esma'*, 5/142.

Ebû Nu'aym, *Marifetü's-sahâbe*, 1/160.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/511; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 993.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 907.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 907.

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/627; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/510.

Buhârî, *Cihâd*, 14; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/307-308.

Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 10/116; Makrîzî, *İmtâu'l-esma'*, 5/142.

İyas b. Muâz (ra)

Medine’de doğup büyüyen İyas b. Muâz’ın çocukluk yılları Buâs Savaşı adı verilen Evs ve Hazreçliler arasındaki kardeş savaşlarıyla geçti. Bu duruma çözüm için Evs kabilesinden on beş gencin oluşturduğu grup içerisinde henüz çocuk denecek yaşta olmasına rağmen İyas b. Muâz da yerini aldı. Günler süren konuşma ve tartışma sonunda on beş genç hem umre yapmak, hem de bir çare bulmak ümidiyle Mekke’ye gitti.

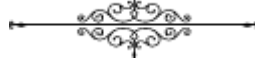
Gençlerin lideri Enes b. Râfi’ydi. İçlerinde İyas b. Muâz’ın yakın akrabalarından Amr b. Muâz da vardı. Gençler Mekke reislerinden yardım istediyseler de istekleri reddedildi. Allah Resûlü (sas) Kureyşlilerin Medineli gençlerden uzak durduğunu fark edince onlara İslâm’ı anlattı. Onlara Kur’ân okudu, Aradıkları kurtuluşun İslâm’da olduğunu açıkladı. Grubun en küçüğü olan İyas b. Muâz, henüz çocuk denecek yaşta olmasına rağmen dinledikleri karşısında arkadaşlarına:

– Vallahi, bu zatın söyledikleri sizin Utbe’ye yapmış olduğunuz tekliften çok daha iyidir, diyerek arkadaşlarını Allah Resûlü’nün (sas) sözlerini kabule iknaya çalıştı. Ancak Mekke’de duydukları onların zihinlerini bulandırmıştı. Sonraki yıllarda Mekke’ye gelip Akabe Biatı’na katılacak olan Enes b. Râfi’ onun bu sözlerine çok kızdı. Yerden bir avuç toprak alarak İyas b. Muâz’ın yüzüne doğru savurdu. Ardından da:

– Bizi şu adamın sözleriyle meşgul etme! Eğer onun sözlerine bakıp dediklerini kabul edersek kavmimizi daha büyük bir belaya maruz bırakmış oluruz, diyerek Allah Resûlü (sas) ile yapılan görüşmenin devam etmesini engelledi.

Mekke liderlerinden ümitlerini kesen gençler Medine’ye geri döndüler. Arkadaşlarının yanında Müslüman olduğunu açıklayamayan İyas b. Muâz, Allah Resûlü’nün (sas) söylediklerine bütün benliğiyle inanmıştı. Medine’ye dönünce kendini Buâs Savaşı içinde buldu. Aradan çok bir zaman geçmeden öldü. Arkadaşları Mekke’den ayrıldığından beri onu sürekli “Lâ ilâhe illâllah, Allahu Ekber, Elhamdülillah” diyerek Allah’ı zikrederken görüyorlardı.

Ölürken de bu sözleri zikreden İyas b. Muâz ruhunu teslim ederken Rabbini anıyordu. Onun Müslüman olarak öldüğünden hiç kimse şüphe etmedi. [\[755\]](#)

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/427; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 347; Süheylî, *Ravdu'l-Ünf*, 2/244.

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/427; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 347; Süheylî, *Ravdu'l-Ünf*, 2/244.

Mahmûd b. Lebîd (ra)

Medineli olup hicretin ilk yıllarında dünyaya gelmiştir. Babası Abdüleşheloğulları'ndan Lebîd b. Râfi', annesi Muhammed b. Mesleme'nin kızı Ümmü Manzûr'dur. Allah Resûlü (sas) ve sahâbîlerin bulunduğu ortamda, onların terbiyesi altında büyüyen Mahmûd b. Lebîd, duydukları ve gördüklerini doğru okuyarak iyi bir insan olarak yetişti. Hz. Peygamber'in çevresinden ayrılmayarak onunla birçok güzel anısı oldu. Bu anılarından birini şöyle anlatır:

“Bir gün Allah Resûlü (sas) bizim mahalleye gelmişti. Mahalle mescidinde cemaate akşam namazı kıldırdı. Selam verdikten sonra akşam namazının sünnetini kastederek:

– Şu iki rekâtı evinizde kılın, buyurdu.”

Hız. Peygamber'in vefatından sonra evlenen sahâbînin Hudeyr, Ümâre, Ümmü Gülsüm, Şeybe, Ümmü Lebîd adında beş çocuğı oldu. [756]

Âlim sahâbîlerden sayılan Mahmûd b. Lebîd birçok hadis rivayet etmiştir. Bunlardan birinde Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu:

“Allah bir kulunu severse onu dünyaya dalmaktan korur. Tıpkı sizin sağlığından endişe ettiğiniz için hastalarınızı yemek ve sudan koruduğunuz gibi.” [757]

Mahmûd b. Lebîd, Hz. Ömer ve diğer büyük sahâbîlerin hep yakınında oldu. Hz. Ömer Şam'a gittiğinde o da Şam'daydı. O sırada büyük bir veba salgını vardı. Şam halkı oranın havasının ağırlığından ve veba hastalığından şikâyet ederek:

– Tedavi için sadece şu içki iyi geliyor, dediler. Hz. Ömer bal şerbeti içmelerini tavsiye edince:

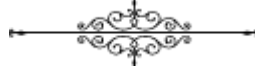
– Bal bizi iyileştirmiyor, dediler. İçlerinden biri Hz. Ömer'e:

– İsterseniz size sarhoş etmeyen aynı zamanda hastalığa iyi gelen bir ilaç yapabilirim, dedi. Hz. Ömer izin verince adam dediğini yaptı. Hz. Ömer ilacı kontrol ettikten sonra insanların içmesine izin verdi. Ardından da “Allah'ım! Senin bunlara haram kıldığın hiçbir şeyi ben helal kılmıyorum. Senin helal kıldığın hiçbir şeyi de bunlara haram kılmıyorum.” diyerek dua etti. [758]

Mahmûd b. Lebîd (ra) anlatıyor:

“Osman b. Affân, mescide ilave yapmak istemiş de halk bunu hoş görmeyerek onu olduğu gibi bırakmasını istemişlerdi. Bunun üzerine Hz. Osman: ‘Resûlullah: ‘*Kim Allah rızası için bir mescid yapar ya da yaptırırsa Allah da onun için cennette bu mescidin benzeri bir ev yapar.*’ buyurdu.’ dedi.”^[759]

Sahâbîlerin büyüklerinden olan Übey b. Ka’b’tan çok şey öğrenmiş ve ondan çok sayıda hadis rivayet etmiştir. Uzun bir ömür yaşamış ve hicretin 96. yılında vefat etmiştir.^[760]

İbn Sa’d, *Tabakât*, 5/77; İbn Hacer, *İsâbe*, 7823.

Tirmizî, Tıb, 1; *Müsned*, 5/427; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 4773.

Muvatta, Eşribe, 14.

Müslim, Zühd, 44.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1379; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 6055.

Müslim, Zühd, 44.

Muvatta, Eşribe, 14.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1379; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-nübelâ*, 6055.

Tirmizî, Tıb, 1; *Müsned*, 5/427; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 4773.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 5/77; İbn Hacer, *İsâbe*, 7823.

Mahmûd b. Rebî' (ra)

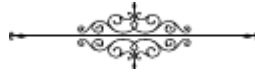
Medineli Rebî' b. Sürâka ve Cemile bint. Ebû Sasaa'nın oğludur. Ailesi Hazreç kabilesine mensup olup Medine'nin merkezine beş kilometre uzaklıkta olan Kubâ'da yaşayan sahâbî, küçük yaşta da olsa Peygamber Efendimiz'i görme bahtiyarlığına ermişti. Hicretin 5. yılında dünyaya gelince babası onu Allah Resûlü'ne (sas) götürmüş, duasını almıştı.

Allah Resûlü (sas) zaman zaman Kubâ'ya gider, Kubâlî Müslümanları ziyaret ederdi. Bu günlerden birinde onların evini ziyaret etti. Mahmûd b. Rebî' yıllar sonra unutamadığı o güzel ânı şöyle anlatır:

“Bir gün Allah Resûlü (sas) bizim eve gelmişti. O sırada ben henüz beş yaşındaydım. Bahçemizde bir su kuyumuz vardı. Allah Resûlü (sas) kuyumuzun yanına giderek bir süre durduktan sonra kovayla kuyudan su çekti. Sudan bir miktar alarak şaka ile yüzüme doğru püskürttü.”^[761]

Mahmûd b. Rebî' buna çok sevinmiş ve hayatı boyunca Hz. Peygamber'in bu hareketini değerli bir hatıra olarak nakletmiştir.

Allah Resûlü'nün (sas) vefatından sonra Medine'de kalan sahâbî, İstanbul Kuşatması'na ve birçok savaşa katıldı. Hicretin 97. yılında 93 yaşında vefat etti.^[762]

Buhârî, İlim, 18; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 24/7120.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1378; İbn Hacer, *İsâbe*, 7820; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 6036.

Buhârî, İlim, 18; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 24/7120.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1378; İbn Hacer, *İsâbe*, 7820; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 6036.

Muhammed b. Enes (ra)

Allah Resûlü (sas) Medine'ye hicret ettiği günlerde dünyaya geldi. Annesi Aysa Hatun ile babası Enes b. Fedâle iki sevinci birlikte yaşadı. Babası onu Allah Resûlü'nün (sas) yanına götürdüğünde henüz iki haftalıktı. Hz. Peygamber oğlunun ismini sorunca isim vermediğini söyledi. Allah Resûlü (sas):

– Ona benim ismimi verin ama künyemi vermeyin, buyurdu.

Allah Resûlü (sas) çocuğa kendi ismini koymuştu. Onu kucağına aldı, sevdi ve hayır duada bulundu. Peygamberin duasının bereketiyle çok uzun bir ömür yaşadı. Yirmi iki çocuğu oldu. Bütün saç ve sakalı bembeyaz olduğu hâlde Allah Resûlü'nün (sas) elinin değdiği yerler simsiyah olarak kaldı. [\[763\]](#)

Bu görüşmenin üzerinden üç yıl geçmiş, Muhammed üç yaşına gelmişti. Babası İslâm ordusuyla Uhud'a gidiyordu. Ordu yola çıkınca Allah Resûlü (sas), babası ve amcasından önden giderek müşriklerin durumlarını tespit etmelerini istedi. İki kardeş Akîk mevkiinde düşman ordusunun arasına sızarak durumlarını, sayılarını ve güçlerini tespit ettiler. Bir süre onlarla birlikte yürüdüler. Ordu konaklayınca gizlice yanlarından ayrılıp geri döndüler. Doğruca huzura çıkıp müşriklerin durumunu detaylı bir şekilde anlattılar. Uhud'da kahramanca savaşan Enes b. Fedâle bir süre sonra şehid oldu.

Vefaya son derece önem veren Allah Resûlü (sas) Uhud'dan döndükten kısa bir süre sonra Enes b. Fedâle'nin akrabaları olan Zaferoğulları'na taziye ziyaretinde bulundu. Akrabaları o sırada henüz üç yaşında olan Muhammed'i kucaklayıp Hz. Peygamber'in yanına getirdiler. Allah Resûlü (sas) onu kucağına alıp sevdi. Daha sonra ileriki yaşlarında zorluk çekmemesi için ona satılmamak ve hibe edilmemek üzere bir hurma bahçesi bağışladı. [\[764\]](#)

Muhammed b. Enes biraz büyüyünce zaman zaman Mescid-i Nebevî'ye giderek Allah Resûlü'ne (sas) yakın olmaya çalıştı. Bu gidiş gelişlerinde gördüklerini insanlarla paylaştı.

Muhammed b. Enes (ra) anlatıyor:

“Bir gün Allah Resûlü (sas) Zaferoğulları’nın mescidine gelmişti. Yanında Abdullah b. Mes’ûd ve Muâz b. Cebel de vardı. Namazdan sonra bir kayanın üzerinde oturdu. Yanında bulunanlardan birine Kur’ân okumasını emretti. **‘Her ümmetten bir şahit getirdiğimizde ve seni onlara şahit gösterdiğimizde hâleri nice olur!’**^[765] ayeti okunduğunda Allah Resûlü (sas) ağlamaya başladı. *‘Ey Rabbim! Ben bunlara şahidim. Peki, görmediklerime nasıl şahit olacağım?’* buyurarak ağlamaya devam etti. Gözyaşları sakalını ıslatıncaya kadar ağladı.”^[766]

Muhammed b. Enes on yaşına girdiğinde neredeyse bütün Müslümanların hacca gittiğini görünce onlarla birlikte Veda Haccı’na katıldı. Peygamber Efendimizden sonra uzun bir ömür yaşadı.^[767]

İbn Sa’d, *Tabakât*, 8/342; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1365.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/37; Vâkidî, *Megâzî*, 1/206; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 254.

Nisâ, 4/41.

Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 19/244.

İbn Hacer, *İsâbe*, 7759.

Nisâ, 4/41.

Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 19/244.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 8/342; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1365.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/37; Vâkidî, *Megâzî*, 1/206; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 254.

İbn Hacer, *İsâbe*, 7759.

Mücemmi' ve Zeyd b. Cârîye (r.anhümâ)

Mücemmi' ve Zeyd Medineli iki kardeşti. Evs kabilesine bağlı Amr b. Avf oğulları'ndandırlar. Babaları, münafıkların ileri gelenlerinden ve Mescid-i Dirâr'ın kurucularından Cârîye b. Âmir el-Evsî'dir. Allah Resûlü (sas) Medine'ye hicret edince babalarıyla birlikte Müslüman oldular. Zeyd dokuz yaşında, ağabeyi Mücemmi' ise ondan biraz daha büyüktü. Çocuklar samimi bir Müslüman oldukları hâlde babaları Cârîye b. Âmir yıllarca şüphe bataklığında debelenip durdu.

İki kardeş büyük bir aşkla Allah Resûlü'nün (sas) etrafında dönüp dururken İslâm'ı öğrenerek Kur'ân ahlâkıyla ahlâklandılar. Bir gün Zeyd b. Cârîye, Allah Resûlü'ne (sas):

– Ya Resûlullah! Size nasıl selam vereceğimizi öğrendik. Peki, size nasıl salât edeceğiz, diye sorunca Allah Resûlü (sas):

“Allahümme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed. Kemâ bârekte alâ İbrâhime ve alâ âli İbrâhime inneke hâmidün mecîd, diyerek salât edin!” buyurdu. [\[768\]](#)

Mücemmi' b. Cârîye çok zeki bir o kadar da gayretli ve öğrenmeye hevesli biriydi. Sık sık Allah Resûlü (sas) ve sahâbîlerin yanına gider, büyük bir aşkla Kur'ân öğrenmeye çalışırdı. Bu gayreti sonucunda Allah Resûlü (sas) vefat ettiğinde iki sûre hariç bütün sûreleri ezberlemişti. Müslümanlar Uhud Savaşı'na giderken iki kardeş de en ön saflarda orduya katıldı. Allah Resûlü (sas) yaşları küçük olanları geri gönderdiğinde dönmek zorunda kaldılar. İki kardeş Hudeybiye Seferi'ne katılıp Rıdvân Biat'i'nde bulundu. İlk olarak Hayber Savaşı'na iştirak ettiler. Savaştan sonra Allah Resûlü (sas) onlara da Hayber ganimetlerinden pay verdi. [\[769\]](#)

Babalarının kalbindeki nifaktan haberleri olmayan kardeşler, onun tuzağına düşmekten kurtulamadılar. İslâm ordusu Tebük'ten Medine'ye dönerken aralarında Cârîye b. Âmir'in de bulunduğu on iki kişilik bir grup münafık Allah Resûlü'ne (sas) suikast düzenlemeye kalkıştı. Hz. Peygamber'i yüksek dar bir geçitte sıkıştırıp yoldan

aşağı atmaya kalkıştılar. Mücemmi' b. Cârîye de bilmeden babasıyla birlikte bu grubun içerisinde yer aldı.^[770]

İki kardeşin münafıkların tuzağına düştüğü bir diğer olay ise Dırâr Mescidi hadisesidir. Medineli münafıkların reislerinden olan Ebû Âmir bir gün etrafına topladığı münafıklara:

– Biz de Amr b. Avfoğulları gibi bir mescid yapalım. Burada ibadet etmek yerine kendimize gizlice güç ve silah hazırlarız. Ben Bizans İmparatoru'nun yanına gidip ondan yardım isteyeyim. Onların da desteğiyle Muhammed ve arkadaşlarını buradan çıkarırız, diyerek planını anlattı.

Yaptıkları mescidi, nifak yuvalarının merkezi olarak kullanacaklardı. Birçok Müslüman gibi Zeyd ve Mücemmi' b. Cârîye de saf ve temiz duygularla mescidin yapımına yardım etti. Mescid tamamlanınca Kur'ân-ı Kerîm'i çok iyi bildiği için bir süre Mücemmi' b. Cârîye'yi mescide imam yaptılar. Sahâbî de bilmeden münafıklara namaz kıldirmaya başladı.

Bu sırada Ebû Âmir yardım istemek üzere Bizans İmparatoruna gitmiş, arkadaşları bir yandan onu beklerken bir yandan da mescidi meşru hâle getirmek için Allah Resûlü'nü (sas) namaz kıldirmak üzere mescidlerine davet etmişlerdi. O sırada Allah Resûlü (sas) Tebük'e gitmeye hazırlanıyordu. Allah (cc), durumdan peygamberini haberdar edince Resûlullah, Mescid-i Dırâr'ın yıkılmasını emretti. Mücemmi' b. Cârîye Mescid-i Dırâr'ın imamlık görevini yürüttüğü için kendisinin de münafık olduğu ileri sürüldü. Ancak münafıkların bu mescidi açma konusundaki asıl amaçlarını bilmediğine dair yemin edince bu ithamdan kurtuldu.^[771]

Hiz. Ömer'in hilafeti zamanında yakınları Halife'ye giderek Mücemmi' b. Cârîye'nin mahalle mescidinde imam olmasını istediler. Hiz. Ömer:

– Bir zamanlar Mescid-i Dırâr'da münafıklara imamlık yapan sen değil miydin, diye itiraz etti. Bu sözlerden alınan sahâbî:

– Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki onların yaptıklarından haberim yoktu, diyerek kendini savundu. Hiz. Ömer ona inanarak imamlık yapmasına izin verdi.

İyi bir hâfız olan Mücemmi' b. Cârîye, Kur'ân metni derleyen Medineli altı sahâbîden birisidir. Allah Resûlü'nün (sas) vefatından kısa bir süre önce birkaç sûre dışında Kur'ân ayetlerinin tamamını bir

araya toplamış ve bir nüsha meydana getirmişti. Hz. Peygamber'den sonraki dönemlerde daha çok Kur'ân öğretimiyle meşgul oldu. Hz. Ömer daha sonra onu Kur'ân öğretmek üzere Kûfe'ye gönderdi. Orada Kûfelilere Kur'ân öğretirken aynı zamanda sahâbîlerin büyük âlimlerinden Abdullah b. Mes'ûd'a ezberlemediği sûreleri öğretti. [772]

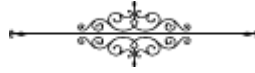
Mâ'dikeribe anlatıyor:

“Bir gün Abdullah b. Mes'ûd'un yanına gitmiştim. Ondan Tâ Sin Mim (Kasas) Sûresi'ni öğretmesini istedim. Bana:

– Ben onu okuyamam. Mücemmi' b. Cârîye'ye git, o öğretsin, dedi.” [773]

Hz. Peygamber'den on hadis rivayet eden Mücemmi' b. Cârîye'nin rivayetleri Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce'nin Sünen'lerinde yer almaktadır.

Mücemmi' b. Cârîye hicri 60 miladi 680 yıllarında Medine'de vefat etti. Kardeşi Zeyd b. Cârîye ise Abdullah b. Ömer'den önce vefat etmişti. Abdullah b. Ömer onun vefat ettiğini öğrenince üzüldü, onun için Allah'tan rahmet diledi. Sıffîn Savaşı'nda Hz. Ali'nin ordusuna katılan Zeyd b. Cârîye'nin vefat tarihi ise tam olarak bilinmemektedir. [774]

İbn Hacer, *İsâbe*, 2884. bk: *Buhârî*, Tefsir, 33; *Müslim*, Salât, 65, 66.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/541; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4673.

Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 10/262.

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/522; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 5/471.

İbn Hacer, *İsâbe*, 7735; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 11/232.

Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 4/288.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4673; İbn Hacer, *İsâbe*, 1826.

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/522; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 5/471.

İbn Hacer, *İsâbe*, 2884. bk: *Buhârî*, Tefsir, 33; *Müslim*, Salât, 65, 66.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/541; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4673.

Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 10/262.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4673; İbn Hacer, *İsâbe*, 1826.

İbn Hacer, *İsâbe*, 7735; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 11/232.
Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ'*, 4/288.

Sa'd b. Büceyr (ra)

Medine'de doğup büyüyen Sa'd b. Büceyr, Habte Hanım ve Büceyr b. Muâviye'nin oğludur. Aile İslâm'ın Medine'ye yayılmaya başladığı ilk günlerde Müslüman olmuştu. İmam-ı Azam'ın talebesi İmam Ebû Yûsuf'un dedesi olan Sa'd b. Büceyr, Allah Resûlü (sas) Medine'ye hicret ettiğinde on yaşlarındaydı. Annesi aktif bir hanım olduğundan daha çok annesinin ismiyle anıldı. Allah Resûlü (sas) Medine'ye teşrif edince annesi onu huzura götürdü. Hz. Peygamber ona dua edip bereketli bir ömür geçirmesini diledi. [775]

Uhud Savaşı'na gitmek için hazırlanıp orduya katılsa da yaşı küçük olduğundan geri gönderildi. Uhud'dan Allah Resûlü'nün (sas) şehid edildiği haberi gelince yaşının küçük olduğuna bakmadan kılıcını kaptığı gibi Uhud meydanına koştu. Savaş hâlâ devam ediyordu. Müslümanlar toparlanmış savunmaya geçmişlerdi. Müşrikler, Peygamber Efendimiz'in bulunduğu yere doğru akın ediyor, sahâbîler ise onları durdurmaya çalışıyordu. Allah Resûlü'nü (sas) korumaya çalışan Ebû Katâde'yi gören Sa'd b. Büceyr kılıcını çekerek yardımına koştu.

Ebû Katâde (ra) anlatıyor:

“Savaş meydanında Allah Resûlü'nü (sas) aramaya başlamıştım. Müşriklerin etrafını sardığı yere ulaştınca onlardan birine şiddetli bir darbe indirdim. Adam sarsıldı. Hemen peşimden gelen Sa'd b. Büceyr adama ikinci darbeyi vurarak onu yere yuvarladı.”

Uhud'dan sonra Hendek Savaşı'na katıldı. Büyük bir özveriyle günlerce hendek kazımında çalıştı. Hendek kazma işi bitince silahlanıp orduya katıldı. On beş yaşına henüz yeni girmiş olmasına rağmen kahramanca savaşıyordu. Onun bu hâli Allah Resûlü'nün (sas) gözünden kaçmadı. Yanına çağırarak ona kim olduğunu sordu.

– Sa'd b. Büceyr, deyince:

– Allah bağışlasın! Yaklaş bakayım, buyurdu. Sa'd b. Büceyr büyük bir heyecanla Allah Resûlü'ne (sas) yaklaştı. Allah Resûlü (sas) onun başını okşayarak sevgisini gösterdi. Hem kendisi hem de soyu için

hayır duada bulundu. Torunu Ebû Yûsuf bu hadiseyi övünçle anlatır ve: “O anın bereketi şu an bile bizimle beraberdir” derdi.

Savaşlarda Allah Resûlü’nün (sas) yanında yer alan Sa’d b. Büceyr, Hz. Peygamber’in vefatından sonra Kûfe şehrine yerleşti. Huneys adını verdiği bir oğlu oldu. Ne zaman vefat ettiği hakkında kaynaklarda bir bilgi bulunmamakla birlikte cenaze namazını Zeyd b. Erkam’ın kıldırıldığı rivayet edilir. Bu da onun Zeyd b. Erkam’dan önce yani hicri 66 ya da 68 yılından önce vefat ettiğini göstermektedir.^[776]

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/584-585; İbn Sa’d, *Tabakât*, 6/52.
İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 1970; İbn Hacer, *İsâbe*, 3131.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/584-585; İbn Sa’d, *Tabakât*, 6/52.
İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 1970; İbn Hacer, *İsâbe*, 3131.

Sâib b. Yezîd (ra)

Hicretin ikinci ya da üçüncü yılında Medine’de doğan Sâib b. Yezîd, İslâm’ın huzur dolu mânevî atmosferi içinde büyüdü. Babası Ümeyyeoğulları’nın müttefiklerinden Yezîd b. Saîd, annesi Alâ b. Hadramî’nin kız kardeşi Ümmü’l-Alâ bint. Şüreyh el-Hadramiyye’dir. [\[777\]](#)

Sâib b. Yezîd yalnızca zeki değil, aynı zamanda çok iyi bir gözlemciydi. Babasıyla Mescid-i Nebevî’ye namaz kılmaya gittiğinde etrafında neler olduğunu gözlemler, öğrendikleriyle zaman, mekân ve insan bağlantısı kurardı.

Sâib b. Yezîd (ra) anlatıyor:

“Allah Resûlü’nün (sas) yalnızca bir müezzini vardı. Ondan başkası ezan okumazdı. Cuma günü minbere çıktığında müezzin mescidin kapısında ezan okurdu. Hutbeyi bitirip indiğinde de kamet getirirdi. Onun vefatından sonra Hz. Ebû Bekir, ondan sonra Hz. Ömer dönemlerinde de ezan bu şekilde okundu. Hz. Osman zamanında şehir kalabalıklaştınca hutbeye çıkmadan önce müezzin çarşıda Zevra denen yerde ezan okurdu. Bu ezan okununca halk namazın başlamak üzere olduğunu anlardı. [\[778\]](#)

Bir keresinde Mescid-i Nebevî’de namaz kılıyorduk. Allah Resûlü (sas) namazdayken arkasında bulunan birinin çakıl taşlarıyla oynadığını fark etti. Namaz bitince:

- Çakıllarla oynayan kimdi, diye sordu. Adam:
- O bendim ya Resûlullah, deyince:
- Kıldığın namazdan nasibin işte bu kadardır, buyurdu.” [\[779\]](#)

Sâib b. Yezîd yaşı küçük olduğu için peygamber evine rahatça gidebiliyor, ailesiyle ilgili şeylere de şahit oluyordu. Orada olduğu bir gün peygamberin evine bir hanım gelince Allah Resûlü (sas), eşine:

- Ey Âişe! Bu hanımı tanıyor musun? Bu falan kabilenin şarkıcısıdır. İstersen sana şarkı söylesin, dedi. Hanım şarkı söyledi, Hz. Âişe dinledi. [\[780\]](#)

Allah Resûlü (sas) şarkı söylenmesine izin vermekle birlikte şarkı sözlerinde İslâm'ın inanç ve ahlâkına ters düşen bir şey, hatta edebî noktada bir yanlışlık olmasından hoşlanmaz hemen müdahale ederdi. Bir düğün evinin önünden geçerken cariyelerin “Size geldik size geldik. Bize selam verin ki biz de size selam verelim...” diyerek şarkı söylediklerini duydu. Hemen müdahale ederek düzeltti. Sahâbîlerden biri:

– Ya Resûlullah! İnsanların şarkı söylemelerine izin veriyor musunuz, diye sordu.

– Bu nikâh törenidir. Nikâhta kutlama yapın, buyurdu. [\[781\]](#)

Hız. Peygamber ile Yaşadığı Anıları

Sâib b. Yezîd bir ara hastalanmıştı. Sahâbîyi kucaklayan teyzesi onu dua etmesi için Allah Resûlü'ne (sas) götürdü. Sâib (ra) bu anı şöyle anlatır:

“Hastalanınca teyzem beni Allah Resûlü'nün (sas) yanına götürdü. İçeri girdiğimizde önünde içerisinde ekmek ve kurutulmuş et olan çukur bir tabak vardı. Yemek bitince abdest almak için su kabına yöneldi. Yerimizden fırlayıp ona yardım etmek için yanına gittik. Kimimiz elini yıkarken su döktü, kimimiz yüzünü yıkarken. Abdest alması bitince teyzem:

– Ya Resûlullah! Kız kardeşimin oğlu hastalanmış, dedi. Allah Resûlü (sas) beni yanına çağırdı. Eliyle başımın ön tarafını okşadı. Kur'ân okuyup bana doğru üflledi. Sonra üzerime Fatiha Sûresi'ni okudu. Kalkıp arkasına geçtim. Omuzlarının ortasında kuş yumurtası gibi bir ben vardı.” [\[782\]](#)

Bir başka anısını ise İkrime b. Ammâr anlatır:

“Sâib b. Yezîd'in saçlarının ön tarafı hiç ağarmamış simsiyah, arka yanları ve sakalı ise bembeyazdı. Ona:

– Vallahi şimdiye kadar senin saçın gibisini görmedim. Bir tarafı simsiyah diğer tarafı bembeyaz, dedim.

– Niçin böyle olduğunu anlatayım mı? Bir gün çocuklarla birlikte oyun oynuyordum. Allah Resûlü (sas) yanımdan geçti. Hemen yanına koşup selam verdim. Bana adımı sordu. ‘Nemr b. Kâsit'in yeğeni Sâib b. Yezîd.’ dedim. Beni severek başımı okşadı. Sonra da bana dua buyurdu. Bundan sonra onun elinin dokunduğu yerler beyazlamadı.” [\[783\]](#)

Sâib b. Yezîd vefat ettiğinde 94 yaşında olmasına rağmen bünyesi sağlam, çevik, boyu posu dimdik bir hâldeydi. Vefatına yakın bu kadar sağlıklı olmasının nedeni sorulduğunda:

– Gözlerimin ve kulaklarımın bu kadar sağlıklı olmasının sebebi Resûlullah'ın duasıdır. Onun duasının bereketiyle vücudum zinde, duyu organlarım sağlam olarak yaşıyorum, derdi.^[784]

Sahâbenin zamanında yaşayanlar Allah Resûlü (sas) ile yaşadıkları anıları öğrenmek istiyor, fırsat buldukça karşılaştıkları sahâbîlere soruyorlardı.

Yahya b. Talha anlatıyor:

“Amcam İsâ b. Talha ile mescidde oturuyorduk. Sâib b. Yezîd'in geldiğini görünce bana:

– Şu yaşlı kişinin yanına git, ‘Amcam sana Allah Resûlü’nü gördün mü?’ diye soruyor, dediğimi söyle, dedi. Amcamın dediği gibi yaşlı kişinin yanına gittim. İstenen soruyu sorunca:

– Allah Resûlü’nü (sas) gördüm. Bir gün birkaç arkadaşım ile birlikte onun yanına gittiğimde birkaç sahâbîyle birlikte hurma yiyordu. Bizi görünce yanına çağırdı. Kabin içerisindeki hurmalardan avuçlayarak bize verdi. Başımızı okşayarak bizi sevdi, diye anlattı.”^[785]

Sâib b. Yezîd (ra) anlatıyor:

“Çok sıcak günlerde büyük zorluklarla Tebük'e giden İslâm ordusunun Medine'ye varmak üzere olduğunu duyduk. Çocukların arasına katılıp onlarla birlikte Allah Resûlü'nü (sas) karşılamak için Veda Tepesi'ne gittik. Orada büyük bir heyecanla ordunun gelişini bekleyip onları karşıladık.”^[786]

Allah Resûlü (sas) ile Veda Haccı'na gittiğinde henüz yedi yaşında bir çocuktuk. Yüz binlerce sahâbînin katıldığı o muhteşem tarihi hacca şahitlik etti. Orada yaşadığı bir anıyı şöyle anlatır:

“Sabah namazında Kâbe'de Allah Resûlü'ne (sas) rastladım. Namaz kılmaya hazırlanıyordu. Namaza başlamadan ayak kabalarını çıkarıp sol tarafına koydu. Bize namaz kıldırırken Fatîha'dan sonra Mü'minûn Sûresi'ni okudu. Hz. Mûsâ ve Hz. İsa'dan bahseden ayetlere gelince öksürük tuttu. Bunun üzerine okumayı keserek rûkûa gitti...”^[787]

Allah Resûlü'nden (sas) Sonra

Hız. Peygamber'in vefatından sonra Hız. Ömer tarafından kadı olarak görevlendirilen babası ve diğer sahâbîlerden İslâm'ı öğrenmeye devam etti.

Sâib b. Yezîd (ra) anlatıyor:

“Mescid-i Nebevî'de ayakta dururken biri bana doğru çakıl taşı attı. Dönüp baktığımda Hız. Ömer bana orada bulunan iki kişiyi işaret ederek yanına getirmemi istiyordu. Adamların yanına gidip Halife'nin çağırdığını söyledim. Adamlar kalkıp Hız. Ömer'in yanına gittiler. Hız. Ömer onlara nereli olduklarını sordu.

– Tâifliyiz, dediler.

– Eğer buralı olsaydınız sizi incitirdim. Allah Resûlü'nün (sas) meclisinde sesinizi nasıl yükseltirsiniz, diyerek onları ikaz etti.^[788]

Hız. Ömer bu tür gürültüleri ya da sesli konuşmaları önlemek için caminin bir kenarında Buthaya ismi verilen bir revak yaptırmıştı. Sonra halka:

– Şiir söylemek, sohbet etmek, yüksek sesle konuşmak isteyenler şu revaka gitsinler, dedi.”^[789]

Sahâbîlerin hadis rivayeti konusunda çok titiz olduklarını, çok az hadis rivayet ettiklerini anlatan Sâib b. Yezîd şöyle der:

“Abdurrahman b. Avf, Talha b. Ubeydullah, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Mikdâd b. Esved ile arkadaşlık yaptım. Hiçbirinden Allah Resûlü'nün (sas) hadislerini rivayet ettiğini duymadım. Yalnızca Talha b. Ubeydullah zaman zaman Uhud Savaşı'nı anlatırdı.”^[790]

Hadisleri ve olayları nakletme şeklinden ufkunun çok geniş, olayları etraflıca kavrayan, detaylara dikkat eden bir âlim olduğu hemen anlaşılan Sâib b. Yezîd, “Allah Resûlü (sas) ve Hız. Ebû Bekir zamanlarında hikâyeye anlatan kimse yoktu. Hikâyeye anlatan ilk kişi Temîmî Dârî'dir. Hız. Ömer'den izin alarak hikâyeye anlatmaya başladı.”^[791] derdi.

Kabiliyetli genç sahâbîlerle yakından ilgilenen Hız. Ömer, Sâib b. Yezîd ile de yakından ilgilendi. Onu Abdullah b. Mes'ûd'un yeğeni Abdullah b. Utbe ve Süleyman b. Ebû Hayseme ile birlikte Medine çarşısının kontrolünü sağlamakla görevlendirdi. Büyük sahâbîler vefat ettikten sonra Medine'de fetva vermeye başlayan Sâib b.

Yezîd, uzun ve bereketli bir ömür yaşadı. Hicri 91 miladi 711 yılında Medine’de vefat etti.^[792]

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/576.
Buhârî, Cuma, 20-21; *Tirmîzî*, Cuma, 372; *Müsned*, 3/449.
Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 7/189.
Müsned, 3/449.
Müsned, 3/391; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 7/181.
Buhârî, Deavât, 30; *Müslim*, Fedâil, 111; *Tirmizî*, Menâkib, 11.
Beyhakî, *Delâilu’n-nübüvve*, 6/209.
Buhârî, Menâkib, 21.
Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 7/191.
Buhârî, Cihâd, 195.
Müsned, 3/449; bk: *Buhârî*, Ezan, 106; *Müslim*, Salât, 163.
Buhârî, Salât, 83.
Muvatta, Kasru’s-salât, 24.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 25/221.
Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 7/188; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/321.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/576-577; Makrîzî, *İmtâu’l-esmâ’*, 9/394.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/576.
Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 7/189.
Müsned, 3/449.
Müsned, 3/391; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 7/181.
Buhârî, Deavât, 30; *Müslim*, Fedâil, 111; *Tirmizî*, Menâkib, 11.
Beyhakî, *Delâilu’n-nübüvve*, 6/209.
Buhârî, Menâkib, 21.
Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 7/191.
Buhârî, Cihâd, 195.
Müsned, 3/449; bk: *Buhârî*, Ezan, 106; *Müslim*, Salât, 163.
Buhârî, Salât, 83.
Buhârî, Cuma, 20-21; *Tirmîzî*, Cuma, 372; *Müsned*, 3/449.
Muvatta, Kasru’s-salât, 24.
İbn Manzûr, *Muhtasar*, 25/221.
Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 7/188; İbn Manzûr, *Muhtasar*, 5/321.
İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/576-577; Makrîzî, *İmtâu’l-esmâ’*, 9/394.

Umeyr b. Sa'îd (ra)

Medine'de doğup büyüyen Umeyr b. Sa'îd, çok küçük yaşta babasını kaybetti. Annesi de babası da Evs kabilesinden Amr b. Avfoğulları'nın ileri gelenlerindendi. Annesi daha sonra amcası Cûlâs b. Süveyd ile evlendi. Mal varlığı olmadığından Cûlâs, onun bakımını üstlenerek geçimini sağlamış ve onun himayesinde yetiştirilmiştir. [793]

İslâm Medine'de hızla yayılmaya başlayınca topluma ters düşmek istemeyen amcası, kalbi tam ısınmasa da görünüşte Müslüman oldu. Umeyr b. Sa'îd ve annesi de İslâm ile şereflendi. Allah Resûlü'nün (sas) Medine'ye teşrifi amcası ve çevresini rahatsız etmişti. Diğer bir amcası Hâris de bu durumdan oldukça rahatsız olmuştu. İslâm'ın Medine'de neşvü nema bulmasına daha fazla dayanamadı. Uhud Savaşı'na katıldığında Mücezzir b. Ziyâd ile Buâs Savaşı'ndan kalan hesabını görerek aynı saflarda olmasına rağmen onu kalleşçe şehid ederek babasını öldüren kişiden intikamını almış oldu. Savaş sonrasında da kendi gibi düşünen on münafıkla birlikte Mekke'ye kaçtı. [794]

Evleri Kubâ'da olan Umeyr b. Sa'îd, amcalarının etkisinde kalmak bir yana her fırsatta Mescid-i Nebevî'ye giderek İslâm'ı öğreniyor, öğrendiklerini hayatına aktararak iyi bir Müslüman olmaya çalışıyordu. Yaşı küçük olduğu için Bedir ve Uhud savaşlarına katılmamıştı. İlk olarak Müstalikoğulları Seferi'ne katıldı. Münafıklar da bu sefere büyük ilgi göstermiş, oldukça kalabalık bir şekilde katılmışlardı. Sefer boyunca taşkınlık yapan münafıklar, bütün fırsatları değerlendirdiler. İnsanları sürekli Allah Resûlü'ne (sas) karşı kıskırtmaya kalkıştılar. Bunlardan biri de Umeyr'in üvey babası Cûlâs b. Süveyd'di. Arkadaşlarıyla konuşurken:

– Eğer Muhammed doğru konuşuyorsa biz eşeklerden daha kötü olalım, diyerek küfrünü dışa vurdu. Umeyr, onun bu sözlerini duyunca daha fazla dayanamadı. Yerinden fırlayarak:

– Doğru söylüyorsun! Sen zaten eşekten daha kötüsün, diyerek amcasına çıkıştı. [795]

Yeğeninden böyle bir çıkış beklemeyen Cûlâs b. Süveyd, dediklerinden dolayı endişelenip korkmaya başladı. Gerçi inkâr eder, kurtulurdu kendisince. Ne de olsa o saygın bir kişiydi. Elbette insanlar bir çocuğun sözlerine değil ona inanırdı. Daha da olmadı kardeşi gibi Mekke'ye gider orada yaşardı.

Bir çocuğun üvey bile olsa babasına bu şekilde çıkışması elbette doğru değildi. Ancak burada söz konusu olan Allah ve Resûlü idi. Ona bu çıkışı, peygambere olan sevgisi ve imanı yaptırmıştı. Ama bu kadarla kalmasını yeterli bulmuyor, sırrın üzerini örtmekle amcasına kötülük etmiş olmayacağını düşünüyordu. Dahası bu durumun Allah tarafından peygamberine bildirileceğinden, hatta haklarında ayet indirileceğinden korkuyordu. Amcası ise sırrının ortaya çıkmasını istemediğinden yeğeninden konuşulanların aralarında kalmasını, kimseye söylememesini istedi. Ancak Umeyr b. Sa'îd, amcasına:

– İnsanlar içinde en çok seni seviyorum. Benim üzerimde hakkın çok. Senin kötülüğünü asla istemem. Korkarım konuşulanları saklar da Allah Resûlü'ne (sas) bildirmezsem hakkımızda ayet iner. O zaman sustuğum için ben de senin suçuna iştirak etmiş olurum. Eğer gidip söylediklerini Allah Resûlü'ne (sas) bildirirsem seni zor durumda bırakırım ama susarsam o zaman seni de kendimi de ebedî olarak helak etmiş olurum. Sence hangisi daha kötü? Bana göre haber vermem senin için de benim için de hayırlıdır, dedi.

Umeyr b. Sa'îd, amcasından özür dileyerek konuşulanları Allah Resûlü'ne (sas) anlatı. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) Cûlâs b. Süveyd'i çağırıp olayın iç yüzünü sorunca söylediklerini inkâra kalkıştı. Umeyr b. Sa'îd o güne kadar baba gibi sevdiği birinin bu davranışı karşısında:

– Vallahi söyledin. Eğer bu hususta ayet inerse senin sözlerinden dolayı ben de sorumlu tutulacağım, sözleriyle üzüntüsünü dile getirdi.

İşte tam o anda Allah Resûlü'ne (sas) vahiy geldi. Allah Teâlâ: **“Söylemediklerine dair Allah’a yemin ediyorlar. Hâlbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve Müslüman olduktan sonra kâfir oldular... Eğer tevbe ederlerse bu onlar için daha hayırlı olur...”**^[796] buyuruyordu.

Kullarını çok seven Allah Teâlâ yaptıkları bunca kötülüklere rağmen tevbe kapısını hep açık tutuyordu. Yeğeninin uyarılarına kulak

asmayan Cülâs, korkudan ne diyeceğini bilemedi. “Ya Resûlullah! Tevbe ediyorum. Senin doğru söylediğine şehâdet ediyorum.” diyerek hatasının bağışlanmasını istedi. Yaşadığı sürece tevbesi üzerinde duran Cülâs b. Süveyd’den bundan sonra kimse kötü bir söz duymadı.

Umeyr b. Sa’îd (ra) anlatıyor:

“Amcam hakkında ayet inince Resûlullah (sas) hafifçe kulaklarımdan tuttu ve: *‘Kulakların vefa gösterdi. Kur’ân seni tasdik etti ey genç!’* buyurarak bana iltifatta bulundu.”^[797]

Bu olayın ardından kavmi içinde itibarı artan Umeyr b. Sa’îd, yaşı küçük olduğundan herhangi bir gazveye katılamadı. Duyduklarını Hz. Peygamber’e haber verdiği için Medine’de münafıklar onunla “kulak” diyerek alay ederlerdi. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu:

“(Yine o münafıklardan:) O (Peygamber, her söyleneni dinleyen) bir kulaktır, diyerek peygamberi incitenler de vardır. De ki: O, sizin için bir hayır kulağıdır. Çünkü o Allah’a inanır, mü’minlere güvenir ve o, sizden iman edenler için de bir rahmettir...”^[798]

Humus Valisi

Umeyr b. Sa’îd, Hz. Ömer döneminde önce Filistin bölgesine, daha sonra Humus’a yerleşti. Humus’a gelen ilk sahâbîlerdendi. Bu sırada Suriye bölgesindeki fetihlere katıldı. Hicri 21 miladi 642 yılında Hz. Ömer’in Bizans’a karşı yaz aylarında yapılmak üzere başlattığı seferlerin ilkinde ve Sincar’ın fethinde kumandanlık yaptı.

Hayatı boyunca öğrenmeye ve öğrendiği doğrultuda yaşamaya devam eden Umeyr b. Sa’îd, her yönden insanlığa örnek bir kişiliğe sahipti. Birini vali olarak atarken çok titiz davranan Hz. Ömer, valide birçok güzel vasfın birleşmesini isterdi. Henüz otuzlu yaşların başlarında olmasına rağmen Hz. Ömer’in dikkatini çekti ve onu Habîb b. Mesleme’nin yerine Humus-Kinnesrîn-el-Cezîre bölgelerinin valiliğine atadı.

Humus’a vali tayin edildiğinde Humus halkını toplayıp onlara İslâm’ın şaşmaz ölçülerini, eskimez prensiplerini şöyle duyurdu:

“Ey cemaat! Dikkat edin! İslâm, muhkem bir kale ve güvenli bir kapı gibidir. İslâm’ın kalesi adalet, kapısı ise haktır. Eğer kale yıkılıp kapı sökülürse İslâm ele geçirilmiş demektir. Yönetim güçlü olduğu müddetçe İslâm korunmuş olur. Yönetimin gücü ise kılıçla öldürmekte veya kırbaçla dövmekte olmayıp hakla hüküm vermekte ve adaleti esas almaktadır.”^[799]

Umeyr b. Sa’îd, valilik görevini hakkında merkeze bir şikâyet gitmeden en güzel bir şekilde yerine getiriyordu. Halkın huzuru konusunda çok duyarlı olan Halife, sürekli valileri denetler ve halkın onlardan memnun olup olmadığını araştırırdı. Umeyr b. Sa’îd ile ilgili hiçbir olumsuz haberin gelmemesi Hz. Ömer’i kuşkulandırdı. Kâtibine bir mektup yazdırarak onu makamına çağırdı. Mektubu alan sahâbî hazırlığını yaparak yola çıktı. Humus’tan Medine’ye kadar haftalarca yürüdü. Halifenin huzuruna vardığında rengi sararmış, saçları uzamış, yüzü gözü toz toprak içinde kalmıştı. Hz. Ömer onu bu hâlde görünce şaşırıp kaldı. Ne olduğunu sordu. Umeyr:

– Beni sağlıklı ve sıhhatli görmedin mi? Elhamdülillah sağlığım yerinde, dünyalığım da hemen yanı başımda duruyor, dedi.

Hz. Ömer onun topladığı vergi ve zekât mallarıyla geldiğini sanarak yanında ne olduğunu sordu. Sahâbî:

– Azığımı içine koyduğum çanta, yemek yediğim kap, gusül alıp elbiselerimi yıkadığım leğen, su içip abdest aldığım su kabı, sütünden faydalandığım ve biriyle karşılaştığımda sütünü ikram ettiğim keçi. Benim dünyam işte bunlar, dedi. Halife onun yürüyerek geldiğini öğrenince:

– Sana bir binek verecek biri yok muydu, diye sordu. Umeyr:

– Onlar vermedi, ben de istemedim, sözleriyle cevapladı. Halife:

– Yanından geldiğin Müslümanlar ne kadar da duyarsızmış, deyince de:

– Allah’tan kork ey Ömer! Allah gıybeti yasaklıyor. Onlar namazlarını kılan insanlardır, sözleriyle Halife’yi uyardı. Hz. Ömer aldığı ücreti ne yaptığını sorunca:

– Soruna cevap verirsem seni üzeceğimden korkarım, dediyse de Hz. Ömer ısrar edince:

– Beni gönderince doğruca şehre gittim. Salih insanları bir araya topladım. Onları vergi toplamakla görevlendirdim. Toplanan vergileri

gerekli yerlere harcadım. Ondan sana getireceğim bir şey kalmadı, dedi. Halife tekrar:

– Bize hiçbir şey getirmedi mi, diye sordu. Hayır, cevabı üzerine:

– Umeyr'den söz alın, dedi. Sahâbî:

– Böyle bir söz veremem! Ne sana ne de senden sonra gelenlere bunun için çalışmam. Onların malını onlara harcarım. Mallarını ne şimdi ne de daha sonra sana teslim etmem. Bir Hıristiyan'ın malını dahi vermem. Bana böyle bir teklif yapma ey Ömer! Bugün seninle birlikte olduğum en kötü gündür, dedikten sonra Hz. Ömer'den izin isteyerek Humus'a geri döndü.

Bu konuda kılı kırk yaran Hz. Ömer tam olarak ikna olmamıştı. O gittikten sonra birini yanına çağırdı ve ona yüz dinar vererek:

– Humus'a git! Valiye misafir ol! Eğer bolluk içinde yaşıyorsa hemen geri dönüp bildir! Sıkıntı içinde yaşıyorsa verdiğim yüz dirhemi ona ver, dedi.

Adam yola çıkarak Humus'a valinin evine gitti. O sırada Umeyr b. Sa'îd evinin duvarının yanında oturmuş gömleğini yıkıyordu. Adam valinin evinde üç gün misafir kaldı. Üç gün boyunca yalnızca arpadan yapılmış çörek yediler. Yedikleri yeterli gelmiyor, çoğunlukla sofradan aç kalkıyorlardı. Medine'den gelen misafirin ailenin zaten az olan yiyeceğine ortak olması sebebiyle hane halkı iyice zayıf düştü. Ailesinin durumunu gören Vali, misafirine:

– Arkadaş, bizi aç bıraktın. Gitmek istiyorsan seni yolundan alıkoymayalım, deyince adam Halife'nin kendisine verdiği yüz dinarı çıkararak Vali'ye uzattı ve:

– Halife bunları sana gönderdi. Bunları al, onlarla ailenin geçimini sağla, deyince Umeyr b. Sa'îd çok kızdı. Sesini yükselterek ihtiyacı olmadığını söyledi ve altınları reddetti. Bir köşede sessizce olanları seyreden hanımı eşine müdahale ederek:

– Halife'nin gönderdiklerini al! İhtiyacımız olursa harcarsın olmazsa ihtiyacı olanlara verirsın, dedi. Umeyr b. Sa'îd:

– Vallahi almam, dediyse de hanımı gizlice adamın getirdiği yüz dinarı aldı ve adam gittikten sonra altınları eşine verdi. Sahâbî altınları alınca yerinde duramadı. Hemen evden çıkıp onları fakir ve şehid çocuklarına dağıttı.

Hz. Ömer'in gönderdiği adam Valinin eşinin aldığı altınları ne yaptığını öğrenemeden şehirden ayrılarak Medine'ye doğru yola

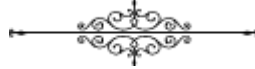
çıkmişti. Adam Halife'nin huzuruna gelince valinin büyük bir sıkıntı içinde yaşadığını anlattı. Hz. Ömer gönderdiği dinarları sorduğunda da bilmediğini söyledi.

Hz. Ömer tekrar bir mektupla Umeyr b. Sa'îd'di huzuruna çağırdı. Emre uyan sahâbî Medine'ye geldiğinde Hz. Ömer gönderdiği dinarları ne yaptığını sordu. Sahâbî ne yaptığını söylemeyince Hz. Ömer ısrar etti. Sahâbî:

- Başkalarını kendime tercih ettim, deyince Hz. Ömer:
- Allah sana rahmetiyle muamele eylesin, sözleriyle ona bir miktar yiyecek ve iki elbise vermek isteyince:
- Yiyeceklere ihtiyacım yok! Çıkarken eve iki sa' arpa bıraktım. Ailem bu yiyecekleri yiyinceye kadar Allah onlara rızıklarını gönderir. Elbiselere gelince onları falan ile falanın hanımına ver. Onların bu elbiselere daha fazla ihtiyacı var, deyip kabul etmedi. Hz. Ömer'e veda ederek Humus'a geri döndü.^[800]

Adil bir yönetici olan Umeyr b. Sa'îd'in idarecilik yönünü çok beğenen Hz. Ömer, kendisini "Nesîcû vahdihî/ Eşi benzeri bulunmaz kişi" diye nitelendirir ve onun gibi yöneticilerin sayıca çok olmasını temenni ederdi.

Umeyr b. Sa'îd, zühd ve takvalarıyla tanınan Ebü'd-Derdâ ve Şeddâd b. Evs ile birlikte ensârın üç meşhur zahidinden birisidir. Hz. Ömer zamanında Humus valiliği sırasında Humus'ta vefat etti. Hz. Ömer onun vefat ettiğini öğrenince çok üzölmüş, ona hayır duasında bulunmuştur. Abdullah b. Ömer ise Umeyr b. Sa'îd'in oğlu Abdurrahman'a "Resûlullah'ın Dimaşk'taki ashâbı içinde senin babandan daha faziletlisi yoktur." demiştir.^[801]

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 769.

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/520.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1215. Bazı kaynaklarda olayın münafıkların Allah Resûlü'ne (sas) suikast yapmaya çalıştığı Tebük seferinde cereyan ettiği kaydedilir. İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/376.

Tevbe, 9/74.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/375; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1216; Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 4/533.

Tevbe, 9/61.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/376; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4076.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 17/51.

İbn Hacer, *İsâbe*, 6031; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 22/374-375; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 4364.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 769.

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 17/51.

İbn Hacer, *İsâbe*, 6031; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 22/374-375; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 4364.

Tevbe, 9/61.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/376; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4076.

Tevbe, 9/74.

İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/375; İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1216; Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 4/533.

İbn Hişâm, *Sîre*, 1-2/520.

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1215. Bazı kaynaklarda olayın münaфіkların Allah Resûlü'ne (sas) suikast yapmaya çalıştığı Tebük seferinde cereyan ettiği kaydedilir. İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/376.

Utbe b. ‘Abd en-Nüdür (ra)

Süleymoğulları kabilesinden olan Utbe b. ‘Abd’ın asıl ismi Utle idi. Hudeybiye Antlaşması’ndan sonra Süleymoğulları heyetinde İrbâb b. Sâriye’nin de aralarında bulunduğu yedi kişilik bir grupla Medine’ye gelerek Müslüman oldu. Heyetin en büyük özelliği çocuk ve gençlerden oluşmasıydı. Kabilelerine gelen İslâm davetçilerini dinleyerek Müslüman olmaya karar vermişlerdi. O anları hiçbir zaman unutmayan sahâbî, hatırladığında duygulanarak anlatmaya başlardı:

“Yedi kişilik bir heyetle Resûlullah’ın (sas) yanına gittiğimizde hepimiz gençtik. Heyetin en küçüğü ben, en büyüğümüz ise İrbâd b. Sâriye idi. O sırada henüz çocuk denecek yaşıyordum. Resûlullah adımı sordu.

– Utle, dedim.

– Bundan sonra senin adın Utbe olsun, buyurdu. Biri Allah Resûlü’nün (sas) yanına gittiğinde Allah Resûlü ona ilk olarak ismini sorar, eğer ismi hoşuna gitmezse değiştirirdi. Benim de ismim hoşuna gitmeyince değiştirdi. Sonra bana:

– Kılıcını göster bakayım, buyurdu. Kılıcımı ona verdim. Alıp baktı ve sağa sola savurdu. Kılıcın ince ve zayıf olduğunu görünce:

– Bununla savaşamazsın, ancak birini yaralayabilirsin, buyurdu.”[\[802\]](#)

Medine’ye geldikten sonra geri dönmeyip orada kalan Utbe b. ‘Abd, İslâm’ı öğrenmek, Allah Resûlü’nü (sas) daha yakından tanımak için Suffe’ye yerleşti.[\[803\]](#)

Suffe’de hayatını bazen aç, bazen tok sürdürmek durumunda kalsa da Rabbini daha iyi tanıma fırsatı bulduğu için sürekli Allah’a hamd ediyordu. Bir şeye ihtiyacı olduğunda ise Allah Resûlü (sas) ya da diğer sahâbîlerden yardım alıyordu.

Utbe b. ‘Abd (ra) anlatıyor:

“Elbiselerim iyice eskiyince Resûlullah’ın (sas) yanına gittim. Durumumu anlatarak ondan elbise istedim. Bana çuldan yapılmış iki

elbise verdi. Beni görmeliydin. O zaman sahâbîlerin içerisinde en güzel elbiseye sahip olan kişi bendim.”[804]

İslâm’a girdiği andan itibaren kendini ilme ve cihada adanmıştı. Allah Resûlü’ne (sas) sorular sorar, onu takip ederek örnek almaya gayret ederdi. Bu sırada görüp duyduklarını sonraki nesillere aktararak hakikatlerin öğrenilmesine vesile oldu.

Utbe b. ‘Abd (ra) anlatıyor:

“Resûlullah’ın (sas) yanında olduğumuz bir gün bize Tâ Sin Mim Sûresi’ni okudu. Hz. Mûsâ’nın anlatıldığı yere gelince onun hakkında bilgi verdi. Sahâbîler onun hakkında sorular sorarak Hz. Mûsâ’nın hayatını öğrendiler.”[805]

Hz. Peygamber’e bağlılığını ifade ederek ölmeye hazır olduğunu açıkça söylerdi. Pek çok kez biat etmişti. Bunu “Resûlullah’a (sas) tam yedi kez biat ettim. Bunlardan beşinde itaat etmek, ikisinde ise ölmek üzere biat ettim.” sözleriyle dile getirirdi.[806]

Utbe b. ‘Abd, Kureyzaoğulları kuşatmasına katılmıştı. Kuşatma sürerken bir ara Allah Resûlü’nün (sas) çevresindekileri cihada teşvik etmek için “*Kim şu kaleye ok atıp oku kaleye girdirmeyi başarırsa ona cennet vacip olur.*” dediğini duydu. Hemen sadağından oklarını çıkararak onları var gücü ile kaleye atmaya başladı. Tam üç oku kaleden içeri girdi.[807]

Çok iyi bir ok atıcısı olan Utbe b. ‘Abd, Kureyzaoğulları kuşatmasından sonra Allah Resûlü (sas) ile diğer savaşlara da katılarak kahramanca savaştı. Onun kahramanlığı ve cihad anlayışı rivayet ettiği hadisten kaynaklanıyordu.

Utbe b. ‘Abd (ra) anlatıyor:

“Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: ‘*Savaşta öldürülenler üç kısma ayrılır. Birincisi, canı ve malı ile Allah yolunda cihad eden mü’minidir. Düşmanla karşılaştığında öldürülünceye kadar onunla cihad eder. O şehiddir. Arşı altında Allah’ın onun için hazırladığı gölgeliktedir. Nübüvvet derecesi hariç nebîler ondan daha üstün değildir.*

İkincisi, güzel amellerine, kötü amel karıştıran mü’minlerdir. Canları ve malları ile cihad ederler. Düşmanla karşılaştıklarında öldürülünceye kadar onlarla savaşır. Onlar yıkananlardır.

Günahları ve hataları silinir. Çünkü kılıç hataları yok eder. Bu kişi cennetin istediği kapısından içeri girer.

Üçüncüsü, canı ve malı ile cihad eden münafıktır. Düşmanla karşılaştığında öldürülünceye kadar savaşır. Ancak o cehennemdedir. Zira kılıç, nifakı yok edemez.”^[808]

Allah Resûlü’nün (sas) vefatından sonra çok sevdiği dostu İrbâd b. Sâriye ile birlikte Şam’a yerleşti. İrbâd b. Sâriye onun için “Utbe benden hayırlıdır.” Utbe ise onun hakkında “İrbâd benden hayırlıdır.” derdi. Velîd b. Abdülmelik zamanında hicretin 87. yılında 94 yaşında vefat etti. Onun Şam’da vefat eden son sahâbî olduğu rivayet edilir.^[809]

İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 3544-3546; İbn Hacer, *İsâbe*, 5409-5417.
Ebû Nu’aym, *Hilyetü’l-evliyâ*, 2/15.

Ebû Dâvûd, Libas, 5.

bk: *İbn Mâce*, Ruhûn, 9; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 17/135.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 16/68.

İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-gâbe*, 3546.

Dârimî, *Cihâd*, 20; *Müsned*, 4/181.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 7/413; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-gâbe*, 3546.

İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-gâbe*, 3546.

İbn Manzûr, *Muhtasar*, 16/68.

İbn Sa’d, *Tabakât*, 7/413; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-gâbe*, 3546.

Dârimî, *Cihâd*, 20; *Müsned*, 4/181.

Ebû Nu’aym, *Hilyetü’l-evliyâ*, 2/15.

İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, 3544-3546; İbn Hacer, *İsâbe*, 5409-5417.

bk: *İbn Mâce*, Ruhûn, 9; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 17/135.

Ebû Dâvûd, Libas, 5.

Üseyd ve Enes b. Züheyr (r.anhümâ)

Medineli olan Üseyd ve Enes kardeşler, Fatıma bint. Bişr ile Züheyr b. Râfi'nin oğullarıdır. İlk Medineli Müslümanlardan olan babaları İkinci Akabe Biatı'na katılmış, İslâm'ın Medine'de yayılmasında büyük gayret göstermiştir. İki oğlu olan Züheyr' b. Râfi'nin Allah Resûlü (sas) hicret ettiğinde oğullarından Üseyd on bir; Enes ise on iki-on üç yaşlarındaydı. İslâm ordusu Uhud'a giderken Züheyr b. Râfi, iki oğlu ve yeğeniyle birlikte orduya katıldı. O sırada Üseyd henüz 14 yaşındaydı. Bunun için Allah Resûlü (sas) onu geri gönderdi.^[810]

Üseyd b. Züheyr ilk olarak on beş yaşında Hendek Savaşı'na katıldı. Hendek kazılıp bittikten sonra savaşa katılıp katılmaması hususunda Allah Resûlü'ne (sas) arz edildi. On beş yaşına girdiği için izin verildi.^[811]

Üseyd b. Züheyr çok atik ve cesaretli biriydi. Uyeyne b. Hısn'ın adamları Medine yakınında yayılan develere baskın yaptığında onu yakalamak için en önde koşan sahâbîlerdendi. Baskın yapanlar Gıfaroğulları'ndan olan çoban ve hanımını öldürmüştü. O sırada develerin yanında olan Allah Resûlü'nün (sas) hizmetlilerinden biri:

– Yetişin baskın var, diye var gücüyle bağırınca sesi duyan sahâbîler oklarını ve kılıçlarını alarak baskın yapanların peşinden koşmaya başladılar. Üseyd b. Züheyr de kılıcını ve okunu kaptığı gibi baskın yapanların peşine düştü.^[812]

Allah Resûlü'nden (sas) sonra uzun bir ömür yaşayan Üseyd b. Züheyr, Abdülmelik b. Mervân zamanında vefat etti. Kardeşi Enes b. Züheyr'in ise ne zaman vefat ettiği hakkında bilgi bulunmamaktadır.^[813]

Allah onlardan razı olsun!

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/95; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2654; İbn Hacer, *İsâbe*, 188, 270.

İbn Hişâm, *Sîre*, 3-4/66

İbn Hişâm, *Sîre*, 3-4/282.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 174, 252.

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 174, 252.

İbn Hişâm, *Sîre*, 3-4/282.

İbn Hişâm, *Sîre*, 3-4/66

İbn Abdilberr, *İstîâb*, 1/95; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2654; İbn Hacer, *İsâbe*, 188, 270.

Kaynakça

- AHMED b. HANBEL, *Müsned*, I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- AHMED HALÎL CUM'A, *Ulamâu's-Sahâbe*, Beyrut, 2006.
- ABDURREZÂK, B. HEMMÂM, *el-Musannef*, I-XII, Beyrut, 1983.
- 'AYNÎ, Bedruddin, *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, I-XVI, Beyrut, 1998.
- BELÂZÜRÎ, Ahmed b. Yahya b. Câbir, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I-XXV, Dımışk, 1997.
- _____, *Fütûhu'l-büldân*, I-III, Kahire 1956-60.
- BEYHAKÎ, Ahmed b. Hüseyin, *Delâilu'n-Nübüvve*, I-VII, Beyrut, 1985.
- _____, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, I-X, Beyrut.
- _____, *Şu'abu'l-îmân*, Kahire, 2003.
- BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahih*, I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- _____, *Edebü'l-Müfred*, Kahire, 2005.
- DÂRİMÎ, Abdullah b. Abdirrahman, *es-Sünen*, I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- DİA, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as, *es-Sünen*, I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- EBÛ NU'AYM, Ahmed b. Abdillâh el-İsbehânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I-X, Beyrut.
- _____, *Marifetü's-Sahâbe*, I-V, Beyrut, 2002.
- EBÛ YA'LA, Ahmed İbn Ali el-Mevsilî, *Müsned*, I-VII, Beyrut, 1998.
- HALİFE b. HAYYÂT, *Târih*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1993.
- HÂKİM, Muhammed b. Abdillâh, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, I-IV, Beyrut, 1990.
- HATTÂB, Mahmûd Şîr Mustafâ el-Mevsilî, *Süferâu'n-Nebî*, Beyrut 1996.
- HEYSEMÎ, Ali b. Ebîbekir, *Mecma'u'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, I-X, Beyrut, 1967.
- HİNDÎ, Aliyyü'l-Müttekî, *Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Efâl*, I-II, Beyrut, 2005.

İBN ABDİLBERR, Yusuf b. Abdillâh, *el-İstîab fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, I-IV, Kahire, ts.

İBN ABDİ RABBÎH, Ahmed b. Muhammed el-Endelûsî, *Ikdu'l-Ferid*, I-III, Kahire, 1293.

İBN EBÎ ŞEYBE, Abdullah b. Muhammed, *Musannef*, XVI, Riyad, 2004.

İBN HACER, Ahmed b. Ali el-Âskalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, I-IV, Beyrut, 2004.

_____, *Fethu'l-Bârî bi-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, I-XII, Mısır, 1319-1329.

İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Abdülmelik, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I-IV, Mısır, ts.

İBN KESÎR, İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-II, Beytül-Efkâr, Lübnan, 2004.

_____, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azîm*, I-VIII, Kahraman Yayınlar, İstanbul, 1985.

_____, *Sîretü'n-Nebevî*, I-II, Beyrut.

İBN KUDÂME, Muhammed el-Makdisî, *et-Tebyîn fî Ensâbi'l-Kureyşiyîn*, Beyrut, 1988.

İBN KUTEYBE, Abdullah b. Müslim b. Kuteybe, *eş-Şî'r ve's-şu'arâ'*, I-II, Dârü'l-maârif, Kahire, ts.

İBN MÂCE, Muhammed b. Yezid, *es-Sünen*, I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

İBN MANZÛR, Cemaluddin, *Muhtasar Tarih-i Dimeşk li İbn Asâkir*, I-XXIX, Dimeşk, 1984.

İBN SA'D, Ebû Abdillâh Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-VIII, Beyrut.

İBN ŞEBBE, Ebû Zeyd, *Târihu'l-Medineti'l-Münevvere*, I-IV, Beyrut, 1990.

İBNÜ'L-CEVZÎ, Abdurrahman b. Ali Muhammed, *Sıfatü's-Safve*, Beyrut, 2005.

İBNÜ'L-ESÎR, Ali b. Muhammed, *Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, I-VII, Kahire, 1970.

_____, *el-Kâmil fi't-Târih*, I-V, Beytül-Efkâr, Beyrut, ts.

KAL'ACÎ, Muhammed Revvâs, *Mevsû'atü Fıkhı Abdullah b. Abbâs*, Beyrut, 1996.

_____, *Mevsû'atü Fıkhı Abdullah b. Ömer*, Beyrut, 1995.

_____, *Mevsû'atü Fıkhı Zeyd b. Sâbit ve Ebû Hüreyre*, Beyrut, 1993.

KANDEHLEVÎ, Yusuf, *Hayâtü's-Sahâbe*, I-III, Dâru'l-Ma'refe, Beyrut.

KUR'ÂN-KERÎM Açıklamalı Meâli, TDV, Ankara, 1999.

KURTUBÎ, Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XII, Kahire, 2005.

MAKRÎZÎ, Takiyyüddin Ahmed b. Ali, *İmtâu'l-Esmâ'*, I-XV, Beyrut, 1999.

MÂLİK b. ENES, *el-Muvatta*, I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

MİZZÎ, Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdurrahmân el-Halebî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, I-XXXV, Beyrut, 1980.

MUHAMMED HÜSEYİN, ez-Zehebî, Dr, *et-Tefsir ve'l-Müfessirûn*, I-II, Dâru'l-Kütübü'l-Hadis, 1976.

MUHAMMED SAÎD MÜBEYYİZ, *Mesû'at Hayâtu's-Sahâbiyât*, Suriye, 1990.

MÜSLİM, el-Haccâc, *el-Camiu's-Sahih*, I-III, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

NESÂÎ, Ahmed b. Ali b. Şuayb, *es-Sünennu'l-Kübrâ*, I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

NİSÂBÜRÎ, Ebû Saîd Abdülmelik, *Şerefü'l-Mustafâ*, I-VI, Mekketü'l-Mükerrame, 2003.

SAFEDÎ, Selâhâhaddîn Halîl b. Aybek, *el-Vâfi bi'l-vefâyât*, I-XXIX, Dâru'l-İhya, Beyrut, 2000.

SALLÂBÎ, Dr. Ali Muhammed, *Ömer el-Hattâb*, Beyrut, 2003.

ŞÂMÎ, Muhammed b. Yusuf, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîret-i Hayrî'l-Ibâb*, I-XIV, Beyrut, 1993.

SEHÂVÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân, *Silsiletü'z-Zeheb*, Beyrut 1406/1986.

SUYÛTÎ, Celâleddin Abdurrahman b. Ebîbekir, *Dürrü'l-Mensur fi't-Tefsîri bi'l-Mesûr*, I-VIII, Beyrut, 2001.

TABERÂNÎ, Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, I-XXV, Kahire, ts.

TABERÎ, Muhammed b. Cerîr, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, I-V, Beytül-Efkâr, ts.

TİRMİZÎ, Muhammed b. İsâ, *Sünen-i Tirmizî*, I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

- VÂKIDÎ, Muhammed b. Ömer, *Kitabü'l-Megâzî*, I-III, Beyrut, 1984.
- VEKÎ', Muhammed b. Halef b. Hayyân, *Ahbâru'l-Kudât*, Beyrut, 2001.
- ZEHEBÎ, Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I-III, Beyrut, 2004.
- ZÜRKÂNÎ, Muhammed Abdu'l-Azîm, *Şerhu'l-Mevâhibü'n-Ledüniyye*, I-XII, Beyrut, 1996.

